

Міністерство освіти та науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

БЕРЕЗОВСЬКА ГАННА ГРИГОРІВНА

**СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ГЕОГРАФІЯ НАЗВ
ОДЯГУ І ПРИКРАС У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ**

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук
спеціальність 10.02.01 – українська мова

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент **Тищенко Т. М.**

Умань – 2011

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	10
СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СЕМАНТИКА ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОДЯГУ У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ	10
1.1. Назви одягу та прикрас як об'єкт лінгвістичних досліджень	10
1.2. Лексико-семантична група загальних назв одягу	16
1.3. Лексико-семантична група на позначення тканини для одягу	24
1.4. Лексико-семантична група назв верхнього одягу	32
1.5. Лексико-семантична група назв нагрудного одягу	38
1.5.1. Лексико-семантична група назв сорочки та її деталей	38
1.6. Лексико-семантична група назв поясного одягу	48
1.6.1. Лексико-семантична мікрогрупа на позначення жіночого поясного одягу	48
1.6.1.1. Назви спідниці	48
1.6.1.2. Назви фартуха	54
1.6.2. Лексико-семантична мікрогрупа назв чоловічого поясного одягу ..	56
1.6.3. Лексико-семантична мікрогрупа назв пояса	63
1.7. Лексико-семантична група назв спіднього одягу	67
1.8. Лексико-семантична група назв одягу для рук	73
1.9. Лексико-семантична група назв одягу для ніг	74
1.10. Лексико-семантична група на позначення головних уборів	76
1.10.1. Лексико-семантична мікрогрупа на позначення чоловічих головних уборів	77
1.10.2. Лексико-семантична мікрогрупа на позначення жіночих головних уборів	81
Висновки до розділу 1	89

РОЗДІЛ 2	92
СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СЕМАНТИКА ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИКРАС У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ	92
2.1. Лексико-семантична група назв прикрас для тіла.....	96
2.1.1. Назви прикрас для вух	96
2.1.2. Назви прикрас для шиї.....	100
2.1.3. Назви прикрас для рук	110
2.1.4. Назви прикрас для волосся і голови.....	113
2.2. Лексико-семантична група назв прикрас для одягу.....	119
Висновки до розділу 2	122
РОЗДІЛ 3	125
АРЕАЛОГІЯ НАЗВ ОДЯГУ І ПРИКРАС У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ	125
3.1. Просторова варіативність назв одягу і прикрас у східноподільських говірках	125
3.2. Східноподільські говірки в контексті подільського говору	137
3.3. Загальноукраїнський контекст назв одягу і прикрас східноподільських говірок.....	146
Висновки до розділу 3	175
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	182
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	190
СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ОБСТЕЖЕНИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ	214
ДОДАТКИ.....	221

ВСТУП

Системне вивчення семантики та географії лексики різних тематичних груп, з'ясування їх наповненості в різних діалектних зонах є одним із актуальних завдань сучасної лінгвістики. Найбільш дослідженими на лексичному рівні є говірки карпатського (І. Сабадош, Й. Дзендзелівський, Е. Гоца та ін.), гуцульського (Н. Хобзей, Т. Ястремська, Н. Хібеба, М. Бігусяк та ін.), слобожанського (К. Глуховцева, І. Магрицька, В. Лєснова, Р. Міняйло, І. Ніколаєнко, Д. Ужченко, Г. Барилова, А. Скорофатова, О. Верховод та ін.) та поліського (М. Никончук, Г. Аркушин, В. Мойсієнко, В. Куриленко, О. Євтушок, Є. Турчин, Л. Дорошенко, Г. Гримашевич та ін.) говорів.

Подільський говір, що побутує у «південній частині Хмельницької і Вінницької областей, частково в східній частині Тернопільської області, в південно-західних районах Київської і в західних районах Черкаської та Кіровоградської, на півночі Миколаївської та на північному заході Одеської областей» [10, 216], незважаючи на стрімкий розвиток діалектології в останні роки, залишається найменш вивченим ареалом побутування української мови.

Науковці зауважують, що у структурному відношенні подільський говір не є монолітним [153, 81], а здійснити внутрішнє членування подільського говору не дозволяє відсутність сучасних монографічних описів говірок на всіх структурних рівнях та розпорошеність даних Атласу української мови (АУМ) у трьох томах [171, 33]. У мовній практиці склалася традиція членувати говір на західну, східну, північну і південну зони [153, 81]. Проаналізувавши дані АУМ, дескриптивних праць про подільський говір та його межі, Т. Тищенко умовно називає східноподільськими «говірки, які на півночі обмежуються ізоглосною по лінії від верхів'я р. Рось північніше м. Ставища до верхів'я р. Гнилий Тікич; зі сходу і півдня – від р. Гнилий Тікич по р. Синюха до

р. Південний Буг у напрямку на Ананьїв – Балту Одеської обл. – Чечельник Вінницької обл., на заході від Чечельника до верхів'я р. Рось» [171, 35 – 36].

Лексика Східного Поділля недостатньо вивчена. Східноподільські говірки частково представлені в регіональних словниках П. Лисенка «Словник специфічної лексики правобережної Черкащини», Д. Брилінського «Словник подільських говірок», М. Доленка «Словник діалектної лексики Вінниччини», Т. Тищенко «Лексика бджільництва Східного Поділля». Спорадично представлені лексеми різних тематичних груп у наукових студіях А. Очеретного [138–145], говіркові особливості Східного Поділля подає праця І. Варченка «До вивчення говіркових і топонімічних даних Східного Поділля» [17].

Побутова лексика говірок західної Черкащини, які у своїй основі є східноподільськими, системно представлена в Атласі побутової лексики Г. Мартинової [110]. Тематична група сільськогосподарської лексики подільсько-середньонаддніпрянської межі стала предметом докладного опису Т. Тищенко [179]. Сучасна лексика східноподільських говірок уведена в науковий обіг І. Гороф'янюк [37–39], Г. Краєвською [98–100], К. Кацалапенко [78–79], Т. Тищенко [171–178].

П. Ю. Гриценко зауважує, що відсутність сьогодні *Подільського діалектного словника, подільського фонофону* – збірки записів діалектного мовлення та діалектних текстів, а відтак – і фундаментальних сучасних монографічних описів фонетики, граматики, лексичного і фразеологічного складу, системи наголошування, які різьблять неповторний профіль цього діалекту, виказують особливу цінність і актуальність обстежень сучасних подільських говірок, їхній опис та введення зібраних свідчень у широкий науковий інформаційний простір [124, 7].

Звернення до тематичної групи лексики одягу і прикрас є актуальним насамперед у плані заповнення інформаційних лакун у досі

невивчених ділянках лексичної системи діалектів. Тематична група лексики на позначення одягу стала предметом діалектологічних студій поліських (Ф. Бабій, Г. Гримашевич), карпатських (М. Дерке, Н. Пашкова), східнослобожанських (Л. Лисиченко), східностепових (Н. Клименко), поліських, волинських та подільських говірок (Л. Анисимова), говірок Чернігівщини (Д. Неділько), Прикарпаття (Я. Вакалюк), Івано-Франківщини (О. Шляхов), середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя (Т. Щербина). Назви прикрас системно вивчалися лише у гуцульських говірках (Г. Войтів), говірках середньонаддніпрянсько-степового суміжжя (Т. Щербина), карпатських (Т. Піцура). Тематична група лексики одягу і прикрас є одним із найдавніших пластів лексичного фонду української мови, зберігає інформацію про духовну і матеріальну культуру носіїв мови, постійно зазнає змін, що пов'язано з позамовними чинниками.

Актуальність дослідження зумовлена різним ступенем представлення лексики української мови як за регіонами й ареалами побутування, так і за набором тематичних і лексико-семантичних груп та відтворення елементів у межах таких об'єднань; відсутністю спеціального дослідження структурної організації та географії назв одягу і прикрас у східноподільських говірках.

Зв'язок роботи з науковими планами і програмами. Дисертаційна робота є складовою науково-дослідної теми «Комплексне дослідження говірок подільсько-середньонаддніпрянської межі» (номер державної реєстрації 0105U007892), яка розроблялася у Східноподільському лінгвокраєзнавчому науковому центрі при кафедрі української мови Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; пов'язана з темою відділу діалектології Інституту української мови НАН України «Українська діалектна мова сьогодні: онтологічний та гносеологічний аспекти» (номер державної реєстрації 0101U003944) та підготовкою Словника українських говорів, Лексичного

атласу української мови і виконанням наукового проекту «Словник подільського говору».

Метою дисертації є системний опис структурної організації назв одягу і прикрас, з'ясування шляхів формування тематичної групи у східноподільських говірках та внутрішнього членування східноподільського мовного ареалу.

Для досягнення мети необхідно було виконати такі **завдання**:

- 1) дослідити склад, семантичну структуру та географію назв одягу та прикрас;
- 2) з'ясувати основні принципи мотивації номенів;
- 3) виявити шляхи формування складу та семантики лексики на позначення одягу і прикрас у східноподільських говірках;
- 4) здійснити внутрішнє членування досліджуваних говірок;
- 5) встановити зв'язки засвідченої лексики з відповідними номінативними одиницями інших українських діалектів.

Об'єктом дослідження є номінативні та семантичні процеси, мотивація та просторова поведінка лексики на позначення одягу та прикрас у говірках Східного Поділля.

Предмет дослідження – назви одягу і прикрас у східноподільських говірках, локалізованих у східних районах Вінницької, південно-західних – Київської, західних – Черкаської та Кіровоградської, північно-західних – Миколаївської та північно-східних – Одеської областей

Джерелами дослідження послужив «Словник назв одягу та взуття у східноподільських говірках», укладений на матеріалі власних польових записів, здійснених протягом 2005 – 2009 рр. у 207 населених пунктах Східного Поділля за спеціально розробленою програмою на основі Програми для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови Й. О. Дзендзелівського, матеріали «Загальнослов'янського лінгвістичного атласу», «Атласу української мови», опубліковані й рукописні атласи і словники діалектної лексики.

Для реалізації мети і поставлених завдань у дослідженні використано **описовий, лінгвогеографічний, порівняльно-історичний методи та метод моделювання лінгвальних об'єктів**, які є основними при аналізі діалектного матеріалу. Аналіз говіркового матеріалу здійснено в двох аспектах: опис лексики на синхронному зрізі без історичних тлумачень та опис лексики на діяхронному рівні, що сприяє розгляду номенів у їх історичному розвитку.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві здійснено системний опис назв одягу і прикрас у східноподільських говірках, встановлено генезу регіональних назв, з'ясовано внутрішнє членування східноподільських говірок, виявлено зв'язок досліджуваної лексики із лексичними одиницями інших діалектних зон української мови.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в поглибленні теорії номінації, з'ясуванні закономірностей формування похідних номінативних одиниць, системної організації діалектної лексики та введення у лінгвістичний обіг діалектних назв, які збережені у мовленні жителів Східного Поділля.

Практичне значення дослідження полягає в розширенні бази діалектології новими лексичними даними, які можуть бути використані в подальших ономазіологічних, лінгвогеографічних, етнолінгвістичних дослідженнях, при укладанні регіонального та загальноукраїнського діалектних словників, Лексичного атласу української мови, в лінгводидактиці вищої школи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження висвітлено в доповідях та повідомленнях на *міжнародних* наукових конференціях і семінарах «Мовне і культурне явище в діалектному просторі» (Львів, 2007), «Говори південно-західного наріччя в загальнослов'янському контексті» (Львів, 2008), «Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії (присвячена

100-річчю від дня народження Миколи Андрійовича Грицака)» (Ужгород, 2008), III Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми менталінгвістики» (Черкаси, 2010); *всеукраїнських* конференціях: «Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій 170-річчю від дня народження Павла Житецького» (Черкаси, 2007), «Діалектне суміжжя як об'єкт мовознавчих досліджень» (Умань, 2007), Всеукраїнському науковому семінарі «Актуальні проблеми української діалектології і історії мови» (Черкаси, 2010), *регіональних* нарадах «Подільський діалект: стан і перспективи вивчення» (Кам'янець-Подільський, 2007), «Проблеми лексикографічного опису подільського говору» (Умань, 2007), *міжвузівському* науково-практичному семінарі «Українська мова в часовому і просторовому вимірах» (Умань, 2009), щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 11 публікаціях та 1 тезах доповідей, з яких 7 опубліковано у виданнях, визначених ВАК України як фахові.

РОЗДІЛ 1

СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СЕМАНТИКА ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ОДЯГУ У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

1.1. Назви одягу та прикрас як об'єкт лінгвістичних досліджень

Шляхом тривалих наукових пошуків у сучасній лінгвістиці утвердився метод системного вивчення лексики. Витоки ідеї про системний характер лексичного складу мови знаходимо вже у вченні О. О. Потебні [156], що набуло подальшого розвитку в працях російських (О. Блінова [12], Г. Клепікова [81], О. Мораховська [127], В. Павел [146], Ф. Сорокалетов [166], Г. Уфимцева [188], Ф. Філін [189], Д. Шмельов [196] та ін.) та українських (К. Глуховцева [34], П. Гриценко [46–48, 52], Г. Козачук [91], Л. Лисиченко [106], Г. Мартинова [111], В. Русанівський [161] та ін.) учених. Нині, як відзначив П. Ю. Гриценко, постулат про системний характер рівня мови належить до аксіоматичних [52, 4]. Відзначимо, що методика системного опису лексики стосувалася спочатку загальнонародної мови, а предметом дослідження діалектологів ставали говіркові слова, що протиставлялися лексиці літературної мови. Такий підхід до вивчення діалектної лексики виявився не зовсім вдалим. П. Ю. Гриценко вказав на вагомі причини, що змусили принципово змінити засади наукового опрацювання мови говірки та визнати неприйнятним протиставлення діалектизмів і загальномовної лексики. Учений вважає, що, по-перше, грань між діалектною і літературною лексикою є динамічною як у діахронному, так і функціональному планах на одному синхронному зрізі, по-друге, таке розмежування завжди умовне, і констатує, що лексика говірки незалежно від ареальних характеристик та взаємодії з лексикою літературної мови з функціонального погляду становить єдину систему [52, 4–5]. Таким чином, у мовознавстві відбулася переорієнтація досліджень від аналізу діалектизмів до вивчення говірок як цілісних систем [206, 7].

Лексико-семантична система, за словами О. Блінової, становить «внутрішньо організоване ціле, яке створюється завдяки єдності відношень, що склалися між словами та їх лексичними модифікаціями» [12, 52]. Прийняття системного характеру лексики зобов'язує вивчати діалектне слово в усіх його смислових зв'язках, визначати його місце і роль у певному сегменті мови чи діалекту і дає змогу якнайповніше репрезентувати діалектну лексику, включаючи назви первинні і похідні, питомі й запозичені, прості і складні, вузьколокальні й ті, що входять до складу літературної мови.

Виразниками системності на лексичному рівні є об'єднання слів у тематичні групи, які О. Мораховська кваліфікує як групи слів, що позначають поняття близькі чи безпосередньо пов'язані завдяки зв'язку названих об'єктів у реальній дійсності чи в людській свідомості [127, 160–162]. Ф. Філін зауважив, що тематична група – це об'єднання слів, які засновані не на лексико-семантичних зв'язках, а на класифікації самих предметів і явищ [189, 227 – 238].

Сучасна діалектологія має вагомі здобутки у вивченні тематичних груп лексики різних регіонів – сільськогосподарської (степових говірок – П. Гриценко, волинських – Г. Козачук, поліських – В. Куриленко, південноволинсько-подільського суміжжя – Н. Шеремета, гуцульських – Т. Ястремська, подільсько-середньонаддніпрянської межі – Т. Тищенко), зоологічної (поліських – Н. Дейниченко, слобожанських – О. Верховод), побутової (східнослобожанських – К. Глуховцева, подільсько-середньонаддніпрянської межі – Г. Мартинова, степових – Л. Тищенко, волинських – Г. Козачук), ботанічної (говорів української мови – І. Сабадош, степових – Л. Фроляк, Л. Москаленко, східнослобожанських – А. Скорофатова, поліських – М. Поістогова, подільських – І. Гороф'янюк), мисливської (поліських – Г. Аркушин), медичної (поліських – В. Мойсієнко), назв людини (східнослобожанських – В. Лєснова, степових – В. Дворянкін), будівельної (поліських –

О. Євтушок, Л. Дорошенко), лексики традиційних родинних обрядів (гуцульських – М. Бігусяк, слобожанських – І. Магрицька, поліських – В. Конобродська, бойківських – Н. Хібеба та ін.), харчування (поліських – Є. Турчин, закарпатських – Е. Гоца), міфологічної лексики (гуцульських – Н. Хобзей), традиційних ремесел (слобожанських – І. Ніколаєнко, подільських – Г. Краєвська), лісосплаву (карпатських – І. Сабадош), одягу і взуття (поліських – Ф. Бабій, Л. Пономар, Г. Гримашевич, степових – Н. Клименко, карпатських – Н. Пашкова, закарпатських – М. Дерке, подільсько-середньонадніпрянсько-степового суміжжя – Т. Щербина).

Назви одягу як лінгвальне явище тісно пов'язані з позначуваними реаліями. Залучення позамовних даних значно допомагає при класифікації елементів досліджуваного об'єкта, про що свідчать класифікації, запропоновані різними авторами.

При класифікації ТГЛ (тематичної групи лексики) на позначення одягу мовознавці визначальними називають різні ДО (диференційні ознаки).

Обравши для дослідження назви одягу в українських говорах Карпат, Н. Пашкова здійснила структурно-семантичну, генетичну та ареальну характеристику загальних назв та назв верхнього одягу. Основними диференційними ознаками, за якими виділено ЛСГ (лексико-семантичні групи), нею було визначено 'наявність/відсутність рукава', 'довжина виробу', 'матеріал виготовлення'. Проаналізувавши принципи і способи номінації лексики на позначення верхнього одягу, вона дійшла висновку, що «серед загальних назв одягу продуктивним виявився віддієслівний словотвір та лексико-семантичний спосіб творення для збірних іменників від назви шматка тканини» [148, 150], а «для назв верхнього одягу найпродуктивнішим виявився спосіб утворення від назви частини тіла та матеріалу виготовлення» [148, 151].

Г. Гримашевич при поділі ТГЛ на дрібніші утворення ЛСГ основними ДО вважає 'призначення' та 'стать користувача'. Це

дозволило їй у структурі досліджуваних ТГЛ вичленувати такі ЛСГ:

- 1) загальні назви одягу, куди входять загальні назви одягу, назви одягу різного ступеня зношеності, репрезентанти святкового і буденного одягу, застібки для одягу, кишені, пришитої до одягу, підкладки в одязі; окрему групу назв складають найменування осіб, які виготовляють одяг чи взуття, – їх долучення до аналізу зумовлене мотиваційними та словотвірними зв'язками з іншими лексемами ТГЛ одягу;
- 2) назви верхнього одягу, який носять у холодну пору року;
- 3) назви плечового одягу, який носять під верхнім;
- 4) назви спіднього одягу;
- 5) назви сорочки та її деталей;
- 6) назви поясного чоловічого і жіночого одягу;
- 7) назви чоловічих і жіночих головних уборів [44, 37].

При цьому вона зауважує, що класифікація певною мірою має умовний характер, оскільки між групами лексики не можна визначити чітких меж, що говорить про відкритий характер ТГЛ [44, 37].

Вивчаючи назви одягу в угорських говорах Закарпаття, М. Дерке запропонувала свою класифікацію назв одягу, поклавши в основу ДО 'стать користувача', зокрема вона виокремлює такі групи назв: спільні назви чоловічого та жіночого одягу (назви головних уборів, назви спіднього одягу, назви верхнього одягу), назви чоловічого одягу (назви головних уборів, назви спіднього одягу, назви верхнього одягу), назви жіночого одягу (назви головних уборів, назви спіднього одягу, назви верхнього одягу). Окремо розглядає назви одягу дітей, наречених, померлих, назви тканин і прикрас на одязі [63].

У межах ТГЛ одягу у східностепових говірках Н. Клименко виділяє ряд ЛСГ, компоненти яких об'єднуються за допомогою інтегральних ознак семантики. У дисертації вона докладно з'ясовує особливості ЛСГ загальних назв одягу, назв верхнього одягу, назв нагрудного одягу, назв стегового одягу, назв одягу, який становить поєднання нагрудного і

стегового, назв сорочки і її частин, назв одягу для рук, назв одягу для ніг, назв частин одягу та його доповнень, назв дитячого одягу, назв пов'язаних із ремонтом одягу, назв способів носіння одягу та процесів і дій, пов'язаних із носінням одягу. Отже, визначальними при класифікації ТГЛ одягу в дослідженні Н. Клименко є ДО 'функціональне призначення', 'вік користувача'. Назви одягу за ДО 'стать користувача' розглянуто у більшості ЛСГ [87, 20].

Дослідниця назв одягу говірок середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя Т. Щербина на підставі функціональної спільності реалій у ТГЛ назв одягу виділяє ЛСГ на позначення: 1) загальних назв одягу; 2) супровідних до одягу реалій; 3) сорочки та її деталей; 4) чоловічого костюма; 5) жіночого одягу, який носять поверх сорочки; 6) верхнього одягу; 7) супровідних до одягу понять. У ТГЛ назв головних уборів виокремлює ЛСГ за ДО 'стать користувача': ЛСГ назв чоловічих головних уборів та ЛСГ назв жіночих головних уборів, у ТГЛ назв прикрас виділяє ЛСГ назв прикрас одягу та ЛСГ назв прикрас людини [202].

Вивчивши етнографічні джерела, дескриптивні діалектологічні праці з інших ареалів, зібравши діалектний матеріал у східноподільських говірках, зважаючи на вимоги до обсягів дисертаційної роботи, ми обмежилися розглядом у роботі лише назв одягу та прикрас і пропонуємо класифікацію назв одягу за ДО 'функціональне призначення' на такі ЛСГ:

1. ЛСГ загальних назв одягу.
2. ЛСГ на позначення тканини для одягу.
3. ЛСГ назв верхнього одягу.
4. ЛСГ назв нагрудного одягу.
5. ЛСГ назв поясного одягу.
6. ЛСГ назв спіднього одягу.
7. ЛСГ назв одягу для рук.
8. ЛСГ назв одягу для ніг.

9. ЛСГ назв головних уборів.

ДО 'стать користувача' є визначальною в поділі ЛСГ назв верхнього одягу, назв одягу, який носять під верхнім, назв спіднього одягу, назв головних уборів на підгрупи, наприклад: ЛСГ назв жіночих головних уборів, ЛСГ назв чоловічих головних уборів.

ТГЛ назв прикрас логічно пов'язана з ТГЛ назв одягу, оскільки в межах ТГЛ назв прикрас виділяємо:

1. ЛСГ назв прикрас для одягу.
2. ЛСГ назв прикрас для тіла людини.

Інші назви ідеографічної сфери «одяг, прикраси і супровідні їх поняття» репрезентовані у до «Словнику назв одягу та взуття у східноподільських говірках». Отже, аналізований сегмент лексики має таку структуру:

Більшість лексико-семантичних груп складаються з мікрогруп, сформованих у результаті семантичних опозицій: «в межах однієї ТГЛ існують дрібніші, але тісно пов'язані між собою лексико-семантичні групи слів» [196, 32]. Усередині кожної ЛСГ виділяються підгрупи, в основі яких лежать парадигматичні відношення. ЛСГ є відкритими структурами: окремі лексеми можуть входити відразу до кількох ЛСГ. Індивідуальна семантика слова розкривається через його протиставлення за певними істотними ознаками іншим членам парадигм, в які воно входить. Найменшу одиницю семантичної структури лексеми прийнято називати семою; одиницю, що об'єднує семи-опозити, – семемою.

Отже, праці українських діалектологів дають підстави констатувати, що дослідження лексичного складу говіркового мовлення найбільш доцільно здійснювати за тематичним принципом, що дозволяє встановити зв'язок між словами і тими реаліями позамовної дійсності, які вони позначають, з'ясувати семантичну структуру лексем та специфіку їх уживання.

1.2. Лексико-семантична група загальних назв одягу

У східноподільських говірках для загального позначення одягу найчастіше вживаються спільнокореневі лексеми, похідні від праслов'янських основ **odedja* (ЕСУМ, IV, 158) – /од'аг, о'дежа, го'дежа, о'д'ежда, о'д'ожа, ўд'і'ванка, ўд'і'ван'.а, ўд'і'ван'а, ўд'і'вачка, ўд'а'ганка, ўд'а'ган'.а, о'д'ага, зо'д'ага та **bьrati* (ЕСУМ, I, 248) – ўбра'н'.а, ўбра'н'а, ўби'ран'а¹.

Найбільший ареал утворює лексема *о'дежа* чи її фонетичні варіанти *го'дежа*, *о'д'ежда*, *о'д'ожа* і яка повністю покриває ареал лексеми /од'аг, а це свідчить про те, що в більшості східноподільських говірок лексеми є абсолютними синонімами. В окремих говірках синонімічний ряд

¹ Локалізацію лексем у говірках див. Березовська Г.Г. Словник назв одягу та взуття у східноподільських говірках. – Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2010. – 348 с.

розширюється за рахунок лексем *ўбра/н'.а*, *ўбра/н'а*, *ўби/ран'а*; *ш/мат'.а*, *ш/мат'а*, *ш/мот'.а*; *барах/ло*; *мо/натки*; *ўд'а/ган'.а*, *о/д'ага*, *зо/д'ага*, *ўд'і/вачка*, *ўд'і/ван'.а*, *ўд'і/ван'а*, *ўд'а/ганка*. У деяких говірках денотат позначається чотирма лексемами: *го/дежа*, *о/д'аг*, *ўбра/н'а*, *ма/нат'.а* (Тр.), *го/дежа*, *о/д'аг*, *ўбра/н'а*, *ш/мат'а* (Піщ., Кам.), *о/дежа*, *о/д'аг*, *ш/мат'а*, *мо/натки* (Меч., Бок.), *о/дежа*, *о/д'аг*, *ўбра/н'а*, *мо/натки* (Крас., Мит.), *о/дежа*, *о/д'аг*, *ўбра/н'а*, *ўд'і/ван'.а* (Св., Хар.), *о/дежа*, *о/д'аг*, *мо/натки*, *ма/нат'.а* (ВТ), *о/дежа*, *о/д'аг*, *мо/натки*, *ўд'і/ванка* (Нов.), *о/дежа*, *о/д'аг*, *мо/натки*, *ўд'і/ван'.а* (Ят.), *о/дежа*, *о/д'аг*, *ўд'а/ганка*, *у/бори* (Син.).

Лексеми *ш/мат'.а*, *ш/мат'а*, *ш/мот'.а*, *ма/нат'.а*, *ма/нат'а*, *ма/натки*, *мо/натки*, *барах/ло* мають спільні моделі сегментації позамовної дійсності.

Семантична структура лексеми *ма/нат'.а* (*ма/нат'а*)

Типи	Одяг (загальна назва)	Старий одяг, непридатний для носіння	Говірки
1	+		ВТ, Тр.
2		+	Бес., Гер., Тарн.

Семантична структура лексеми *ма/натки* (*мо/натки*)

Типи	Одяг (загальна назва)	Старий одяг, непридатний для носіння	Одяг, що був у вжитку	Дрібне домашнє майно, особисті речі	Говірки
1	+				Нов., Ор., Ят., Тиш., Крас., Меч., Ш., ВТ, Т., Н., Бок., Сав., Тар., Чеч., Мит.
2		+			Горш., Пал., ББ, Ул., Крут., Крс.
3			+		Бен., Горд., Л.
4				+	Дах., Гайс., Мел., Кам., ББер., П'ят., Кіб., ВС, Гус., Ол., Дуб., Рос., Дж., Черп., Сем., Род.

Семантична структура лексеми *барах'ло*

Типи	Одяг (загальна назва)	Старий одяг, непридатний для носіння	Одяг, який не носять	Говірки
1	+			Ор., Гр., Гран., Тарн.
2		+		Соф., Горш., Нов., Пал., Ят., Тиш., ББ, Бес., Крас., Меч., Ш., ВТ, Й., Г., Т., Бок., Пуж., Бен., Ол., Сум., Гайс., Мел., Горд., Крс., Тр., ММеч., Сав., Л., Рос., Кам., Тар., Дж., ББер., П'ят., Мит., Ц., Поп., ВС, Осіт., КГ, Вікт., Гус., Дол., Ів., П., Лук.
3			+	Сем., Чеч., Тер., Крут., Дуб., Мих., Іван., Тан., Гор., Ман., Дах., Ант., Одай, Став., Ап., Тек., Зат., Род., Новос.

Семантична структура лексеми *ш'мат'а, ш'мат'а, ш'мот'а*

Типи	Старий одяг, непридатний для носіння	Натільний одяг	Одяг (загальна назва)	Випрана білизна	Брудна білизна	Говірки
1	+					Соф., Нов., Бес., Пал., Ж., Тиш., Р., Люш., Крас., ВК, Тет., Лоз., Х., Н., Крим., ДП, Бер., Боб., Пол., Ух., Вільш., Криж., Лад., Коб., Горд., Оз., Трид., Олек., Наг., Кон., ЗР, Хиж., Хар., Вікт., Гус., Ів., Гром., П., Ск., Яр., Лук., Гл., Мик.
2		+				Кап., Св., Кр., Гр., Ш., Ул., ВТ, Й., Г., Пуж., Пер., Гер., МФ, Куял., Пол., Бор., Леух., Юр., Ол., Чеч., ММ, Гайс., Мел., Карб., КГ, НО, Трид., ММеч., ВМеч., Прм., Дуб., Сав., Кам'ян., Л., Рос., Тар., Міт., Семир., Кіб., Гран., Тарн., Син., Хр., Весел., Розс., ВС, Осіт., Нес., Мол., Лег., ЧО, Тек., Зат., Суш.

3					+	Горш., Ят., Сух., ББ, Роз., Ул., Гауж., Зал., Гер., Бор., Леух., Юр., Дах., Шар., Од., Т., Пер., Крут., Чеч., Тер., Ман., Мел., Тр., ВМеч., Дуб., Сав., Кам'ян., Ос., Соб., Юр., Дж., ББер., П'ят., Рах., Мих., Мит., Гун., Чп., Поп., Яг., КГ, Ост., Красн., Доб., Ром., Зел., Став., Дол., Тан., Зат., Коч., Юрк., Ок., Том., Черп., Род.
4			+			Кам., Ус., Греб., Меч., З., Лен., Бок., Пл., Гол., Піщ., Сем., Бен., Чап., Вес., Уд., Мар., Вікн., Ф., Баб., Гор.
5					+	СБ

Мікрогрупа загальних назв 'старого одягу, непридатного для носіння' об'єднує однослівні назви та атрибутивні словосполучення із загальною назвою одягу (одяг, одяга), в яких атрибутив передає назви денотатів за їх станом: *од'аг з'ношений*, ~ *з'ношаний*, ~ *з'нос'аний*, ~ *порваний*, ~ *порваний*, *одяга пошарпана*, ~ *поношена*, ~ *поношана*, ~ *з'ношана*, *годяга з'нос'ана*.

Однослівні назви, що репрезентують сему 'старий одяг, непридатний для носіння' і утворюють значні ареали, передають лексеми з коренями:

лах-: *лах'м'ит'а* (*лах'м'ит'а*, *лах'мот'а*, *лах'мот'а*, *лах'мат'а*), *лахи*, *лах'итки*. Похідні від праслов'янського кореня відомі на всьому слов'янському ареалі (ЕСУМ, III, 202);

др-: *др'анка*, *др'ант'а*, *др'ан'т'а*. Спільнокореневі лексеми є похідними від питомого **derti* (ЕСУМ, II, 41). Припускаємо, що лексема *др'анд'а* є фонетичним варіантом лексеми *др'ант'а*, у якому відбулися зміни, пов'язані з довжиною слова (усічення кореня) та прогресивна

асиміляція приголосних за дзвінкістю. Лексема *ʼрандʼа* та її фонетичний варіант *ʼрандʼа* утворює незначні ареали, але має у своїй семантичній структурі семи, об'єднані спільною ДО 'старий': 'старий одяг, непридатний для носіння': *ʼрандʼа/ це дʼранʼтʼа/ ганчʼірʼки* (Тр.); 'старе покривало': *ʼрандʼа/ це стаʼре покриʼвало/ йаʼким накриʼвайутʼ ʼпечеʼний хлʼібʼ* (Н.); 'дуже порване рядно': *ʼрандʼа/ радʼно ʼдуже ʼпорвате* (КГ);

стар-: *старʼйо*. Лексема є прозоромотивованою;

тряп-: *трапʼйо, трʼапʼки, трапʼки*. Етимологію цих лексем науковці виводять від дієслова *тріпати*, в якому **я** замість **і** з'явилося в результаті експресивної назалізації (ЕСУМ, V, 664);

ганчір-: *ганчʼірʼки, ганʼчʼірʼки, ганʼчʼірʼя, ганʼчʼірʼя*. Номен *ганчірка* є запозиченням із польської мови, де позначає шматину для витирання рук (ЕСУМ, I, 468);

манат-: *маʼнатʼ.а, маʼнатʼа, маʼнатки, моʼнатки*. Лексема *манатки* відома здавна. Вона запозичена в давньоруську мову ще з грецької (ЕСУМ, III, 377);

цур-: *цури, цурʼпалʼ.а*. Похідні від кореня *цур-* відомі і в говірках інших мовних ареалів: у середньополіському *цурʼйе* 'старий одяг, непридатний для носіння' (Гримашевич, 169); у говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя: *цурʼя* 'старий одяг', 'дуже порваний одяг, лахміття' [202, 22]. Зважаючи на етимологічні припущення М. Фасмера (Фасмер, IV, 385, 387) про те, що генетично лексема є спорідненою з **(s)keur* 'різати, рубати', Т. Щербина показує такий семантичний розвиток номенів: 'те, що порізане' → 'те, що порване' → 'порваний одяг' → 'старий одяг' [202, 22].

Незначні ареали у східноподільських говірках утворюють лексеми *ʼжечʼі* (Зал.), *гунʼВулʼі* (ВМеч.), *ʼнурʼя* (Гайс.), *ʼрупʼя* (Оз.), *ʼрухлʼадʼ* (Крас.), *терʼмʼітʼа* (Ф.), *уʼтʼілʼ* (Куял.), *ʼфанʼча* (Тарн.), *ʼчундра* (Ст.), *шʼманʼтʼа* (Лип.), *ʼмотлох* (Степ., Поп.), *хлам* (КК, ММеч., Красн.). У семантичній структурі майже всіх назв відзначено сему 'старий,

порваний'. Окремі з них з таким же значенням відомі загальнонародній мові, наприклад *м'отлох* 'старі речі домашнього вжитку, одяг, ганчір'я' (СУМ, VI, 811). Лексема *шман'т'а*, очевидно, утворена шляхом контамінації лексем *шмат* 'шматок, обривок, обломок', яке запозичене через пол. *szmat* 'шматок', з німецької (Фасмер, IV, 458–459) та лексеми *д'рант'а*. Лексема *фан'ча* у варіанті *фантє* кодифікована у «Словарі української мови» за ред. Б. Грінченка зі значеннями 'будь-який одяг', 'порваний одяг' (Грінч., IV, 375) з посиланням на джерела з території Черкаського повіту. На думку мовознавців, в українські говірки вона потрапила з польської мови [148, 49; 193]. Номен *гун'Вул'і*, очевидно, є похідним від лексеми *гундза*, відомої в бойківському говорі зі значеннями 'верхній чоловічий та жіночий одяг', 'верхній одяг з довгими рукавами, які зав'язують і використовують замість торб', 'старий рваний одяг' [148, 101]. Лексема *хлам* є безафіксом дериватом лексеми *хламіття*, яку лексикографічні джерела кодифікують на позначення лахміття, дуже старого подертого одягу (Грінч., IV, 401; СУМ, XI, 76). Лексема *тер'м'ім'а* на позначення старого подертого одягу утворена шляхом метафоричного перенесення на основі спільності сем 'непридатний для використання' із *терміття* 'внутрішня здерев'яніла частина стебла волокнистих рослин, що подрібнюється під час м'яття, тіпання (Грінч., IV, 257; СУМ, X, 89).

Мікрогрупу загальних назв святкового одягу утворюють словосполучення із загальною назвою одягу та атрибутивним елементом, який вказує на функціональне призначення денотата *убра'н'а на'радне*, *убра'н'а* ~, *убра'н'а но'ве*, ~ *с'ват'ошне*, *уд'і'ван'а п'разн'ішне*, *о'дежа вих'ід'на*, ~ *на вих'ід*, ~ *на вих'ід'ний ден'*, *го'дежа па'радна*, ~ *празни'кова*, *о'дежа п'разнична*, ~ *праз'нична*, ~ *п'разн'ічна*, ~ *п'разн'ішна*, ~ *с'ват'кова*, *го'дежа* ~, *го'дежа с'ват'ошна*, *од'аг вих'ід'ний*, ~ *виход'ний*, ~ *на вих'ід*, ~ *на'р'адний*, ~ *на'радний*, ~ *па'радний*, ~ *праз'ничний*, ~ *про с'в'ато*, ~ *про с'вато*, ~ *сват'ковий*, ~ *с'ват'ковий*,

~ с'ва'тошний, ~ с'ва'тешний, ~ с'ва'точний. У значній частині говірок зафіксовано лексему *на'р'ад* чи її фонетичний варіант *на'рад*, які вживаються паралельно із двокомпонентними назвами.

На позначення одягу, який носять щодня, в досліджуваних говірках зафіксовано лише словосполучення з головним словом – загальною назвою одягу: *ўд'і'ван'.а бу'дошне, го'дежа бу'ден.а, ~ до'ходу, о'дежа на'кожин ден', ~ ро'боча, го'дежа ~, о'дежа шчо'ден.а, го'дежа до'ходу, 'од'аг поўс'аг'ден.иї, ~ бу'ден.иї, ~ до'машн'иї, ~ на'будний ден', ~ про'буден' ден', ~ про'будний ден', ~ ро'бочиї, ~ ходо'виї, ~ шчо'ден.иї.*

Мікрогрупу назв брудного одягу складають лише двокомпонентні номени, до складу яких входять загальна назва одягу та лексема, що передає маркуючу ознаку: *о'дежа г'р'азна, ~ г'разна, ~ за'тоV'ана, го'дежа г'разна, о'дежа за'мазана, ~ за'машчена, ~ за'машчана, ~ об'мас'ц'ана, ~ за'мурзана, ~ за'пачкана, ~ за'чухана, ~ об'мас'ц'ана, 'од'аг заб'руднений, ~ за'мурзаний.*

На лексичну реалізацію семи 'одяг, який коштує дорого' вплинули позамовні чинники: такий одяг мали заможніші люди, його одягали лише у святкові дні, такий одяг можна було придбати в магазинах. Це відобразилося в номінаціях *о'дежа на'вих'ід, ~ про вих'ід'ний ден', ~ про с'вато, 'одаг доро'гий, ~ кош'тоўний, ~ 'ц'ін.иї, ўбра'н'а бога'тирс'ке, ўбра'н'.а доро'ге, ўбра'н'а доро'ге, ~ к'рамне, ўбра'н.а дорого'цен.е, ~ на'радне, ўбра'н'а ~, ~ панс'ке, ~ с'ват'кове, ~ с'ва'тошне, ~ 'ц'ін.е, ~ ши'карне, ~ ши'коўне, ўд'а'ган'.а доро'ге, го'дежа ба'гата, о'дежа доро'га, го'дежа ~, о'дежа дорого'цен.а, у'бори доро'г'і, в'ешч'і доро'г'і.* Іменник *вешч'* на позначення дорогоцінного одягу вживається спорадично.

Мікрогрупу назв одягу, що був у вжиткові, утворюють однослівні номени та атрибутивні словосполучення з головним компонентом загальною назвою одягу. Атрибутиви виражені прикметниками *ста'риї, би'ушний (о'дежа ста'ра, 'од'аг би'ушний, 'од'аг ста'риї, ўбра'н'.а ста'ре,*

ўбра/н'а ста/ре) або пасивними дієприкметниками, похідними від дієслів *носити, ходити, шарпати*: *о/дежа /ношена, ~ /нос'ана, го/дежа /нос'ана, о/дежа по/ход'ана, ~ с/ход'ана, ~ по/шарпана, ~ про/нос'ана, ~ при/ход'ана, /од'аг /ношений, ~ /ношаний, ~ /нос'аний, ~ по/ношений, ~ по/ношаний, ~ по/нос'аний, ~ при/ношаний, ~ про/ношений, ~ про/ношаний, ~ при/ход'аний, ~ при/хоУиний, ~ про/ход'аний, ~ /ход'аний*. Зауважимо, що лише окремі мовці молодшого покоління використовують форми дієприкметників із суфіксом *-ен-*. Для мовців старшого покоління характерні форми із суфіксом *-ан-* і відсутнім чергуванням приголосних, що є однією з особливостей подільського говору. Однослівні номени представлені полісемами *ма/натки, /лахи* та віддієслівними дериватами *не^uдо/носки, не^uдох'ітки, не^uреўб'ірки*. Описова конструкція */од'аг буу у хо/ду* вживається спорадично.

ДО 'щільність прилягання до тіла' зумовила появу мікропарадигми на позначення одягу, який не облягає тіла, репрезентантами якої є переважно двослівні номінації *о/дежа бах/мата, ~ ве^uлика, ~ ви/лика, ~ /в'іл'на, ~ /вол'на, го/дежа го/полиста, о/дежа прос/тора, ~ сво/бодна, ~ ши/рока, ~ ш'і/рока, /од'аг балаху/ватиї, ~ бала/хатиї, ~ бах/матиї, ~ баф/матиї, ~ ни^eпо/м'ірний, ~ про/в'іл'ний, ~ прос/ториї, ~ прос/торний, ~ ши/рокий, ~ ш'і/рокий, ~ /в'іл'ного пок'ройу*.

В однослівних номенах *розл'і/тайка, бала/хон, ра/тонда* реалізується ще ДО 'особливості крою'. Лексема *балахон* відома всім східнослов'янським мовам. Етимологи вважають її давньоруським запозиченням із татарської мови (ЕСУМ, I, 125). СУМ реєструє це слово зі значенням 'просторий і довгий одяг, що надівається поверх усього для захисту від пилу', 'маскувальний одяг', 'широкий непідігнаний в талії одяг' (СУМ, I, 121). У східноподільських говірках до структури лексеми входить чотири семи: 'одяг, який не облягає тіла', 'плаття, вузьке в плечах і розширене донизу', 'широкий халат', 'верхній довгополий чоловічий широкий одяг із домотканого грубого сукна з відлогою'.

Вузьколокальна лексема *ра/тонда* є запозиченням із польської мови, де вона позначає ‘жіночий одяг, що розширюється донизу’ (ЕСУМ, V, 128).

Особливістю аналізованої ЛСГ є відад’єктивне походження назв одягу, що у своїй прозорій етимології вказують на якісну характеристику денотата. Значна кількість описових назв свідчить про незавершеність номінації. Усі проаналізовані мікропарадигми тісно пов’язані між собою структурно й семантично. До номінативного поля досліджуваної ЛСГ належить лексика, відома іншим українським говорам. Але в досліджуваних говірках такі назви зазнали певних модифікацій як у семантичній структурі, так і в плані вираження, про що свідчить функціонування численних варіантів.

1.3. Лексико-семантична група на позначення тканини для одягу

Від початку цивілізації тканина супроводжує людину протягом усього життя. Її назви зберігають свідчення про явища культури в часі і тоді, коли самі явища чи їх важливі ознаки вже зникли, або ж трансформувалися, набули іншої якості [191, 13]. За функціональним призначенням тканини поділяються на три групи: для одягу, впорядкування житла і господарських потреб.

Назви тканини для одягу не були предметом спеціального діалектологічного дослідження, хоча в усіх розвідках, пов’язаних із назвами одягу, наявні назви тканин, які є мотиваторами назв одягу (див. праці Г. Гримашевич, Т. Щербини, К. Матейко). Окремі діалектні назви тканин для одягу фіксують лексикографічні джерела (Гримашевич, Мельничук, СБГ, Влад.).

Найбільш повно ідеографічна сфера *тканина* представлена у словнику Є. Шевченка «Українська народна тканина», де об’єкт «тканина» репрезентовано від його передісторії аж до перетворення у тканинні вироби різного призначення [191, 19].

Серед назв тканин для одягу у східноподільському ареалі чітко виділяються дві лексико-семантичні мікрогрупи – назви тканини, яку виготовляли в домашніх умовах, і назви тканин, які виготовляли на виробництвах. Для обох названих полів спільними є питомі лексеми *полотно* (ЕСУМ, IV, 502) та *тканина* (ЕСУМ, V, 582), що відомі з цим значенням іншим слов'янським мовам, полісем, запозичений із латинської *ма/тер'їа*, *мат'ір'їал* (ЕСУМ, III, 413), та лексема *крам*. Номен *крам*, очевидно, зазнав розширення семантичної структури. Запозичена з німецької мови, можливо, частково за польським посередництвом, лексема реєструється у СУМ зі значеннями 1) *розм.* 'тканина'; 2) 'предмет торгівлі, звичайно фабричного виробництва' (IV, 322). Лексему *крам* на позначення тканини фіксують лексикографічні джерела інших регіонів, зокрема в поліських говорах лексема вживається зі значеннями 'бавовняна тканина, ситець', 'фабрична тканина' (Влад., 223), 'тканина, з якої шують одяг' (Гримашевич, 78). У досліджуваних говірках лексема *крам* вступає у синонімічні відношення з лексемами *полот'но* (Шам.), *ма/тер'їа* (Сем., СБ, Черп., Гр.), *тка/нина* (Рус.), *ткан'* (Ор.). Поява додаткового значення в семантичній структурі лексеми *крам*, уживаної в говірках н. п. Русалівки та Орлового, очевидно, зумовлена тим, що тканина, виготовлена в домашніх умовах, теж могла стати предметом торгівлі: *крам / це до/машн'а ткан' у з'вої / шо ск'рут'ана / йї/її ба/гато* (Ор.).

На позначення тканини, яку виготовляли в домашніх умовах, у східноподільських говірках зафіксовано, хоч і такі, які повністю архаїзувалися у зв'язку з позамовними чинниками і зберігаються лише у свідомості мовців, колись загальнонародні лексеми (Грінч., I, 373; IV, 283) *де/с'атка*, *три/нац'ад'ма*, в основі номінації яких мотиваційна ознака 'кількість пасом при тканні'. Назви полотна, виготовленого вдома, спричинили появу однослівних і двослівних найменувань виробів із такої тканини: *ди/с'атка*, *де^u/с'атка*, *дис'а/чанка*, *дис'а/чана со/рочка* 'чоловіча

сорочка з десятки', 'жіноча сорочка з десятки', *ди/с'атки*, *дис'а/чанки*, *дис'а/чан'і шта/ни*, *ди/с'аточн'і* 'штани з десятки', *дис'а/чанка*, *дис'а/чана /йупка* 'спідниця з десятки'; *три/нац'атка* 'жіноча сорочка з тринадцятки', 'чоловіча сорочка із тринадцятки', 'спідниця із тринадцятки', *три/нац'атки* 'чоловічі штани із тринадцятки', *три/нац'атна со/рочка* 'жіноча сорочка із тринадцятки', 'чоловіча сорочка із тринадцятки', *три/нац'атн'і шта/ни* 'чоловічі штани із тринадцятки', *три/нац'атна /йупка* 'спідниця із тринадцятки'.

З розвитком суспільно-економічних відносин відпала потреба у виробництві одягових тканин у домашніх умовах. З цієї причини лексеми *ма/тер'їя*, *тка/нина*, *мат'ір'йал*, *ткан'* у досліджуваних говірках звужують семантику через втрату семи 'виготовлено в домашніх умовах', а лексема *полот/но* на позначення домотканої тканини вживається у словосполученні *до/машн'е полот/но*, *домот/кан:е полот/но*.

Назви тканин, які виготовляють на виробництві, утворюють складну ієрархічну структуру: назви шовкових тканин, назви бавовняних тканин, назви вовняних тканин, назви шерстяних тканин, назви синтетичних тканин. До мікрогрупи назв шовкових тканин входить лексема на позначення тонкої, густої шовкової тканин *кре^uмди/шин* у різних фонетичних варіантах: *кримди/шин*, *кредди/ш'ін*, *кредде^u/шин*, *кредди/шин*, *кринди/шин*, *кринди/шин*, *креддо/шин*, *кредда/шин*. Слово *кредешин*, що з французької буквально означає 'креп з Китаю', утворено від іменників *креп* і власної назви *Chine* 'Китай', що походить від назви першої династії китайських імператорів *Chin* (ЕСУМ, III, 84). Для шовкової чи напівшовкової тканини, блискучої і гладенької з лиця, у говірках Східного Поділля відзначено назву */атлас* з наголосом на першому складі (пор. у СУМ, I, 70 – *ат/лас*), що є запозиченням із тюркських мов, в яких означає 'гладкий, рівний'. Етимологи припускають, що в українську і російську мови слово могло прийти через польське або німецьке посередництво (ЕСУМ, I, 96). Іншомовну назву легкої, тонкої шовкової

чи бавовняної тканини (СУМ, XI, 465) *шифон* мовці засвоїли з типовою для подільських говірок реалізацією |ф| → [хв] *ших'вон*, *ши'фон*. На позначення складноузорчастої тканини, зробленої з шовкових і золотих або срібних чи імітуючих їх ниток, у говірках використовують лексему *пар'ча*, запозичену з тюркських мов, де вона позначає шматок, клаптик (ЕСУМ, IV, 302). Сема 'тканина з густим коротким ворсом із натурального шовку' має однотипну реалізацію – *'бархат* (внп). Укладачі ЕСУМ (I, 146) вказують, що лексема запозичена із західноєвропейських мов, де вона позначає вид тканини або грубу тканину. Словосполучення *'газова ткан'* дало назву дуже тонкій прозорій шовковій тканині. На позначення схожої на оксамит тканини з м'яким ворсом у говірках зафіксовано лексему *пл'уш*. Ця назва, відома багатьом слов'янським мовам, запозичена з німецької, куди прийшла із французької, де була утворена від *peluchier* 'смикати, сіпати, скубти', що зводиться до галороманського 'позбавляти волосся'. Імовірно, що у французькій мові лексема могла постати й іншим шляхом – від італійського *peluzzo* 'сорт тонкого сукна, волосинка, ворсинка' (ЕСУМ, IV, 460). Лексема *вел'вет*, її варіанти *в'іл'вет*, *вил'вет*, *вал'вет* та лексема *пл'уш* позначають схожу на оксамит бавовняну тканину з густим ворсом. Мабуть, лексему *вел'вет* запозичено через російську і польську мови з англійської мови, де вона позначає 'оксамит' (ЕСУМ, I, 347). Лексема *ки'тайка*, яка вживалася на позначення дорогої, шовкової тканини чи бавовняної фарбованої тканини, різновиду тафти, що завозили з Китаю [191, 297], повністю втратила своє первісне значення і в сучасних східноподільських говірках позначає семи 'жіночий піджак, розширений від талії', 'тонка стрічка, якою оздоблювали одяг': *це то'нен'ка 'л'ента на 'палиці' / опиши'вайут' 'нейу фар'тух ки'тайочкою* (Черп.), *китай'ки* 'ряд ниток на кінці пояса', 'ряд ниток на кінці килима': *'коло кил'і'м'іу' / так йак з'йазана бахро'ма / пу'чечками* (Тер.), 'ряд ниток на кінці шарфа': *ши'рокий шарф / а на к'ін'ц'ах 'бомчики / китай'ки при'шит'і* (Доб.), 'ряд ниток на кінці

скатерки': *та/ко китаї/ки на с/катируц'і / вис'іли / йак тала/тон'чики* (Сем.). Крім того, лексема *ки/таїка* зазнає лексичної атракції і позначає гроно винограду (Ос.).

Бавовняні тканини в говірках Східного Поділля репрезентовані лексемами *ба/зейка*, *пома/зейка* 'бавовняна тканина', *байка* 'м'яка бавовняна тканина з ворсом', *ба/тист*, *ба/т'іст* 'тонка бавовняна тканина', *б'аз'/ бйаз'* 'густа бавовняна тканина', *са/тин*, *са/т'ін* 'атласиста з лицьового боку бавовняна або шовковиста тканина', *поп/л'ін*, *пан/л'ін* 'шовкова або бавовняна тканина з рельєфно виділеними поперечними нитками', *репс* 'цупка бавовняна або шовкова тканина з дрібними рубчиками', *ситец'*, *ситиц'*, *с'ім'іц'* 'тонка бавовняна тканина з вибивним малюнком, рідше однотонна', *фла/нел'*, *фла/нел'ка*, *хла/нел'* 'м'яка бавовняна тканина', *марк'ізет*, *марк'із'ет*, *мар/к'із*, *мари/зет* 'тонка напівпрозора тканина із суканої пряжі', *марл'а* 'тонка бавовняна тканина з рідкопереплетених ниток, що використовується найчастіше як перев'язний матеріал', *пир/кал'*, *перкал'* 'тонка дешева бавовняна тканина'.

Усі лексеми, зафіксовані в досліджуваних говірках на позначення бавовняних тканин, є запозиченнями: *байка* є похідною від *бая*, яка прийшла в українську мову через польське посередництво з німецької, у яку було запозичено з латинської та означало 'каштановий, гнідий' (ЕСУМ, I, 156), *батист* запозичено із французької – 'сорт шовку, полотна' (ЕСУМ, I, 150), *б'язь* – із турецької (Преображенський переконливо виводив від англ. 'байка' (ЕСУМ, I, 314)), *сатин* відоме багатьом слов'янським мовам, запозичено з французької мови, можливо, через німецьке посередництво, у якій виводять від арабського, що буквально означає «з китайського міста» (ЕСУМ, V, 183), *поплін* – з французької мови, у якій походить від італійського *rapalino* з *рара* (Етимологи припускають можливість походження назви тканини від того, що її почали виготовляти в Авіньйоні за часів, коли він був резиденцією

папи (ЕСУМ, IV, 518)), *репс* відоме багатьом слов'янським мовам, запозичено з французької, що походить від англійського *rep*, пов'язаного із *rib* «ребро», споріднене із праслов'янським та українським *ребро* (ЕСУМ, V, 63), *ситець* запозичено через російське посередництво з голландської мови, де означає *строкатий* (ЕСУМ, V, 245), *перкаль* відома на всьому слов'янському ареалі, є запозиченням із французької, де позначає тонку бавовняну тканину (ЕСУМ, IV, 350). Лексема *димка* літературній мові відома зі значеннями 1) 'легка прозора тканина', 2) 'товста бавовняна тканина, переважно смугаста' (СУМ, II, 278). У більшості досліджених говірок лексема не вживається. Лише у 2-х говірках мовці можуть умотивувати назву й описати реалію: *про/зора ма/тер'їя / та/ке йак газ / йак ши/фон / та/ка /димчаста* (Мел.); *ле^u/ген'ка ткан' / йак фа/та у моло/духи / /дуже то/нен'ка* (Ор.). Ще у 3-х говірках лексема позначає лише виріб із такої тканини: *ши/рока сп'ід/ниц'а* (Рус.), *с тон/койі т/кан'і по/шита сп'ід/ниц'а* (Доб.), *проз/рачна /йупка / аш с/в'ітиц'а* (Бок.).

Назви вовняних тканин репрезентують лексеми *сук/но*, *каше/м'ір*, *бос/тон*, */бобрик* та їх фонетичні варіанти. Лексему *сук/но* зафіксовано в усіх говірках на позначення щільної тканини з вовняного чи напіввовняного прядива. Давня назва спільнокоренева із псл. *sъkati 'в'язати вузли, зв'язувати, сукати, скручувати' (ЕСУМ, V, 470). На позначення семи 'тонка, м'яка вовняна тканина, пофарбована переважно в темні кольори' зафіксовано варіанти *каши/м'ір*, *каш/м'ір*, *каше^u/м'ір*, *коши/м'ір*, *кашо/м'ір*. На думку етимологів, назва *кашемір* походить із французької мови від назви колишнього князівства Кашмір на півночі Індії, де виготовляли цю тканину (ЕСУМ, II, 410). Сема 'вищий сорт дорогого сукна' реалізується фонетичними варіантами *бос/тон*, */бостон*, *бас/тон*. Лексема */бобрик* передає сему 'густе тепле сукно з короткою стоячою ворсою' лише в окремих говірках (Мел., Тер., Вес., Кол.). Етимологи вважають, що це запозичення з російської мови, в якій

утворено за подібністю до бобрової шерсті (ЕСУМ, I, 217). У досліджуваних говірках лексема має широку семантичну структуру, позначаючи назви одягу та іншої тканини, ‘піджак бобриковий’, ‘чоловіче півпальто на ваті’, ‘короткий сукняний одяг з ватною підкладкою’, ‘чоловіче півпальто з ватною підкладкою і хутровим коміром’, ‘міцна тканина, з якої шиють куртки’, ‘шерстяна тканина’.

Мікрогрупу на позначення шерстяних тканин утворюють лексема *шеу'йот, шау'йот* ‘дорогий сорт м'якої, легкої, трохи ворсистої шерстяної чи напівшерстяної тканини’ та лексема *драп* ‘густа шерстяна чи напівшерстяна тканина, призначена для пошиття верхнього одягу’, яку запозичено з французької чи німецької мови. Етимологи виводять основу від латинського ‘сировина, сукно’ (ЕСУМ, II, 122).

На позначення синтетичних тканин у говірках зафіксовано такі назви: *лау'сан, лап'сан, ней'лон, найа'лон, наї'лон, найі'лон, нейі'лон, нії'лон, кап'рон*. Лексему *лавсан* запозичено з російської мови, де вона утворена шляхом аббревіації від назви *лаборатория высокомолекулярных соединений академии наук* (ЕСУМ, III, 178).

На позначення сітчастої тканини з узорами, якою оздоблюють одяг, білизну, предмети домашнього вжитку, зафіксовано загальнонародну питому лексему *мереживо* (ЕСУМ, III, 439; СУМ, IV, 675) у фонетичних варіантах *ме^u'реживо, мире'живо*, які утворюють незначні ареали. Мозаїчними вкрапленнями на тлі один одного відзначено лексеми *к'ружало, к'ружило, к'руже^uво, к'руживо, к'ружаво*, які з лексемою *мереживо* в окремих говірках є абсолютними синонімами. Запозичений з російської мови номен *круживо*, очевидно, є похідним від дієслова *кружити* ‘обшивати’ (ЕСУМ, III, 108) і позначає результат праці. У межах сталої довжини лексема зазнала фонетичних змін, що є типовими для діалектної мови.

Мікрогрупу назв шматка тканини утворюють репрезентанти семи ‘шматок полотна, в який загортали дитину під час хрещення’, ‘довгий

вузький шматок тканини для сповивання немовлят'. У східноподільських говірках першу сему реалізовано назвою *к'рижмо* та її морфологічним варіантом *к'рижма*, спорідненою з лексемою *криж* 'хрест' (ЕСУМ, III, 89). Лексема *к'рижма* є запозиченою через польське посередництво з давньоверхньонімецької, де було відоме зі значенням 'миропомазання' (ЕСУМ, III, 90).

У номінації довгого вузького шматка тканини для сповивання немовлят найпоширенішими є номени, утворені від мотивуючої основи *'вити* за допомогою різноманітних афіксів: *по'вивач*, *спо'вивач*, *спови'вач*, *упо'вивач*, *упови'вач*, *ўпови'вач*, *опови'вач*, *опо'вивач*, *спо'виток*.

Отже, більшість лексем на позначення тканин фабричного виробництва в говірках, як і в літературній мові, є запозиченими. У досліджуваних говірках такі лексеми, як правило, зазнають зміни формальної структури. Значну кількість фонетичних варіантів, очевидно, можна пояснити тим, що запозичення відбувалося усним шляхом.

Назви тканин утворюють типові моделі номінації виробів із цих тканин: *су'кон:а сп'ід'ниц'а*, *ширс'ц'ана* ~, *сук'н'ана* ~, *су'кон:а 'йупка* 'спідниця, виготовлена із сукна', *най'лонова 'хустка*, *ней'лонова* ~, *ней'лоновий пла'ток* 'хустка, виготовлена з нейлону', *'газовий пла'точок* 'хустка, виготовлена із тканини газ', *вил'ветов'і шта'ни*, *в'іл'ветов'і* ~, *п'л'ушов'і* ~ 'штани з вельветової тканини' та ін.

Суфіксальним способом утворюються субстантиви на позначення виробів із тканини: *су'конка* 'спідниця, пошита із сукна', 'жіноче напівпальто із сукна', *п'л'ушка* 'жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою', 'плюшевий піджак', *найа'лонка* 'хустка, виготовлена з нейлону', *в'іл'ветки* 'штани з вельветової тканини', *'газ'ік* 'хустка з газу' та ін.

Отже, на позначення тканин у східноподільських говірках зафіксовано питомі та запозичені зі слов'янських і неслов'янських мов лексеми, характерні для літературної мови та діалектів. Окремі лексеми

перебувають у ядрі лексико-семантичних груп, інші витіснені на периферію номінативного корпусу. Назви тканин засвідчують тісний семантичний і словотвірний зв'язок із назвами виробів.

1.4. Лексико-семантична група назв верхнього одягу

На суцільному ареалі досліджуваної мовної території репрезентантом семи 'верхній одяг' є лексема *пал'то*, що запозичена з французької мови та відома іншим слов'янським мовам (ЕСУМ, IV, 269). У досліджуваних говірках слово *пал'то* виражає загальну семантику 'верхній одяг' безвідносно до особливостей крою (довге, коротке, розширене), матеріалу виготовлення, сезону носіння, а також диференційних ознак 'чоловіче – жіноче', 'тепле – легке'. Названі диференційні ознаки реалізуються у словосполученнях, де роль кваліфікатора виконує переважно прикметник. Диференційну ознаку 'матеріал виготовлення' позначають відносні прикметники, мотивовані назвою тканини: *пал'то ба'лонове*, ~ *бас'тонове*, ~ *бобрикове*, ~ *дерман'т'інове*, ~ *драпове*, ~ *каши'м'ірове*, ~ *кримп'л'інове*, ~ *су'кон.е*, ~ *шаў'йотове*. Пальтом номінують також виріб, виготовлений з обробленої шкіри без хутра. Цю диференційну ознаку передають дублети – прикметники *шкіряний*, який є літературною нормою (СУМ, XI, 477), та *кожаний*, що функціонує в діалектах та відомий багатьом слов'янським мовам (ЕСУМ, II, 492–493): *пал'то /кожане*, ~ *шк'іра'не*. Отже, найвиразнішою ознакою реалії, яка може номінуватися лексемою *пальто*, є матеріал виготовлення – натуральна чи синтетична тканина або шкіра. Ця лексема утворює опозицію до номінацій верхнього одягу, виготовлених із хутра. У «Словнику української мови» лексема *пальто* кодифікована як літературна норма зі значенням 'верхній одяг довгого крою, що одягається поверх плаття, костюма і т. ін.' (СУМ, VI, 35).

Окрему мікрогрупу становлять назви верхнього одягу, мотивовані матеріалом виготовлення. Вони можуть утворюватися за двома моделями. Поширенішим способом номінування верхнього одягу за матеріалом вироблення є словосполучення, стрижнєве слово якого є назвою одягу, а залежне, виражене переважно прикметником, указує на матеріал: *пал'то ба'лонове, пал'то д'рапове, плащ ба'лон'евий, плащ бри'зентовий* тощо. Проте в цій мікрогрупі спостерігаємо однослівні найменування, мотивовані назвою матеріалу. Серед них виокремлюємо такі типи:

1) назви, утворені шляхом метонімічного перенесення (назва матеріалу → назва виробу (одягу)): *болонья* ‘капронова плащова тканина з одностороннім водонепроникним покриттям (від назви м. Болоньї)’ (СІС–1978, 105) → *ба'лон'їя* ‘куртка з тонкої непромокальної синтетичної тканини’, *бобрик* ‘грубе тепле сукно з грубою стоячою ворсою’ (СУМ, I, 206), що запозичено з російської мови, в якій утворено від назви *бобр, бобёр* за подібністю до бобрової шерсті (ЕСУМ, I, 217) → *бобрик* ‘чоловіча зимова сукняна куртка’, ‘сукняний піджак’. Лексема *бобрик* у досліджуваних говірках має розгалужену семантичну структуру. Суперординатою є сема ‘чоловічий одяг’. В окремих говірках лексема ускладнюється додатковими ДО ‘специфіка крою’ (‘чоловіча зимова куртка з хлястиком і складкою ззаду’, ‘чоловіче зимове півпальто з хутровим коміром’, ‘коротка зимова сукняна чоловіча куртка з каракулевим коміром’, ‘чоловіча зимова куртка з хлястиком, боковими кишенями і гудзиками в два ряди’, ‘чоловіча сукняна куртка з цигейковим коміром, хлястиком і розрізом ззаду’), а також може позначати тільки деталь одягу, що виразно ілюструє тлумачення респондента (‘комір із шкіри ягняти’). Крім названих, лексема *бобрик* засвідчена ще з такими значеннями: ‘шкіра з ягняти’, ‘піджак з ватною підкладкою і хутровим коміром’, ‘чоловічий козушок’;

2) другим типом утворення назв верхнього одягу, мотивованих назвою матеріалу, з якого він виготовлений, є суфіксальна деривація. За

цим типом у досліджуваних говірках побутують такі назви: *ба^лонка* ‘плащ із тонкої непромокальної синтетичної тканини’, ‘куртка з тонкої непромокальної синтетичної тканини’ ← *болонья* ‘капронова плащова тканина з одностороннім водонепроникним покриттям’; *п^л’ушка* ‘жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою’, ‘плюшева куртка чи пальто’, ‘плюшевий піджак’ ← *плюш* ‘схожа на оксамит тканина з м’яким довгим негустим ворсом на лицьовому боці’ (СУМ, VI, 601); *о^у’чинка* ‘безрукавка з овчини’ ← *овчина* ‘вироблена овеча шкура’ (СУМ, V, 612); *к^ожанка* ‘пальто з шкіри’, ‘шкіряна куртка’, ‘верхній одяг, виготовлений з дубленої шкіри’ ← *кожаний* ← *кожа* ‘шкіра, шкура’ (СУМ, IV, 208); *дуб^л’анка*, *дуб^л’онка* ‘пальто з дубленої шкіри’, ‘куртка з дубленої шкіри’, ‘будь-який верхній одяг з дубленої шкіри’, ‘пальто з дубленої шкіри, обшите хутром’ ← *дублений* ‘зроблений із шкір, що піддавалися дубленню’ (СУМ, II, 429).

Виразною ДО верхнього одягу є його довжина. Диференційну ознаку ‘короткий’ передає назва конкретного одягу у сполученні з компонентом *полу-*, що приєднується до неї у препозиції: *полупал’то*, *полпал’то* ‘жіноче півпальто із сукна’, ‘чоловіче півпальто з хутровим коміром’; *полуса’чок* ‘жіноче півпальто із сукна’; *полу’шуб^нка* ‘коротка шуба’; *полу’шубок*, *поло’шубок*, *пол’шубок* ‘жіночий або чоловічий короткий одяг з хутра’.

Диференційну ознаку ‘довжина’ передають демінутиви: *жу^п’панчик* ‘верхній короткий сукняний одяг із домотканого грубого сукна’; *кожу’шок* ‘короткий кожух’; *шуб^нка*, *шупка* ‘короткий зимовий одяг із хутра’; *пал’т’ішко*, *пал’т’ічко* ‘жіноче півпальто із сукна’; *о^с’інчик* ‘жіноче півпальто із сукна’.

Спеціальним найменуванням короткого одягу, де виразником диференційної ознаки є лексичне значення мотиватора *короткий*, у досліджуваних говірках зафіксовано суфіксальний дериват *коро’таш* ‘будь-який верхній короткий одяг’. Семантика лексеми *коро’таш* може

ускладнюватися додатковими семами, проте архісема ‘короткий’ присутня в кожному із семантичних варіантів: ‘верхній короткий одяг із домотканого грубого сукна’, ‘верхній короткий жіночий одяг, утеплений ватою’, ‘короткий зимовий одяг із хутра’, ‘жіноче півпальто із сукна’, ‘короткий жіночий піджак’, ‘коротка спідниця’. Спорадично в говірках засвідчено афіксальні деривати слова *коро/таш* – іменники жіночого роду *коро/ташка*, *коро/тушка* ‘верхній короткий сукняний одяг з домотканого грубого сукна’; *коро/тушка* ‘коротка куртка з ватною підкладкою’.

Диференційну ознаку ‘сезон носіння’ реалізує опозиція ‘легкий одяг’ : ‘утеплений одяг’, що співвідноситься з осінньо-весняним та зимовим сезоном його експлуатації. Названу диференційну ознаку реалізовано у словосполученні з лексемою *пал’то* та прикметником-конкретизатором.

Значний ареал поширення має атрибутив *демісезонний* ‘призначений для носіння зимою і восени’ (СУМ, II, 238). Цей прикметник запозичено з французької мови, де він є складним словом, утвореним від *demi* ‘половина’ і *saison* ‘сезон’ (ЕСУМ, II, 30). Крім варіанта, кодифікованого як літературний, говірки демонструють розмаїття фонетичних виявів цієї лексеми: *пал’то де^нмоси/зон.е*, ~ *дом’іси/зон.е*, ~ *димос’і/зон.е*, ~ *дим’іс’і/зон.е*, ~ *димиси/зон.е*, ~ *димис’і/зон.е*, ~ *де^нмис’е/зон.е*, ~ *д’імос’і/зон.е*, ~ *д’ім’іс’і/зон.е*, ~ *домос’і/зон.е*. Для реалізації семантики ‘демісезонний’ спорадично засвідчено вживання прикметника *сезонний*: *пал’то с’і/зон.е*.

Сему ‘демісезонне’ можуть реалізувати також прикметники, мотивовані назвами пір року: *пал’то ве^нс’н’ане*; ~ *л’ітн’е*, ~ *л’ітне*, ~ *л’етне*, ~ *л’етн’е*, ~ *л’ет’н’е*, ~ *о’с’ін.е*, ~ *о’с’ін’е*, ~ *го’с’ін’е*, ~ *го’с’ін’е*. У словосполученнях на позначення пальта для демісезонного носіння в атрибутивах, мотивованих назвами пір року, актуалізується семантика ‘сезонний’, а значення ‘конкретна пора року’ нівелюється,

внаслідок чого названі атрибутиви стають синонімами-дублетами до прикметника *демисезонний*.

Спорадично засвідчено реалізація семи ‘демисезонний одяг’ однослівною номінацією *о/с'інка, го/с'інка* ‘будь-яка осіння куртка’, мотиватором якої послугувала назва пори року: *о/с'інка на п'ід^мк/лад^мц'і без'вати / 'д'іло /курткойу / 'нишче /тал'ійі / ком'ірець' с'цейі /самойі манофак'тури* (Пог.).

Опозиційну сему ‘утеплений одяг’ реалізовано у словосполученнях з атрибутивом, мотивованим назвою пори року – зима: *пал'то /зимне, ~ /зимн'е, ~ /з'імне, ~ /з'імн'е, ~ зимо/ве, ~ зи/мове, ~ з'і/мове, ~ з'імо/ве*. Значення ‘зимове’ може передаватися прикметником, що мотивується матеріалом утеплення, та представлено в говірках двома словотвірними варіантами: *пал'то /ват'не, ~ /ват'н'е, ~ вато/ве*.

Кількісно невеликою в досліджуваних говірках є група найменувань верхнього одягу, мотивованих назвами природних явищ. Суцільний ареал утворює лексема *в'іт'роўка* ‘легка куртка з плащової тканини’: *ў госе/ни і нап/ровесн'і хо/дили ў в'іт'роўц'і* (Тарн.). Слово не внесено до реєстру «Словника української мови», проте закономірний фонетичний варіант *вітрівка* кодифіковано в інтегрованій лексикографічній системі «Словники України», а також у «Словнику синонімів української мови» (СУ 1.05; ССн, I, 739). На позначення одягу, призначення якого – захищати від дощу, засвідчено лексему *дошчо/вик* ‘плащ з непромокальної тканини, призначений для захисту від дощу’. Названа лексема внесена до реєстру «Словника української мови» зі значенням ‘верхній легкий непромокальний одяг, що захищав від дощу’ та маркована як розмовна (СУМ, II, 403).

Розгалужену семантичну структуру в мікросистемі назв верхнього одягу має лексема *'бунда*, зрідка – *'бун'д'а*. За даними «Етимологічного словника української мови», вона відома в інших діалектах зі значеннями ‘вид суконного пальта; короткий хутрянний одяг; кожух без рукавів’,

‘тепла білизна’, ‘занадто широке пальто, плаття’, ‘сарафан’, ‘дитяче (переважно дівчаче) плаття’ і запозичена через польське та словацьке посередництво з угорської і східнороманських мов, де є етимологічно неясним (ЕСУМ, I, 295). У досліджуваних говірках лексема *бунда* номінує одяг за особливостями крою. Переважна більшість семантичних відтінків об’єднані навколо семи ‘широкий, вільний’: ‘будь-який довгий одяг, вільного покрою, розширений донизу’, ‘довгий верхній жіночий стьобаний одяг, розширений внизу’, ‘зимове широке жіноче пальто’, ‘широкий одяг із домотканого грубого сукна, який підперезують у стані’, ‘широкий плащ із капюшоном’, ‘широкий одяг без рукавів із зав’язкою на шиї’. У семантичній структурі лексеми *бунда* спостерігаємо явище енантіосемії, внаслідок чого слово може позначати різновиди одягу за ДО ‘довгий’ – ‘короткий’: ‘довге жіноче пальто’, ‘довгий одяг із домотканого грубого сукна’ – ‘тепле чоловіче півпальто’, ‘короткий верхній зимовий одяг із домотканого грубого сукна’. У ряді говірок лексемою *бунда* номінують одяг не за особливостями крою, а за його естетичним виглядом, зумовленим зношеністю одягу, його призначенням, відповідністю фігурі: ‘старий верхній одяг, у якому виконували роботу по господарству’, ‘негарний одяг’ (см. *і/йалис’а / йак хтос’ по/гане ў/д’іне шос’ / ка/зали / на/д’іла йа/кус’ /бунду* (Одай)). Зі значенням ‘довга, погано підігнана до стану одежа (переважно жіноча)’ лексема *бунда* відома й іншим говіркам української мови (ЕСУМ, I, 295). Ряд семантичних варіантів слова *бунда*, ускладнених додатковими ДО, слугує для номінації теплового одягу: ‘зимова куртка без гудзиків’, ‘безрукавка, утеплена ватою’. Семи ‘широка жіноча спідниця’, ‘широкий халат’, ‘довге жіноче плаття вільного покрою’, ‘довге дитяче плаття вільного покрою’, ‘довга спідня жіноча сорочка’, ‘довга дитяча сорочка’, що виокремлено в семантичній структурі лексеми *бунда*, включають цю лексему до іншої мікрогрупи найменувань верхнього одягу.

Окремі лексеми-композити мотивовані призначенням одягу зігрівати тіло людини, захищати його від холоду. Вони вживаються як дублети й утворені за однією структурною моделлю: *душегрейка* ‘безрукавка, утеплена ватою’, ‘жилетка з хутряною підкладкою’, ‘куртка з ватною підкладкою’ і *тілогрейка* ‘безрукавка, утеплена ватою’, ‘плетена безрукавка з гудзиками’, ‘стьобана куртка на ваті’, які в досліджуваних говірках реалізовані кількома фонетичними варіантами: *душег^грейка*, *душо^грейка*, *душег^рейка*, *душ^ірейка*; *т^ілог^грейка*, *т^ілог^рейка*, *т^елог^грейка*, *т^елог^рейка*. Цими лексемами номінують одяг, що є джерелом додаткового тепла до іншого верхнього одягу і який піддівають під пальто, куртку або ж одягають поверх кофти. Виразною ознакою такого одягу є те, що він був без рукавів. У «Словнику української мови» кодифіковано тільки лексему *тілогрійка* зі значеннями ‘тепла куртка без рукавів’, ‘стьобана ватяна куртка; ватник’ (СУМ, X, 139).

Інтегруючими семами для лексем *душегрейка*, *тілогрійка*, *терик* є семи ‘короткий’ і ‘відсутність рукавів’. У досліджуваних говірках словом */терик* номінують чоловічий жакет із грубої тканини, легкий короткий жіночий одяг типу жакета, жилетку, легку курточку з капюшоном, легку куртку. Зі значенням ‘теплий піджак’, ‘напівпальто’ мадяризм */терок* зафіксовано в закарпатських, середньокарпатських та лемківських говірках [103, 93; 148, 113].

1.5. Лексико-семантична група назв нагрудного одягу

1.5.1. Лексико-семантична група назв сорочки та її деталей

Сорочка є основною складовою частиною чоловічого і жіночого вбрання, найдавнішим видом шитого одягу [117, 48]. У східноподільських говірках номінація сорочки представлена лексемами *со^ррочка* (покривається весь ареал), *ру^башка* (абсолютний синонім у більшості говірок), *ко^шул’а* (спорадично як синонім).

Лексема *сорочка* відома сучасній українській літературній мові зі значеннями ‘жіноча, дитяча натільна білизна’, ‘чоловіча натільна білизна’, ‘одяг, який одягають поверх білизни’, є питомою (ЕСУМ, V, 358). Слово *рубашка* етимологічно пов’язане з *рубь* ‘шматок тканини’ (Фасмер, III, 510). Зі значенням ‘сорочка’ лексема *ру^лбашка* відома багатьом говорам української мови. Дослідниці говірок середньонаддніпрянсько-степового суміжжя (Т. Щербина) та східностепових (Н. Клименко) зауважують, що в говірках ця лексема з’явилася під впливом російської мови [87, 93; 198, 27]. У поліських говірках «ця назва з’явилася пізніше і зараз поширена із семантикою ‘чоловіча верхня сорочка’» [44, 55]. Лексема *ко^лшул’а* ‘сорочка’ є загальнослов’янським запозиченням із латинської мови з поки що невстановленим часом і шляхами проникнення, де *casula* позначало ‘хатину, намет, пізніше плащ із каптуром’ (ЕСУМ, III, 70). Лексемою *кошуля* позначають сорочку в багатьох говорах української мови: буковинських (Сбг, 230), західнополіських (Арк., I, 249), гуцульських (ГГ, 103; АУМ, II, к.293), бойківських (Онишкевич, I, 384; АУМ, II, к.293), подільських (Брилінський, 53), закарпатських (Жегуц, 79), лемківських (Горбач, 37), надсянських (Верхратський 2, 106) говірках. У досліджуваних говірках назва *ко^лшул’а* та її фонетичні варіанти *ко^ул’а*, *ку^лшул’а* зафіксовані зі значеннями ‘чоловіча сорочка’, ‘грубий шерстяний джемпер’, ‘жилетка з хутряною підкладкою’, ‘чоловічий піджак з вишитою вставкою на грудях і спині’, ‘жіноча сорочка’. У східноподільських говірках лексема виходить за межі тематичної групи «одяг» і передає семи ‘некрасива, неакуратна жінка’, ‘прищі на голові дитини’, ‘нарост на голові дитини’, ‘туля’, ‘лупа’, ‘закуйовджене волосся’, ‘хвороба золотуха’. Розвиток семантики лексеми *кошуля* з використанням реконструкції давніх родинних обрядів у східноподільських говірках простежила Т. Тищенко [172].

В основу структурної організації назв сорочки лягли ДО ‘стать користувача’, ‘матеріал виготовлення’, ‘наявність декору та орнаментатії’, ‘час носіння’, ‘крій’.

ДО ‘стать користувача’ не є домінантною, але зумовила появу опозиції сем ‘чоловіча сорочка’ : ‘жіноча сорочка’, спільними в реалізації яких є лексеми *со/рочка* та *ру/башка*.

Спеціальні назви чоловічої сорочки в говірках становлять поєднання загальної назви та додаткової характеристики одягу за статтю носія: *со/рочка муз’/ка*, ~ *чоло/в’іча*. ДО ‘стать користувача’ та ‘крій’ вплинули на появу номінацій *тоўс/тоўка*, *косово/ротка* ‘чоловіча сорочка із застібкою збоку’. Лексема *тоўс/тоўка*, очевидно, є похідною від назви тканини, з якої могла бути виготовлена, пор: *товстина* – полотно, виготовлене з клочья, яке служило для пошиття чоловічого поясного одягу, плахт і міхів на збіжжя (Матейко – 2, 34). Композит *косово/ротка* має прозору мотивацію і вказує на особливості крою коміра і вирізу. Для назв чоловічих сорочок у більшості говірок релевантною виявилася ДО ‘спосіб носіння’ – ‘чоловіча сорочка, заправлена в штани’ : ‘чоловіча сорочка, незаправлена в штани’. Для номінації першої семи мовці використовують номінативні словосполучення *зап’р’атана со/рочка*, *ру/башка у шта/ни*. На позначення семи ‘чоловіча сорочка, незаправлена в штани’ суцільний ареал у досліджуваних говірках утворює номінація *со/рочка на/випуск* із поодинокими вкрапленнями номену *со/рочка на/верх*.

ДО ‘стать користувача’ на номінацію сорочок за ДО ‘матеріал виготовлення’, ‘наявність декору та орнаментатії’ не вплинула.

Окрему лексико-семантичну мікрогрупу утворюють назви сорочки за ДО ‘наявність декору та орнаментатії’. Опозиція сем ‘невишита сорочка’ : ‘вишита сорочка’ у східноподільських говірках є регулярно зреалізованою. Репрезентанти першої семи є загальноновживаними назвами сорочки. Другу сему найчастіше передає однослівна номінація *виши/ванка*. Спорадично в синонімічні відношення з нею вступає лексема

мало'роска, мотивована національністю користувача. Вузьколокальною в досліджуваних говірках є лексема *гу'цулка*. Чіткої мотивації цієї назви експлоратори не могли подати, але дескриптивні джерела інших діалектних континуумів свідчать про те, що в основі номінації *гу'цулка* на позначення вишитої сорочки є особливості узору вишивки [87, 102]. Номінативні конструкції, які реалізують сему 'вишита сорочка', утворені із загальної назви сорочки та маркуючої ознаки, яка вказує на національність користувача: (*со'рочка укра'їнс'ка*), спосіб оздоблення: (*со'рочка (со'роч·ка) 'вишита*), особливості узору: *со'рочка гу'цул'с'ка*, час носіння: *со'рочка с'ва'тошна*, *со'рочка св'ат'на*. Усі репрезентанти семи 'вишита сорочка' одночасно реалізують сему 'сорочка, якуносять на свято'. Це пояснюється тим, що сорочки, оздоблені декором, носили лише у вихідні та святкові дні: *сороч'ки полот'н'ан'і / самот'кан'і / б'і'лили йіх / виши'вали рука'ви / ком'і'р'і / 'п'іт.ичку ўни'зу / це були с'ва'тошн'і сороч'ки* (Пог.). Опозитами до названих лексем і узгоджених словосполучень є словосполучення *со'рочка буд'ден.а*, *со'рочка буд'дошна*: *буд'дошна со'рочка самот'кана / а'ли йі'її ни виши'вали* (Пог.). Архісема 'сорочка, яку носили щодня' об'єднує навколо себе семи за ДО 'матеріал, з якого виготовлено сорочку', зокрема 'сорочки з домотканого полотна', 'сорочки із фабричної тканини'. ДО 'стать' на номінацію не вплинула. Реалія «сорочка з домотканого полотна» настільки архаїзувалася, що в окремих говірках мовці найстаршого покоління не можуть вказати на її особливості, хоча номінацію зберігають у свідомості. Сема 'сорочка з домотканого полотна' в досліджуваних говірках представлена зрідка субстантивами та описовими словосполученнями, атрибутив у яких мотивований назвами полотна: *со'рочка рад'і'ў'їана*, ~ *ра'доў'їана*, ~ *полоў'їана* 'сорочка з домотканого полотна', ~ *полот'н'ана*, *со'роч·ка* ~ 'сорочка з тонкого домотканого полотна', *со'рочка л'о'на*, *ру'башка л'а'на* 'жіноча сорочка з лляного полотна'.

На позначення сорочок із домотканого полотна в десять пасом зафіксовано архаїчні однослівні номінації *дис'а'чанка*, *дис'а'тинка*, *дис'атка* та словосполучення *сорочка дис'а'чана*, ~ *дис'ат'чана*, ~ *гре^u'б'ін.а*, ~ *гри'б'ін.а*, ~ *з'руба*, ~ *дис'а'тин.а*, ~ *дис'атипасин'кова*, ~ *бамба'кова*, *сороч·ка дис'а'ч·ана*. Вживання окремих із них є спорадичним явищем, інші утворюють значні ареали. Більшість номенів є однозначними. Іменники *дис'а'чанка*, *дис'атка* багатозначні слова. Незважаючи на архаїчність, лексема *дис'атка* має широку семантичну структуру, що свідчить про її полісемантизм і активне функціонування в мовленні діалектоносіїв у першій половині ХІХ століття.

На позначення сорочок із домотканого полотна у тринадцять пасом зафіксовано словосполучення *сорочка л'іва'кова*, ~ *с'ва'тошна*, ~ *тринац'атипасин'кова*, ~ *три'нац'атна*, ~ *бамба'кова*. Номінації *с'ва'тошна*, *тринац'атипасин'кова*, *три'нац'атна* мають прозору мотивацію. Постановя номена *сорочка бамба'кова* мовці пояснюють так: *добаў'л'али ше бам'бак / та'к'і нит'ки ¹б іл'і бу'ли* (Тар.). Лексему *бамбак* зі значенням 'невідбілена бавовняна пряжа промислового виробництва' фіксує К. Матейко в етнографічному словнику «Український народний одяг» (Матейко – 2, 25). Отже, цілком логічним видається використання словосполучення *сорочка бамба'кова* на позначення сем 'сорочка з домотканого полотна в тринадцять пасом' та 'сорочка з домотканого полотна в десять пасом', оскільки, очевидно, такі нитки могли додавати для виготовлення будь-якого полотна.

Поєднання ДО 'стать носія' і 'крій' на номінації жіночих сорочок суттєво не відобразилося. Лише в одній говірці зафіксовано описову номінацію *сорочка по'дол'на* (Кис.) та лексему *¹n ід^m.ичка* (Юр., Суш., Крс.) на позначення сорочки, верхня частина якої пошита з тонкого полотна, а нижня з грубого.

ДО 'стать носія' і 'матеріал виготовлення' спричинили появу мікрогрупи назв жіночої полотняної сорочки: *со'рочка*, *руб'ашка*, *л'ол'а*, *л'н'ід^м.ичка*, *с'п'ід^мка*, які у досліджуваних говірках є багатозначними.

Семантична структура лексеми *руб'ашка*

Типи семантичної структури	Чоловіча сорочка	Жіноча полотняна сорочка	Жіноча сорочка, в якій сплять	Спідня шовкова жіноча сорочка з мереживом	Говірки
1	+				внп
2	+	+			Лад., Лоз.
3	+		+		Уд.
4	+			+	Бок., Зап., Вільш., Сав., Ч., Кіб., Тал., Ап., Віл., Мик.

Семантична структура лексеми *л'ол'а*

Типи семантичної структури	Жіноча полотняна сорочка	Довга дитяча сорочка	Плаття для вагітної жінки, вузьке в плечах і розширене донизу	Говірки
1	+			Сем.
2		+		Пог., Кис.
3			+	Прм.

Семантична структура лексеми *с'п'ід^мка*

Типи семантичної структури	Спідні чоловічі штани	Підкладка від пояса до колін у чоловічих штанах	Жіноча полотняна сорочка	Матеріал, пришитий зісподу одягу	Говірки
1	+		+	+	Юр.
2		+			Мел., Сав.
3				+	Бор., Ж., Крут., НО, Ц., Мел., Карб., Сав., Мит., Сат.

ДО 'стать носія' і 'час носіння' дозволяє виокремити мікрогрупу назв, яка передає сему 'жіноча сорочка, яку одягають для сання'. У більшості говірок абсолютними синонімами є атрибутивне словосполучення з головним словом *со'рочка* чи *руб'ашка* та субстантив

ноч/нушка: *со/рочка н'іч/на*, ~ *н'іш/на*, ~ *ноч/на*, *со/роч·ка* *ноч/на*, *ру/башка* ~. В окремих говірках дублети доповнюють прозоромотивовані лексеми *ноч/нул'а* (Лен.), *ноч/нуха* (ВТ, Карб.) та метафорична номінація */сон'а* (Л.).

Отже, назви сорочок мотивовані:

- характером оздоблення: *со/рочка (со/роч·ка) /вишита*, *вишиванка*;
- етнографічними ознаками: *мало/роска*, *гу/цулка*, *со/рочка укра/йінс'ка*, ~ *гу/цул'с'ка*;
- матеріалом виготовлення: *со/рочка полот/н'ана*, *тоўс'/тоўка*, *ру/башка л'а/на*, *ди^ес'а/чанка*, *дис'а/тинка*, *ди/с'атка*, *со/рочка дис'а/чана*, ~ *дис'атипасин/кова*, ~ *бамба/кова*, ~ *тринац'атипасин/кова*, ~ *три/нац'атна*;
- часом носіння: *со/рочка бу/ден.а*, ~ *бу/дошна*, ~ *с'ва/тошна*, ~ *св'ат/на*, ~ *н'іч/на*, *ноч/нуха*, *ноч/нул'а*, *ноч/нушка*;
- кроєм: *косово/ротка*, *сорочка по/д'іл'на*.

Окрему мікрогрупу назв деталей сорочки становлять репрезентанти семи 'відлоги рукава, манжети'. Суцільний ареал утворює лексема *ман/жет* у різних фонетико-граматичних варіантах *ман'/жет*, *ман/жет*, *манд/жет*, *ман/Ует*, *ман'/Ует*, *ман/жета*, *ман'/жета*, *ман/жетка*. В окремих говірках однаково активною є лексема *ман'/кет*, *ман'/кети*, яку мовознавці вважають запозиченою з польської мови (ЕСУМ, III, 382). У більшості говірок на позначення названої семи зафіксовано лексичні дублети *ман/жет / об^нш/лаг*, *ман/жет / за/п'асник*, *ман/жет / /чохла*, *ман/жет / /чохли*, *ман/жет / /чохло*, *ман/жет / чо/хол*. ДО 'наявність чи відсутність декору' виявилася релевантною лише в одній говірці, зумовивши появу опозиції 'вишиті манжети' : 'невишиті манжети', яку передають такі номени-опозити */дуди* : *ман/жети* (Кал.).

ДО 'особливості форми' вплинула на появу описових номінацій, виражених неузгодженими атрибутивними словосполученнями, до складу яких входить загальна лексема та лексема, що передає маркуючу ознаку:

ман'жет з /р'ушками, ~ з'борний, ~ з /р'ушиком, ~ з /рушичками ‘манжет, у який затягнута резинка і який утворює оборку на кисті руки’, *ман'жет на /гудзiku, ман'жет п'ід /гудзик* ‘манжет, що застібається на гудзик’, *ман'жет на р'ізинуц'і, ман'жет на р'ізинк'і, ~ п'ід ри'зинку, ~ р'і'зинку* ‘манжет, в який вставлена резинка’, *ман'кет /рол'іковії* ‘тоненький манжет, зібраний на ролик’.

Назви вишитого розрізу на грудях, що був обов'язковим елементом жіночої і чоловічої сорочок, у східноподільських говірках утворюють окрему мікрогрупу. Значний ареал займає багатозначна лексема із затемненою мотивацією *ма/н'іж^шка* та її фонетичні варіанти *ма/н'ішка, ма/н'еж^шка, ма/н'ешка*. Укладачі «Етимологічного словника української мови» походження лексеми пов'язують із *мана, манити*; припускають спільність походження з *манжета* (ЕСУМ, III, 383), запозиченням слова з російської в польську вважають російські та білоруські етимологи (КЭСРЯ, 192–193; ЭСБМ, VI, 218). В окремих говірках назва *ма/н'іж^шка* має синоніми */гестка* (Кап., Крас., Ш., Куял., Вільш., Тарн., ЗР, Рус., Красн., Ів., Гл.), *ме^ш/реж^шка* (Чеч.), *оп'/шиўка* (Іван.), */розр'із* (Тиш., Ман., ММеч., Т., Бок., Вільш., Гус.), *роз/р'із* (ББ, Важ., Весел., Ост.), *роз/р'ез* (Лип., Кап., Од., Крас., Лоз., Меч., Ул., Лен., Бок., Куял., Чеч., Ос., Бен., Вишн.), *роз/рез* (С., Бок.), *раз/р'ез* (Боб., Мик.), *с'ц'ошка* (ММеч.), */пазуха* (Тер., Гайс., Мел., Карб., Рос., Кіб.). Лексеми *ме^ш/реж^шка* та *оп'/шиўка* вказують на техніку оздоблення. Загальноновживана лексема */пазуха* в говірках має широку семантичну структуру і реалізує семи ‘розріз на грудях сорочки’, ‘вишитий розріз на грудях сорочки’, ‘сорочка, висмикнута із спідниці’, ‘простір між грудьми і одягом’.

Як правило, більшість назв вишитого розрізу на грудях сорочки є багатозначними лексемами. У номінативному полі лексем *ма/н'іж^шка, ме^ш/реж^шка, /розр'із* відзначено по дві семи, *с'ц'ошка, оп'/шиўка* по три. Одні семи не виходять за межі лексико-семантичної мікрогрупи на позначення сорочки і її частин, інші, перебуваючи в межах тематичної

групи, входять до інших структурних підрозділів, наприклад *ма/н'іж^шка* ‘вишитий розріз на грудях сорочки’, ‘підкладка або вставка від плечей до половини грудей і спини в чоловічій сорочці народного крою’; *оп/шиўка* ‘тонка смужка тканини чи хутра, пришита на одязі для оздоблення’, ‘покриття цупкою тканиною стільців, диванів’, ‘вишитий розріз на грудях сорочки’.

Найширшу семантичну структуру має лексема *тестка*, в її складі у східноподільських говірках зафіксовано 10 сем: ‘вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини’, ‘вставка спереду сорочки від плечей до грудей’, ‘вставка на плечах чоловічої сорочки’, ‘вставка на грудях плаття’, ‘зборки на грудях плаття чи кофти’, ‘планка спереду сорочки, на якій роблять врізні петельки’, ‘розріз спереду на грудях сорочки’, ‘вишитий розріз на грудях сорочки’, ‘вишивка на сорочці біля горловини’, ‘дитячий фартушок’.

Вузьколокальною в досліджуваних говірках на позначення вишитих полос по обидва боки розрізу сорочки на грудях є прозоромотивована лексема *погрудки*: *погрудки в'ід ком'іра йшли аж до поюаса / із л'івойі сторо/ни і сп'равойі / р'імно/м'ірно / б'лижче до сере/дини / ни ши/рок'і виши/вали* (Кал.).

Мікрогрупу назв подолу жіночої сорочки формує опозиція сем ‘вишитий низ сорочки’ : ‘невишитий низ сорочки’, що виражається в опозиції лексем *л'ах'іўка* : *н'ід^м.ичка*, *л'а/х'іўка* : *н'ід^м.ичка*, *л'ахоўка* : *н'ід^м.ичка*. Лексема *н'ід^м.ичка* постала на основі метафоричного перенесення назви нижньої деталі сорочки – підточки на її частину з переходом [о] > [и]. Досліджуваним говіркам відомі спільнокореневі дієслова *дото/чити* і *розто/чити*, що позначають семи ‘пришити до одягу смужку тканини’, ‘додати тканину по ширині виробу’ відповідно.

У більшості говірок лексична диференціація ‘вишитий низ сорочки’ : ‘невишитий низ сорочки’ виражається за допомогою дієприкметника *н'ід^м.ичка* *вишита* : *н'ід^м.ичка*. В окремих говірках

обидві семи реалізує лексема *ˈnʲidʲm.ʲučka*. Таким чином, залишаючись у межах однієї лексико-семантичної групи, номен *ˈnʲidʲm.ʲučka* має розгалужену семантичну структуру і позначає семи ‘низ спідньої жіночої сорочки, який видно з-під спідниці’, ‘пришита нижня частина жіночої сорочки’, ‘передня частина жіночої сорочки, яку видно, коли край спідниці піднято і заправлено за пояс’, ‘спідня спідниця оздоблена мереживом, яку одягали під верхню спідницю так, щоб виглядало мереживо’, ‘жіноча полотняна сорочка’, ‘спідня спідниця’.

Окремими семами лексема *nʲidʲm.ʲučka* входить у номінативне поле інших лексем, зокрема вона вступає у синонімічні зв'язки з лексемою *дрочило*, похідною від *дрочити*, яка позначає смужку тканини або мережива, яку пришивають на одязі для прикраси: *дрочило пришивали з краму / або нлели з ниток / щоб вигл'адало сп'ит сп'ідниц'і / кра'са щоб бу'ла* (Тарн.).

Семантична структура лексеми *ˈnʲidʲm.ʲučka*

Тип	Низ спідньої жіночої сорочки, який видно з-під спідниці	Пришита нижня частина жіночої сорочки	Передня частина жіночої сорочки, яку видно, коли край спідниці піднято і заправлено за пояс	Спідня спідниця оздоблена мереживом, яку одягали під верхню спідницю так, щоб виглядало мереживо	Жіноча полотняна сорочка	Спідня спідниця	Говірки
1	+						внп (решта)
2	+	+					Пал., Ол., Уд.
3	+		+				Ор., Ят., Мел., ББ, Тауж., Кап., Пол., Т., Горд., Сав., ЗР, Хиж., Вікт.
4	+					+	Чап., Куял., Вільш., Дуб., Ос., Осіт.
5	+				+		Юр., Суш., Крс.

Лексема *л'ах·іўка* відома досліджуванним говіркам ще зі значеннями ‘вишита смужка тканини, якою обшивали комір, рукави і низ жіночої сорочки’, ‘мереживна стрічка, пришита внизу спідниці’, ‘спеціальний одяг міліціонерів’: *л'ах·іўка / це м·іл'і'цєїс'ка форма / фу'рашка / со'рочка / с'іра / с / с'ірим / галстуком / п'і'жак із личками / і б'руки с к'раснойу по'лоскойу* (Гун.).

Отже, ЛСГ назв сорочки та її деталей становить цілість. Модифікація реалії протягом певного часу зумовлює появу нових лексем, окремі лексеми на позначення сорочки та її частин знизили свою функціональну властивість і вийшли на периферію мовної системи.

1.6. Лексико-семантична група назв поясного одягу

1.6.1. Лексико-семантична мікрогрупа на позначення жіночого поясного одягу

1.6.1.1. Назви спідниці

Структурну організацію ЛСГ назв спідниці формують репрезентанти сем, визначених за різними ДО, зокрема ‘спосіб виготовлення’, ‘крій’, ‘матеріал виготовлення’, ‘спосіб носіння’, ‘час носіння’, які утворюють мікропарадигми і перетинаються в багатьох точках, зумовлюючи появу семантичного синкретизму лексем [87, 69, 71]. Субдомінантними ДО для номінації спідниці є ‘спосіб виготовлення’ та ‘крій’.

Структурна організація назв спідниці за ДО 'спосіб виготовлення' та 'крій'

Спідниця							
Спосіб виготовлення	Частково зшита	Зшита				Незшита	
		Густо зібрана у поясі (на зборках)	На складках	Вільна, розширена до низу	З кількох полотниць	З одного полотна	З кількох полотниць
Крій							
	1	2	3	4	5	6	7

Сема 1 ‘частково зшита спідниця’ в досліджуваних говірках представлена лексемами *n/лахта*, *n/лаха*, *o/пинка*, *за/паска*, *за/пашчинка*, *тах/та*. У більшості обстежених говірок переважає запозичена лексема (польське *plachta* – ‘спідня юбка’ (Фасмер, III, 275–276). Лексеми *n/лаха*, *тах/та* зафіксовані лише в одній говірці. Власне українські назви утворилися за допомогою суфіксів від назв способу носіння одягу: опинати > *o/пинка*, запасати > *за/паска*. Лексема *за/пашчинка* є демінутивом лексеми *за/паска*.

Сема 6 ‘незшита спідниця з одного полотнища’ репрезентована лексемою *за/паска*. Цю ж лексему використовують на позначення незшитої спідниці з кількох полотнищ (сема 7), при цьому інформатори уточнюють, що така спідниця складалася з двох, переважно різноколірних полотнищ. Безумовно, незначне лексичне представлення 6-ї та 7-ї сем пов’язане з позамовними чинниками.

На позначення зшитих спідниць будь-якого крою і матеріалу виготовлення найбільш уживаними є питома лексема *сп’ід’ниця* та лексема *йупка* (*йуб’ка*), яка майже повністю покриває ареал поширення лексеми *сп’ід’ниця*.

На позначення зшитої спідниці, густо зібраної в поясі, на зборках (сема 2) у східноподільських говірках зафіксовано однослівні номінації та описові конструкції. Мовці переважної більшості говірок використовують антропонімічну лексему *ти^e/т’анка*, назва *мат/р’ошка* вживається паралельно як синонім. Атрибутивні узгоджені й неузгоджені словосполучення побудовані за схемою ‘загальна назва спідниці’ + ‘назва ознаки’: *сп’ід’ниця р’ас’на*, ~ *рас’на*, ~ *п’ишна*, ~ *п’ит ти^e/т’анку*, ~ *й ти^e/т’анку*. Номінація *д’имка* у *ти^e/т’анку* одночасно передає диференційні ознаки ‘крій’ і ‘матеріал виготовлення’. Густо зібрати спідницю в поясі можна і за допомогою резинки, що відображено в номінації *сп’ід’ниця на ро’зинці*, ~ *р’і’зинці*, якщо резинка зтягнута між двома швами, то на талії утворюються зборки. Для номінації такої

спідниці виявлено описову конструкцію *сп·ід'ниці'а* ¹з'ібрана на *фал'сол'ку* (Х); *сп·ід'ниці'а* ¹з'ібрана у *пиш^{el}ничку* (Мог.).

Сема 3 'зшита спідниця на складках' у східноподільських говірках реалізується номінативними конструкціями *сп·ід'ниці'а* у *ск'ладочку*, ~ *фал'дована*, ~ ¹*пишна*, ¹*йупка* у *ск'ладочку*, ~ *фал'дована*, ~ ¹*пишна*. Лексема *фал'доўка* на позначення спідниці на складках у досліджуваних говірках є вузьколокальною й, очевидно, утворена в результаті семантичної компресії *сп·ід'ниці'а* *фал'дована* > *фал'доўка*.

Глибина складок, їх кількість у спідниці зумовила виникнення нових номінацій на позначення спідниць. Інноваційними у східноподільських говірках є запозичені лексеми *гоф'ре* (*гаф'ре*), *пл'і'се*. Відіменникові атрибутиви входять до описових номінативних конструкцій ¹*йупка* *граф'і'рована*, *сп·ід'ниці'а* *пл'іс'і'рована*, ~ *граф'і'рована*, ~ *гаф'р'і'рована*, ~ *гоф'рована*, які в більшості досліджуваних говірок уживаються паралельно із власномовними утвореннями *граф'і'роўка*, *грахв'і'роўка*, *пл'ісе'роўка*, *пл'іси'роўка*, *пл'іс'і'роўка*, *пр'іс'і'роўка*, *прис'і'роўка*, *приси'роўка*. Значна кількість фонетичних варіантів свідчить про активне засвоєння іншомовної лексики в говірках та їх адаптацію до говіркових особливостей.

Сема 4 'спідниця вільна' реалізована лексемами *кл'ош*, *полук'л'ош* та описовими конструкціями *сп·ід'ниці'а* *ши'рока*, ~ *ш'і'рока*, ~ *рокл'о'шон.а*, ~ *полук'л'ошна*, ~ *к'л'ошна*, ~ *к'л'ошова*. Лексема ¹*сонце* *кл'ош* репрезентує сему 4 і сему 5, оскільки покриває широке семантичне поле, сформоване семами 'широка спідниця з одним швом': ¹*сонце* *кл'ош* / *ши'рока* ¹*йупка* з *од'нойу* *ш'войу* (Ул.), 'широка спідниця, пошита із двох полотниць': ¹*сонце* *кл'ош* / *сп·ід'ниці'а* ¹*вир'ізана* з *двох* ¹*п'ілок* / *в:ир'ху* *вуз'ка* / *ўни'зу* *ши'рока* (Степ.), 'широка спідниця без швів': ¹*сонце* *кл'ош* / *сп·ід'ниці'а* *бе^uс* *к'лин'іў* / з *йід'ного* *кус'ка* / *во'на* *к'руглої* ¹*форми* (Кол.); ¹*сонце* *кл'ош* / *к'ругла* *сп·ід'ниці'а* / с *тон'кого* *к'раму* / з *дир'жаўного* (Тарн.).

Сема 5 у східноподільських говірках представлена складними іменниками, перша основа яких указує на кількість полотнищ, з яких пошита спідниця, рідше атрибутивними словосполученнями, в яких атрибутив несе основне змістове наповнення. На Східному Поділлі вільні спідниці шили з 4-х, 6-ти, 8-ми, 10-ти, 12-ти клинів, що відобразилося в таких номінаціях:

‘спідниця, пошита із 4-х клинів’ – *чотир’охк’лінка, чотирахк’лінка, чотирок’лінка, штирахк’лінка, читир’охк’лінка, читирохк’лінка, читирок’лінка, чотирик’лінка, читирохк’л’інка, чотирахк’л’інка, чотирк’л’інка, сп’ід’ниц’а чотирахк’лін.а, ~ читирохк’лін.а;*

‘спідниця, пошита із 6-ти клинів’ – *ше^uстик’лінка, ш’істик’лінка, шистик’лінка, шисток’лінка, шистик’л’інка, шис’ц’ік’лінка, ш’іс’ц’ік’л’інка, ш’істик’л’інка, шист’ік’л’інка, сп’ід’ниц’а ш’істик’лін.а;*

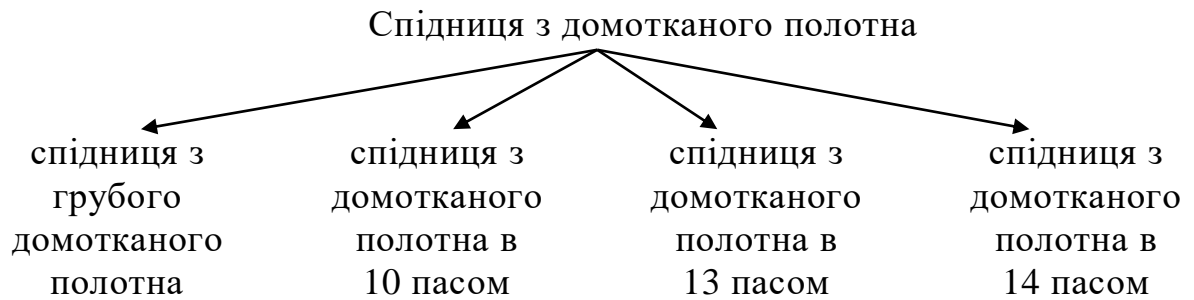
‘спідниця, пошита із 8-ми клинів’ – *вос’мик’лінка, в’іс’мик’лінка, в’іс’мик’л’інка, вос’мик’л’інка, сп’ід’ниц’а восьмик’лін.а;*

‘спідниця, пошита із 10-ти клинів’ – *дис’атик’лінка;*

‘спідниця, пошита із 12-ти клинів’ – *дванадц’атик’лінка, дванац’атик’лінка, дванац’ітик’лінка, дв’інац’атик’лінка, дванац’ат’ік’л’інка, дванац’атик’л’інка.*

Інновацією в говірках, спричиненою позамовними факторами, є лексема *га’де*, яка реалізує сему ‘спідниця з розширеними клинами внизу’ без вказівки на їх кількість.

ДО ‘матеріал виготовлення’ дозволяє виокремити мікрогрупу назв, сформовану опозицією ‘спідниця з домотканого полотна’: ‘спідниця з фабричної тканини’. Зауважимо, що репрезентанти першої семи давно вийшли з активного вжитку, як і реалії, які вони позначали. Лексеми, збережені в пам’яті мовців, дозволяють вибудувати таку структуру мікрогрупи назв домотканої спідниці:

Сему 'спідниця з домотканого грубого полотна' передають лексема *радо^лвина*, мотиватором якої є назва матеріалу, та словосполучення *сп^лід^лниці^л'а радо^лу^л'ана*, ~ *домо^лт^лкана*, ~ *г^лруба*. В основі номінації інших спідниць із домотканого полотна – назва самого полотна, мотивована в свою чергу кількістю пасом. Це виразно демонструє семантична структура лексем: *дис^л'а^лтина*: 1. Домоткане полотно в десять пасом. 2. Спідниця з домотканого полотна в десять пасом. 3. Чоловічі штани з домотканого полотна в десять пасом; *дис^л'атка*: 1. Домоткане полотно в десять пасом. 2. Спідниця з домотканого полотна в десять пасом. 3. Чоловіча чи жіноча сорочка з домотканого полотна в десять пасом. 4. Чоловічі штани з домотканого полотна в десять пасом; *дис^л'а^лчанка*: 1. Чоловіча чи жіноча сорочка з домотканого полотна в десять пасом. 2. Спідниця з домотканого полотна в десять пасом; *три^л'наці^л'атка*, *три^л'наці^л'атка*: 1. Спідниця з домотканого полотна в тринадцять пасом. 2. Чоловіча чи жіноча сорочка з домотканого полотна в тринадцять пасом. 3. Чоловічі штани з домотканого полотна в тринадцять пасом. 4. Домоткане полотно в тринадцять пасом: *три^л'наці^л'атку п^лрали дл^л'а соро^лчок* (Дах.); *чоти^л'раці^л'атка*: Спідниця з домотканого полотна в чотирнадцять пасом. Атрибутивні словосполучення *'йупка дис^л'а^лчана*, *сп^лід^лниці^л'а тринат^л'чана*, ~ *три^л'наці^л'атна*, ~ *с три^л'наці^л'атки*, ~ *з де^л'с^л'атки*, ~ *дис^л'а^лчана*, ~ *дис^л'а^лчана*, ~ *дис^л'а^лт'ана*, ~ *дис^л'ати^лпасинкова*, ~ *три^л'наці^л'ати^лпасинкова* вказують на матеріал виготовлення описово. Номінації *сп^лід^лниці^л'а бамба^лкова*, ~ *гри^л'б^л'іна* реалізують сему 'спідниця з домотканого полотна в десять пасом'.

Назви *сп·ід'ниці'а с'ват'кова* на позначення спідниці з домотканого полотна в тринадцять пасом та *сп·ід'ниці'а буден.а* на позначення спідниці з домотканого полотна в десять пасом вносять у структуру номінації додаткові сему: спідницю, пошиту з полотна у 13 пасом одягали у свята, а спідницю з полотна в десять пасом одягали на щодень.

Номінації спідниці з фабричної тканини утворюються за моделями 'загальна назва виробу + із + назва тканини' або 'загальна назва виробу + атрибутив, похідний від назви тканини': *сп·ід'ниці'а 'байкова, ~ 'байова, ~ 'сиці'.ова, ~ 'ситчикова, ~ із 'сиці':у, ~ су'кон.а, ~ сук'н'ана, ~ із сукна, ~ ширс'т'ана, ~ шерс'ці'ана, ~ ширс'ці'ана*. Однослівна номінація спідниці із сукна представлена спільнокореновими лексемами *'сукн'а* та *су'конка*, якими у східноподільських говірках називають різні види одягу (семантику див. Березовська). Лексема *са'йан* на позначення спідниці є вузьколокальною. З таким значенням лексема зафіксована в поліських говірках [132, 71; 44, 111]. Г. Гримашевич припускає, що в основі номінації такої спідниці лежить мотиваційна ознака (МО) 'матеріал виготовлення' [44, 111]. МО 'матеріал виготовлення' демонструє лексема *'димка* на позначення спідниці.

ДО 'якість тканини, з якої пошита спідниця' та 'час носіння' одночасно реалізовані у номінаціях *сп·ід'ниці'а то'нен'ка, ~ тон'ка, ~ 'লেখка, ~ ле^u'ген'ка, 'йупка 'л'етн'а* на позначення спідниці із будь-якої тонкої тканини і яку носять у теплу пору року; *сп·ід'ниці'а зимо'ва, ~ 'зимна, ~ 'зимн'а, ~ 'з'імн'а, ~ 'з'імна, ~ г'руба, ~ 'тепла, ~ ут'ін'л'он.а, 'йупка г'руба, ~ 'з'імн'а, ~ 'тепла* на позначення спідниці з будь-якої тканини, яку носять у холодну пору року. Однослівна номінація *о'с'інка* на позначення спідниці має досить прозору мотивацію.

ДО 'спосіб носіння' дозволяє виокремити репрезентантів опозиції 'верхня спідниця': 'нижня спідниця'. Як правило, репрезентантами першої семи є загальні назви спідниці в досліджуваних говірках. Друга сема представлена лексемами *'п'ід^m.ичка, п'ід'йубник, п'ід'йупник, чи'хол.*

Номінація *підмичка* мотивована дією підтикати ‘підбирати, підгортати під що-небудь поли, краї одягу’ (СУМ, IV, 513) зі значенням ‘нижня спідниця’ відома лише в 11-ти говірках. Морфологічна структура лексеми *підйубник* указує на те, що такий різновид спідниці носили під верхньою спідницею: *підйупник їд’ївали / шоп к’рашче сто’йала спідниц’а / йак ху’да л’у’дина / та ї рас’нен’ко сто’йало* (Тарн.), *підйупник дл’а ’того / шоб ни св’ї’тилас’а ’йупка* (Нес.).

Отже, лексико-семантична група назв спідниці демонструє єдність семантичної структури через перетини репрезентантів різних диференційних ознак. Семантична варіативність і частота вживання зумовлена різноплановістю мотиваторів, наявністю додаткових маркуючих ознак та розвитком суспільства. Переважну більшість номінацій спідниці у східноподільських говірках складають атрибутивні узгоджені словосполучення. Однослівні назви є афіксальними утвореннями, що постали за такими моделями:

‘тканина’ → ‘спідниця’: *сукн’а, суконка, три’нац’атка, три’нац’атка, дис’атка, дис’а’тина, радо’вина, димка;*

‘кількість полотнищ’ → ‘спідниця’: *дванадц’атик’лінка, дис’атик’лінка, вос’мик’лінка, шестик’лінка, чотир’охк’лінка;*

‘особливості крою’ → ‘спідниця’: *сонце-кл’ош, кл’ош, полук’л’ош;*

‘антропонім’ → ‘спідниця’: *тї’т’анка, мат’р’ошка;*

‘деталь виробу’ → ‘спідниця’: *фал’доўка, бантоўка;*

‘час носіння’ → ‘спідниця’: *о’с’інка.*

1.6.1.2. Назви фартуха

На позначення фартуха у східноподільських говірках зафіксовано загальнонародну лексему *фартух* (СУМ, X, 566), яка в говірках виявляє різні фонетичні варіанти. Згідно з АУМ (I, к. 99), на досліджуваній території однаково вживані фонетичні варіанти *фар’тух* і *хвар’тух*, що

підтверджують і наші дані. Але густіша мережа обстежених говірок показала, що в говірках Східного Поділля вживаються лексеми з наголосом на першому складі, що дозволяє набагато східніше провести ізоглосу обмеження цього акцентуаційного явища: *'фартух / х'вартух*.

ДО 'крій' та 'частина тіла, яку необхідно зберегти від забруднення' вплинула на появу у складі мікрогрупи семантичної опозиції 'фартух з нагрудником' : 'фартух без нагрудника'. Лексеми *'ф(хв)ар'тух* (у всіх говірках) та *пe^u'редн'ік* разом із фонетичними варіантами *пu'редн'ік*, *п'e/p'едн'ік* (у більшості) є спільними в реалізації обох сем.

На позначення фартуха без нагрудника в окремих говірках лексема *'ф(хв)ар'тух* вступає у синонімічні відношення з лексемами *запe^u'редник*, *напe^u'редник*, *пoпe^u'редник*, *пoпe'редниц'а*, *пu'редн'ік*, *пpипин'да*, *пpипин'душка*, *oп:u'начичка*, *фарту'шок*. Суфіксально-префіксальні деривати від лексеми *перед* (ЕСУМ, IV, 341) указують на місце розташування цього виду одягу при носінні. Лексема *пpипин'да*, очевидно, є похідним утворенням від *пpипинати* (ЕСУМ, IV, 575) і, як і в середньополіських говірках [44, 80], уживається з іронічним забарвленням на позначення забрудненого фартуха. З таким значенням лексема відома багатьом говіркам української мови.

На тлі суцільних ареалів лексеми *'ф(хв)ар'тух* та *пe^u'редн'ік* на позначення фартуха з нагрудником у досліджуваних говірках спорадично вживається назва, утворена метонімічним шляхом, *наг'рудник*, яка є багатозначною, оскільки, крім названої, реалізує сему 'невеликий фартух, який чіпляють на груди дитині, коли вона їсть'.

В окремих говірках зреалізованою на словотвірному рівні виявилася опозиція 'фартух на щодень' : 'фартух, який одягали у святкові дні' – *'ф(хв)ар'тух: 'ф(хв)ар'тушок*.

Отже, більшість репрезентантів ЛСГ назв фартуха є багатозначними, зокрема семантичну структуру лексеми *пe'редник* формують семи: 1. Будь-який фартух. 2. Фартух без нагрудника.

3. Фартушок, який чіпляють на груди дитині, коли вона їсть. Виходячи за межі ЛСГ назв поясного одягу, номен *пе/редник* ускладнює семантичну структуру за рахунок семи ‘частина взуття, що облягає підйом та передню частину’; демінутив *фарту/шок* передає семи 1) ‘фартух без нагрудника’; 2) ‘фартушок, який чіпляють на груди дитині, коли вона їсть’; 3) ‘фартух, який одягали на свято’.

Визначальними для номінації фартуха у східноподільських говірках є такі МО: місце розташування: *наг/рудник*, *пи/редн’ік*, *пе/редник*, *запе^u/редник*, *напе^u/редник*, *попе^u/редник*, *попе/редниц’а*; призначення: *припин/да*, *припин/душка*, *оп:и/начичка*.

1.6.2. Лексико-семантична мікрогрупа назв чоловічого поясного одягу

У говірках Східного Поділля на позначення нижньої частини верхнього чоловічого (вже і жіночого) вбрання, з довгими холошами (СУМ, XI, 534) суцільний ареал займає лексема *штани*, що є запозиченням із тюркських мов (Фасмер, IV, 477). У синонімічні відношення з нею в більшості говірок виступає запозичена з німецької мови лексема *б/р’уки*. Фонетичний варіант *б/руки* утворює щільний ареал у західній частині досліджуваних говірок, що виразно ілюструє зникнення розрізнення $|p| : |p’|$ у подільських говірках [72, 236].

ДО ‘матеріал виготовлення’ вплинула на появу окремої мікрогрупи назв на позначення штанів.

Основною семантичною опозицією групи є опозиція сем ‘штани, виготовлені з домотканого полотна’ : ‘штани, виготовлені із тканини фабричного виробництва’. Як правило, це атрибутивні словосполучення з головним компонентом лексемою *штани* та залежним прикметником, що є похідним від назви тканини, з якої виготовлено виріб. Чоловічі штани в домашніх умовах виготовляли із грубого домотканого полотна в десять

пасом, їх носили щодня, що відбилося у складних номінаціях *шта/ни* *ди^ес'а/чан'і*, ~ *ди^ес'а/ч·ан'і*, ~ *дис'а/чані*, ~ *ди^ес'атипасин/ков'і*, ~ *гри^е/б·ін'і*, ~ *гр'і/б·ін'і*, ~ *з'руб'і*, ~ *полот'н'ан'і*, ~ *радоу'л'ан'і*, ~ *бу'ден.і*, ~ *бамба/ков'і*

Однослівні номени в більшості випадків є похідними від атрибутивних словосполучень *шта/ни* *ди^ес'а/чан'і* – *ди^ес'а/чанки*, *шта/ни* *ди^ес'атипасин/ков'і* – *ди^ес'ати/пасимки*, *шта/ни* *полот'н'ан'і* – *полот'н'анки*, або є вторинними номінаціями, наслідком перенесення назви тканини на назву виробу з цієї тканини: *ди^с'атка*, *де^у'с'атки*, *ди^с'атки*, *дис'а/тина*, про що свідчить семантична структура названих лексем у досліджуваних говірках.

Семантична структура лексеми *дис'а/тина*

Типи семантичної структури	Домоткане полотно в десять пасом	Спідниця з домотканого полотна в десять пасом	Чоловічі штани з домотканого полотна в десять пасом	Говірки
1	+			Рус., ВМеч., Зел.
2		+	+	Тр.
3			+	Ч.

Семантична структура лексеми *ди^с'атка*

Типи семантичної структури	Домоткане полотно в десять пасом	Спідниця з домотканого полотна в десять пасом	Чоловіча чи жіноча сорочка з домотканого полотна в десять пасом	Чоловічі штани з домотканого полотна в десять пасом	Говірки
1	+				Соф., ВТ, Ф., Под., Харп., Кн., Тан.
2		+			Нов., Лип., Кон.
3			+		Й., Бер., Бок., Гор., ММ, Важ., Гайс., Ант., Ч., Кон., ЗР, Нес., Вікт., Тал., Лег., Вишн., Зат., Коч., Ів.
4		+	+	+	Гайс.
5				+	Вікт.
6		+	+		Меч., Мит., Тарн., Став.

Більшість номінацій на позначення штанів за ДО ‘матеріал фабричного виготовлення’ утворені за типовою моделлю: загальна назва + атрибутив, мотивований назвою матеріалу: *ˈватнʲі штаˈни*, *ˈватʲнʲі ~*, *ˈватні ~*, *ватʲнʲатнʲі ~*, *ˈватʲані ~*, *ˈватʲанʲі ~*, *ваˈтовʲі ~*, *ватʲнʲанʲі ~*, *ˈватнʲі шʲтанʲі* ‘теплі чоловічі штани на ваті’, *суˈконʲ.і штаˈни*, *суˈкон.і ~*, *суˈкʲнʲанʲі ~* ‘чоловічі штани із сукна’, *ширсʲцʲанʲі штаˈни* ‘чоловічі шерстяні штани’, *габарʲдʲіновʲі штаˈни* ‘чоловічі штани з габардину’, *пʲлʲушовʲі штаˈни* ‘штани з плюшу’, *вʲілʲветовʲі штаˈни*, *вʲілʲвʲетовʲі ~*, *вилʲветовʲі ~* ‘штани із вельвету’, *ʲУинсовʲі штаˈни*, *ʲУʲінсовʲі ~*, *ʲжʲінсовʲі ~*, *дʲжʲінсовʲі ~* ‘штани із джинсу’.

Однослівні номени є дериватами від назв тканин *ˈватʲанки*, *ватʲнʲаніки*, *ˈватники*, *ˈватʲнʲіки*, *ватнʲаˈки*, *ватʲнʲаˈки* ‘теплі чоловічі штани на ваті’, *вʲілʲветки*, *вʲілʲвʲетки*, *вʲілʲвети*, *вʲілʲвʲети* ‘штани пошиті з вельвету’, *дʲжинси*, *дʲжʲінси*, *ʲУинси*, *ʲУʲінси*, *ʲжинси*, *ʲжʲінси* ‘штани із джинсу’. Значна кількість фонетичних варіантів однієї лексеми свідчить про освоєння запозичення на фонетичному рівні.

Мікрогрупу назв, сформовану за ДО ‘спеціальне призначення’, утворюють репрезентанти семи ‘штани для занять спортом’, яка представлена у східноподільських говірках аналітичними найменуваннями *штаˈни спорʲтиўнʲі*, *~ спорʲтиўні*, *~ спорʲтʲіўнʲі*, *~ спорʲтʲіўні*. В багатьох говірках словосполучення згортається до субстантивованого прикметника *спорʲтиўнʲі*, *спорʲтʲіўнʲі*, *спорʲтиўне*. Дериват *спорʲтʲіўки* відзначено в одній говірці. Вузьколокальною в досліджуваних говірках на позначення спортивних штанів є лексема *триˈко*. Запозичена із французької мови, лексема відома на всьому слов’янському ареалі (ЕСУМ, V, 637). У СУМ лексема кодифікована зі значеннями ‘вовняна чи напіввовняна тканина візерунчастого плетива для верхнього одягу’, ‘трикотажний театральний або спортивний костюм, який щільно облягає тіло’, ‘трикотажні жіночі штанці, панталони’ (СУМ,

X, 256). У середньополіських говірках лексема функціонує зі значеннями ‘теплі жіночі штани до колін’, ‘трикотажні штани’ [44, 158].

До ‘спосіб крою’ зумовила формування окремої лексико-семантичної мікрогрупи, що об’єднує репрезентантів сем ‘широкі чоловічі штани, внизу на резинці’, ‘чоловічі штани, вузькі на литці, а на стегнах широкі’, ‘чоловічі штани, від коліна донизу широкі’, ‘штани з вузькими холошами’.

Сему ‘широкі чоловічі штани, внизу на резинці’ в говірках обстежуваного ареалу репрезентує запозичена через тюркське посередництво з іранської мови (**šaravāra* ‘штани’) (Фасмер, IV, 410) лексема *шаро/вар* та її фонетичний варіант *шара/вари*. Лексема *шаровари* зі значенням ‘широкі штани особливого крою, які переважно заправляють у штани’ зареєстрована у «Словнику української мови» (СУМ, XI, 414) та відома багатьом говорам української мови. У середньополіських говірках лексема позначає широкі чоловічі штани, вовняні жіночі рейтузи, теплі жіночі штани, штани з начосом (Гримашевич, 177). У говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя лексема *шара/вари* відома на позначення широких штанів, які заправляють у халяви [198, 39]. Лексема *шаро/вари* в говірці с. Осітна має синонімічний дублет *шта/ни гат/н’і*.

Сему ‘широкі від коліна штани’ в досліджуваних говірках передає лексема *кл’ош* та її плюральна форма *к’л’ош’і*. Лексема, що походить із французького *cloche* ‘дзвін’ (ЕСУМ, II, 472; Фасмер, II, 249), освоюючись у говірках, набуває різних фонетико-морфологічних варіантів. З таким же значенням лексема відома в середньополіських (Гримашевич, 69), надгоринських [4, 98] говірках зі значенням ‘чоловічі штани, які одягаються з туфлями’. На позначення штанів, широких від коліна, зафіксовано словосполучення із залежним спільнокореневим атрибутивом *к’л’ошн’і шта/ни*, *к’л’ошні* ~, *к’л’ошов’і* ~, *кл’о’шов’і* ~, *рокл’о’шон’і* ~, *рокл’ошо/н’і* ~. Метафоризована назва *колоко/ла* на позначення таких

штанів зумовлена зовнішньою подібністю із дзвоном і підтримувана функціонуванням лексеми *колокол* у російській мові.

Функціонування аналітичних найменувань *ф'лоц'к'і шта'ни*, *мат'рос'к'і* ~, *мо'р'ац'к'і* ~, *мо'рац'к'і* ~ вказують на професію людей, для яких штани такого крою є частиною костюма: *шта'ни мо'р'ац'к'і ши'рок'і / аж зам'і'тайут 'земл'у* (Лип.).

Сема 'чоловічі штани, вузькі на литці, а на стегнах широкі' репрезентована запозиченою із французької мови (Фасмер, I, 388) лексемою *гал'і'фе* в різних фонетичних варіантах. Значний ареал утворює лексема зі сполукою [хв] *гал'іх'ве*. Реалізація фонему [ф] звукосполученням [хв] є типовою для багатьох подільських говірок та говірок середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя [202, 39]. Гіперичним явищем, очевидно, в говірках, для яких характерне «укання», можна вважати перехід [а] в [о] у лексемі *гол'і'фе* (Гл.). Лексема *гал'і'фе* в досліджуваних говірках зазнає змін формальної структури, пов'язаних із довжиною слова, зокрема зникненням етимологічних звуків *ал'іх'ве*, *ал'і'фе*, *гал'і'фе*, *ал'і'фе*. В окремих говірках зафіксовано аналітичні найменування *кавал'е'р'іс'к'і шта'ни*, *во'йен.і* ~, атрибутив у яких вказує на професію власника реалії.

Для позначення чоловічих штанів із вузькими холошами мовці використовують у досліджуваних говірках лексеми метафоричного походження *'дуд'ка*, *'дуд'ки*, похідні *'дудочка*: *'дудочка вус'ка / шо см'і'йалис'а / ка'зали // нами'ли 'милом / бо ни з'н'імиш то'д'і* (Лип.), *'дудочки*, *'дудоч'ки*. У окремих говірках у синонімічні відношення до названих лексем вступають узгоджені й неузгоджені атрибутивні словосполучення, залежний компонент яких указує на особливості крою таких штанів, *вус'к'і шта'ни*, *за'вужан'і* ~, *за'вужин'і* ~, *'дудочкойу* ~, *т'рубочкойу* ~, на їх моду в певний період *с'тил'н'і шта'ни*, *с'ц'іл'н'і* ~. Острівні ареали на досліджуваній території формує лексема *сти'л'аги* в різних варіантах *сц'і'л'аги*, *с'ц'і'л'аги*. Лексема *сти'л'аги* відома

східнослов'янським мовам зі значенням 'людина з підвищеним інтересом до модного стилю одягу та манерами і смаками, які не відповідають загальноприйнятим'. Етимологи вважають її запозиченою з російської мови, в яку слово ввійшло з молодіжного жаргону, виникнувши на ґрунті вживання слова *стиль* у значенні 'модний стиль, модний одяг' (ЕСУМ, V, 415). Очевидно, названа лексема на позначення штанів із вузькими штанинами є вторинною номінацією, у складі її семантичної структури в досліджуваних говірках відзначено дві семи: 'людина, яка слідує за модою, стильно одягається' і 'штани з вузькими штанинами'.

Диференційні ознаки 'довжина виробу' та 'сезон носіння' особливо на формування лексико-семантичної групи не вплинули. Сема 'короткі штани' ускладнюється семами 'короткі до колін' та 'літні'. На позначення коротких до колін літніх штанів у всіх досліджуваних говірках зафіксовано лексему *'шорти*, відому загальнонародній мові з таким же значенням (СУМ, XI, 511).

Окрему лексико-семантичну мікрогрупу становлять назви частин штанів. Сема 'одна з двох холош штанів' на всьому обстежуваному ареалі представлена спільнокореновими лексемами *штани'на*, *шта'нина*, *ш'танка*, *ш'тан'ка*; *холоша*, *халоша*, *холошн'а*, *халошн'а*, *холошва*, *калоша*, *колошва*; *нога'виц'а*; *гол'и'ниц'а*. Чітких розмежувань |о| : |а| в лексемі *колоша* ми не виявили. Таке явище характерне для західних говірок середньонадніпрянсько-степового порубіжжя [202, 40]. Слово *холоша* запозичене з романських мов (ЕСУМ, II, 524).

Сему 'кольорова смужка тканини, що нашивається по зовнішньому шву штанів' репрезентовано лексемою *лам'нас*: *'коло шта'н'і'ї ву'зен'к'і смужич'ки / у оф'і'цер'і'ї / і 'зараз лам'наси при'шит'і до спор'т'і'ї'їних кос'ц'ум'і'ї* (Доб.). Лексему *ламнас* через посередництво російської мови запозичено з французької (ЕСУМ, III, 189).

Сема 'розпірка спереду чоловічих штанів' у східноподільських говірках реалізована лексемами *ши'р'інка*, *ши'р'ін'ка*, *ш'і'р'ін'ка*,

гул'фик, гул'ф'ік, мат'н'а, мат'н'а. Назва *ши'р'інка* пов'язана з словом *широкий* (Фасмер, IV, 441). У східноподільських говірках номен *мат'н'а* також уживається зі значенням 'частина штанів де сходяться колоші'. Лексему *виїмачка*, яка має досить прозору мотивацію, зафіксовано лише в одній говірці.

Підкладка, пришита зісподу штанів представлена прозоромотивованими лексемами *п'ітк'латка, потк'латка, п'іт'шиўка, с'п'ітка, п'ід'боїка, п'ід'биўка, нако'л'ін.ики, п'ітко'л'ін.ики, потко'л'ен'іки*.

Вузька смужка тканини, яку пришивають унизу штанів, щоб вони не протиралися, позначається лексемами *тас'ма, т'іс'ма, тис'ма, та'с'омка, каї'ма, ка'йомка, кант'ік, ш'л'омка, к'ромка, л'енточка, биндочка, ст'р'ічка, ст'р'ічка, п'ід'шиўка, п'ід'б'їй, п'ід'б'їйка, п'ід'боїка, поворо'зок, поворо'зочок, ст'р'ічка ко'зац'ка* (Рах.). Лексема *тасьма* запозичена з тюркських мов (ЕСУМ, V, 528). Лексему *кайма* запозичено з турецької мови (ЕСУМ, II, 344).

Тонкі стрічки на поясі штанів, у які затягують пояс номінують лексемами *петл'і, пентил'іки, пите^ліки, питил'іки, бри'тел'ки, пасочки, планочки, пово'розки, пово'роски, л'амки, ш'л'омки, ш'л'оўки, ш'л'обочки, ф'л'іци, х'л'іци, шафка, рул'ік*. Лексема *бретелька* запозичена з французької мови, очевидно, через російську й польську мови (ЕСУМ, I, 253).

Лексеми *пойас / пасок* спільні в реалізації семи 'вузька смужка тканини, пришита зверху штанів для застібання їх'. Питома лексема (Фасмер, III, 351) *пойас* у досліджуваних говірках позначає сему 'широкий тканевий пояс'.

Сема 'шнур з гумових та простих ниток, що розтягується в довжину' реалізується дериватом *резина*, запозиченої з французької мови через російське посередництво (ЕСУМ, IV, 48): *ри^езинка, ро'зинка, р'і'зинка*.

Для позначення семи ‘підтяжки в чоловічих штанах’ уживаються лексеми *n·i't·ажки*, *n·i't·ашки*, *¹помоч·і*. Назва *n·i't·ажки*, очевидно, походить від дії за значенням підтягувати. Лексема *¹помоч·і* вживається в поліських говірках (Гримашевич, 129).

Отже, назви чоловічих штанів та їх частин мотивовані:

- 1) сезоном носіння: *¹зимн·і шта¹ни*;
- 2) матеріалом виготовлення: *д·ж·інси*, *в·іл·ветки*, *¹ватн·і*;
- 3) способом носіння: *n·ідш¹таники*, *с¹п·ідки*, *кал·сони* (буде розглянуто у наступному параграфі);
- 4) кроєм: *кл·ош*, *гал·і¹фе*, *¹дудочки*, *шаро¹вари*;
- 5) призначенням: *спор¹тиўн·і*;
- 6) професією користувача: *мо¹р·ац·к·і*, *во¹йен·і*, *рибац·к·і*;
- б) довжиною: *¹шорти*.

У номінації чоловічого поясного одягу, зокрема штанів, виготовлених із фабричної тканини, найчастотнішою є лексична номінація, виражена іменниками, субстантивованими прикметниками, словосполученнями. Частина назв є запозиченими із французької та тюркських мов, які, адаптуючись у говірці, утворюють значну кількість фонетико-морфологічних варіантів.

1.6.3. Лексико-семантична мікрогрупа назв пояса

На позначення шкіряної, матерчатої чи в'язаної смужки для підперізування одягу у стані в досліджуваних говірках зафіксовано спільнокореневі загальнонародні лексеми *¹пояс* (СУМ, VII, 495) та *¹пасок* (СУМ, VI, 86). Лексему *¹пасок* етимологи називають запозиченням із польської мови, що витворилося з праслов'янського *rojasz* у результаті випадіння *j* між голосними *a* та *o* і стягнення цих голосних в основі (ЕСУМ, IV, 303). Обидві лексеми в говірках є однаково активними. ДО ‘матеріал виготовлення’ дозволяє виокремити декілька мікрогруп назв

поясів. Сема 'пояс із тканини' у переважній більшості говірок не має спеціальної назви і реалізується лексемами ¹пасок / ¹пойас. В окремих говірках ці лексеми утворюють атрибутивні словосполучення ¹пойас тка/^{не}вий, ~ трико/^{та}жний, ~ трап/^{ча}ний, ~ трап/^л'аний, ¹пасок матир/^{ча}тий, ~ ма/^{тер}частий, ~ трап/^л'аний, ~ трап/^й'аний, ~ трап/^{ча}ний. Незначний ареал на позначення поясу із тканини утворює номен ш/^{вор}ка.

Довгий шкіряний пояс із пряжкою в досліджуваних говірках позначають однослівні номени ¹пасок, ¹пойас, ¹рем·ін' (^{ри}^емен', ^{ри}^ел·ін', ^{ри}л·ін', ^р'і·л·ен', ^{ре}^умен', ¹ремен', ^{ре}л·ен', ^р'е·л·ен', ^р'і·мен', ¹ремин'). Лексема ¹рем·ін' з таким же значенням відома загальнонародній мові (СУМ, VIII, 500). Атрибутиви у словосполученнях ¹пойас ¹кожаний, ¹пойас шк·іра/^{ни}й, ¹пасок ¹кожаний, ¹пойас во/^йен.ий, ¹пасок во/^йен.ий, ^{ре}^умен' сол/^{да}ц'киї указують на матеріал виготовлення поясу або на належність до форми військових.

Для найменування тканого кольорового пояса з китичками в досліджуваних говірках зафіксовано лексему к/^{рай}ка, яка, на думку етимологів, споріднена з псл. **krajь*, що позначає поняття: 'межа', 'кінець', 'берег' (ЕСУМ, III, 73). У досліджуваних говірках полісем к/^{рай}ка реалізує семи 'пояс з китичками', 'мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримування', 'мотузка, якою підперезують верхній одяг у стані', 'мотузка, якою підперізують сорочку у стані', 'відрізаний вузький кусок тканини', 'смужка тканини, якою обшивають край якось виробу': к/^{рай}ка / так йак к/^{іс}/^{ни}ки запл'^італи / чи до гу/^н'ок приши/^{ва}ли / чи опиши/^{ва}ли шос' (Мих.), 'мотузка, зсукана із пасом', 'край полотна', 'шматок тканини, який залишився від пошиття виробу', 'мотузка, якою утримується на стані спідниця': к/^{рай}койу ж·ін/^{ки} п·ід/^йазували сп·ідни/^ц'і / за/^{па}ски (Сем.). Лексема к/^{рай}ка та її деривати поширені в багатьох українських говірках.

На позначення вузького зсуканого з ниток чи прядива пояса у східноподільських говірках зафіксовано загальноновживані лексеми оч/^{кур}, гоч/^{кур}, ¹гочкур, о^уч/^{кур}, уч/^{кур}, очкур/^н'а, гочкур/^н'а, ¹зав·азка, ¹за^уйаз^ска,

заў'йаз'ка, ка'нат, мо'туз'ка, моту'зок, шнур, шну'рок, 'зашнур. Запозичена з тюркської (Фасмер, IV, 180) лексема *оч'кур* і дериват *очкур'н'а* підпорядковуються говірковим особливостям: протетичний приголосний [г] є найбільш поширеним перед початковими [о] та [у].

Як правило, у досліджуваних говірках загальноновживані лексеми є багатозначними: лексема *'зав'азка* (*'заў'йаз'ка, заў'йаз'ка*) позначає семи

1. Невелика мотузка.
2. Пришиті до будь-чого дві вузькі стрічки тканини, які зв'язують: *'заў'йаз'ка 'зам'іс'ц' 'ту'вика* (Нес.).
3. Ремінець, яким зав'язують постели та обв'язують онучі на нозі.
4. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримання;

мо'туз'ка: 1. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримання. 2. Ремінець, яким зав'язують постели та обв'язують онучі на нозі. 3. Мотузка, на яку чіпляють одяг;

моту'зок 1. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримання. 2. Мотузка, на яку чіпляють одяг: *моту'зок 'вис'іў у 'хат'і / та 'в'ішали ш'мат'а / ко'лис'ни 'було шка'ф'іў цих / а в'ід^m ни^eч'і до д'ругой с'ц'і'ни моту'зок буў / а'бо 'зам'іс'ц' мотуз'ка дириў'л'ана 'палиц'а / і о'то 'в'ішали ш'мат'а / шоб во'но ни м'н'алос'а* (Кап.); *шнур* 1. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримання. 2. Мотузка, на яку чіпляють одяг;

ка'нат: 1. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримання. 2. Мотузка, на яку чіпляють одяг; *ш'ворка*: 1. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримання: *ш'ворку за'т'агували у спор'т'іўн'і шта'ни* (Доб.). 2. Мотузка, на яку чіпляють білизну: *у 'хат'і ч'іп'л'айут ш'ворку / шоб шос' су'шити / шос' по'в'ісити* (Пуг.); *на'т'агнута ш'ворка / шоб 'в'ішати 'вешч'і су'шити* (Новос.). 3. Тонка мотузка: *ш'ворка / це в'іроўка / йа'ку зашну'ровуйут у зана'в'еску* (Ул.); *ш'ворку ч'іп'л'айут на 'в'ікна / д'вер'і / шоб ч'іп'л'ати ш'тори* (Пуг.). 4. Зашморг, призначений для стягування чого-небудь: *тор'бинку с'ц'агуйут ш'воркойу* (Кам.). 5. Груба мотузка, зсукана з прядива: *ш'ворка / це моту'зок с н'рад'іва // ко'рову ў'йазували / тил'ата 'тойу ш'воркойу* (Тауж.). 6. Ремінець, яким зав'язують постели та обв'язують онучі на

нозі: *ў посто/ли за/т'агували ш/ворку і об/йазували /ноги* (Зел.); *шну/рок*: 1. Мотузка, якою зашнуровують взуття. 2. Ремінець, яким зав'язують постолі та обв'язують онучі на нозі. 3. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримування; */пойас*: 1. Смужка тканини, що пришивається до верхньої частини спідниці чи штанів. 2. Довга смуга тканини для підперізування одягу в стані. 3. Довга шкіряна смуга із пряжкою для підперізування одягу в стані. 4. Широкий матерчатий пояс, який використовують для лікування спини. 5. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримання. 6. Довгий вузький шматок тканини для сповивання немовляти; */пасок*: 1. Смужка тканини, що пришивається до верхньої частини спідниці чи штанів. 2. Довга смуга тканини для підперізування одягу в стані. 3. Довга шкіряна смуга із пряжкою для підперізування одягу в стані; *оч/кур*: 1. Мотузка, якою стягують штани у поясі для їх підтримування: *очку/ром с'ц'агували шта/ни і зак/рут'ували шну/рочок на /палічку* (ВТ); *захаз'іу/ваўс'а / шо шта/ніў ни/ма ї оч/кур ур/ваўс'а* (Мит.). 2. Ремінець, яким зав'язували постолі та обв'язували онучі на нозі.

Отже, назви поясів мотивовані:

а) матеріалом виготовлення: */пойас тка/невиї, ~ трико/тажний, ~ трап/чаний, ~ трап/л'аний; /пасок матир/чатий, ~ ма/терчастий, ~ трап/л'аний, ~ трапйа/ний, ~ трап/чаний, /пойас /кожаний, ~ шк'іра/ний, /пасок /кожаний;*

б) професією того, хто носить атрибут: */пойас во/йен.ий, /пасок во/йен.ий, ре^и/мен' сол/дац'кий;*

в) шириною: *шну/рок, ш/ворка, моту/зок.*

Серед назв пояса виділяємо:

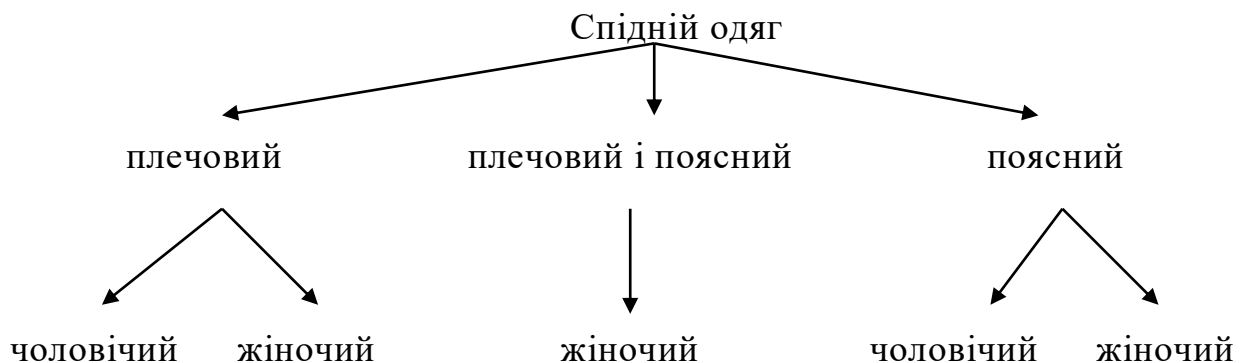
- назви праслов'янського походження: *к/райка, /пойас, /зав'азка;*
- запозичення з польської мови: */пасок;*
- запозичення з грецької мови: *ка/нат;*
- запозичення з тюркських мов: *оч/кур.*

1.7. Лексико-семантична група назв спіднього одягу

Сему 'спідній одяг (загальна назва)' в досліджуваних говірках репрезентують загальноживана назва *б·ілиз'на* та лексема *б·іл'йо* в різних фонетичних та акцентуаційних варіантах: *б·ілиз'на*, *б·ілизна*, *б·іл'йо*, *б·ел'йо*.

В окремих говірках названі лексеми є головним компонентом атрибутивних словосполучень, де залежне слово передає ДО 'спосіб носіння': *б·ілизна с'підн'а*, ~ *с'підна*, *б·іл'йо т'іл'не*, ~ *'нижн'е*, ~ *с'підн'е*, ~ *с'під'н'е*, ~ *с'підне*, *б·іл'о 'нижн'е*, ~ *с'підн'е*, *б·ел'йо на'т'ел'не*. Із названими атрибутивами утворюють словосполучення загальноживані лексеми *одяг*, *одежа*, *шмаття*: *'од'аг на'т'ел'ниї*, ~ *'нижн'ії*, ~ *'нижниї*, ~ *с'підн'ії*, *о'дежа с'підн'а*, *го'дежа с'підн'а*, *о'дежа 'нижн'а*, *ш'мат'а с'підн'е*. Незначний ареал у досліджуваних говірках формує прозоромотивований субстантив *с'підн'е*. Номени загальні назви спіднього одягу з таким же значенням відомі багатьом говорам української мови.

ЛСГ назв спіднього одягу в досліджуваних говірках має таку структуру:

Сему 'спідні чоловічі штани' репрезентують мотивовані способом носіння однослівні номінації *п·ідш'таники* (*п·ідш'тан.ики*, *п·ідш'тан'іки*, *п·ітш'тан'іки*, *подш'тан'іки*, *потш'тан'іки*, *пош'тан'іки*, *пош'таники*).

Морфемна структура лексеми вказує на спосіб використання реалії. Поширеними є лексеми, пов'язані дериваційними зв'язками з лексемою *спід*: *с/подн'і*, *с/п'ідн'і*, *с/подн'іки* (ЕСУМ, V, 373). Незначні ареали утворюють словосполучення, у яких основне змістове наповнення передають атрибутиви: *шта/ни с/п'ідн'і*, ~ *на/т'іл'н'і*, ~ *на/т'ел'н'і*, ~ *т'ел'н'і*, *б'іл'о с/п'ідн'е*, *б'іл'йо с/п'ідн'е*, *б'і/лизна с/п'ідн'а*. Описові назви свідчать про незавершеність процесу номінації. Вузьколокальною є лексема *гат'і*, яка сягає праслов'янських коренів (ЕСУМ, I, 483). Запозичення з французької мови *кал'сони*, *кол'сони*, *кал'цони* (ЕСУМ, II, 356), *панталони* (ЕСУМ, IV, 277), *три/ко*, *тр'і/ко* (ЕСУМ, V, 637) вживаються паралельно із двослівними номенами. Лексема *три/ко*, кодифікована у СУМ зі значенням 'вовняна чи напіввовняна тканина візерунчатого плетіння для верхнього одягу', 'трикотажний театральний або спортивний костюм, який щільно облягає тіло' (СУМ, X, 256), у досліджуваних говірках має широку семантичну структуру і реалізує 11 сем: 'трикотажні жіночі штани до колін', 'бавовняні жіночі труси до колін', 'бавовняна чоловіча білизна', 'бавовняні сорочка і штани', 'чоловічі спідні штани, виготовлені з бавовни', 'трикотажні труси і майка', 'трикотажний спортивний одяг, який щільно облягає тіло', 'трикотажні спортивні штани', 'трикотажні короткі спортивні штани', 'бавовняна тканина сірого чи синього кольору', 'штани з трикотажної тканини, призначені для занять спортом', 'комплект верхнього одягу, що складається з піджака, штанів і жилетки'.

У реалізації семи 'труси, предмет чоловічої нижньої білизни з холошами' та 'труси, предмет жіночої нижньої білизни з холошами', 'жіночі труси без холош, які щільно прилягають до тіла', 'чоловічі труси без холош, які щільно прилягають до тіла' ДО 'стать' не завжди є визначальною. Спільною в репрезентації перших двох сем є лексема *тру/си*, запозичена з англійської – *trousers* 'штани' (Фасмер, IV, 110) і яка входить до складу номінативної конструкції *тру/си с'і/мейн'і*, позначаючи

чоловічі труси з холошами. На позначення жіночих трусів із холошами зафіксовано номен *панта^{лони}*, запозичений із французької мови, де *pantalon* позначає ‘штани, жіноча білизна, яка прикриває нижню частину тулуба’ і походить від імені італійського популярного персонажа народних комедій, що носив просторі й довгі штани (ЕСУМ, IV, 277). У «Словнику української мови» слово *панта^{лони}* зареєстровано зі значеннями 1. ‘заст. ‘Штани’. 2. ‘Приналежність жіночої білизни, яка покриває нижню частину тулуба звичайно до колін’ (СУМ, VI, 48). Додаткові семи опису денотата ‘фасон’, ‘якість тканини, з якої виготовлений одяг’, ‘довжина виробу’, ‘стать’ у говірці ускладнюють семантичну структуру лексеми *панта^{лони}*.

Типи семантичної структури лексеми *панта^{лони}*

	Жіночі труси до колін, внизу на резинці	Жіночі труси до колін з рюшиками	Короткі жіночі трикотажні штани	Спідні чоловічі штани	Говірки
1	+				Ят., Сух., Люш., Лип., Кап., ББ, Бес., Крас., Гр., Меч., Ул., Й., Г., Т., ДП, Гер., Пол., Леух., Сем., Шар., Чеч., Тер., ММ, Мар., Карб., Крут., Крс., Трид., ММеч., Прм., Кам’ян., Ос., Вікн., Рос., Гар., ББер., Ол., Губ., Семир., Кіб., Поп., Осіт., Мел., Тр., Доб., Гус., Ап., Гл.
2		+		+	Степ.
3			+		Тиш., Дах.
4				+	Бок., Ц., Кам., Криж., Мих., Одай

Лексема *п^{лауки}* в усіх досліджуваних говірках є спільною в реалізації сем ‘жіночі труси без холош, які щільно прилягають до тіла’, ‘чоловічі труси без холош, які щільно прилягають до тіла’, ‘короткі

чоловічі труси, які щільно прилягають до тіла, призначені для купання'. Загальнонародній мові лексема відома зі значенням 'короткі чоловічі труси, які щільно прилягають до тіла, призначені для плавання' (СУМ, VI, 554) і є прозоромотивованою. Збільшення семантичного діапазону лексеми в говірках, очевидно, зумовлено подібністю крою реалій. На позначення набору із семи жіночих коротких трусів, які щільно прилягають до тіла, в окремих говірках зафіксовано плуральну лексему *н'е/д'ел'ки*. Вузьколокальною в досліджуваних говірках на позначення трусів особливого крою є лексема *мат'ки* 'жіночі труси на гудзиках і без матні' (Бен.): *мат'ки / во/ни /шилис'а на /пугов'ічках / а с'у/ди / де ў нас мат/н'а / а ў них була /дирка* (Бен.). У словнику Є. Желехівського і С. Недільського на позначення панталонів кодифіковано лексему *майтки*, що є запозиченням із польської мови, де позначає 'труси, панталони', 'чоловічі штани', 'матроські штани' (ЕСУМ, III, 364). Укладачі ЕСУМ як фонетичний варіант подають лексему *мат'ки* 'жіночі панталони', локалізацію якої обмежують Уманню (ЕСУМ, III, 364). Фіксація лексеми в говірках Одеської обл. вказує на більш широкий ареал побутування лексеми *мат'ки*, фонетичний варіант якої зумовлений співзвучністю з найменуванням іншої реалії, яка є складовою частиною трусів чи штанів. Постання такої лексеми зумовлене не наявністю, а відсутністю деталі, яка іменується лексемою *матня* 'частина штанів, де сходяться холоші' (СУМ, IV, 650). Безумовно, зникнення самої реалії привело до зникнення з мовного вжитку і лексеми на її позначення.

Диференціації за статтю не відзначено в назві спідньої бавовняної сорочки без рукавів і без коміра, що представляє спідній плечовий одяг. У досліджуваних говірках її позначають загальноновживаною лексемою *майка*. В етимологічному словнику М. Фасмера вказано, що лексема *майка* є похідною від *май* (Фасмер, II, 559). Г. Гримашевич слушно зауважує, що в такому випадку лексема втратила своє первинне значення, оскільки цей одяг чоловіки одягають у будь-яку пору року [44, 91]. На

позначення матроської трикотажної спідньої сорочки з білими і синіми чи чорними смугами в досліджуваних говірках зафіксовано загальнонародну лексему *т'іл'н'ашка*, фонетичний варіант *т'ел'н'ашка* та лексему *мат'роска*, семантика якої виходить за межі мікрогрупи: 1. Кашкет без козирка, який носять моряки; безкозирка. 2. Легкий (до пояса) жіночий одяг; блузка. 3. Матроська смугаста спідня сорочка.

На позначення предмета жіночої білизни, яка щільно облягає груди, у східноpodільських говірках зафіксовано лексеми *на'ц'иц'ник*, *б'ус'галтер*, *л'іфчик* у різних фонетико-граматичних варіантах *л'іўчик*, *л'іфтук*, *л'іфік*, *л'іхвик*, *л'іўчики*, *л'іфики*. Найбільший ареал утворюють похідні від загальноновживаної лексеми *ліф* 'тс' (СУМ, IV, 531), запозиченої через російське посередництво з голландської, де позначало *ліф*, *корсет* (ЕСУМ, III, 272). На периферії лексико-семантичної мікрогрупи перебуває лексема *б'ус'галтер*, що є запозиченою з німецької мови і складається із двох основ: іменника *бюст* і дієслова *тримати* (ЕСУМ, I, 315). Номен *б'ус'галтер* уживається в мові середнього покоління паралельно з назвою *л'іфчик*. Префіксально-суфіксальне утворення від власномовного слова *цицька* 'жіночі груди' (Грінч., IV, 430) *на'ц'иц'ник* теж витіснене на периферію підгрупи і містить іронічне забарвлення.

На позначення жіночої білизни, яка утворює єдине ціле трусів із бюстгальтером, у східноpodільських говірках зафіксовано лексему *г'рац'ійа*, що, очевидно, є вторинним найменуванням від слова *грація*, яке засвідчено у «Словнику української мови» зі значеннями 'витонченість, краса в рухах, позах', 'надзвичайно красива жінка' (СУМ, II, 158), походить від латинського «краса» і пов'язане з ім'ям богині краси Грації.

Спідню жіночу шовкову сорочку у східноpodільських говірках номінують лексемами *со'рочка*, *ру'башка*, *комб'і'нац'ійа*, дериватом *комб'і'нашка* та словосполученням *со'рочка шоў'кова*. У більшості говірок на позначення реалії зафіксовано по одній лексемі. Лише в окремих

говірках названі номени вступають у синонімічні зв'язки: *со/рочка*, *комб·і/нац'їя*; *со/рочка*, *комб·і/нашка*; *ру/башка*, *комб·і/нац'їя*. Лексема *комб·і/нац'їя* є запозиченням з латинської, де позначає 'поєднання, з'єднання, об'єднання' (ЕСУМ, II, 533). Зі значенням 'жіноча шовкова сорочка' лексема відома багатьом говіркам української мови. Ф. Бабій припускає, що розвиток семантики лексеми відбувався таким чином: *комбінація* 'жіноча білизна' (труси й сорочка) – 'жіноча сорочка' [7, 56]. На думку Г. Гримашевич, лексема може бути мотивована дієприкметником *комбінований*, оскільки такий виріб часто виготовляється з поєднання різних матеріалів (шовку, бавовни та ін.) [44, 90]. Право на існування, очевидно, мають обидва припущення, про що свідчить семантична структура лексеми *комб·і/нац'їя* у східноподільських говірках: 1. Спідня шовкова жіноча сорочка з мереживом. 2. Комплект спіднього жіночого одягу. 3. Жіноча трикотажна сорочка. 4. Пошиття одягу з декількох різнокольорових шматків тканини.

Отже, мікрогрупу назв спіднього одягу у східноподільських говірках формують репрезентанти сем 'спідній одяг (загальна назва)', 'чоловічий і жіночий плечовий спідній одяг', 'стегновий чоловічий спідній одяг', 'стегновий жіночий спідній одяг', 'плечовий і стегновий жіночий одяг'. Переважна частина є однослівними номенами або аналітичними назвами, у яких основне семантичне навантаження передає атрибутив. Значна фонетична варіативність номенів передає типові фонетичні риси східноподільських говірок. Окремі номени, є полісемічними, зокрема у структурі лексеми *панта/лони* зафіксовано 4 семи, *три/ко* – 11 сем, *комб·і/нац'їя* – 4, *б·іл'їо* – 3, *мат/роска* – 3. Лексика на позначення спіднього одягу представлена назвами, мотивованими:

- 1) кольором: *б·іл'їо*, *б·і/лизна*;
- 2) призначенням: *п/лаўки*;

- 3) способом носіння: *п'ідш/таники, п'ідш/тан.ики, п'ідш/тан'іки, п'ітиш/тан'іки, подш/тан'іки, потш/тан'іки, пош/тан'іки, пош/таники*;
- 4) сезоном носіння: *майка*;
- 5) професією носія: *мат/роска*.

1.8. Лексико-семантична група назв одягу для рук

Мікрогрупу назв одягу для рук формує опозиція сем ‘одяг для рук із відділенням для одного великого пальця’ : ‘одяг для рук із відділеннями для кожного пальця’.

Спільною в реалізації обох сем у декількох говірках є питома (ЕСУМ, V, 137) лексема *рукавиці*, яка на позначення одягу для рук з відділенням для одного великого пальця повністю покриває досліджуваний ареал і вступає у синонімічні відношення з іменниками *вар'ішки, варешки, варушки, чотирипал'ки, ногавиця* та атрибутивним словосполученням *рукавиця однопал'на*.

Лексема *ногавиця* на позначення одягу для рук з відділенням для одного пальця утворює незначний ареал у східноподільських говірках, з таким же значенням відома і в інших діалектах української мови (Гримашевич, 103).

Сема ‘одяг для рук з відділеннями для кожного пальця’ у східноподільських говірках репрезентована лексемами, похідними від *перст, палець, рука*: *напал'чики, пал'чата, пил'чатка, пал'чатка, пал'ча, пер'чата, пир'чата, пер'чатка, пир'чатка, пар'чатка, пер'чатка, пер'чатка, пер'чатки, пир'чатки* (мн.), *пер'ча, пар'ча* (с. р.), *рукавичка* або словосполученнями, до складу яких входять ці лексеми: *рукавиця п'ятипала*.

Отже, визначальною у формуванні мікрогрупи назв одягу для рук у східноподільських говірках є ДО ‘крій’. ДО ‘призначення виробу’ на номінації реалії суттєво не вплинула. Атрибутивні словосполучення

рука/виц'а ро/боча, рука/виц'а спи^ецшовочна реалізують сему ‘рукавиці з цупкої тканини, призначені для захисту рук під час роботи’.

1.9. Лексико-семантична група назв одягу для ніг

Визначальною ДО для структури названої ЛСГ є ‘стать носія’.

Жіночий одяг для ніг може бути різної довжини, різного фасону, виготовлений із тканини різної якості. На мовному рівні це виявляється лексичною репрезентацією таких сем ‘одяг для ніг разом із штанцями’, ‘одяг для ніг, довжиною за коліна’, ‘одяг для ніг довжиною до колін’.

На позначення першої семи значний ареал займає лексема *кол/готи* та її дериват *кол/готки* в різних фонетичних варіантах *кол/годи*, *кол/готк'і*, *ко/лотки*. Акцентуаційний варіант *колгот/ки* зафіксовано у східніших досліджуваних говірках. Назви колгот утворюють мікропарадигму репрезентантів сем ‘колготки з бавовни’: ‘колготки з капрону’ : ‘колготки із шерсті’, що реалізується в досліджуваних говірках в основному на рівні атрибутивів, які входять до складу описових номінацій і вказують на матеріал виготовлення: *кол/готи ба/воўн'ан'і*, *колгот/ки хлоп'чатобу/мажн'і*, *кол/готи кап/ронов'і*, *колгот/ки ~*, *кол/готки кап/ронов'і*, *~ диди/ронов'і*, *кол/готи ширс'т'ан'і*, *~ ше^нрс'ц'ан'і*, *~ ширс'ц'ан'і*, *~ ше^нрс'ц'ан'і*, *кол/готки ше^нрст'ан'і*, *~ ширс'ц'ан'і*, *~ ширс'ц'ан'і*, *колгот/ки ширс'ц'ан'і*, *~ ширс'ц'ан'і*.

Окремі означення передають додаткову маркуючу сему ‘якість тканини, із якої виготовлено одяг’: *кол/готи прос'ц'і*, *кол/готки прос'т'і*, *~ прос'ті*, *~ прос'ц'і*, *~ п/рос'ц'і*, *колгот/ки прос'ц'і* ‘колготи з бавовни’, *кол/готки /тепл'і* ‘колготи із шерсті’, ‘колготи з бавовни’, *кол/готки би^езроз/м'ерн'і*, *~ би^езроз/мерн'і*, *~ бе^нзраз/м'ерн'і* ‘колготи з синтетичного еластичного волокна’.

Субстантиви на позначення такого виду одягу є вузьколокальними. Вони утворилися способом семантичної компресії від словосполучення

типу «загальна назва + ознака» → «вид одягу», зокрема *кол/готки кап/ронов'і* → *кап/ронки*, *кол/готки бизроз/м'єрн'і* → *бизроз/м'єрки*.

На позначення семи 'одяг для ніг, довжиною за коліна' у східноподільських говірках зафіксовано лексему *чул/ки* / *чулки*, запозичену з тюркських мов (Фасмер, IV, 380). З метою передачі додаткової семи мовці використовують типові моделі номінації одягу «загальна назва» + «назва тканини»: *чулки диди/ронов'і* 'панчохи, плетені з синтетичного волокна', *чул/ки кап/ронов'і* 'панчохи з капрону', *чулки хлопчатобу/мажн'і* 'панчохи з бавовни', *чулки ширс'ц'ан'і*, ~ *ширс'ц'ан'і* 'панчохи з шерсті', «загальна назва» + «назва, що вказує на якість тканини»: *чулки прос'ц'і*, ~ *п/рос'ц'і* 'панчохи з бавовни', *чулки /тепл'і* 'панчохи з шерсті', *чулки бизроз/мерні*, ~ *бе"зроз/м'єрн'і*, ~ *бизроз/м'ірн'і* 'панчохи з синтетичного еластичного волокна'.

Назва *пан/чохи* / *пан/ч'охи*, *пан'/чохи* (пол. «лапоть») (ЕСУМ, IV, 280) у досліджуваних говірках є абсолютним синонімом лексеми *чул/ки*.

Номінації, що позначають капронові шкарпетки до кісточок, які одягають жінки, щоб не пошкодити ноги, коли одягають щільне взуття, є похідними від лексеми *слід*: *нас/л'ідники*, *п'ідс/л'ідники*, *сл'і/ди*, *сл'ід^m/ки*, *сл'і/дочки*. Номінація *нап'/ятники* мотивована назвою частини тіла, яку прикривають таким одягом: *нап'/ятники од'і/вайут на п'/яти* / *шоб ни шуру/вали /тухл'і* (Ор.).

Жіночий і чоловічий одяг для ніг позначають лексеми *нос/ки* та *шкар/петки*. Загальноживана лексема *нос/ки* (СУМ, V, 446) зафіксована в усіх говірках Східного Поділля. Лексема *шкар/петки* у східноподільських говірках вживається спорадично і є абсолютним синонімом лексеми *нос/ки*. Слово *шкар/петки* М. Фасмер вважає запозиченням із польської мови, в яку воно потрапило з італійської (*scarpetta* – «башмачок») (Фасмер, IV, 447)).

Шматок тканини, яким обмотують ногу перед взуванням, у досліджуваних говірках номінують питомою лексемою *о/нуча* (ЕСУМ, IV,

194). У більшості говірок номен чи його фонетико-граматичні варіанти *о'нуч'і, го'нуч'і, га'нуч'і, гу'нуч'і, у^о'нуч'і, у'нуч'і* вживаються паралельно з номінацією *пор'т'анки, пар'т'анки*. Лексема мотивована назвою тканини, із якої виготовлений такий вид одягу – *порт* «конопляна або лляна нитка» (ЕСУМ, IV, 528). В основу номінації *об'мотки / гоб'мотки* ‘шматок тканини, яким обмотують ногу перед взуванням’ покладено МО ‘спосіб одягання’. Прозоромотивованими у досліджуваних говірках є лексеми *т'рапц'і* та *ган'ч'ірка* на позначення шматка тканини, яким обмотують ноги перед взуванням.

У всіх говірках на позначення чоловічого і жіночого одягу для ніг виявлено лексему *'гол'фи*, яка у східноподільських говірках втрачає початковий етимологічний звук, що є віддзеркаленням появи протетичних приголосних, – *'ол'фи*. На позначення панчох до колін без ступні в більшості досліджуваних говірок зафіксовано запозичену із французької лексему *'гетри* (ЕСУМ, I, 502). Лексема *на'литники*, мотивована назвою частини тіла, яку покриває такий одяг, є вузьколокальною.

Отже, ЛСГ назв одягу для ніг у досліджуваних говірках репрезентована однослівними та двослівними номінаціями. Ядро групи становлять загальноновживані лексеми (*нос'ки, чул'ки, кол'готи, колгот'ки, 'гол'фи*). На периферію у зв'язку з позамовними чинниками витіснені лексеми *о'нуча, пор'т'анки*. Загальноновживані лексеми *шкар'петки, пан'чохи*, вживаються у говірках лише як абсолютні синоніми до лексем *нос'ки, чул'ки* відповідно.

1.10. Лексико-семантична група на позначення головних уборів

Головні убори – це специфічний компонент одягу, який у костюмному комплексі служить композиційним завершенням [22, 272]. Основною ДО, за якою сформована ЛСГ, є ‘стать користувача’. У

структурі ЛСГ назв головних уборів виділяємо дві мікрогрупи: ЛСМГ на позначення чоловічих головних уборів та ЛСМГ на позначення жіночих головних уборів.

1.10.1. Лексико-семантична мікрогрупа на позначення чоловічих головних уборів

ДО ‘час використання’ спричинила в названій лексико-семантичній групі появу таких мікрогруп: назви теплих головних уборів, назви літніх головних уборів, назви міжсезонних головних уборів.

Найбільш поширеним чоловічим зимовим головним убором є шапка. ДО ‘крій’ зумовила опозицію сем ‘чоловіча зимова шапка без накриття для вух’ : ‘чоловіча зимова шапка з накриттям для вух’. Тісний семантичний і денотативний зв’язок аналізованих сем спричинив однотипність номінації: назва *шапка* репрезентує обидва компоненти протиставлення. Лексема *шапка* відома вже з XIV ст. (Срезневський, III, 158). Учені припускають, що ця лексема запозичена із старофранцузької мови, в якій *chape* ‘шапка’ споріднене з латинським *sarra* ‘вид головного убору’ (КЭСРЯ, 377). Чоловіча зимова шапка без накриття для вух у досліджуваних говірках позначається аналітичними словосполученнями, до складу яких входить номен *шапка*: *зимова шапка* ~, *зимова шапка* ~, *зимня шапка* ~, *зимня шапка* ~, *шапка на зиму*.

Мотиваційна ознака ‘крій, спосіб пошиття’ зумовила появу дериватів від лексеми, що позначає частину тіла, яку призначена закривати шапка: *вушанка*, *вуханка*, *ушанка*. Мотиваційна ознака ‘крій’ вплинула на номінацію чоловічих головних уборів з гострим верхом, що виявилось в аналітичному найменуванні *гостроверха шапка*. Лексема *буд’он’юка* запозичена з російської мови, пов’язана з прізвиськом маршала С. Будьонного (ЕСУМ, I, 280).

Назви хутряних чоловічих шапок мотивовані матеріалом виготовлення *оу'чанка*, *ка'ракул'ова шапка*, *замше'ва ~*, *су'кона ~*, *лис'ача ~*, *к(о)ро'л'ача ~*, *а(о)н'датрова ~*, *норкова ~*.

На позначення високої хутряної чоловічої шапки із суконним верхом у говірках функціонували лексеми *ку'банка*, *па'паха*. Походження лексеми *кубанка* укладачі «Етимологічного словника української мови» виводять з оніма *Кубань* (ЕСУМ, III, 118). Лексема *папаха*, на їх же думку, в українській мові з'явилась із тюркських мов за російським посередництвом (ЕСУМ, IV, 282). У досліджуваних говірках назви *ку'банка* та *па'паха* перейшли до пасивного словника і зберігаються у свідомості мовців старшого покоління.

Назви плетеної шапки мотивовані способом виготовлення: *п'летена шапка*, *п'лет'ана ~*, *у'йязана ~*.

На позначення відлоги біля верхнього одягу в досліджуваних говірках зафіксовано лексеми *кап'ішон*, *кап'ушон*, *баш'лик*. Учені вважають, що обидва слова запозичені: *капюшон* з французької *capuchon* 'капюшон' (Фасмер, II, 185; КЭСРЯ, 141), *башлик* із тюркських *baş* 'голова' (Фасмер, II, 220; КЭСРЯ, 157). У окремих говірках Східного Поділля лексему *башлик* зафіксовано зі значенням 'головний убір, який одягають у негоду на голову або поверх шапки': *ч'ін'л'айут на 'голову у не'году йак дошч і'де / не при'шитий / оп'ше о'д':ел'ний баш'лик* (Вес.), *зи'мойу наки'дають на 'голову із сук'на баш'лик* (В.).

На позначення літнього капелюха з широкими крисами, плетеного або зшитого з тканини в досліджуваних говірках мовці використовують лексеми *капе'л'ух* і фонетичні варіанти *капи'л'ух*, *капе'л'уш*; *па'нама*, демінутиви *па'намка*, *па'намочка* та описове словосполучення *капи'л'ух в'іт 'сонц'а*. Лексема *капелюх* запозичена українською мовою з польської, яка у свою чергу перейняла зі старолатинської *capelucsisio* 'вид головного убору' (ЕСУМ, II, 370). У східноподільських говірках вона позначає 'літній чоловічий капелюх із широкими крисами', 'літній головний убір,

виготовлений із соломи’, ‘фетровий головний убір із широкими полями’. Лексема *па/нама* запозичена із французької і походить від назви республіки Панама (ЕСУМ, IV, 274).

Сема ‘чоловічий літній капелюх, виготовлений із соломи’ в говірках має однослівну лексичну реалізацію *брил’*, *брел’*, *б’релик*, *капе^uл’ух*, *капе^uл’уш*, *капи/л’уш*, *ш/л’ана*, *со/ломн’аник*, *со/ломл’аник*; двослівні найменування *со/лом’яний капи/л’ух*, ~ *капе^uл’уш*, *капи/л’ух із око/лота*, ~ *со/ломн’аний*, ~ *со/ломл’аний* уживаються в більшості говірок паралельно із однослівними номенами. Ситуативно мовці використовують лише атрибутиви: *на/д’іну с’о/годн’а со/ломл’аного* (Баб.). Більшість лексем на позначення солом’яного капелюха мотивована назвою матеріалу, із якого він виготовлений. Лексема *брил’*, як засвідчують етимологи, запозичена східнослов’янськими мовами через польське посередництво з латинської (ЕСУМ, I, 257) і фіксується в мові вже з другої половини XVI ст. як своєрідний синонім до слова *капелюх* [22, 277]. Лексему *шляпа* етимологи кваліфікують як запозичення з баварської *schlappe* ‘чіпець, шапка’ (Фасмер, IV, 456).

Диференційні ознаки ‘час носіння’ та ‘матеріал виготовлення’ не вплинули на лексичну реалізацію сем ‘літній чоловічий головний убір, виготовлений із легкої тканини, із козирком’ та ‘міжсезонний чоловічий головний убір із козирком’. Семи мають однотипну реалізацію: *каш/кет*, *кар/туз*, *кепка*, *фу/рашка*, *кози/рок*, *кел/тур*, *кап/тур*. Майже всі лексеми є запозиченими із французької мови: *картуз* – *cartouche* (Фасмер, II, 204), *фуражка* – *fouirage* (Фасмер, IV, 210), лексеми *кашкет* – *casquette* (Фасмер, II, 206), *кепка* – *keri* через посередництво польської (ЕСУМ, II, 423). Лексема *каптур* запозичена із тюркських (ЕСУМ, II, 377). Номен *кози/рок* у всіх досліджуваних говірках відомий на позначення щитка головного убору, який виступає півколом над чолом. Назва убору утворилася шляхом метонімічного перенесення із назви деталі. Ця

лексема зафіксована із таким же значенням і у середньополіських говірках (Гримашевич, 61) та інших діалектах української мови.

Найширшою семантичною структурою у досліджуваних говірках відзначається лексема *ка(е)n'тур*: ‘жіночий убір, схожий на шапочку’, ‘жіночий убір без козирка, такий, що облягає шию і одягається через голову’, ‘відлога, частина верхнього одягу для захисту голови в негоду’, ‘чоловічий кашкет’.

Семантична структура лексеми *ка(е)n'тур*

Тип	Жіночий убір, схожий на шапочку	Жіночий убір без козирка, такий, що облягає шию і одягається через голову	Відлога, частина верхнього одягу для захисту голови в негоду	Чоловічий кашкет	Говірки
1.	+				внп
2.	+	+			Лоз.
3.	+			+	Хар.
4.	+	+	+		Т.
5.	+		+		Под., Сок., Зел., Хиж., Т., Уд., Мар.

Мікрогрупу, що об'єднує назви чоловічих головних міжсезонних уборів, ми виділили з логіко-понятійної точки зору.

Для позначення чоловічого чи жіночого головного убору з м'якої тканини без окола і козирка використовують у досліджуваних говірках лексему *бе^uрет* та її фонетичні і словотвірні варіанти *б·i/p'ет*, *б·e/p'ет*, *бе/ретка*. Лексема *берет* в українській мові, як припускають етимологи, запозичена з французької чи з італійської через російську і західнослов'янські мови (ЕСУМ, I, 174).

Назви кашкета без козирка в досліджуваних говірках мотивовані подібністю такого кашкета до головного убору моряків: *биско/зирка*, *бе^uско/зирка*, *мо/p'ачка*, *мо/рачка*, *мат/роска*.

Чоловічий головний убір із козирком позначають лексеми *каш/кет*, *кар/туз*, *кепка*, *фу/рашка*, *кози/рок*, *кеп/тур*, *кап/тур*. Для фетрового головного убору з широкими полями в досліджуваних говірках зафіксовано слова *капи/л'ух*, *капе^u/л'ух*, *капе^u/л'уш*, *капи/л'уш*; *ш/л'ана*, *брил'*. Краї капелюха мають назви *к/риси*, *кра/йі*.

Чоловічі зимові, літні й міжсезонні головні убори та їх деталі представлені переважно запозиченими лексемами. Запозичення існують у назвах шапки в основному з тюркських мов (*па/паха*, *баш/лик*), з французької (*каш/кет*, *кепка*, *фу/ражка*, *кар/туз*), з німецької (*ш/л'ана*), з латинської (*брил'*, *капе^u/л'ух*).

Номени на позначення чоловічих головних уборів та їх елементів мотивовані:

- 1) матеріалом виготовлення: *со/ломйаник*;
- 2) назвою тварини, хутро якої використовують для виготовлення шапки: *оў/чанка*, *ка/ракул'ова*, *замше^uва*, *су/кона*, *лис'ача*, *к(о)ро/л'ача*, *а(о)н/датрова*, *норкова*;
- 3) кроєм: *ву/шанка*, *шапка з вухами*;
- 4) територією походження реалії: *ку/банка*, *па/нама*, *па/намка*;
- 5) способом виготовлення: *п/лет'анка*, *ў/йазанка*;
- 6) формою: *шапка гостро/верха*.

Однією з особливостей ЛСГ 'головні убори' є те, що в багатьох випадках назва залишилася, а реалія вже належить минулому. Тому такі лексеми існують тільки в мовленні людей старшого віку.

1.10.2. Лексико-семантична мікрогрупа на позначення жіночих головних уборів

Типи головних уборів українських селянок пов'язувалися з різними факторами історичного й соціально-економічного характеру, вони відображали соціальну належність і змінювалися відповідно до віку і

сімейного становища їх носіїв, тісно пов'язувалися із зачісками та ансамблем одягу [117, 123].

Лексико-семантична група назв жіночих головних уборів об'єднує лексеми на позначення: а) головних уборів, які носили самостійно; б) головних уборів, які поєднувалися з іншими.

Головний убір заміжньої жінки в I половині ХХ ст. складався з трьох обов'язкових предметів: обручика з тканини чи дерева, яким закручували волосся, невеликої шапочки з шнурком, яку одягали зверху нього, довгого лляного полотнища, що зав'язували поверх шапочки. У «Словнику української мови» на позначення головного жіночого убору у формі півмісяця зареєстровано з вказівкою *старовинний* лексему *кибалка* (СУМ, IV, 144).

У досліджуваних говірках лексема *ки'балка* зберігається у свідомості носіїв мови лише в кількох говірках зі значенням 'давній головний убір заміжньої жінки у формі шапочки'. Шапочка із шнурком, якою закривали зібране волосся, була необхідним атрибутом головного убору жінок на Східному Поділлі: *ч·і'пец' над'і'вали дл'а 'того/ шоб 'мати 'форму / йак'шо 'ж·інка була ма'лого 'росту / п·ітши'вали 'шапочку квад'ратну з к'руглим ди'ен'цем і над'а'гали на 'голову п·іт 'хустку* (Чеч.), *о'ч·іпок накла'даўс'а на 'кублик / 'коси зак'рут'увала 'ж·інка 'кубликом / і о'ч·іпок 'шиўс'а та'киї ма'лен'киї круз'лен'киї / на р'і'зинц'і / шоб дир'жаўс'а* (Вільш.). У східноподільських говірках на позначення раритетної реалії зафіксовано лексеми, похідні від давніх основ **šerъ* (о'ч·іпок, го'ч·іпок, ч·і'пок, чи'пок, че'пец', ч·і'пец', 'чепчик, 'чепч·ік, 'ч·епч·ік, 'ч·епчик, 'ч·іпчик) та **сар-* (кап'тур, кап'турчик).

Номен *кап'тур* не обмежується зв'язком з одним денотатом. У досліджуваних говірках лексема реалізує семи 'частина верхнього одягу для захисту голови в негоду, коли немає потреби, її відкидають на спину'; капюшон', 'чоловічий головний убір із козирком; кашкет', 'давній головний убір заміжньої жінки у формі шапочки; очіпок', 'літній

чоловічий головний убір від сонця’, ‘головний убір без козирка, який облягає голову’, ‘легкий головний убір із козирком’, ‘капюшон, що кріпиться до верхнього одягу’, ‘головний жіночий убір, який одягають нареченій під вінок’, ‘обруч, обшитий тканиною’, ‘старий поношений кашкет’. Лексема *чепчик* у східноподільських говірках, як і в говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя [198, 107], є більш поширеною на позначення семи ‘легка дитяча шапочка, яку зав’язують під підборіддям’, яка розвинулася, очевидно, за функціональною подібністю. Для позначення довгого лляного полотнища, що зав’язували поверх шапочки, загальнонародній мові відома лексема *намітка* (СУМ, V, 128), яка у східноподільських говірках позначає іншу реалію – невелику хустку з тонкої тканини: *жінка ни повин.а бути роз’язана / у нейі повин.а бути на м’їточка / особино йак готовит йїсти* (Ул.).

На початку ХХ ст. у зв’язку з руйнуванням стереотипів на роль і місце жінки в суспільстві частково зникає і традиційний жіночий одяг: або в цілому ансамблі, або в його елементі він замінюється практичнішим.

Хустки / платки здавна виконували кілька функцій: 1) захисну (*тра зайя/зати голову / шчоб не^н напи^екло* (Юрк.); 2) розрізнення соціального статусу власника (*Ну йак ви/ходила зам їж / сваш/ки покри/вали голову / от / те/пер і т/реба хо/дити з^с пок/ритоу голо/вою* (Род.); *Хто ба/гач:ий / маў тир/нов і хустки / та/к і з ве^нликой ру/ки / кв і/ч:аст і / з^с то/роками* (Ос.)).

На досліджуваній нами території на позначення жіночого головного убору у формі квадрата вживаються лексеми *хустка*, рідше *платок*. Обидві назви зафіксовані у «Словнику української мови», хоча *платок* і похідні від нього ремарковані як розмовні чи діалектні слова (СУМ, VI, 567–568). У говірках мовці семантичної різниці між номенами *хустка* і *платок* не відзначають.

Щодо далі на захід досліджуваного ареалу мовці перевагу надають лексемі *хустка* та деривату *хустина*. Слово *хустка*, на відміну від багатьох номенів мікрогрупи на позначення головних уборів, з часу його появи в системі української мови зберегло незмінним основне значення ‘головний убір’ та функціонально додаткове значення ‘атрибут весільного обряду’ [22, 287]. Лексема *хустка* та її деривати із семою ‘жіночий головний убір’ виявляє паралелі в говірках усіх східнослов’янських мов: східнополіських *хуста* ‘хустка’, ‘маленька хустина’ (Матейко, 126), *хустка* ‘шматок тканини або в’язаний, трикотажний виріб, переважно квадратний, який пов’язують на голову, шию, напинають на плечі’ (Гримашевич, 165), ‘велика хустка’ (Лисенко, 226), закарпатських ‘хустка’, *фустка* ‘жіноча хустка’ (Дзендзелівський – 1, I, к. 56), бойківських *хустка* ‘хустка’, ‘кусок домашнього полотна’ (Онишкевич, II, 348), чернігівських ‘хустина’ (Неділько, 209), волинських *хусця* ‘хустка’ (Корзонюк, 251), наддністрянських *хустка* ‘вовняна хустка на голову’ (Горбач, 256), карпатських *хуста*, *фуста* ‘хустка’, ‘носова хустинка’ (Бернштейн, II, к. 106), *хустка* ‘загальна назви хустки’ (Соколовская, 316–317), у говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя *хустка* ‘хустка’ (Щербина, 95), російських *хуста* ‘хустка, серветка’ (Расторгуев, 279).

Лексема *платок* є похідним утворенням від загальнослов’янського *плат* ‘клапоть, шматок обірваної тканини’ (Фасмер, III, 274), що набуває значення ‘головний убір’ з другої половини XVI ст. [22, 287], а демінутив *платок* входить в активний обіг з XVIII ст. У досліджуваних нами говірках лексема *платок* відома зі значеннями ‘головний убір’ та ‘обрядовий атрибут’. Наявність другого компонента в семантиці слова *платок* викликає появу нового метонімічного значення ‘сватання’ у формі множини *платки*: *с’о’годн’а у них платки / мен’ша зам’іж ўже їде* (Сок.).

ДО 'розмір' спричинила появу в говірках словосполучень, що являють собою поєднання загальної назви реалії та її ознаки чи описових форм: *ви^eлика ¹хустка, ви^eликий ¹пла¹ток, ¹пла¹ток з ви^eликої ¹ру¹ки, си¹редн¹'а ¹хустка, си¹редн¹'ї ¹пла¹ток, ма¹ла ¹хустка, ма¹лий ¹пла¹ток, з ма¹лої ¹ру¹ки ¹пла¹ток, та¹кий на ¹шиї ¹нос¹'ат, та¹кий ¹можна на¹зад за¹й¹а¹зати, ¹т¹'іки / шоб по-моло¹диц¹'ки зав¹у¹а¹затис¹'.*

ДО 'розмір' та 'якість матеріалу' вплинули на появу мікропарадигми, утвореної протиставленням сем 'велика тепла жіноча хустка' : 'невелика жіноча хустка з тонкої тканини'. Лексична реалізація названих сем-опозитів породжує такі протиставлення: *¹хустка : хус¹тинка; ¹хустка-опи¹налка : хус¹тинка; ширс¹'ц¹'ана : прос¹та, су¹кон.а, пу¹хова, тир¹нова : прос¹та, ¹с¹'іц¹.ова, ш¹тапил¹'на, пу¹хова, каши¹м¹'ірова, тир¹нова : прос¹та, л¹'а¹ничка, ш¹тапил¹'на, ¹газ¹'ік.*

В основу номінації великої теплої жіночої хустки в говірках Східного Поділля покладено:

- 1) спосіб виготовлення: *фаб¹рична, п¹лет¹'ана;*
- 2) матеріал виготовлення: *су¹кон.а, каши¹м¹'ірова, ширс¹'ц¹'ана, пу¹хова;*
- 3) спосіб носіння: *¹хустка з¹верху, ¹хустка / шоб накі¹дати, ¹хустка-опи¹налка;*
- 4) колір і малюнок тканини: *¹б¹'іла ¹хустка, ¹чорна ~, чи¹р¹'вона ~, ко¹ришн¹'ова ~, ла¹бата ~, ту¹рец¹'ка ~, кв¹'іч.аста ~;*
- 5) товщина матеріалу виготовлення: *то¹ус¹тий ¹пла¹ток, то¹ус¹та ¹хустка, г¹руба ¹хустка;*
- 6) розмір реалії: *ви^eлика ¹хустка, ви^eликий ¹пла¹ток, ¹пла¹ток з ви^eликої ¹ру¹ки, ¹хустка два¹нац¹'атий ¹номе¹р, ~ ди¹с¹'атий ¹номе¹р;*
- 7) наявність оздоблення: *¹хустка с¹ ¹китиц¹'ами, ~ с то¹роками.* У говірці села Соколівка Жашківського району на позначення великої теплої хустки вживається лексема *о¹хапка*: *ви^eлика ра¹ба су¹кон:а ¹хустка с¹ к¹руче¹ними ¹китиц¹'ами // зи¹моюу ... накі¹дали на п¹леч¹'і / б¹рали на ¹руки*

ди/тину і об/мотували /нейу ди/тину / і /легко на /руки / бо /хустка на пли^eчах. Очевидно, ця лексема є віддієслівним утворенням від охоплювати (дитину).

Номінації невеликої жіночої хустки в досліджуваних говірках мотивовані:

1) матеріалом виготовлення: л'а/ничка, найа/лонка, /с'іц.ова /хустка, ш/тапил'на ~, /газ'ік;

2) якістю матеріалу: тон/ка /хустка, то/нен'ка ~, проз/рачна ~, проз/рачний пла/ток;

3) розміром: /хустка з се^uредн'ойі ру/ки, се^uредн'ій пла/ток, се^uредн'а /хустка, ма/лий пла/ток, /хустка /вос'мий /номе^uр, ~ /шостий /номе^uр;

4) наявністю оздоблення: с то/рочками /хустка / пла/ток;

5) кольором і розміром малюнку: кв'і/ч:аста ~, др'іб/нен'кими цв'і/точками ~, ту/рецька ~, кох/вейна ~, к'ремова ~, чир/вона ~, /б'іла ~.

Мотивацію окремих номенів встановити не вдалося, зокрема лексеми *сто/л'етка* – */хустка раз/м'ером приб/лизно о/дин на о/дин / мал'і / др'іб/н'і к/л'еточки / чорн'і з /б'ілим / а по кра/йам ши/рок'і / з /нейі йшли ма/лен'к'і тороч/ки* (Сок.). Зважаючи на контекст, припустимо, що тут відбулося усічення основи: *сток/л'етка* – *сто/л'етка*. Деякі назви інформатори пояснюють трохи відмінніше, ніж у сусідніх говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя: *мат/р'ошка / ни'евил'лика ши'ерс'і'ана хус/тинка / к/л'еточками разноц'в'етними / /десат' на /десат' / за/кутац':а /можна /т'іки напи^eред* (Сок.).

ДО 'розмір хустки' вплинула на номінацію процесу зав'язування хустки: *ти'ер/новойу /мона заўйа/затис'а /т'іки од/ним к'ін'ц'ом напи^eред / а/бо ск/ласти ў/четви'еро / ну а/бо на/кинути на п/леч'і* (Том.). Семи 'легка жіноча хустка трикутної форми', 'мереживна хустка трикутної форми' та 'тепла вовняна трикутна хустка' в досліджуваних говірках реалізується лексемою *ко/синка* та словосполученням, де атрибутивом є лексема, що

вказує на матеріал, із якого виготовлена реалія (*пу^хова ко^синка*). На думку етимологів, лексема *косинка* є запозиченням з російської мови, де діалектне *косыня* позначає ‘косинка’ (ЕСУМ, III, 50). Крім того, в говірках уживають назви *прос^та ко^синка* на позначення легкої жіночої хустки трикутної форми. Демінутив *паву^т’інка* ‘просвітчаста хустка білого кольору, вив’язана з тонкої шерсті або пуху’ утворений шляхом перенесення за зовнішньою подібністю до павутини.

Окрему мікрогрупу в досліджуваних говірках утворюють назви на позначення оздоби хустки.

ДО ‘спосіб виготовлення прикраси’ зумовила виникнення опозиції ‘суцільний ряд ниток, які вільно звисають на краях хустки’ : ‘в’язана візерунчаста тасьма із суцільним рядом ниток, шнурків, які вільно звисають на краях хустки’. У частині говірок семи-опозити виражені однотипно: *то^роки*, *тороч^ки*, *’китиц^ь’і*, *’китички*. Лише на словотвірному рівні в усіх досліджуваних говірках реалізовано протиставлення ‘суцільний ряд ниток, що вільно звисають на краях хустки великої’ та ‘~ середньої’ лексемами: *то^роки* : *то^рочки*, *’китиц^ь’і* : *’китички*. Лексема *то^роки* та її демінутив мотивовані дієсловом, що вказує на спосіб виготовлення реалії: *то^роки* ← *торочити* ‘витягувати нитки з країв тканини’ (СУМ, X, 208).

Назви способів зав’язування хустки у структуру параграфа ми ввели з логіко-понятійної точки зору. Як правило, в досліджуваних нами говірках процес зав’язування хустки позначається словосполученням, до складу якого входять лексеми на позначення дії *зау^йязуватис^{’а}*, *за^кутуватис^{’а}*. Крім того, в досліджуваних говірках виявлено на позначення процесу зав’язування хустки лексеми *’виу^йязатис^{’а}*, *’викутатис^{’а}*, які вказують на старанність виконавця дії: *та^ка ўже* *’д’іўка / ўак* *’виу^йязиц^ь’а* *’хустко^уўу / шо ї ну* (Юрк.).

Окрему мікрогрупу утворюють номени на позначення способів зав’язування хустки, сформовану на основі лексичної реалізації сем

‘покрита голову хусткою, обмотавши кінці навколо шиї, зав’язавши їх ззаду’, ‘покрита голову хусткою, зав’язавши кінці під підборіддям’, ‘покрита голову хусткою, зав’язавши кінці ззаду’, ‘зав’язати хустку так, щоб менший кінець був зверху’. Спільними в реалізації названих сем є типові моделі творення аналітичних найменувань:

- дієслово + прийменник (на, під, за): *заўйа/затис’а за /шийу*, ~ *на /шийу* ‘покрита голову хусткою, обмотавши кінці навколо шиї, зав’язати їх ззаду’, ~ *під /бороду*, ~ *під /шийу*, *за/кутатис’ під мат/р’ошку* ‘покрита голову хусткою, зав’язавши кінці під підборіддям’, *заўйа/затис’а під молодичку* ‘покрита голову хусткою, зав’язати кінці на шиї ззаду’;
- дієслово + іменник в орудному відмінку: *заўйа/затис’а холо/дочком* ‘покрита голову хусткою, обмотавши кінці навколо шиї, зав’язати їх ззаду’, ~ *ог’і/рочком* ‘покрита голову хусткою, зав’язавши кінці під підборіддям’, ~ *моло/дичкоюу* ‘покрита голову хусткою, зав’язати кінці на шиї ззаду’, ~ */бабочкоюу* ‘покрита голову хусткою, закривши лоб, обмотати кінці навколо шиї і зав’язати їх ззаду’;
- дієслово + іменник з прикметником в орудному відмінку: *заўйа/затис’а брих/ливим к’ін’цем*, ~ *дур’ним к’ін’ц’ом*, ~ */курачим к’ін’ц’ом*, */кур’ачим к’ін’ц’ом*, ~ */курачим фос’том*, ~ *мен’шим (/мен’чим) к’ін’ц’ом* ‘зав’язати хустку так, щоб менший ріжок був зверху, а більший знизу’;
- дієслово + прислівник: *заўйа/затис’а по-моло/диц’кому*, *по-моло/диц’ки*, *по-моло/диц’к’і* ‘покрита голову хусткою, зав’язати кінці на шиї ззаду’, ~ *по-/бабс’кому*, *по-/бабс’ки* ‘зав’язати хустку кінцями спереду, закривши лоб’. Очевидно, завершеність номінації досягається утворенням однослівної назви *замоло/дичитис’а* ‘покрита голову хусткою, зав’язати кінці на шиї

ззаду', відомої досліджуваним говіркам. За такою схемою утворилася лексема *закан'туритис'а* 'тс'.

Лексема *'баб'ки* на позначення способу зав'язування хустки кінцями на потилиці є вторинним метафоричним перенесенням. Вузьколокальною у східноподільських говірках є лексема *пала'р'їя* 'спосіб зав'язування хустки кінцями спереду', 'спосіб зав'язування хустки кінцями ззаду'. Лексему у виразі *закру'титис'а під пала'р'їю* зафіксував О. Мельничук у південноподільських говірках. Слово *пала'р'їя* є запозиченням з молдавської і румунської мов, де воно позначає «капелюх» (ЕСУМ, IV, 260). Таким чином, в основі номінацій *закан'туритис'а*, *пала'р'їя* лежить зовнішня подібність зав'язаної певним способом хустки до інших головних уборів.

Отже, досліджувана мікрогрупа лексики на позначення хусток у східноподільських говірках становить складну цілість, де репрезентанти пов'язані тісними словотвірними й семантичними зв'язками. Основні диференційні ознаки, за якими протиставляються назви жіночого головного убору у формі квадрата, – 'матеріал виготовлення', 'спосіб виготовлення', 'розмір реалії'. У говірках частина назв – монологічні, аналітичні назви, представлені атрибутивними словосполученнями, прозоромотивовані.

Висновки до розділу 1

Тематична група назв одягу становить систему, що має розгалужену ієрархічну структуру, яка охоплює різні парадигми. У говірках лексично виражена детальна сегментація найменувань одягу та його частин. Репрезентанти аналізованих ЛСГ пов'язані тісними словотвірними і семантичними зв'язками.

Говіркова стратифікація та специфіка назв одягу є наслідком поєднання різних мотиваційних та диференційних ознак, принципів і

способів номінації. Домінантними диференційними ознаками, які впливають на структуру ТГЛ на позначення одягу є ДО ‘стать користувача’, ‘призначення’, ‘сезон носіння’.

Встановлено типові моделі мотивації назв одягу:

‘тканина; матеріал виготовлення’ → ‘назва виробу’ (*кожанка, п/л’ушка* та ін.);

‘частина тіла’ → ‘назва виробу’ (*рука’виц’і, нога’виц’і, ву’шанка* та ін.);

‘сезон носіння’ → ‘назва виробу’ (*о/с’інка, о/с’інчик, пал’то зимо’ве* та ін.).

‘особливості крою, фасон’ → ‘назва виробу’ (*косово’ротка, со’рочка по’дол’на, ш’істик’лінка, дис’атик’лінка, за’паска, дудочки, гостро’верха’шанка* та ін.).

Кожна з досліджуваних ЛСГ назв одягу є відкритою структурою, що відзначається динамікою, знаходить вияв у постійному поповненні репертуару назв новими лексичними одиницями та відходом на периферію мовної системи значного їх відсотка, що зумовлено здебільшого позамовними чинниками. Однак видові назви одягу характеризуються лексичною і семантичною стабільністю протягом тривалого історичного періоду.

ТГЛ назв одягу загалом утворюють однослівні номени. Проте продуктивним тут є спосіб аналітичної номінації. Більшість словосполучень на позначення одягу є вільними, їхні компоненти можуть відображати системні відношення, формуючи родо-видові парадигми. На базі однієї видової назви можуть утворюватися гіперо-гіпонімічні ряди за різною класифікаційною ознакою. Складені найменування одягу є одним із найпродуктивніших типів їх номінацій (*о’дежа шчо’ден.а, го’дежа до’ходу, од’аг поўс’аг’ден.иї; ~ доро’гий, о’дежа на’вих’ід, ~ про вих’ід’ний ден’, ~ про с’в’ато* та ін.).

У досліджуваних говірках виявлено високу лексичну та формальну варіативність репрезентантів сем, наприклад, для загального позначення одягу у східноподільських говірках найчастіше вживаються спільнокореневі лексеми, похідні від праслов'янських основ **odedja*: /од'аг, о'дежа, го'дежа, о'д'ежда, о'д'ожа, ўд'і'ванка, ўд'і'ван'а, ўд'і'ван'а, ўд'і'вачка, ўд'а'ганка, ўд'а'ган'а, о'д'ага, зо'д'ага та **bьrati*: ўбра'н'а, ўбра'н'а, ўби'ран'а.

Проведене дослідження засвідчило, що більшість назв, об'єднаних у ТГЛ назв одягу, представлені питомою слов'янською лексикою. Значний пласт слів утворюють запозичення з польської мови або через її посередництво (*ро'тонда, 'бунда, 'пасок* та ін.), а також запозичення з тюркських мов (*баш'лик, шта'ни, шаро'вари, оч'кур* та ін.), німецької (*б'ус'гал'тер, ш'л'ана* та ін.), французької (*каш'кет, 'кепка, фу'ражка, кар'туз, ту'журка, жи'лет* та ін.), деякі номени мають російське походження (*'бобрик, лаў'сан, сти'л'аги* та ін.).

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СЕМАНТИКА ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРИКРАС У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

Невід'ємним компонентом убрання людей у кожен історичну епоху були прикраси. Етнографи, мистецтвознавці, які вивчали історію прикрас як явище матеріальної культури, відзначають, що прикраси поєднують у собі магічне та естетичне начало. Первісні прикраси виконували функцію оберегів, упродовж віків магічний зміст їх затирався, проте розширювався спектр їхнього змісту і значення. Окрім декоративного навантаження, прикраси могли виконувати функцію капіталу (як коштовні предмети), відігравали роль соціального престижу та відзнак особи [30, 11]. Отже, назви прикрас є джерелом цінної інформації про побут, етичні норми та естетичні вподобання різних соціальних верств населення.

Назви прикрас посідають окреме місце у структурі лексико-семантичної групи назв одягу. Вона презентована двома мікрогрупами: назвами прикрас, що одягають безпосередньо на тіло людини – прикраси для вух, шиї і грудей, для рук – зап'ястя і пальців, волосся і голови, а також назвами прикрас, що розміщені на одязі. Відзначимо, що цей тематичний комплекс лексичного складу української мови нині залишається ще малодослідженим. Науковці, які займалися описом названої групи, слушно зауважують, що назви прикрас – це одна з архаїчних груп лексики, про що свідчить археологічні розкопки та писемні пам'ятки [29, 31].

Отже, назви прикрас несуть закодовану інформацію про духовну й матеріальну культуру наших предків.

В українській лексикології назви прикрас були частково предметом дослідження на діахронних зрізах. Автор підрозділу «Номенклатура

поширених тканин, одягу, взуття та прикрас» академічного видання «Історія української мови. Лексика і фразеологія» В. Й. Горобець фіксує невелику кількість назв, а саме: *тканка перловая, душникъ срѣбный, сережки, косникъ / кисныкъ, намисто / манисто, дукать*, що побутували в лексичній системі української мови XVI–XVIII ст. [77, 397].

На діяхронному зрізі XVI–XVII ст. назви прикрас вивчала Г. Войтів, виявивши в писемних пам'ятках названого періоду лексичні одиниці із загальним значенням 'прикраса', а також лексику на позначення прикрас на тілі людини. Вона розкриває семантичну структуру лексем на позначення прикрас, визначає їх походження, простежує зміни, які відбуваються в семантиці лексем у подальші історичні періоди, що проявляється в закріпленні їх як нормативних у літературній мові або вживанні на периферії лексичної системи як діалектних [29, 31–44]. Окрему розвідку дослідниця присвятила історії формування назв на позначення прикрас на одязі, зокрема мікрогрупі «застібка, гудзик, пряжка» [24]. Проведене дослідження дало підстави авторці констатувати, що названа мікрогрупа творить типову групу так званої предметної лексики, залежної від тенденцій, які існують на позамовному рівні, що сприяє появі або зникненню назв (особливо запозичень, пов'язаних зі змінами у сфері матеріальної культури) [24, 127].

Назвам прикрас, засвідчених у художніх творах українських письменників I половини XIX ст. (І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Гулака-Артемівського, Т. Шевченка), присвятила наукову розвідку Г. Буткова. Загалом авторка розглядає близько 20 назв прикрас, серед яких прикраси для волосся (*бинда, скиндячка, стрічка, лента*), шиї та грудей (*намисто, згарда, єднус, дукач*), рук (*перстень*), вух (*сережка, ковток, кульчик*), вказує на їхнє походження та подає етнографічні відомості про позначувані ними реалії [15].

Лексиці на позначення прикрас на матеріалі писемних пам'яток XI–XIV ст. присвячено ряд статей А. Сібрук. Авторка проаналізувала

іменники зі значенням «нагрудні прикраси» [165], «поясні прикраси» [163], «бісер» [164].

Як об'єкт діалектологічного вивчення назви прикрас представлено в роботах Г. Войтів, Т. Щербини, Т. Піцури. Так, Г. Войтів присвятила наукову розвідку назвам жіночих шийних прикрас у гуцульському говорі. Дослідниця відзначила, що розгалужену систему найменувань прикрас зумовлюють розмаїття їх форм, специфіка виконання та широта застосування [26, 149], а зв'язок у цій парадигмі здійснюється за тематикою. Мікрогрупи в межах тематичної групи творяться за ознаками 'матеріал', 'спосіб виготовлення', 'зовнішній вигляд' та ін. [26, 155].

Назвам прикрас у говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя приділяє увагу Т. Щербина, присвятивши їм параграф дисертаційної роботи, а також спеціальну розвідку [197; 202]. Дослідниця виділяє ЛСГ на позначення прикрас одягу, до якої відносить найменування елементів одягу, взуття, головних уборів, що виконують функцію оздоблення, а також фурнітури (петельок, гудзиків, гачків), яка поєднує утилітарне та естетичне призначення.

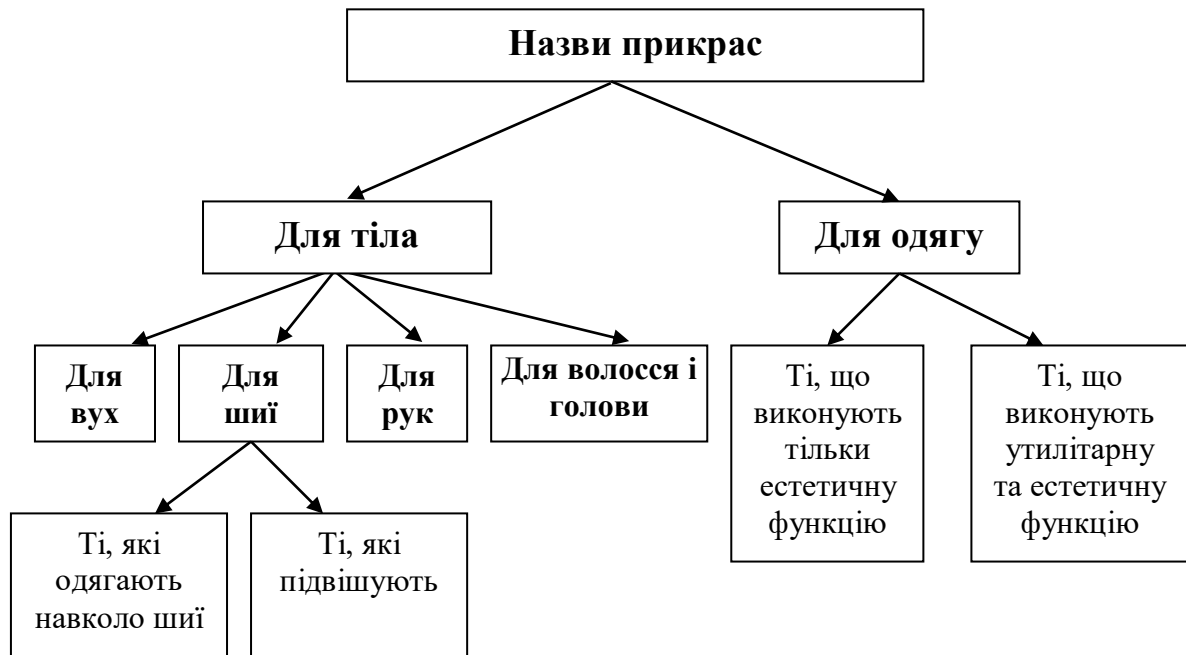
На думку Т. Щербини, ця група включає також лексеми на позначення елементів крою одягу та аксесуарів: кишень; вишитих чи мережаних деталей сорочки; стрічок, пришитих до подолу спідниці; вузької смужки тканини, пришитої ззаду на талії верхнього одягу; смужки тканини, зібраної в складки і пришитої для оздоблення до сукні; зборок тоненької тканини біля горловини сорочки, рукавів; складок у верхньому одязі від талії донизу; пряжки на шкіряному поясі тощо.

Лексико-етимологічний, семантичний та лінгвогеографічний аналіз назв прикрас здійснено у статті Т. Піцури, авторка якої досліджує назви прикрас для ший, зафіксовані нею в закарпатських, бойківських, гуцульських та буковинських говірках [152].

Отже, проаналізувавши наукові праці, можемо констатувати, що наявна в сучасному мовознавстві діалектна лексика на позначення

прикрас представлена неповно, що визначає актуальність її вивчення в нашій роботі. У цьому розділі дисертаційного дослідження розглянемо лексику, що позначає прикраси у східноподільських говірках.

Розгалужену систему назв прикрас умовно поділяємо на: 1) назви прикрас на тілі людини; 2) назви прикрас для одягу.

Загальне поняття «прикраса» в досліджуваних говірках передається питомим словом *укра'шен'іє*, що в сучасній українській літературній мові не є нормативним. Уживання цієї словоформи, можливо, підтримується впливом російської мови, хоча раніше в українській мові функціонували слова *украшати* й *украстити*, пов'язані словотвірним зв'язком з іменником *украшеніє* (Грінч., IV, 331).

Диференційну ознаку 'прикраси з недорогоцінного матеріалу' реалізує лексема *б'іжу'тер'іє*, що має узагальнену семантику. Це слово запозичено в українську мову через польське посередництво з французької мови (ЕСУМ, I, 193) і стало спеціальним найменуванням жіночих прикрас, виготовлених не з коштовних каменів і матеріалу (СУМ, XI, 669). Із таким же значенням воно засвоєно розмовною мовою, і в досліджуваних говірках уживається на позначення дешевих прикрас та

знає фонетичних модифікацій, зумовлених відчуттям невластивої для української мови фонетичної оболонки слова, – *б·уже/тер'їа*, *б·ужу/тер'їа*. Сема за ДО ‘прикраси з дорогоцінного каменя’ в досліджуваних говірках лексично не реалізована.

2.1. Лексико-семантична група назв прикрас для тіла

2.1.1. Назви прикрас для вух

ЛСГ назв прикрас для вух об'єднує порівняно невелику кількість лексем: *коўт/ки*, *кул'чики*, *се^u/режки*, *се^u/р'га*, *за/вушниц'а* / *за/ушниц'а*, *кол'цо* / *к'іл'ц'а*, *к'л'інси*. Т. Щербина, яка досліджувала назви прикрас у говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя, слушно зауважує, що обмежений склад компонентів названої ЛСГ обумовлено позамовними факторами, зокрема побутуванням цього виду прикрас з давніх-давен [197, 202].

У переважній більшості досліджуваних говірок сему ‘жіночі прикраси для вух’ реалізує лексема *коўт/ки*, що вживається у формі *pluralia tantum*. Історію семантичного розвитку цієї назви вивчала Г. Войтів і відзначила, що її не було в мові киеворуського періоду. Археологи та мистецтвознавці називали *колтами* прикраси для вух, які чіпляли до головного убору на ланцюжку перед вухами і які висіли, спускаючись на щоки. Дослідниця вважає, що ця назва походить від спільнослов'янського *коло* ‘круг’, від основи якого в давньоруській мові утворилося слово *кольце*. Пізніше прикрасу у вигляді кільця за аналогією почали називати *колток* [29, 43], яка, зазнавши відповідних фонетичних змін, функціонує в говірках сучасної української мови.

Іншої думки з приводу етимології цього слова дотримується укладач відповідної статті в «Етимологічному словнику української мови» Р. В. Болдирєв. Мовознавець виводить це слово від праслов'янського **kьltati* ‘ворушити, хитати, штовхати’. Як зазначає

Р. В. Болдирев, лексема *колтки* без зміни етимологічного [л] у [в] відома окремим говіркам російської мови (ЕСУМ, II, 487).

У «Словнику української мови» лексема зареєстрована у плюральній формі та ремаркована як діалектна. Паспортизація лексеми контекстами із творів І. Котляревського та І. Франка (СУМ, IV, 206), а також у «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка (Грінч., II, 262), свідчить, що вона побутувала на широкому мовному ареалі.

Крім плюральної форми, у східноподільських говірках мовці вживають форму однини чоловічого роду *коў/ток* ‘сережка’, а також демінутиви в обох числових формах – *коў/точки*, *коў/точок*. Відзначимо, що в досліджуваних говірках відсутня опозиція лексем за ДО ‘сережки з дорогоцінного матеріалу’ : ‘сережки з дешевого матеріалу’.

Лексема *ковтки* поодинокі засвідчена також у говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя [197, 202].

У досліджуваних говірках на позначення прикраси для вух також активно побутує лексема *кул'чики*, спорадично фіксується фонетичний варіант *кул'ч'іки*, що вживається переважно у плюральній формі. Проте зрідка на позначення одного предмета з парної прикраси трапляється форма однини чоловічого роду *кул'чик*.

Назва є запозиченою з польської мови, де, як припускають етимологи, могла виникнути в результаті зближення *kolczyk* ‘сережки’ з *kulka* ‘кулька’, зменшено від *kula* ‘куля’ (сережки іноді мають форму кульок); польське *kolczyk* початково було зменшеною формою від праслов'янського *kolce* ‘кружок, кільце’ (ЕСУМ, III, 138). У «Словнику української мови» лексема *кульчик* подана у формі однини, зареєстрована зі значенням ‘сережка’ та з ремаркою *діалектне* (СУМ, IV, 396). Лексема *кул'чики* відома також західним говіркам середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя [197, 202].

У говірках Східного Поділля спорадично засвідчено назву *с'ер'га* ‘сережка’. Етимологи висловлюють різні припущення про походження

цієї лексеми. Так, М. Фасмер наводить ряд припущень, зроблених різними лінгвістами, які виводять лексему *серга* від давньоруського *усерязь* ‘вушна прикраса’, що видозмінилося в *серьга*; інші мовознавці переконані, що це слово запозичено з тюркських мов (Фасмер, III, 611). Укладач словникової статті В. Т. Коломієць також схиляється до думки про тюркське походження лексеми, проте відзначає, що в українську мову воно потрапило з російської мови (ЕСУМ, V, 216). Однак, аналізуючи семантичний розвиток лексеми *серга*, Г. Войтів відзначає, що *серга* в епоху Київської Русі була спочатку чоловічою прикрасою, яку носили в одному вусі. Ця ж традиція збереглася і в запорозьких козаків у XVI–XVII ст. Як чоловіча прикраса фіксується слово *серга* в «Матеріалах» І. І. Срезневського (Срезневський, III, 340). Водночас серги здавна відомі як жіночі вушні прикраси. В українській мові XVII–XVIII ст. ця лексема вжита в різностильових пам’ятках на всій україномовній території [29, 43]. Отже, вважаємо, що припущення про запозичення цієї лексеми з російської мови є менш достовірним.

В українській літературній мові здавна [29, 43] побутує дериват лексеми *серга* – демінутив, який утратив значення зменшеності, – *сережка* ‘те саме, що серга’ (СУМ, IX, 137). У досліджуваних говірках лексема *сережка* презентована численними фонетичними варіантами: *се^u|реж^uка*, *се^u|решка*, *си^u|решка*, *с’е^r|р’ож^uка*, *с’і^r|рож^uка*, *с’і^r|р’ож^uка*.

Спостерігаємо випадки номінування в досліджуваних говірках вушної прикраси, мотивованої диференційною ознакою ‘форма виробу’. Вушну прикрасу у вигляді великих кілець позначає лексема *кол’цо*, номінуючи прикрасу, що складається з одного елемента: *кол’цо йід’но /циган но/сиу* (Бор.), та плюральною формою *кол’ца*, що номінує парну прикрасу.

У частині східноподільських говірок на позначення прикрас для вух зафіксовано лексему *т’возд’іки*. Назва мотивована особливостями форми

сережок, подібних до маленьких гвіздків, які закріплюють за вухом спеціальним зажимом.

Поодинокі в досліджуваних говірках на позначення оздоби для вух фіксується відома в українській мові з XVII ст. (СУМ XVI–XVII, 11, 19) лексема *завушниця*, що є похідним утворенням від назви частини тіла людини [29, 42]. У «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка зареєстровано фонетичний варіант *заушниця* на позначення прикраси з двома значеннями: ‘сережка’, ‘стрічка, яку прив’язували від однієї сережки до іншої та спускали на груди’ (Грінч., II, 112). Цю назву фіксує у словнику К. Матейко (Матейко – 2, 153). В окремих досліджуваних говірках це слово відоме зі значенням ‘застібка на сережці’. У сучасний період лексема *завушниця*, крім східноpodільських говірок, активно побутує в бойківських і поліських говірках української мови, а також у білоруській і польській мовах [29, 42].

Лексичний репертуар назв прикрас у східноpodільських говірках поповнився відносно новим запозиченням з англійської мови – словом *кліпси* (СІС, 529), яке увійшло в говіркове мовлення – *к^л’інси* – з літературного. У «Словнику української мови» лексема *кліпси* зареєстрована зі значенням ‘вид сережок, що їх прикріплюють до мочок вух без проколювання’ (СУМ, IV, 185).

Отже, в досліджуваних говірках репрезентанти семи ‘прикраси для вух’, позначаючи парні предмети, функціонують переважно у плюральній формі, хоча мовці вживають і форми однини на позначення одного елемента парної прикраси. Тільки лексема *с’ер’га* у формі однини реалізує два значення: ‘елемент парної прикраси’, ‘прикраса, переважно чоловіча, яку носять в одному вусі’. Таким чином, форми однини і множини є номінацією різних денотатів.

За походженням зафіксовані в говірках лексичні одиниці є переважно питомими лексемами, що здавна функціонують у словниковій системі української мови і зберігаються в говірках без зміни семантики.

Східноподільські говірки зберігають запозичену з польської мови у староукраїнський період лексему /кул'чики.

Осібною в цій групі є назва *к'л'інси*, що є відносно новим запозиченням, увійшло в народну мову з літературної і протиставляється іншим елементам номінативного ряду прикрас для вух за ДО 'спосіб одягання', позначаючи прикрасу, яку одягають без проколювання вух.

Проаналізована мікрогрупа найменувань прикрас для вух у досліджуваних говірках демонструє, що в основі їх номінації лежать різні мотиваційні ознаки: 1) місце носіння прикраси на тілі людини (*за'вушниці'а* / *за'ушниці'а*); 2) форма прикраси (*к'іл'ці'а* / *кол'ціо*, *кул'чики*, можливо, *коўт'ки*, *т'возд'іки*). Однак у зв'язку із закономірними фонетичними змінами на сучасному етапі розвитку української мови втрачається зв'язок між лексемою-мотиватором та найменуванням прикраси, внаслідок чого мотивація видається непрозорою (*коўт'ки*, *кул'чики*). У досліджуваній мікрогрупі відсутня опозиція найменувань за ДО 'сережки з дорогоцінного матеріалу': 'сережки з дешевого матеріалу'.

2.1.2. Назви прикрас для шиї

За даними етнографа Г. Врочинської, для жіночого строю Поділля характерна наявність великої кількості шийних прикрас, що не притаманне іншим регіонам. Шийними прикрасами було різноманітне намисто з дрібних намистин (коралових, скляних, кольорових або білих матових, що імітувало перли) [30, 166].

Прикраси, виготовлені з намистин, нанизаних на нитку

Однією з давніх найпоширеніших жіночих прикрас є намисто. Цей виріб являє собою нанизані на нитку намистини, які могли бути вироблені з різноманітного матеріалу – від насіння рослин, скла, смальти до дорогоцінних каменів, найбільш поширеними з яких були перли,

корали, бурштин [21, 129; 117, 138–140]. На суцільному ареалі досліджуваних говірок сема ‘прикраса, виготовлена з нанизаних на нитку намистин’ реалізована словом *намисто*, що відоме українській мові з XVI ст. [29, 38]. Ця лексема постала як результат видозміни деетимологізованої форми *монисто* з метатезою [м] і [н] під впливом слів з префіксом *на-* (ЕСУМ, IV, 35), і саме в цій формі стала літературною нормою (СУМ, V, 148), витіснивши етимон *монисто*, що має індоєвропейський корінь **топо* ‘потилиця, шия’ на периферію мовної системи (ЕСУМ, III, 507).

Реалізуючи узагальнену семантику, лексема *на¹мисто* входить до складу словосполучень, що диференціюють виріб за матеріалом виготовлення. Конкретизатор може бути виражений іменником з прийменником або відносним прикметником: *на¹мисто с ко¹рал’іу*, ~ *с ¹перл’іу*, ~ *з йанта¹р’у*, ~ *ко¹ралове*, ~ *йан¹тарне*.

На позначення намиста поодинокими вкрапленнями зафіксовано словосполучення *на¹мисто барла¹мутове*, де прикметник *барла¹мутовий* є результатом фонетичної модифікації лексеми *перламутровий*, про що свідчить і вказівка респондента: *барла¹мутове на¹мисто / це ко¹лишн’е / ни ти¹пер’ішн’е / дож¹но ¹бути там три ¹ниточки йо¹го / ¹саме ¹мен’че дв’і / а то ¹б’іл’ше / три / ш¹тири / а барла¹мут / це ¹назва в’ід^м кам’ін’ц’а ¹б’ілого* (Коч.), де білий камінець, без сумніву, є перлиною. Видозміна звукової структури слова може бути пояснена складністю запам’ятовування звукової оболонки «чужого слова» [12, 95]. Однак зауважимо, що респондент вказує і на іншу диференційну ознаку прикраси, номіновану цим словосполученням, – це кількість низок.

Сему ‘нанизані на нитку намистини’ в багатьох говірках обстежуваної мовної території реалізує лексема *¹буси*. Це слово не має єдино прийнятої етимології. Здебільшого його пов’язують із *бісер*, що походить від арабського *busra* (ЕСУМ, I, 306). За даними «Етимологічного словника української мови», лексема *буси*, крім

української, де є рідковживаною, відома тільки російській мові, в якій вона стала літературною нормою. Можемо припустити, що її функціонування в досліджуваних говірках підтримується впливом російської мови. За даними дослідників, лексема *буси* відома і в інших говірках української мови, наприклад карпатських [152, 119].

У «Словнику української мови» слово *буси* зареєстроване зі значенням ‘те саме, що намисто’, з ремаркою *рідко* та паспортизовано цитатою з твору І. Нечуя-Левицького (СУМ, I, 263).

Сему ‘намисто’ у східноподільських говірках реалізує лексема *ко/рал’і* та її фонетичний варіант *ка/рал’і*. Вони позначають намисто, виготовлене з коралів – вапнистих відкладів морських тварин коралів, які після обробки використовуються як прикраси. Г. Войтів відзначає, що зі значенням ‘намисто з коралів’ лексема *корал’і* широко фіксується в писемних пам’ятках XVI–XVIII ст. Ця семантика розвинулася внаслідок метонімічного перенесення назви матеріалу виготовлення на предмет [29, 39]. В окремих говірках досліджуваної мовної території на позначення намиста з коралів функціонує фонетичний варіант з кінцевим голосним [и] – *ко/рали*, який у загальнономовному вжитку закріпився тільки на позначення морських тварин роду поліпів та каменю, що утворюється з вапнистих відкладів (СУМ, IV, 285).

Наш матеріал засвідчує, що в говірках Східного Поділля лексема *ко/рал’і* має розгалужену семантичну структуру. Крім розглянутого значення, вона слугує для номінації намиста, виготовленого з іншого матеріалу, реалізуючи семи ‘намисто з червоних камінців’, ‘намисто з великих коричневих камінців’, ‘намисто з великих білих камінців’, ‘намисто з дорогоцінних каменів’, ‘намисто з натуральних відшліфованих камінців у декілька низок’, ‘намисто зі скла у формі ягід’. Таким чином, у говірках Східного Поділля, як і в ряді інших говірок, лексема *ко/рал’і* розвиває узагальнену семантику і реалізує сему ‘намисто’ (загальна назва). Лексема *коралі* в ряді говірок української мови набула здатності

сполучатися з прикметником-конкретизатором [26, 153], проте в східноподільських говірках не виявлено подібних словосполучень.

Етнографи відзначають, що раніше намисто з коралів належало до особливо шанованих прикрас, було в числі престижних речей народного побуту, і кожна, навіть найбідніша жінка, прагнула придбати дві-три низки коралів, а багаті жінки носили їх до п'ятнадцяти [30, 53]. Висока вартість коралового намиста спричинила появу намиста з дешевого матеріалу, що імітував корал, унаслідок чого на лексичному рівні утворилася опозиція 'дороге намисто' : 'дешеве намисто', що виражалося словосполученнями *^добре на^мисто, ш^чире на^мисто : дур^не на^мисто* [29, 39; 30, 53]. Проте нині в говірках виразно помітна тенденція до зникнення лексичних протиставлень 'дороге намисто' : 'дешеве намисто'. Словосполучення *^добре на^мисто*, що реалізує сему 'намисто, виготовлене з дорогоцінного матеріалу', засвідчено лише в одній говірці. Словосполучення *^добре на^мисто, к^расне на^мисто* як опозити до найменувань дешевого намиста засвідчені в кількох говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя [197, 201].

Крім лексеми *ко^рал'і*, для номінації намиста, мотивованої матеріалом виготовлення, поодинокі засвідчена назва *^перли* 'коштовна прикраса з натуральних перлин, нанизаних на нитку', що також уживається в плюральній формі. Ця номінація виникла шляхом метонімічного перенесення 'матеріал виготовлення' → 'виріб'. Із таким значенням лексема *перли* зареєстрована у «Словнику української мови» (СУМ, VI, 338).

На позначення намиста в досліджуваних говірках зафіксовано лексему *на^ц'орки* та її фонетичні варіанти – *на^церки, пацер^ки*. За даними «Етимологічного словника української мови», це – запозичення з польської мови; польське *raciorki* 'чотки, намисто' є формою множини від *raciorek* 'молитва; намистинка' (намистинками на чотках відраховується кількість прочитаних молитов); польське *raciorek* є

демінутивом від *pacierz* ‘молитва’, яке зводиться до латинського *pater* ‘батько, отець’ (першого слова молитви *Pater noster* «Отче наш») (ЕСУМ, IV, 323). На досліджуваній мовній території лексема має розгалужену семантичну структуру і позначає прикраси одягу, взуття, скатертин. За спостереженнями дослідників, лексема відома переважній більшості говірок української мови в численних фонетичних і лексико-семантичних варіантах [152, 117].

Одиноким вкрапленням на досліджуваній території на позначення намиста зафіксовано питому лексему ¹лучка ‘намисто з дрібних камінців’: *лучки но/сили з др'іб/нен'кого / ма/лого на/мистичка* (Гран.). Назва мотивована дієсловом *лучити, лучати* «з'єднувати», які в сучасній українській літературній мові не функціонують, а залишилися в говірках (ЕСУМ, III, 315; СУМ, IV, 559). Слово ¹лучка зі значенням ‘прикраса’ не внесено до реєстру «Словника української мови», а зафіксовано тільки як демінутив лексеми *лука* (СУМ, IV, 560). Вірогідно, раніше слово було більш поширене: у «Словарі української мови» ця лексична одиниця зафіксована як полісем, у структурі якого виокремлено значення ‘низка, одна нанизана нитка чого-небудь (грибів, бус та ін.)’, ‘узорчасте намисто з різнокольорових намистин’ (Грінч., II, 383). Ця лексема функціонує на позначення прикраси, виготовленої нанизанням. Її засвідчено в гуцульських говірках [26, 152].

У досліджуваних говірках на позначення прикраси для шиї збереглася давня питома (Фасмер, III, 125) лексема *ожир'ел'їе*, що репрезентує сему ‘прикраса з перлів, коралів, різнокольорових камінців, яку жінки носять на шиї’. Вона утворена від давньоруської лексеми *жерело* ‘горло’ за допомогою префікса *о-* ‘навколо’ і суфікса *-лиє*, що утворював назви предметів. У діалектах збереглася назва *огорліє*. У давньоруських пам’ятках слово *ожерелиє* означало прикрасу у вигляді коміра-наплічника, який одягали через голову. У пам’ятках староукраїнської мови лексема *ожерельє* виступає зі значенням ‘прикраса

царського одягу та одягу вищого духовенства, оздоблена золотом та перлами' [29, 37–38]. Українською літературною мовою ця лексема не засвоєна. Крім досліджуваних, вона відома і в інших діалектах української мови. Наприклад, Т. Піцура зафіксувала її в окремих населених пунктах Чернівецької області. Дослідниця припускає, що це слово можна кваліфікувати як запозичення з російської мови, зважаючи на його невластиву українській мові фонетику та значно ширше семантичне поле в говорах російської мови [152, 119]. На нашу думку, правомірніше було б говорити тільки про підтримку функціонування цієї лексеми, що є спільнослов'янським утворенням, російською мовою.

Намісто може складатися з однієї або кількох ниток із нанизаними намистинками. Нитка з нанизаними намистинками як елемент намиста має спеціальне лексичне позначення. У більшості говірок досліджуваної мовної території побутує назва *^низка*, що є літературною нормою (СУМ, V, 411) та може позначати будь-які нанизані предмети.

Опозиція за ДО 'намисто в одну низку' і 'намисто в кілька низок' не знаходить послідовного вираження в однослівних номінаціях, проте може позначатися словосполученням із числівниками *на^мисто у дві ^низки*, *на^мисто у три ^низки*.

Рідше в говірках фіксуємо лексему *раз^ки*, що є похідною від слова *раз* 'один момент повторюваної дії' (ЕСУМ, V, 15).

Отже, головною лексичною одиницею, яка реалізує семантику 'нанизані на нитку намистини', у східноподільських говірках є лексема *на^мисто*. Узагальнене значення 'намисто' реалізують також іменники *ко^рал'і*, *па^ц'орки*, *^буси*, утворюючи з лексемою *на^мисто* синонімічний ряд.

Номінація за ДО 'матеріал, з якого виготовлено намисто' здійснюється за допомогою словосполучення з опорною лексемою *на^мисто* та прикметником, мотивованим матеріалом виготовлення (*на^мисто ко^ралове*, *~ йан^тарне* тощо). Незважаючи на те, що

лексеми *ко'рал'і*, *па'ц'орки* розвинули узагальнену семантику 'намисто', проте випадків, які б фіксували здатність цих слів сполучатися з прикметником-конкретизатором, у досліджуваних говірках нами не засвідчено.

У мікрогрупі лексики на позначення намиста спостерігаємо явище метонімічного перенесення 'матеріал, з якого виготовлено намисто' → 'виріб', яке яскраво демонструють лексеми *ко'рал'і* 'намисто з коралів' та *'перли* 'намисто з перлин'.

У говірках відсутня послідовно виражена опозиція номінацій намиста за ознакою 'дорогий матеріал', 'дешевий матеріал'. Вірогідно, це пов'язано з тим, що ювелірні вироби з натурального дорогоцінного каміння практично не використовуються у широкому вжитку.

Єдиним спеціальним найменуванням, що реалізує ДО 'намисто з коштовного каміння, перлів та ін.', є запозичена з французької мови лексема *кол'йе* (ЕСУМ, II, 527).

Назви прикрас, виготовлених у формі ланцюжків

До складу ЛСГ на позначення шийних прикрас входить мікрогрупа назв предметів, що являють собою з'єднані ланки, виготовлені із золотого, срібного або іншого матеріалу. Ними користуються як жінки, так і чоловіки. У східноподільських говірках сему 'прикраса для шиї, з металевих кілець, послідовно з'єднаних одне з одним' у вигляді ланцюжка реалізовано рядом лексем із питомим коренем *цеп-* (Фасмер, IV, 299).

У більшості говірок названий предмет номіновано лексемою *цепочка* – іменником жіночого роду, що в цьому лексико-семантичному варіанті втратив значення демінутивності. В обстежених говірках ця лексична одиниця реалізується такими фонетичними варіантами: *'цепочка*, *'цепоч·ка*, *ци^eпочка*. У незначній кількості говірок на

позначення цієї прикраси функціонують іменники чоловічого роду: *це^u/пок, ци^e/почок*.

У «Словнику української мови» лексему *цепочка* не зареєстровано. Тут представлено тільки слова *цеп* ‘те саме, що ланцюг’, *цепок* ‘зменшене до *цеп*’ (СУМ, XI, 200–201).

Синонімом до розглянутих лексичних одиниць є лексема *ланцюжок*, похідна від іменника *ланцюг*, запозиченого українською мовою з німецької через посередництво польської мови (ЕСУМ, III, 192). На позначення прикраси ця лексема в українській мові вживається здавна. Г. Войтів відзначає, що писемні пам’ятки XVI–XVIII ст. широко фіксують і лексему *ланцюг*, і демінутив *ланцюжок* на позначення шийної прикраси [29, 40]. Вірогідно, що в подальші періоди розвитку української мови лексема *ланцюг* втрачає здатність номінувати прикрасу для шиї. Реалізація цієї семи закріплюється за словом *ланцюжок*. Саме з цим значенням вона представлена у «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка (Грінч., II, 344).

В обстежених говірках також не виявлено вживання слова *ланцюг* на позначення прикраси, що може свідчити про спеціалізацію семантики деривата *ланц’у/жок* та втрати ним демінутивності. «Словник української мови» не засвідчує лексеми *ланцюжок* у значенні ‘прикраса для шиї’.

Елементи прикрас, які носять підвішеними на ланцюжку або шнуркові

Однією з оригінальних жіночих прикрас, що з’явилася у XVIII ст., є дукач, що являв собою великий золотий медальйон у вигляді монети, який носили на ланцюжку, іноді одягали разом з намистом. На дукачах з обох боків були зображення святих та сцен зі Святого Письма [29, 41; 15, 269; 117, 149]. У східноподільських говірках вона позначається лексемою *ду/кач*. Слово *ду/кач* потрапило на український мовний ґрунт через польське посередництво з німецької мови, в останню – з італійської (ЕСУМ, II, 143). Спочатку ним називали золоту монету, і в цьому

значенні воно відоме всім слов'янським мовам. А як назва прикраси фіксується з XVIII ст. [29, 41]. Нині дукач як прикраса вийшов з ужитку, проте пам'ять мовців зберігає відомості про цю реалію, і, як свідчать відповіді респондентів, крім зображень релігійного змісту, на дукачі могли розміщуватися інші зображення: *у ду^лкач у^лстау^л'алас'а і^лкона / чи фотог^лраф^л'іа кавал^л'ера* (Черп.). В українській мові лексема, що репрезентує сему 'дукач', представлена двома фонетичними варіантами – *дукат* і *дукач* (СУМ, II, 433–434). На обстежуваній території побутує варіант із кінцевим [ч] – *ду^лкач* та спорадично засвідчується акцентуаційний варіант *л^лдукач*. На позначення цієї прикраси функціонує і демінутив *ду^лкачик*.

Дукачі могли утворювати цілу низку [117, 149]. Прикрасу, виготовлену тільки з одних дукачів, у східноpodільських говірках номінують множинною формою *дука^лч^лі*. Таким чином, за формами однини і множини закріплено різні денотати.

Репрезентантом семи 'прикраса, яку носять на ланцюжку' є лексема *під^лвіска*, семантично мотивована дієсловом *підвішувати*. Вона виявляється у двох фонетичних варіантах – *під^лвіска*, *под^лв^леска*, останній з яких може підтримуватися впливом російської мови, а перший кодифіковано як літературну норму (СУМ, VI, 406). У «Словнику української мови» зареєстровано ще один варіант, виражений іменником чоловічого роду, – *підвісок* (СУМ, VI, 407). Проте в розмовному мовленні на досліджуваній території він не вживається.

В обстежених східноpodільських говірках засвідчено лексему *ку^ллон*, яка є недавнім запозиченням з французької мови (*coulant* 'коштовний камінь на ланцюжку, намисті') (ЕСУМ, III, 134). Однак у більшості говірок уживається утворена на власномовному ґрунті від запозиченої основи демінутивна форма, представлена двома фонетичними варіантами – *ку^ллончик*, *ку^ллон'чик*.

У «Словнику української мови» лексему *кулон* зареєстровано зі значенням ‘жіноча прикраса з дорогоцінного каменю або іншого матеріалу на ланцюжку, яку носять на шиї’ (СУМ, IV, 391). Народнорозмовна форма *ку^ллончик* до реєстру не внесена.

На досліджуваній території мовці користуються предметами, підвішеними на ланцюжку чи шнурочку, які, крім естетичної, виконують функцію оберегів. Вони здебільшого вироблені з дорогоцінного матеріалу (золото, срібло), виконані з ювелірною майстерністю і пов’язані з християнським культом.

Предметом широкого вжитку, здавна поширеного в Україні, є хрестик. Етнограф Г. Врочинська відзначає, що, беручи в основу конструкцію християнського культового символу, майстри виготовляли хрестики як прикраси, вносячи творчу фантазію в кожен елемент. Вони могли бути ажурними, ускладненими орнаментальними обрисами, зі скляними чи емалевими вставками [30, 115]. Нині хрестики з ювелірною майстерністю також виготовляють з дорогоцінного металу, а тому вони набувають функції естетичної.

На позначення цієї прикраси в говірках досліджуваного континууму суцільний ареал утворює лексема *х^ррестик*. Вона є демінутивним утворенням від слова *хрест*, одне зі значень якого – «предмет і символ культу християнської релігії, який являє собою стрижень з однією або кількома поперечками у верхній половині» (СУМ, XI, 139). Уживання номена *хрест* на позначення прикраси у східноподільських говірках не виявлено. Ця функція закріплюється тільки за його дериватом – іменником *х^ррестик*. У «Словнику української мови» це значення в семантичній структурі слова *х^ррестик* не виокремлено (СУМ, XI, 139).

Крім хрестика, до ланцюжка можуть підвішувати невеликого розміру золоті та срібні пластини, де вигравіювано зображення святих. Ці предмети подібні до православних ікон, що зумовлює номінування їх у досліджуваних говірках лексемою *і^кконка*. У «Словнику української

мови» значення «прикраса» в семантичній структурі лексеми *іконка* не визначено, вона зареєстрована тільки зі значенням «зменш. до ікона» (СУМ, IV, 16).

Формою виробу мотивована також назва оздоблених підвісок, що нагадують мішечки для ладану, які наповнювали ладаном і зіллям та носили на грудях. На досліджуваній мовній території назва такого мішечка *ладанка* переходить і на ювелірний виріб, подібний формою до нього. В обстежених східноподільських говірках спостерігаємо розширення номінативного потенціалу лексеми *ладанка*, якою можуть номінувати і підвіску, виготовлену у формі іконки: *ладанка захиш/чайе л'у/дину в'ід наў/рок'іў* (Дол.). Позначення однією лексемою різних за формою прикрас-оберегів може бути обґрунтовано тим, що всі вони є виразниками християнського культу та виконують функції оберегів. В окремих говірках у сферу номінації цих прикрас втягується і лексема *ладан*: *ладан / та/киї ду/кач / 'боз'а там / і там т/рохи ладану йе / в'ін так /пахне* (Мак.).

Отже, репрезентантами семи 'прикраса, яку носять підвішеною на ланцюжку' є лексеми *п'ідв'іска*, *ку/лон*, *ку/лончик*, що реалізують узагальнену семантику, а також *ду/кач* 'прикраса у вигляді монети' і ряд лексем на позначення предметів, що водночас із прикрасою є культовими предметами (*х/рестик*, *і/конка*, *ладанка*).

2.1.3. Назви прикрас для рук

Серед прикрас для рук розрізняють прикраси, якими оздоблювали зап'ястя та пальці.

Вивчаючи назви прикрас на діяхронному зрізі XVI–XVIII ст., Г. Войтів виявила ряд синонімів для позначення оздоби для зап'ястя [29, 33]. Однак, як відзначає Г. Врочинська, браслети не знайшли широкого

застосування серед прикрас українських жінок. На них не було попиту, і вони виходили з асортименту золотарських виробів [30, 139].

У досліджуваних говірках на позначення прикраси для зап'ястя зафіксовано єдину лексичну одиницю – *брас^лет* ‘предмет у вигляді кільця, який носять на зап'ясті руки як прикрасу чи з лікувальною метою’, репрезентовану трьома фонетичними варіантами – *брас^лет*, *брас^л'ет*, *брус^л'ет*. Лексема *браслет*, що є нормою в літературній мові (СУМ, I, 227) на позначення прикраси з коштовного матеріалу, яку носять на зап'ясті руки, запозичена з французької мови *bracelet* ‘браслет’ у XVIII ст., етимон якого має значення ‘рука’ (ЕСУМ, I, 246).

Як синонім до слова *'перстен'*, у досліджуваних говірках уживається назва *каб^лучка*, *каб^лучка*. Лексема *каб^лучка* є суфіксальним дериватом слова *каб^лук*, яке вважається утворенням від основи *bl^лкь* ‘вигин’, що виникла в результаті перерозподілу префіксальної форми *ob-l^лкь* за допомогою гіпотетичного словотвірного елемента *ka-* (ко-) (ЕСУМ, IV, 332). Нині мотивація слова *каб^лучка* видається непрозорою, бо більшість лексичних одиниць цього словотвірного гнізда відійшли на периферію лексичної системи. Проте кодифікація їх у лексикографічних працях, що фіксують лексичний склад мови в попередні періоди, дає змогу виявити мотивацію, що зумовила найменування цього предмета.

У попередні періоди розвитку української мови в її лексичній системі вживалися іменники *каблук* ‘дуга, частина кола’, *каблучка* ‘кільце взагалі; перстень’, *каблuch* ‘обруч, виготовлений із сплетених прутів’, а також прикметник *каблукуватий* ‘дугоподібний’ (Грінч., II, 203). Отже, лексема *каб^лучка* – назва прикраси у вигляді кільця, яку носять на пальці, мотивована кільцеподібною формою цього предмета. Відзначимо, що ще раніше лексему *каблuchка* зі значенням ‘перстень’ зареєстрував П. Білецький-Носенко (Б.-Нос., 175).

У «Словнику української мови» лексема *каблучка* зареєстрована зі значеннями ‘що-небудь зроблене, зв’язане у вигляді кільця, петлі’, ‘те саме, що перстень’ (СУМ, IV, 65).

У східноподільських говірках, як і в мові загалом, лексема *каблучка* втратила значення демінутивності.

На суцільному ареалі досліджуваних говірок простежуємо реалізацію семи ‘прикраса на палець у вигляді кільця’ лексемою *’персте^н’, ‘перстин’, ‘персти^{ен}’*. Назва є відіменниковим дериватом, утвореним за допомогою малопродуктивного суфікса *-ен* від питомого іменника *перст* ‘палець руки’ (ЕСУМ, IV, 354). Слово *перст* нині перебуває на периферії лексичної системи і реєструється «Словником української мови» з ремаркою *заст.* (СУМ, VI, 333). Таким чином, ДО ‘локалізація на тілі людини’, що послугувала мотиватором виникнення назви *’перстен’*, у сучасній мові видається непрозорою. Лексема *перстень* є нормативною в сучасній українській мові і словником кодифікована зі значенням ‘кільце з дорогого металу (золота, срібла і т. ін.), часто оздоблене каменем, що його носять на пальці як прикрасу; каблучка, обручка // шлюбна обручка’ (СУМ, VI, 333).

Перстень, що вказує на перебування особи в шлюбі, номінується словосполученнями з кваліфікаторами *обручальний, шлюбний*, які виявлено спорадично: *’персте^н’ обручальний, ‘перстин’ шлюбний*.

У досліджуваних говірках на позначення чоловічого персня засвідчено лексему *печатка*, репрезентовану фонетичними варіантами *пе^чатка, пи^чатка*. Назва мотивована особливою формою персня, верхня частина якого прямокутної форми нагадує печатку і може бути оздоблена камінчиками чи гравіюванням. Як свідчать дослідники, у давнину можновладці носили персні, що виконували функцію печатки, внаслідок чого він набував специфічної форми та номінувався лексемою *перстень*, яка з цим значенням уживалася у спеціалізованій функції [29, 35]. З часом перстень з печаткою утратив безпосереднє призначення.

Проте традиція виготовляти персні, подібні за формою до печатки, залишилася. У східноподільських говірках вони набули спеціального позначення. Уживання лексеми *печатка* на позначення чоловічого персня у «Словнику української мови» не відображена.

У частині говірок сема ‘оздоблена коштовним каменем прикраса на пальці’ реалізується питомою лексемою *кол’цо* та фонетичним варіантом *кал’цо*, що має праслов’янський корінь **kolo* ‘коло, колесо, круг’ (ЕСУМ, II, 515). У давньоруській мові функціонувала лексема *кольце* (СДРЯ, IV, 245), яка в українській мові зазнала фонетичних змін і побутує в закономірній формі *кільце*. У російській мові відбулася зміна кінцевого [e] в [o], яка не властива українській мові. Таким чином, можемо припустити, що вживання варіанта *кол’цо* на позначення прикраси для пальця підтримується у східноподільських говірках впливом російської мови, де воно є літературною нормою (ССРЛЯ, V, 1208).

На позначення персня спеціального призначення – шлюбного – лексема *кол’цо* сполучається з атрибутивом *обру’чал’не*: *кол’цо обру’чал’не*, *кал’цо обру’чал’не*, *кол’цо гобру’чал’не*. В окремих говірках лексема *кол’цо* значення ‘шлюбний перстень’ може реалізувати самостійно.

Говіркам відомий також дериват *кол’л’ечко*, *кал’л’ечко*, який також може сполучатися з атрибутивом *обру’чал’не*: *кол’л’ечко обру’чал’не*.

На позначення тоненького жіночого персня особливої форми, верхня частина якого прикрашена двома кульками, які закладаються одна за другу, в говірках засвідчено лексему *поц’ілуїчик*, утворену, очевидно, за асоціативним уявленням.

2.1.4. Назви прикрас для волосся і голови

Специфікою предметів оздоблення волосся є те, що вони слугують значною мірою практичним потребам: фіксують зачіску чи окремі пасма волосся, збирають волосся в пучок, формують зачіску.

Найменування прикрас, виготовлених із тканини

До давніх жіночих прикрас волосся і голови належать прикраси, виготовлені з тканини. Крім власне оздоблювальної функції, вони були соціальними маркерами. Наприклад, такі прикраси, як стрічки, носили тільки молоді незаміжні дівчата. Пізніше для фіксації волосся з'явилися різноманітні фабричні вироби, які замінили засоби його естетичного оформлення, що довгий час побутували в народному вжитку. Нині багатьма прикрасами для волосся однаковою мірою користуються і незаміжні, й незаміжні жінки як молодшого, так і старшого віку. Вибір прикраси залежить не від традиції й соціального статусу, а значною мірою від смаку й уподобань жінки.

Сему 'прикраса для волосся й голови, виготовлена з тканини' в досліджуваних говірках презентують лексеми *бант*, ¹*л'ента*, *ст¹р'ічка*, *к'іс¹ник*, ¹*бинда*, *скин¹д'ачка*, *ри¹зинка* та їх фонетичні варіанти.

Репрезентантом семи 'стрічка для волосся' є лексема *бант*, запозичена з німецької мови (свн. *bant* «стрічка, тасьма, зав'язка») через польське посередництво й етимологічно споріднена з лексемою *бинда* (ЕСУМ, I, 135), а також демінутив ¹*бантик*. Цією лексемою у досліджуваних говірках мовці номінують прозорі різнокольорові стрічки, виготовлені з кольорової тканини, внаслідок чого за ДО 'якість тканини' 'прозора тканина' : 'непрозора тканина' вона утворює опозиційну пару з лексемою ¹*л'ента*. Лексеми *бант*, ¹*бантик* входять також до мікрогрупи найменувань прикрас на одязі. У СУМ лексема *бант* зареєстрована тільки зі значенням «вузол з вільними петлями й кінцями; зав'язана таким вузлом стрічка або стьожка, що використовується переважно як прикраса» (СУМ, I, 101), з яким вона відома й у досліджуваних східноpodільських говірках. Таким чином, у говірці семантична структури лексеми *бант* ширша внаслідок збереження значення етимона.

На широкому ареалі досліджуваної мовної території активно побутує лексема *л'ента*, що в українську мову потрапила з німецької через російське посередництво (ЕСУМ, III, 221). Номінований цією лексемою предмет був атрибутом дівочої зачіски. Мовці старшого покоління зберігають чітку характеристику денотата і відзначають, що лентою пов'язували голову, вплітали її в косу або ж у святкові дні прикріплювали до вінка. Лексема *л'ента* побутує в інших говірках української мови, зокрема в говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя [197, 203], поліських – (Гримашевич, 86) та ін.

У частині говірок сему 'прикраса для волосся й голови, виготовлена з тканини' маніфестує питома лексема *ст/р'ічка* (ЕСУМ, V, 447).

Функціональне призначення виконували тоненькі стрічки з тканини, які вплітали в коси, щоб вони не розплелися. У східноподільських говірках на їх позначення вживають дериват лексеми *коси* – слово *к'іс/ник*. Ця лексична одиниця фіксується ще писемними пам'ятками української мови [77, 397] і є літературною нормою в сучасній українській мові (СУМ, IV, 169). В окремих населених пунктах досліджуваної території таку стрічку номінують суфіксальним дериватом лексеми *к'іс/ник* – іменником жіночого роду *к'іс/ничка*. Проте відзначимо, що нині триває процес переходу цієї лексеми на периферію мовної системи: старше і середнє покоління ще добре пам'ятає форму цього виробу і спосіб користування ним, однак молодше покоління вже не вплітає у волосся кісник, а користується іншими предметами, наприклад резинкою.

До цього ж номінативного ряду належить лексема *бінда*, яка, за даними «Етимологічного словника української мови», запозичена українською мовою з німецької через польське посередництво та фіксується в писемних пам'ятках із XVII ст. (ЕСУМ, I, 184). Г. Буткова відзначає, що ця лексична одиниця побутувала в літературній мові протягом XVII–XIX ст., а потім вийшла з ужитку [15, 268]. У «Словарі

української мови» за редакцією Б. Грінченка, крім лексеми *бинда*, зареєстровано демінутив *биндочка* та фразеологізм *у биндах ходити* (Грінч., I, 56), що є свідченням активного функціонування цього запозичення в лексичній системі української мови та високого ступеня його освоєння. У «Словнику української мови» зареєстровано зі значенням «стрічка» та ремарковано *діал.* (СУМ, I, 166).

Осібнo представлена назва *скин'д'ачка*, яка раніше ширше функціонувала на україномовній території. У «Словарі української мови» за редакцією Б. Грінченка зареєстровано лексему *скиндяк* та похідну *скиндячка* зі значенням «стрічка» (Грінч., IV, 134). Г. Буткова фіксує цю назву у творі Г. Квітки-Основ'яненка і зауважує, що дослідники висловлюють різні думки з приводу її походження, сходяться на тому, що для слов'ян джерелом запозичення цієї лексеми міг бути орієнтальний мовний світ [15, 268].

Різновидом жіночих прикрас для волосся є предмети, виготовлені з тканини, в середину яких вставлено резинку – тасьму або шнур з гумових та простих ниток, що розтягуються в довжину (СУМ, VIII, 487). Первинне їх призначення утилітарне: виріб, елементом якого є резинка, фіксує заплетену косу, пасмо волосся чи зачіску загалом. На основі резинки виготовляють різноманітні прикраси для маленьких дівчаток, оздоблюючи їх кольоровими камінчиками, кульками, пластмасовими тваринками або ж оксамитовою чи шовковою тканиною, якими користуються старші дівчата й жінки. Проте ДО ‘вік користувача’ і ‘форма виробу та спосіб оздоблення’ не знаходять позначення на лексичному рівні. Усе розмаїття цих предметів номінують за ознакою основного матеріалу виготовлення – лексемою *резинка*, яка в досліджуваних говірках представлена варіантами *ри^eзинка*, *ро^lзинка*, *рⁱзинка*, *р^eзⁱінка*. Названа лексема є запозиченою в українську мову через російське посередництво з французької (ЕСУМ, V, 48). Сема ‘прикраса’ у «Словнику української мови» не зареєстрована.

Найменування прикрас для волосся й голови, виготовлених з інших матеріалів

На позначення предметів, які слугували засобом фіксації волосся, у досліджуваних говірках побутують словотвірні варіанти з префіксами *при-* і *за-* – лексемами *приколка*, що фіксується у СУМ зі значенням «защібка для волосся» з ремаркою *розм.* (СУМ, VII, 642), і *заколка*, яке в реєстр СУМ не внесено. Проте зареєстровано дієслово *заколювати* «пришпилювати чим-небудь одяг, волосся і т. ін.» (СУМ, III, 154), яке, на нашу думку, і стало мотиваційною основою для виникнення номена *за/колка*. Названі предмети могли мати вигляд зігнутого плаского дроту, фіксуючи пасмо волосся між двома тоненькими пластинками, залишатись майже непомітними на волоссі, чим і мотивовано позначення їх лексемою *невидимка* «маленька тонка шпилька для жіночої зачіски» (СУМ, V, 257), що у східноподільських говірках утворює набір фонетичних варіантів: *не^uве^uдимка*, *ниви/димка*, *не^uве^uд'імка*, *ниви/д'імка*, *н'ів'і/д'імка*, *н'ев'і/д'імка*. Однак верхня частина такої приколки може бути декорована, внаслідок чого цей предмет перестає бути непомітним. Проте ДО 'декорована / недекорована' не знаходить позначення на лексичному рівні, й обидва різновиди заколки номіновано однією лексемою – *не^uви/димка*.

Різновидом прикраси для волосся є *приколка*, обладнана механічною защіркою. На її позначення в досліджуваних говірках фіксується назва *авто/мат'ік*, мотивована особливістю зачіпки.

Формою виробу, який за зовнішніми ознаками схожий на краба, мотивовано номінацію різновиду жіночої заколки для фіксації зачіски *краб*. Демінутив *к/рабик* втрачає семантику зменшення.

Функцію естетичного оздоблення зачіски може виконувати гребінець, на позначення якого в досліджуваних говірках зафіксовано лексему *гриб'і/нець*'. Назва *гребінець* є демінутивним утворенням питомої,

відомої усім слов'янським мовам лексеми *гребінь*, що є похідною від **greby* 'гребти' (ЕСУМ, I, 589). Цей дериват зареєстровано у «Словнику української мови» як літературна норма зі значенням 'довгаста пластинка з зубцями (з одного чи двох боків) для розчісування або скріплення волосся і прикрашання жіночої зачіски' (СУМ, II, 162).

Репрезентантом семи 'гребінець' у східноподільських говірках є також афіксальний дериват *гребу'шок*, представлений фонетичними варіантами *гри^eбу'шок*, *гриб'і'шок*. Названі лексеми не внесено до реєстру «Словника української мови».

На досліджуваній мовній території позначення прикраси на голові активно вживають лексему *обруч*, засвідчену у трьох фонетичних варіантах, один із яких – із властивим обстежуваним говіркам протетичним [г]: *обруч*, *об'руч*, *гобруч*. Етимологія слова сягає праслов'янського **obr[^]сь* 'зап'ястя, браслет, кільце', утворене з прийменника **ob* 'навколо' й основи іменника **r[^]ka* 'рука' (ЕСУМ, IV, 144). У сучасних слов'янських мовах унаслідок розвитку багатозначності слово *обруч* втратило свою мотивованість і використовується на позначення зігнутого кільцем предмета, який облягає що-небудь [29, 34]. Отже, вторинне значення лексеми стає мотиватором у реалізації семи 'металева, дерев'яна прикраса у вигляді півкільця, яку носять на голові' лексемою *обруч*: *гобруч їд'і'вали / шоб'коси ни'л'ізли ї'гоч'і* (Ос.); *обруч бу'ї як прик'раса і п'ід'т'римка к'іс у по'р'адку* (Степ.). Лексема *обруч* є літературною нормою української мови і кодифікована у «Словнику української мови» зі значенням 'металева, дерев'яна і т. ін. прикраса у вигляді кільця, яку носять на голові, руках або ногах' (СУМ, V, 573).

Підсистему тематичної групи назв прикрас для волосся та голови утворюють лексичні одиниці на позначення прикрас, виготовлених із тканини, та прикрас, виготовлених з іншого матеріалу. ЛСГ назв прикрас для волосся та голови порівняно з іншими ЛСГ, що об'єднують назви

прикрас, є більш відкритою до появи нових найменувань. Динаміка зумовлена значною мірою позамовними чинниками: руйнуванням традицій, що здавна регламентували вимоги до жіночих зачісок, та зникненням предметно вираженої опозиції ‘заміжня жінка’ : ‘незаміжня жінка’, відповідно, виходом з ужитку найменувань давніх прикрас та заміну їх іншими.

2.2. Лексико-семантична група назв прикрас для одягу

ЛСГ назв прикрас для одягу репрезентують лексеми на позначення предметів, що виконують тільки естетичну функцію (брошка, бомчики), та предметів, що поєднують естетичну функцію з утилітарною (гудзик, кнопка, запонка, шпонка).

Брошка – прикраса для одягу, яка виконує тільки естетичну функцію. За даними етимологів, назва *брошка* потрапила в українську мову з французької, можливо, через російське чи німецьке посередництво (ЕСУМ, I, 265). У східноподільських говірках назва цієї прикраси представлена двома словотвірними варіантами – *брош*, *б'рошка*. У більшості говірок побутує суфіксальний дериват *брошка*, який є нормою і в літературній мові (СУМ, I, 240). Проте спорадично зафіксовано безсуфіксну основу з нульовим закінченням *брош*. Функціонування цієї форми, очевидно, підтримується впливом російської мови.

Тільки естетичну функцію виконують предмети круглої форми, виготовлені з ниток. Ними оздоблюють шапки, кінці шарфа, скатертини. У досліджуваних говірках на їх позначення вживається переважно у плюральній формі лексема *бомчики* ‘виготовлені з ниток, круглої форми прикраси для одягу’: *на кінц'ї шарфа бомчики пришит'ї* (Доб.). Ця лексична одиниця семантично пов'язана з дієсловами *бомбатися* ‘гойдатися’, *бомбати* ‘гойдати, теліпати’, що функціонують у говірках.

Названі дієслова запозичені з польської мови і є похідними іменника *bąbel* ‘висулька, кулька і ін.’ (ЕСУМ, I, 131, 228).

Елементом оформлення одягу є гудзики, які не тільки слугують застібкою, а й виконують естетичні функції. Пам’ятки писемності засвідчують, що раніше гудзики виготовляли із золота, срібла, коштовної тканини. На широкому ареалі досліджуваних говірок на позначення цієї деталі одягу побутує лексема ¹гудзик: *ої ти ¹гуВик / а йа ну/тел’ка / ти ви/ликий / а йа ма/лен’ка / йа на ¹тебе засц’іб/нус’а і н’і/кого ни бо/йус’а* (ББер.), яка нині стала літературною нормою (СУМ, II, 189). На досліджуваній мовній території, крім основного варіанта, фіксуються численні фонетичні варіації: ¹гуV’ік, ¹гудз’ік, ¹гудзик, ¹гузик.

Етимологія цього слова сягає праслов’янської основи *guzъ* ‘вузол, гуля, пухлина’ (ЕСУМ, I, 612). Г. Войтів, яка досліджувала історію цього слова на матеріалі писемних пам’яток, відзначає, що на позначення власне гудзика в польській мові почав уживатися демінутив *guzik*. Можливо, що під його впливом значення ‘гудзик’ розвинулося і в слові *guz*. Існують припущення про польське запозичення цієї лексеми [24, 122]. Спорадично в досліджуваних говірках зберігається репрезентант семи ‘застібка для одягу’ лексема *гуV’*, яка з таким значенням уживалася в українській мові попередніх століть (Тимч., Матер., I, 198; Б.-Нос., 108; Грінч., I, 352). У «Словнику української мови» лексема *гудзь* ‘гудзик’ кодифікована як діалектна (СУМ, II, 189).

На меншій частині досліджуваного ареалу на позначення гудзика зафіксовано номени ¹пуговиц’а, ¹пуговица, ¹пугов’іца, ¹пуговичка, ¹пугов’ічка, ¹пувичка, ¹пувич’ка, ¹пугоўка. Названа лексема має спільноіндоєвропейський корінь (ЕСУМ, IV, 626) і відома вже в ранніх пам’ятках писемності (Срезн., II, 1723), а в пам’ятках української мови функціонували лексеми *пугва* та її словотвірний варіант *пугвица*. Г. Войтів відзначає, що хронологічно рамки вживання слова *пугвица* як назви гудзика збігаються і в інших східнослов’янських мовах, проте на

сьогодні тільки в російській мові воно у формі *пуговиця* залишається основним і універсальним для відтворення поняття ‘гудзик’. Дослідниця також підкреслює, що в українській мові слово збереглося в гуцульському говорі, уживання розмовного *пуговиця* на значній частині східних регіонів України не так історично зумовлена мовна закономірність, як вплив сусідньої російської мови [24, 123]. Проте матеріал демонструє, що словотвірне гніздо лексеми *пуговиця* широко представлено не тільки на території, вказаній Г. Войтів, а й у східноподільських говірках. Засвідчує лексеми з цим коренем у говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя і Т. Щербина, де вживаються кілька фонетико-словотвірних варіантів *’пувиц’а*, *’пуговиц’а*, *’пувичка*, *’пубичка* [198, 110].

У досліджуваних говірках уживається лексема *запонка*, що реалізує сему ‘застібка з металу або іншого матеріалу для манжетів чоловічої сорочки’ та виявляє себе у фонетичних варіантах *за’понка*, *’запонка*, *’запанка*. Це слово має питомий корінь і є демінутивом лексеми *запона*. Обидві лексеми раніше вживалися зі значенням ‘застібка, защібка, брошка’. Згодом лексема *запона* зі значенням ‘прикраса’ вийшла з ужитку. Зникло первісне демінутивне значення лексеми *запонка* і, спеціалізувавшись, стало реалізувати тільки сему ‘застібка’ [24, 122].

Раніше в Україні широко використовувалися шпонки – запонки, які закладалися в петлі коміра сорочки. Функцію шпонки виконували стрічки, застібки. Носили їх і чоловіки, і жінки [117, 142]. У лексикографічних працях представлено фонетичний варіант із м’яким [н’]: *шпонька* ‘запонка’ (Б.-Нос., 401), *шпонька* ‘запонка’ (Грінч., IV, 511), *шпонька* ‘діал. ‘Запонка’ (СУМ, XI, 526). У східноподільських говірках зафіксовано три фонетичні варіанти – *ш’понка*, *ш’пон’ка*, *ш’п’інка*, якими номінують металеву застібку, що складається з двох частин, одна з яких входить в іншу; вона є синонімом назві *к’нопка*. Зміна семантики слова, очевидно, пов’язана з тим, що реалія, яку воно позначало, вийшла з

ужитку, і назва перейшла на інший предмет, який використовується як оздоба одягу. Спорадично засвідчено розширення семантики лексеми *ш/понка*, яка в межах аналізованої мікрогрупи реалізує сему ‘дротяний гачок гаплика’, з якою вступає в синонімічні зв’язки зі словом *га/чок*.

Висновки до розділу 2

Тематичний комплекс, що об’єднує лексичні одиниці на позначення прикрас, становить автономну групу у структурі ТГЛ на позначення одягу і прикрас. У її складі виокремлено дві лексико-семантичні групи: ЛСГ назв прикрас для одягу і ЛСГ назв прикрас для тіла, що, у свою чергу, поділяються на семантичні підгрупи: номінації прикрас, що виконують естетичні функції, та назви прикрас, що виконують утилітарні й естетичні функції; загальні назви прикрас; назви прикрас для вух; назви прикрас для шиї; назви прикрас для рук; назви прикрас для волосся і голови.

Номінативний ряд на позначення прикрас утворюють мовні одиниці, що належать до лексико-граматичного класу іменників. На словотвірному рівні проявляється тенденція до використання суфіксальних форм із суфіксами зменшеності, які, проте, втрачають значення демінутивності (*ланц’у/жок, ко/л’ечко, і/конка, х/рестик, к/рабик, б/рошка, з’воз’д’іки, ку/лончик* тощо).

На відміну від ТГЛ на позначення одягу, репертуар найменувань прикрас представлено значно меншою кількістю лексичних одиниць. Ще однією специфікою ТГЛ назв прикрас, що різнить її з ТГЛ назв одягу, є відсутність послідовно вираженої лексичної опозиції за ДО ‘стать користувача’. Більшість лексичних одиниць є назвами жіночих прикрас, що зумовлено позамовними чинниками; чоловічі прикраси, до яких належать ланцюжок, перстень, перстень шлюбний та ін., номіновано тими ж лексемами, що й жіночі. ДО ‘чоловіча прикраса’ реалізує тільки

лексема *пе^uчатка* на позначення чоловічого персня особливої форми, а також форма однини лексем *се^uр^gа*, *се^lрежка*.

В основі номінації прикрас лежать такі мотиваційні ознаки:

- ‘локалізація на тілі людини’ (*л¹персте^uн*, *оже^uрел¹’йе*, *за^lвушниці¹’а* / *за^lушниці¹’а*, *к¹іс^lник*);
- ‘форма виробу’ (*кол¹’цо*, *кол^l’ечко*, *каб^lлучка*, *пе^uчатка*, *кул¹’чики*, *ц^lепочка*, *г^lвоз¹’д¹іки*, *к^lрабик*, *греб¹’ішок*, *обруч*);
- ‘матеріал виготовлення’ (*л¹перли*, *ко^lрал¹’і*);
- ‘асоціативні уявлення’ (*поц¹’ілуїчик*);
- ‘функціональне призначення’ (*за^lколка*, *при^lколка*).

Проте на сучасному зрізі не всі лексеми видаються прозоромотивованими внаслідок архаїзації лексем, твірні основи яких послуговували для утворення найменувань прикрас (*каб^lлучка*, *л¹перстен¹’*, *оже^uрел¹’йе*).

З погляду походження досліджуваний тематичний комплекс є неоднорідним. Найбільш кількісним є клас лексем, утворених від питомих коренів. Вагомим складником аналізованої групи є запозичена лексика. Значна частина лексем увійшла до лексичної системи української мови ще в староукраїнський період.

ТГЛ назв прикрас є до певної міри закритою системою. Вона демонструє семантичну стабільність більшості назв протягом тривалого історичного періоду. Лексичні одиниці, що об’єднуються в цю групу, здавна зафіксовані в писемних пам’ятках. На різних хронологічних зрізах репертуар лексем неактивно поповнюються новими одиницями.

Більш динамічною у східноподільських говірках є ЛСГ найменувань прикрас для волосся та голови. Її динаміка зумовлена значною мірою позамовними чинниками: руйнуванням традицій, що здавна регламентували вимоги до жіночих зачісок, та зникненням предметно вираженої опозиції ‘заміжня жінка’ : ‘незаміжня жінка’, відповідно, архаїзацією найменувань давніх прикрас та заміну їх іншими.

У ТГЛ назв прикрас у досліджуваних східноподільських говірках природно спостерігається тенденція до переходу частини лексем на периферію мовної системи. Окремі реалії виходять з ужитку, перестають бути предметами загального користування, проте в пам'яті мовців вони зберігають чітку характеристику.

РОЗДІЛ 3

АРЕАЛОГІЯ НАЗВ ОДЯГУ І ПРИКРАС У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

3.1. Просторова варіативність назв одягу і прикрас у східноподільських говірках

Лінгвогеографічне вивчення східноподільських говірок дає змогу вирішити проблеми внутрішньої диференціації подільського говору та визначити місце досліджуваних говірок у системі українського діалектного макроареалу. Картографуючи лексику говірок Східного Поділля, ми мали на меті:

- 1) проаналізувати тенденції просторового розміщення лексичних і семантичних явищ;
- 2) установити ареальну диференціацію та виявити лінгвальне наповнення кожної територіальної одиниці досліджуваного континууму;
- 3) удокладнити подільсько-середньонаддніпрянську діалектну межу.

Східноподільські говірки постійно перебували в полі зору діалектологів, що пов'язано, перш за все, з визначенням межі між південно-східним і південно-західним наріччями. Незважаючи на те, що демаркаційні лінії були проведені по-різному (І. Зілинський: Біла Церква – східніше Умані – Ананьїв [76]; В. Ганцов: східніше Житомира – Умань – Ананьїв [31, 49]; Ф. Жилко: Фастів – Біла Церква – Тальне – західніше Новомиргорода [72, 8]; І. Матвіяс: східніше Коростишева – Козятина – на схід від Умані – Первомайськ – Роздільна [115, 42]), відправні точки є спільними: основні розмежувальні лінії, на думку дослідників, проходили в західних районах Черкащини, Кіровоградщини, в напрямку Ананьєва Одеської області.

Системне дослідження побутової лексики правобережної Черкащини дало змогу Г. Мартиновій виділити на Черкащині три пасма

ізоглас, що відділяють подільські і середньонадніпрянські говірки: центральне, що проходить у басейні річки Гнилий Тікич з незначними відхиленнями частини ізоліній на схід і на захід, утворює основну подільсько-середньонадніпрянську межу, західніше основного пасма проходить менш чітко окреслене пасмо; третє – східне пасмо майже прилягає до центрального [110, 34 – 35].

Залучивши до дослідження більше подільських говірок, Т. Тищенко на матеріалі сільськогосподарської лексики констатувала, що територія західніше Умані і східніше річки Гнилий Тікич характеризується взаємопроникненням елементів подільських і середньонадніпрянських говорів і утворює мереживну сітку із шести пасом ізоглас [179, 16], але говірки між крайніми західними і східними ізогласами залишаються східноподільськими. Отже, вона обмежує східноподільські говірки на півночі ізогласою по лінії від верхів'я р. Рось північніше м. Ставища до верхів'я р. Гнилий Тікич; від р. Гнилий Тікич по р. Синюха до р. Південний Буг у напрямку на Ананьїв – Балту Одеської обл. – Чечельник Вінницької обл. зі сходу і півдня, зауваживши, що західна межа є найменш виразною і умовно проходить від Чечельника Вінницької обл. до верхів'я р. Рось [171, 35 – 36].

Т. Щербина при членуванні говірок середньонадніпрянсько-степового порубіжжя в зоні активного східноподільського впливу середньонадніпрянсько-степову межу обмежує ізогласами східніше рр. Гнилий Тікич та Синюха [198, к.169].

Вказівкою на західну межу східноподільських говірок є найновіші дослідження говірок Вінниччини І. Гороф'янюк та Г. Краєвської [37–39; 98–100]. На карті «Діалектні зони центральноподільських і суміжних говірок» І. Гороф'янюк чітко виокремлює південно-східну макрозону, обмеживши її із заходу лінією західніше Чечельника – східніше Тростянця – західніше Гайсина – західніше Іллінців [39, 19]. На східну зону в центральноподільських говірках на матеріалі лексики народних

ремесел вказує Г. Краєвська, куди, на її думку, належать говірки східних районів Вінниччини [98, 17].

Зважаючи на попередні дослідження і врахувавши всі відомі класифікації західного і східного наріч, територію нашого дослідження обмежено на сході басейном рр. Гнилий Тікич та Синюхи, на півдні – р. Кодима, на заході – верхів'ями рр. Савранка, Дохна, на півночі – верхів'ям рр. Гірський і Гнилий Тікич. До дослідження були залучені говірки суміжні зі східноподільськими.

Зібраний матеріал укладено в «Словник назв одягу та взуття у східноподільських говірках», що став джерельною базою нашого дослідження. Найбільш показові явища лексико-семантичного, фонетичного рівнів, які відображають мовні особливості досліджуваної території, було скартографовано. Атлас назв одягу і прикрас (додаток А) складають 50 карт (34 лексичних, 6 семантичних, 5 фонетичних, 1 акцентологічна, 4 зведених), 30 із яких виявились ареально протиставними.

Посткартографічна інтерпретація поширення явищ лексико-семантичного та фонетичного рівнів дозволяє стверджувати, що крайні східні ізоглоси, які відмежовують подільські елементи від інших (середньонаддніпрянських чи степових), концентруються в басейні р. Синюха, що засвідчують кк. 25, 27, 30, 36, 39. На північному відрізку пасма (межа між подільським і середньонаддніпрянським говорами) ізоглоси проходять у межиріччі Гірського і Гнилого Тікичів (кк. 25, 27, 30), західніше р. Гірський Тікич (к. 39), східніше р. Гнилий Тікич (к. 36) і накладаються на пасма ізоглос, виділені Г. Мартиною та Т. Тищенко на матеріалі побутової і сільськогосподарської лексики Черкащини.

Частина ізоглос, які обмежують подільські елементи на сході, пасом не утворюють, а доповнюють уже виділені за картографованими явищами у сільськогосподарській лексиці. Західне пасмо ізоглос, яке знаходиться

західніше Умані [179, 9], доповнене такими протиставленнями на лексико-семантичному рівні (перші – подільські елементи): *хустка* : *хустка*, *платок* ‘хустка’ (к. 14), *бинда*, *лента*, *кисник* : *кисник*, *кисничка* ‘стрічка для вплітання в косу’ (к. 34), *пазуха* ‘частина сорочки, висмикнута із спідниці’, ‘вишитий розріз на грудях сорочки’ : *пазуха* ‘розріз на грудях сорочки’, ‘простір між грудьми і одягом’ (к. 40).

Пасмо ізоглос, що проходить східніше Умані і західніше річки Гірський Тікич [179, 9], доповнюють ізоглоси протиставлень *торочки*, *пац'орки* : *торочки*, *китиц'и* ‘суцільний ряд ниток, що вільно звисають по краях хустки, скатерки’ (к. 33), *гудзик* : *пуговиц'а*, *пугов'іца*, *пугоўка* ‘гудзик’ (к. 32).

Пасмо, яке проходить у басейні р. Гірський Тікич, може бути доповнене ізоглосами, що репрезентують:

1) протиставлення фонетичного рівня – |p| : |p'| у лексемах *бруки* : *бр'уки* ‘штани’, *м'рачка* : *м'р'ачка* ‘матроська спідня смугаста сорочка’, *ранд'а* : *р'анд'а* ‘старий одяг, непридатний для носіння’, *вір'овочка* : *вір'овочка* ‘мотузка, якою стягують штани в поясі для їх підтримування’, *рушики* : *р'ушики* ‘вузька смужка тканини, зібрана у зборки і пришита для оздоблення’ (к. 38); |t'| : |t| у лексемі *навивор'ит'* : *навиворот* ‘лицьовим боком всередину, а зворотнім назовні (к. 28);

2) протиставлення лексико-семантичного рівня – *коўток*, *кул'чик*, *се^uреж^uка* : *сер'га*, *се^uреж^uка* ‘вушна прикраса, дужка якої просмикнута в мочку вуха’ (к. 35), *бинда* ‘вузька смужка кольорової тканини, що використовується для оздоблення як прикраса’, ‘вузька смужка тканини’, ‘стрічка для вплітання в косу’, ‘вузька прозора стрічка, що використовується як прикраса’, ‘стрічка з візерунками’, ‘дошка з одного боку з великими металевими гаками, на які вішали одяг’ : відсутність лексеми (к. 42).

Четверте пасмо, початок якого знаходиться в межиріччі Гірського і Гнилого Тікичів, а далі західніше р. Синюхи, доповнює ізоглоса

поширення лексеми *шаро'вари* 'широкі чоловічі штани зі штанинами внизу на резинці' (к. 12).

Для східноподільських говірок виразною є опозиція північ : південь, що засвідчують карти, які репрезентують такі лексико-семантичні явища (першими подаємо лексеми, характерні для північних говірок):

1) *п'л'ушка, до'ха, 'дошка* : *'шубка, п'л'ушка* 'жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою' (к. 2);

2) *'гун'а, 'гун'ка* : *с'вита, ки'рейа* 'довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна' (к. 1);

3) *жа'кет, са'чок* : *жа'кет, жа'кетка, 'л'ітник* 'жіночий піджак' (к. 4);

4) *кап'ушон, 'каптур* : *кап'ушон, 'капа* 'частина верхнього одягу для захисту голови в негоду' (к. 19);

5) *'чохла, 'чохло, чо'хол, ман'жет* : *ман'жет, ман'кет* 'кінцева частина рукава сорочки' (к. 9);

6) *хо'лоша, колош'ва* : *штани'на, ш'танка* 'частина штанів, яка одягається на одну ногу' (к. 12);

7) *'хустка ди'с'атий 'номе"р, дис'ати'рик, дис'ати'р'ічка, ди'с'атка* : *'хустка* 'хустка розміром 100 на 100 сантиметрів' (к. 15);

8) *к'руживо, к'ружаво* : *к'ружало, ме'реживо, к'руживо* 'сітчаста тканина з узорами, якою оздоблюють одяг, білизну' (к. 29);

9) семантика лексеми *ш'л'іца*: 'розріз внизу спідниці', 'складка внизу спідниці', 'вузька складка на одязі' : 'розріз внизу спідниці' (к. 41).

Дихотомію східноподільських говірок засвідчено і на фонематичному рівні, зокрема в реалізації фонем:

1) |л'| : |л| у лексемі *б'луз'ка* : *б'л'уз'ка* (перші північні елементи) 'легкий жіночий одяг до пояса' (к. 6);

2) |хв| : |ф| – *хвар'тух* : *фар'тух* 'фартух' (к. 11);

3) |о| : |а| *бос'тон* : *бас'тон* 'тканина бостон' (к. 24).

Зауважимо, що пасмо ізоглос, яке відокремлює північну групу говірок, є нещільним, оскільки ізоглоси різних лексико-семантичних та фонетичних явищ мають різну конфігурацію, то високо піднімаючись на північ, то низько опускаючись на південь. Крайні північні ізоглоси можна умовно окреслити лінією Шарапанівка Крижопільського району – Кошаринці – Сумівка – Маньківка – Джулинка Бершадського району Вінницької області – Колодисте – Томашівка – Сушківка – Бабанка – Оксанине Уманського району Черкаської області – Журавка Новоархангельського району Кіровоградської області (к. 48).

Правомірність поділу східноподільських говірок на північні і південні підтверджують карти АУМ (I), згідно з якими опозиція північ : південь є характерною для всього подільського говору в репрезентації таких явищ, як відсутність протези (кк. 140, 143), звук [н'] у лексемі /сон'ашник (к. 115), флексія -ови у дав. від. одн. іменників о-основи (/бат'кови, б'ратови) (к. 194), вживання частки най (к. 273), лексем кар'топл'а, картон'л'і 'картопля (*solanum tuberosum* L.)' (к. 312), му'рахи 'мурашки (*formicidae*)' (к. 326), т'рубл'ат^(') 'виють (про вовків)' (к. 327), ве'селиц'а 'райдуга' (к. 343), вигуків, якими відганяють котів: а-кота (к. 331), свиней: а-ц'у (к. 338), вигуків, якими кличуть овець: на-бир (к. 335), свиней: коц'-коц' (к. 337). Згідно з АУМ (I), ізоглоси, які членують східноподільські говірки на північні і південні, найкомпактніше розміщені на проміжку Чечельник – Балта – Ананьїв. І. Матвіяс, виділяючи північноподільські говірки у складі подільського говору, вказує, що для них характерне нашарування волинських елементів. Демаркаційною лінією між північними східноподільськими і південними він називає умовну лінію Дунаївці – Шаргород – Вапнярка – Чечельник – Балта – Ананьїв [115, 70].

На таку ж особливість – нашарування переважно специфічних особливостей волинського та поліського діалектів – на північно-західні (північні східноподільські – Г. Б.) говірки у складі західночеркаських

звертає увагу Г. І. Мартинова і називає ряд маніфестантів, які формують північно-західну групу говірок правобережної Черкащини: *ʼйасʼік* ‘подушечка, що використовується переважно як прикраса’ (к. 18), *це^aʼрата* ‘клейонка’ (к. 25), *ʼпошивка* ‘наволочка, чохол із тканини на подушку’ (к. 19), *сʼв·ітло* ‘каганець, невеликий світильник, що складається з гнота і посудини’ (к. 40), *прач* ‘деревʼяний валок для вибивання білизни під час прання’ (к. 35) [110, 28].

Північно-західну групу говірок у говірках подільсько-середньонадніпряньського суміжжя (північну для східноподільських – Г. Б.) виділяє Т. Тищенко, що засвідчують скартографовані нею ареали поширення таких лексико-семантичних явищ: *фаʼсолʼа* ‘грубозерниста квасоля’ (к. 52), *пустоцʼв·іт* ‘капуста, що не склалася в головку’ (к. 74), *пйатʼнацʼатка* ‘складена у вигляді хреста для просушування купа з 15-ти снопів’ (к. 29), *каʼчан* ‘недорозвинутий качан кукурудзи’ (к. 44), *ʼшушвалʼок* ‘недорозвинутий качан кукурудзи’ (к. 44), *ʼсонʼашник* ‘поле з-під соняшників’ (к. 115); семантика лексем *в·іўʼсʼанка* ‘поле з-під вівса’ (к. 111), *житʼнʼанка* ‘поле з-під жита’ (к. 109), *гре^uчанка* ‘поле з-під гречки’ (к. 113), ізофони: перехід [у] > [а] в лексемі *буʼрʼак* → *баʼрак* ‘буряк’ (к. 81); вставний [и] як рефлекс [є] в ненаголошеному складі *йачиʼм·ін* ‘ячмінʼ’ (к. 9), використання суфікса *-анк(а)* для творення лексем на позначення поля з-під вівса – *в·іўʼсʼанка* (к. 111), ячменю – *йачиʼм·інка* (к. 110), пшениці – *пши^eнишʼнʼанка* (к. 108), гороху – *гоʼрохлʼанка* (к. 112), гречки – *гре^uчанка* (к. 113) [179, 139]. Дослідниці одностайні в думці, що цей ареал не замикається, а, очевидно, продовжується на заході в говірках Вінницької області, що підтверджують наші спостереження.

Пасмо ізоглос, яке відокремлює південну групу говірок у східноподільських, утворене ізолексами *ʼшубка* ‘жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою’ (к. 2), *жаʼкетка* ‘жіночий піджак’ (к. 4), *ʼкана* ‘частина верхнього одягу для захисту голови в негоду’ (к. 19), *шʼлʼіца*

‘розріз внизу спідниці’ (к. 41), ¹*герик* ‘чоловічий жакет із грубої тканини’, ‘легкий жіночий короткий одяг типу жакета’, ‘жилетка’, ‘легка курточка з капюшоном’, ‘легка куртка’ (к. 44). Найщільніше ізглови групуються на заході і на сході. Хвиле-, клино- і підковоподібні ізглови наступають на територію південно-східних районів Вінницької області, західних районів Кіровоградської, південних говірок Уманського району Черкаської області із території степового говору. Крайні південні ареали можна умовно окреслити лінією П’ятківка – Флорино – Берізки Бершадські Бершадського району Вінницької області – Долинівка Гайворонського району Кіровоградської області – Осітна – Синиця Христинівського району – Черповоди Уманського району Черкаської області – Грушка Ульянівського району – Одай – Липовеньке Голованівського району Кіровоградської області – Довга Пристань – Кримка Первомайського району Миколаївської області.

Виділену південну групу східноподільських говірок на основі ізгლოსної репрезентації досліджуваного сегмента лексики одягу підтверджують дані АУМ (І). Наступ ізглос із півдня засвідчують карти: *за¹зул’а* – фонемна структура іменника *зозуля* (к. 14), *с^(’)в’ато* – відповідники [в’] після зубного перед рефлексами [є] (к. 94); фонетичні особливості – відповідники [ф] перед [у], [а] *фура* (к. 98), *фа¹сол’а* (к. 100), звук [н’] / [й] (*сон’ашник*) (к. 115); морфологічні особливості – крайні члени парадигми дієслів II дієвідміни з основою на [м] *ломн’у* – *ломн’ат*’ (к. 253); лексичні особливості – *сказ* ‘огріх / пропуск в оранці’ (к. 308); *а-рйа* – ‘вигук, яким відганяють овець’ (к. 336).

Згідно з Атласом побутової лексики правобережночеркаських говірок Г. Мартинової [110], на півдні Уманського району окреслюються ареали таких явищ: відсутність вторинного м’якшення [н] перед [і] < [о] – *три¹ніг*, *три¹ніжка*, *три¹ніжки* (к. 64); наголос ім. наз. в. одн. *солом¹н’аник*, *солом¹н’аничок* ‘виплетений із соломи кошик, у якому

несуться кури, гуси' (к. 110), 'значної місткості посудина із соломи для зберігання намолоченого і очищеного зерна' (к. 113).

Атлас сільськогосподарської лексики подільсько-середньонаддніпрянського суміжжя Т. Тищенко засвідчує наявність південної групи говірок, сформованих ареалами поширення лексем *гайда/рак* 'буйна коноплина' (к. 63), *гичка* 'листя часнику' (к. 93), *гречнище* 'гречана солома' (к. 24), *заўязок* 'нерозвинутий огірок' (к. 101), *бу/рак* 'цукровий буряк' (к. 82), *гоў/с'анка*, *в'іў/с'анка* 'поле з-під вівса' (к. 111), *с'т'іг* 'велика кладка снопів у дворі, на току' (к. 32), *с'подин':а* 'спеціальна підкладка під великими кладками снопів сіна' (к. 34), *гичка* 'листя молодого часнику' (к. 93), *на/с'іл'ник* 'переспілий огірок' (к. 102), *фун/тоўка* 'цибуля, що росте однією головою' (к. 95) [179, к. 152].

Правомірність виділення південної групи говірок підтверджують інші лінгвогеографічні джерела. Зокрема подібну конфігурацію ізоглос виявлено в західній зоні говірок середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя (Щербина). Це ізолінії таких лексико-семантичних та фонетичних явищ: *мат'н'а* 'смуга тканини, яку вшивають у верхню передню частину штанів' (к. 38), семантична структура лексем *ла/тати* (к. 15), *лати* (к. 20), *се/режки* 'жіночі прикраси для вух' (к. 131), *капо(у)р*, *каптур* (к. 120), афікс *-ти* в інфінітиві (кк. 13, 14, 80), *повивач* 'повивач, довгий вузький шматок тканини для сповивання немовляти' (к. 19), *ман'кети* 'вилogi рукавів, манжети' (к. 32), *сп'ід'ниці'а* *самот/канкова* 'різновид спідниці за матеріалом виготовлення' (к. 48), *ш'л'арка* 'смужка тканини, зібрана в складки і пришита для оздоблення до сукні' (к. 55), *кохта з'л'адою* 'жіноча кофта на випуск' (к. 57), *д'і'журка* 'фуфайка, стьобана курточка на ваті' (к. 65), *капа* 'відлога, частина верхнього одягу для захисту голови в негоду' (к. 72), *х'л'астик* 'хлястик, вузька смужка тканини, пришита чи пристебнута ззаду до талії верхнього одягу' (к. 74), *з'борки* 'складки у верхньому одязі від талії донизу' (к. 75),

пер'ча ‘рукавиця з відділенням для всіх пальців’ (к. 77), *‘волоок* ‘зав’язка для постолів та онуч’ (к. 101), семантична структура лексем *‘волока* (к. 102), *мала/хай* ‘шапка із сукна з козирком і навушниками’ (к. 110), *торо/ки* ‘суцільний ряд ниток, що звисають на краях хустини’ (к. 118), *‘низки* ‘сукупність намистин, нанизаних на низку, низка’ (к. 128), *об/ручка* ‘обручка, металеве кільце, яке носять на пальці як символ шлюбу’ (к. 132), *при/колки* ‘защіпки для волосся’ (к. 136), *защч·і/бати* ‘застібати, скріплювати одяг за допомогою гудзиків’ (к. 143), відсутність подовження у лексемі *п/лат’а* ‘сукня, жіночий одяг, що становить єдине ціле і який одягають замість кофти і спідниці’ (к. 141).

Частина карт і некартографований матеріал, представлений у авторському словнику, засвідчують, що обраний для дослідження ареал є майже однорідним або характеризується мозаїчністю у репрезентації таких явищ ‘хустка великих розмірів’ (к. 16), ‘чоловіча хутряна шапка з вухами’ (к.17), ‘вузька стрічка для оздоблення одягу’ (к. 31), ‘шматок полотна, в який загортали дитину під час хрещення’ (к. 26), ‘поплін, бавовняна тканина з рельєфно виділеними поперечними нитками’ (к. 20), ‘дерматин, просочена нітроцелюлозою тканина, схожа на шкіру’ (Березовська, 67), ‘джинси, штани з джинсової тканини’ (Березовська, 69), ‘діагональ, груба тканина з рубчиками по скісній лінії’ (к. 21), ‘пальто з дубленої шкіри’ (Березовська, 73), ‘застібка з металу для манжетів чоловічої сорочки’ (к. 37), ‘шотландка, напівбавовняна тканина в клітинку’ (к. 22) та ін.

В оформленні східноподільського ареалу беруть участь острівні мікроареали. За їх величиною та типом ізоліній, що окреслюють ці територіальні утворення, виділено а) замкнуті мікроареали лексичних і семантичних явищ, поширених у кількох говірках; б) мікроареали, утворені ізолексами та ізосемами, які охоплюють кілька говірок досліджуваної території і мають спорадичний характер поширення на досліджуваній території; в) мікроареали лексичних і семантичних явищ,

які відомі лише в одній говірці чи мають спорадичний характер поширення в окремих говірках; г) кілька замкнених мікроареалів одного лексико-семантичного явища.

Мікроареали першого типу утворюють номени *коро'таш* 'жіночий піджак' (к. 4), *мало'роска*, *со'рочка гу'цул'с'ка* 'вишита сорочка' (к. 7), *напе^u'редник* 'фартух без нагрудника' (к. 10), *ка'пула* 'частина верхнього одягу для захисту голови в негоду' (к. 19), *к'іл'це* 'сережка' (к. 35), *'терик* 'чоловічий жакет із грубої тканини', 'легкий короткий жіночий одяг типу жакета', 'легка курточка з капюшоном', 'легка куртка' (к. 44).

Другий тип мікроареалів репрезентують лексеми *ки'рейя*, *'бурка* 'довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна' (к. 1), *'сучка* 'жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою' (к. 2), *'ватни(і)к* 'безрукавка, утеплена ватою' (к. 3), *душег'р'ейка* 'безрукавка, утеплена ватою' (к. 3), *'л'ітник* 'жіночий піджак' (к. 4), *мат'роска* 'легкий жіночий одяг до пояса' (к. 5), *ў'шиўка* 'защита з вивороту невелика складочка на платті від грудей до пахви' (к. 8), *чо'хол* 'кінцева частина рукава сорочки' (к. 9), *припин'да* 'фартух без нагрудника' (к. 10), *'ворок* 'частина верхнього одягу для захисту голови в негоду' (к. 19), *пома'зейка* 'бавовняна тканина' (к. 23), *к'іс'ничка*, *'бинда* 'стрічка для вплітання в косу' (к. 34).

Третій тип мікроареалів утворюють лексеми *чуга'йіна* 'довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна' (к. 1), *'бунда* 'довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна' (к. 1), *ли'з'оха* 'жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою' (к. 2), *кам'і'зел'ка*, *каца'вейка* 'безрукавка, утеплена ватою' (к. 3), *жу'пан*, *(г)о'с'інка*, *'пол'ка* 'жіночий піджак' (к. 4), *'курточка*, *ко'зачка*, *коза'чок*, *пе^uре^u'б'роска* 'легкий жіночий одяг до пояса' (к. 5), *гу'цулка*, *со'рочка укра'йінс'ка* 'вишита сорочка' (к. 7), *'виточка наг'рудна* 'защита з вивороту невелика складочка на платті від грудей до пахви' (к. 8), *обш'лаг*, *за'п'асник*, *ман'жетка*, *ман'жета*, *'чохло* 'кінцева частина рукава сорочки' (к. 9), *оп:'и'начичка*, *попе^u'редниц'а*, *припин'душка* 'фартух без нагрудника' (к. 10), *ш'тан(')ка*, *нога'виц'а*,

гол'і/ниці'а ‘частина штанів, яка одягається на одну ногу’ (к. 12), *дис'ати/рик*, *дис'атка*, *дис'ати/р'ічка* ‘хустка розміром 100 на 100 сантиметрів’ (к. 15), *ка/пуза*, *ву/ханка* ‘чоловіча хутряна шапка з вухами’ (к. 17), *шапка-сто/йанка*, *коў/пак*, *бирка*, *мала/хайка* ‘висока хутряна шапка з суконним верхом’ (к. 18), *бе/кеша*, *бого/родиці'а* ‘частина верхнього одягу для захисту голови в негоду’ (к. 19), *бума/зейка* ‘бавовняна тканина’ (к. 23), *бухта* ‘підкладка на плечі одягу біля рукава у вигляді маленької подушечки’ (к. 30), *френзгл'і* ‘суцільний ряд ниток, що вільно звисають по краях хустки, скатерки’ (к. 33), *випл'іток*, *ст/р'ічка* ‘стрічка для вплітання в косу’ (к. 34), *за/вушниця'а* ‘сережка’ (к. 35), *перстен' ш/л'убний* ‘обручальний перстень без каменів’ (к. 36).

Четвертий тип мікроареалів репрезентує поширення лексем *па/паха* і *са/чок*. Номен *па/паха* ‘висока хутряна шапка з суконним верхом’ (к. 18) утворює п'ять замкнених мікроареалів, лексема *са/чок* на позначення семи ‘жіночий піджак’ (к. 4) утворює в досліджуваних говірках сім невеликих острівних ареалів, що може бути сигналом раніше суцільних ареалів побутування названих лексем.

Отже, східноподільські говірки зазнають нашарувань діалектних рис різних мовно-територіальних утворень: із сходу на них «тиснуть» середньонаддніпрянські говірки, з півночі – накладаються південно-волинські ареали, з півдня – степові. Нашарування різнодіалектних рис, значна кількість острівних ареалів свідчать про інтенсивність діалектотворчих процесів на досліджуваній території. Накладання багатьох ареалів лексико-семантичних, фонетичних явищ за даними АУМ, Атласу побутової лексики правобережної Черкащини, Атласу сільськогосподарської лексики подільсько-середньонаддніпрянського суміжжя, Атласу лексики на позначення одягу, взуття та прикрас у говірках середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя, зведених карт із центральноподільських говірок та результати картографування назв одягу і прикрас у східноподільських говірках підтверджують об'єктивність

здійсненого членування досліджуваного мовного континууму за даними різних структурних мовних рівнів.

3.2. Східноподільські говірки в контексті подільського говору

Незважаючи на різнодіалектну стихію, східноподільські говірки в своїй основі залишаються подільськими.

Фонетична система східноподільських говірок виявляє такі риси у системі вокалізму:

1. Ненаголошена |e| реалізується звуками [и], [и^е]: *дикол'те, де^нце, дис'ати/рик, ди^с'ати/пасимки, ди^с'атка, ди^с'ачанка, ди^с'ачанки, за'кутатис'а бри/хункойу, капи^{ел}'ух, кли/йонка, коби/н'ак, кол'готки диди/ронов'і, ми/реживо, ми/решка, ниви/д'імка, ви/лика, 'од'аг би/ушній, год'і/йал'це вирб/л'уже, 'од'аг ни^епо/м'ірній, 'од'аг пи^{ел}чал'ній, ожир'ел'йе, 'од'аг спи/цовочній, пир/чатки, пири/док, пе^р/чатки, пи^{ел}тел'ка, пи^{ери}е'в'а/затис'а, пириби/ратис'а, пил'і/ринка, пил'о/ринка, пили/нати, причи/пуруватис'а, полот'но гри/б'ін.е, полот'но дис'а/чане.*

2. «Укання» повне або часткове: *бо^ума/з'ейка, за/лужка, кувир/кот, ко^у/жух, ку/жух, 'ко^уш'іл', ко^у/шул'а, ку/шул'а, гу/нучка, гу/нуч'і, о^у/нуч'а, уч/кур, о^уч/кур, упо/вивач, у^об/ручка, уб/ручка, ў/нуч'і, у^онуч'і, по^улу/в'ер, пулу/в'ер, штур/моўка.* Ф. Жилко зауважував, що в подільських говірках немає розрізнення |o| та |y| і щодалі на захід, то «укання» виявляється більш виразно [72, 235].

Системі консонантизму східноподільських говірок притаманні такі риси:

- у позиції перед глухими не завжди зберігається дзвінкість приголосних [б], [в], [г], [д], [ж], [дж], [дз], [з], [ц]: *бе^уско/зирка, не^удох'ітки, об^нш'лаг, оп'шиўка, опши/вати, об^нчас, опки/дати, опканту/вати, 'ком'ір росклад'ній, 'од'аг в'ім/хоженій, ~ рос/к'ішній, п'ітк/латка,*

n·id^mк'лад^mка, n·id^mко'л'ін.ики, n·itⁿ'пахник, n·itⁿ'лечники, n·itc'тилка, n·id^mс'ц'ож^uка, n·itши'вати, потиш'тан'іки, n'лат'.а роскл'о'шон.е, ~ оп'ширне, ~ вус'ке, роспа'шонка, /росп'ірка, с'ц'ошка та ін.;

- усі досліджувані говірки послідовно зберігають протетичні приголосні [г], [в] перед голосними [о], [у]: *'вустаўка, вуст'і'лок, кол'цо гобру'чал'не, го'дежа го'полиста, гоб'ручка, гобру'чалка, 'гобруч, гоб'р'іски, го'п.инка, го'борка, го'с'інка, го'нучка, го'нуч'і, гобмас'тити, пал'то го'с'ін'е, гочкур'н'а, гоч'кур, га'нуч'і, го'ч'інок*, що підтверджують карти АУМ (I, к. 7). Т. Тищенко ізоглосу ареалу побутування приставних [г], [в], [л] у говірках подільсько-середньонаддніпрянського суміжжя проводить із північного заходу на південний схід по лінії Павлівка Жашківського району – Кислин Маньківського району – Ризино – Озірна – Скаливатка Звенигородського району – Катеринопіль – Ступичне – Мокра Калигірка Катеринопільського району – Соболівка – Кавунівка Шполянського району Черкаської області із незначними відхиленнями вправо і вліво [179, 144];

- сполуки |вј|, |пј| у досліджуваних говірках реалізуються звукосполученнями [вл'], [пл'] *капл'у'шон, 'насок трап'л'аній, со'рочка ра'доўл'ана, пору'каўл'а;*

- двофонемна сполука |мн'| зафіксована на місці |мј|: *со'ломн'аник, солом'н'аники*. Двофонемні сполуки губних з |л'|, |н'| поширені в південно-західних говорах [72, 59];

Появу протетичних та епентетичних приголосних А. Костюк в лексиці подільського говору називає високочастотними змінами, які відчутно модифікують матеріальну оболонку слова [97, 51].

- фонема |ф| реалізується звукосполученням [хв] у словах *ал'іх'ве, гал'іх'ве, кух'вайка, 'л'іхвик, хвла'нел', х'в'ібра, хва'та, хво'нарик, х'ворма;* звуком [х] – *'кохта 'вишита, 'кохточка, хла'нел', х'рензл'і, х'л'іци, худ'болка;* звуком [в] – *'л'іўчики;*

- звукосполучення [хв] може заступатися звуком [ф]: *заўйа/затис'а* /*курачим фос'том, ф'іст* /*курачий*;

- звукосполучення [кв] переходить у звук [ф]: *фа/сол'ка*. Згідно з АУМ, це явище характерне для багатьох говорів південно-західного наріччя (I, к. 100);

- фонему |х| в окремих лексемах реалізовано звуком [ф]: /*фустка, ф'л'астик, футро*;

- як правило, зникла кореляція твердості : м'якості приголосних |р| : |р'|. Лише в позиції перед [і] відбувається пом'якшення [р'] : *п'р'ізвище, п'р'із'ко*. В усіх інших випадках [р] не пом'якшується: *б'руки, мо'рачка, п'ражичка, зап'ратати со'рочку, зап'рататис'а, кар'ман пра'миї, ~ ў'нутраній, к'і'нець* /*курачий, 'ком'ір мо'рац'киї, кру'чок, на'рад, нара'жатис'а, о'дежа г'разна, ~ рас'на, пал'то шк'іра'не, п'раж'ка, п'ража, п'рад'іво, п'радиво, 'рушики, рад'н'анка, с'і'рак, с'іра'чина, т'рапка, трох'р'ічка*;

- сполука |вн| → [мн]: /*р'імно, р'ім'нен'ко, р'імно'м'ірно* Ф. Жилко зауважував, що явище назалізації характерне для південно-західних, зокрема для подільських говірок [72, 59];

- у звукосполуках [с'в'], [ц'в'] перед [йа] відбувається диспалаталізація губного приголосного: *ўд'і'ватис'а с'ва'тошно, ~ с'ват'ково, о'дежа про с'вато, ~ с'ват'кова, го'дежа с'ва'тошна, од'а'гатис' с'ват'ково, 'од'аг с'ва'тешній, ~ с'ва'тошній, ~ с'ват'ковий, ~ про с'вато* та ін.;

- звукосполука [ли] передається звукосполученням [л'і] *та'лош'і гл'і'бок'і, ~ п'іўгл'і'бок'і, ~ полгл'і'бок'і*;

- реалізація звукосполук [ки] як [к'і] *к'і'шен'а*;

- приголосний [т'] у кінці складу пом'якшується *за'кот'ка, 'виворот'*, тоді, як у дієсловах III ос. кінцевий приголосний [т'] диспалаталізується;

- утрата довготи приголосних [т':], [н':], [л':], [з':], [ч':] після голосних перед голосними [а] *ўд'іван'а, ўзу'ван'а, ўзу'т'а, ўбра'н'а, к'лоч'а, к'лоча, ла'тан'а, лах'мот'а, ма'нат'а, мо'туз'а, п'лат'а, пра'н'а, тер'м'іт'а.*

- одзвінчення глухих звуків *'од'аг поўс'аг'ден.иї;*
- префікс *від-* перед глухими послідовно передається як *от-* *от'рез, от'р'ез, от'логи, от'жати, ворот'н'ік откид'ниї, 'ком'ір откид'ниї, ~ от'логий, ~ отлож'ниї, 'од'аг от'ход'аниї.*

Багато лексем зазнають зміни формальної структури слова, що виявляється насамперед у субституції приголосних, втраті етимологічних приголосних, появі епентетичних звуків, усіченні основи, метатезі. У східноподільських говірках зафіксовано результати субституційних процесів:

/п/ – /ф/ *каф'тан – кап'тан*

/в/ – /л/ *коў'пак – кол'пак*

/п/ – /б/ *пе^u'тел'ка – би'тел'ка*

/б/ – /п/ *бома'з'ейка – пома'зейка*

/м/ – /н/ *бур'мус – бур'нус*

/м/ – /в/ *ш'л'оўка – ш'л'омка*

/л/ – /р/ *пл'ісе'роўка – прис'іроўка*

/х/ – /ш/ *капе'л'ух – капе^u'л'уш, капи^e'л'уш*

/с/ – /ш/ *сара'фан – шара'фан.*

Епентетичний звук [й] з'являється, як правило, в інноваційних лексемах іншомовного походження після губних та [л'], [н']: *бйаз', ви'л'йур, в'іл'йур, п'ін'йу'ар, г'ін'йур, ген'йур, гин'йур.* Вставні голосні відзначено у словах *кан'ва – кано'ва, кон'верт – коно'верт, ней'лон – нейи'лон, найа'лон, найі'лон, ней'лонка – найа'лонка, найі'лонка, нейі'лонка.*

У ряді говірок досліджуваного континууму має місце втрата етимологічного приголосного у словах іншомовного походження, що називають явищем віддзеркалення протези [46]. Дослідники подільсько-

середньонаддніпрянського суміжжя вказують на це явище як характерну рису перехідних говірок [110; 179; 202], але його спостерігаємо і в західних говірках Східного Поділля: *гал'і'фе* – *ал'іх'ве*, *ал'і'фе*, *ал'і'фе*, *гол'ф* – *ол'ф*, *гол'фи* – *ол'фи* (Березовська, 56).

Явище метатези та усічення основи найчастіше спостерігаємо в словах іншомовного походження: *дерман'тин* – *драма'т'ін*, *драман'т'ін*; *д'іаго'нал'* – *д'іа'нал*, *д'іо'нал*, *комб'ін'і'зон* – *комб'ін'зон*, *комб'і'зон*, *марк'ізет* – *мар'к'із*, *пуговичка* – *пувичка*, *ри'тузи* – *ри'тузи*.

Специфіку східноподільських говірок репрезентують явища акцентуації. У багатьох досліджуваних говірках відзначено випадки перенесення наголосу на останній склад, що є характерним для подільського діалекту: *фут'ро*, *хут'ро*, *б'ілиз'на*, *бур'мус*, *л'ім'ник*, *об'руч*, *кап'тур*, *поли'ки*.

Серед морфологічних рис відзначимо такі:

- прикметники утворюються за допомогою суфікса *-ов-*: *замшовий*, *ворот'н'ік* *шал'овий*, *ком'ір* *шал'овий*, ~ *стойан'цовий*, ~ *стор'цовий*, ~ *сторцо'вий*, *халат* *л'ушовий*, *шапка* *с'мушова*, ~ *ка'ракул'ова*;
- пасивні дієприкметники утворюють за допомогою суфікса *-ан-*: *на'мисто* *роск'лад'ане*, *о'дежа* *по'ход'ана*, ~ *по'ношана*, ~ *л'нос'ана*, ~ *з'ношана*, ~ *при'ход'ана*, *го'дежа* *з'нос'ана*, *од'аг* *за'ход'аний*, ~ *л'нос'аний*, ~ *л'ношаний*, ~ *з'нос'аний*, ~ *з'ношаний*, ~ *от'ход'аний*, ~ *по'нос'аний*, ~ *по'ношаний*, ~ *при'ношаний*, ~ *при'ход'аний*, ~ *л'ход'аний*, *плашч* *проро'зин'аний*, *п'лат'а* *за'вужане*, *шапка* *п'лет'ана*, *рукаў* *за'вужаний*;
- орудний відмінок іменників чоловічого роду м'якої групи має закінчення іменників твердої групи *-ом*: *заўйа'затис'а* *ба'гац'ким* *к'ін'ц'ом*, ~ *дур'ним* *к'ін'ц'ом*, ~ *курачим* *к'ін'ц'ом*;
- спорадично в досліджуваних говірках виявлено зміни граматичного роду лексем, причиною якої, на думку дослідників

перехідних говірок, є міждіалектна взаємодія [198, 41]. Зауважимо, що явища зміни граматичного роду лексем зафіксовано на всій досліджуваній нами території, зокрема:

- а) жіночий > середній: *пир'чатка* – *пир'чатко*;
- б) середній > жіночий: *к'рижмо* – *к'рижма*;
- в) чоловічий > жіночий: *су'в'їй*, *су'вої* – *су'воїа*, *чо'хол*, *чи'хол* – *чохла*, *ворс* – *ворса*, *вор'са*, *ман'жет* – *ман'жета*;
- г) чоловічий > середній: *чо'хол* – *чохло*;
- г) чоловічий > множина: *кл'ош* – *кл'ош'ї*, *л'їфк* – *л'їфки*;
- д) множина > жіночий: *к'риси* – *криса*.

У досліджуваних говірках виникають синонімічні назви, значна частина яких уживається без семантичної чи стильової диференціації. Абсолютними синонімами стали номени: *бінда*, *к'їсник*; *бінда*, *ст'р'їчка*; *л'єнта*, *ст'р'їчка* ‘стрічка для вплітання в косу’ (к. 34), *коў'ток*, *кул'чик*, *се'реж'ка*, *сер'га* ‘вушна прикраса, дужка якої просмикнута в мочку вуха’ (к. 35), *припин'да*, *фар'тух* ‘фартух без нагрудника’ (к. 10), *ман'жет*, *чохло*; *ман'жет*, *ман'кет* ‘кінцева частина рукава сорочки’ (к. 9), *виши'ванка*, *вишита со'рочка* ‘вишита сорочка’ (к. 7), *кол'цо*, *кол'цо об'руч'чаль'не*; *кол'цо*, *об'ручка* ‘обручальний перстень без каменя’ (к. 36), *дошка*, *п'л'ушка* ‘жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою’ (к. 2), *т'ілог'р'їка*, *душе'г'р'їка* ‘безрукавка, утеплена ватою’ (к. 3), *бурка*, *с'вита*, *гун'ка* ‘давній верхній одяг з домотканого грубого сукна’ (к. 1), *хустка*, *пла'ток* ‘хустка’ (к. 14), *б'лузка*, *кофточка* ‘легкий жіночий одяг до пояса’ (к. 5), *са'чок*, *жа'кетка* ‘жіночий піджак’ (к. 4), *китиц'ї*, *торо'ки*, *па'ц'орки* ‘суцільний ряд ниток, що звисають по краях хустки’ (к. 33) та ін. Говіркова синонімія зумовлює мінімальну диференціацію досліджуваного континууму.

Поєднання ареально протиставних лексичних одиниць, які зіштовхуються в одній говірці, веде до утворення контамінованих форм. Лексична контамінація в досліджуваних говірках виявляє себе у

функціонуванні словосполучень. Наприклад, аналітичне найменування *б·і/лизна с/п·ідн'а*, відоме у говірках зі значенням ‘натільний одяг’, ‘спідні чоловічі штани’, постало шляхом поєднання лексем *б·і/лизна* та *с/п·ідн'е*, які функціонують у багатьох досліджуваних говірках. Номінація *с/п·ідн'е б·іл'/йо* ‘натільний одяг’, ‘спідні штани’ постала шляхом поєднання лексем *б·іл'/йо* та *с/п·ідн'е*, відомих у говірках із таким же значенням. За такою моделлю шляхом контамінації утворена номінація *ш/мат'а с/п·ідн'е* ‘натільний одяг’ із лексем *ш/мат'.а* ‘спідній одяг’ та *с/п·ідн'е* ‘тс’. Складна назва *д/димка ў ти^е/т'анку* ‘спідниця, густозібрана в поясі’ виникла в результаті поєднання лексем *д/димка* ‘спідниця на зборочках у поясі’, відомої в західних досліджуваних говірках, та лексеми *ти^е/т'анка* ‘спідниця, густозібрана в поясі’, яку зафіксовано в більшості досліджуваних говірок. Композит *ш/шапка-ву/шапка* виник у результаті контамінації лексем *ш/шапка* та *ву/шапка* на позначення шапки з вухами.

В окремих східноподільських говірках засвідчено розширення семантичної структури лексем. Показовою в цьому плані є лексема *б/бинда*. В більшості говірок вона вживається на позначення вузької кольорової тканини, що використовують для оздоблення одягу як прикрасу, незначні ареали утворює названа лексема для передачі сем ‘вузька смужка тканини’, ‘стрічка з візерунками’, ‘вузька прозора стрічка’, ‘стрічка для вплітання в косу’. У говірках сіл Дахталія Крижопільського району, Семенки Немирівського району, Лукашівка Тростянецького району, Кіблич, Рахнівка, Мелешків Гайсинського району Вінницької області, Конела Маньківського району Черкаської області лексема *б/бинда* конденсує в собі всі відомі семи. Лексема *в/ватник* відома у східноподільському ареалі зі значеннями ‘стьобана куртка на ваті’, ‘короткий верхній одяг на ваті’, ‘будь-який одяг з ватною підкладкою’, ‘безрукавка утеплена ватою’, ‘зимові чоловічі штани з ватною підкладкою’, ‘пальто з ватною підкладкою’, ‘куртка з ватною підкладкою та капюшоном’, ‘одіяло на ваті’, ‘матрац на ваті’. Лише у

трьох говірок лексема є полісемічною і позначає семи ‘стьобана куртка на ваті’, ‘безрукавка, утеплена ватою’ (Соф., Вікн.), ‘стьобана куртка на ваті’, ‘одіяло на ваті’ (Дол.); лексема *мат/роска* у досліджуваних говірках може реалізувати сему ‘матроська спідня смугаста сорочка’ або ‘легкий жіночий одяг до пояса’ і лише у говірці с. Танське Уманського району Черкаської області лексема має в своїй структурі обидві семи; для лексеми *ман/то* зафіксовано 10 типів семантичної структури і лише в одній говірці вона є полісемічною, де позначає жіноче пальто, розширене від плечей донизу та коротку широку шубу (Березовська, 151).

Для східноподільських говірок характерною рисою є збереження архаїчних лексем, хоча більшість із них зберігається у свідомості мовців. Давно відійшли на периферію лексико-семантичної системи говірок лексеми *дис’а/тина* ‘домоткане полотно в десять пасом’, ‘спідниця, пошита із домотканого полотна в десять пасом’, ‘чоловічі штани, пошиті з домотканого полотна в десять пасом’; *дис’а/тинка* ‘чоловіча сорочка, пошита з домотканого полотна в десять пасом’, *дис’ати/пасимки* ‘чоловічі штани, пошиті з домотканого полотна в десять пасом’; *гун’а* ‘старовинний двополий верхній одяг з домотканого грубого сукна’, ‘довгий верхній одяг з домотканого грубого сукна, розширений внизу’, ‘верхній короткий сукняний одяг з домотканого грубого сукна’, ‘довгий верхній одяг з домотканого грубого сукна, з великими бухтами та капюшоном’, ‘довга спідниця або плаття’, ‘тепла куртка’, ‘осіння розшита жіноча куртка’, ‘жіноче осіннє пальто’, ‘стара куртка’, ‘сукняна накидка з капюшоном’, ‘верхній одяг з домотканого грубого сукна з капюшоном’; *гун’ка* ‘верхній довгий одяг із домотканого грубого сукна’, ‘верхній короткий сукняний одяг з домотканого грубого сукна’, ‘верхній довгий широкий одяг з домотканого грубого сукна’, ‘довгий, широкий одяг з домотканого грубого сукна, підперезаний у стані’, ‘недбало пошитий одяг’, ‘чоловічий рясний піджак’, ‘довгий верхній одяг з домотканого грубого сукна з капюшоном, розширений внизу’, ‘довгий

верхній одяг з домотканого грубого сукна, розширений внизу’, ‘куфайка’, ‘піджак’, ‘плахта’; *де^u/с’атки* ‘чоловічі штани, пошиті з домотканого полотна в десять пасом’; *ди^е/с’а/чанка* ‘чоловіча сорочка, пошита з домотканого полотна в десять пасом’, ‘спідниця, пошита із домотканого полотна в десять пасом’; *ди^е/с’а/чанки* ‘чоловічі штани, пошиті з домотканого полотна в десять пасом’; *ко/шул’а* ‘чоловіча сорочка’, ‘грубий шерстяний джемпер’, ‘жилетка з хутряною підкладкою’, ‘чоловічий піджак з вишитою вставкою на грудях і спині’; *ман/та*, *опан/ча* ‘верхній довгополий чоловічий одяг з домотканого грубого сукна з відлогою’; *(г)о/ч’інок* ‘давній головний убір заміжньої жінки у формі шапочки’; *полот/н’анка* ‘чоловіча полотняна сорочка’; *с’ур/тук* чоловічий одяг з домотканого грубого сукна’; *чуга/йіна* ‘старовинний двополий верхній чоловічий одяг з домотканого грубого сукна’, ‘довгий верхній одяг з домотканого грубого сукна з відлогою’, ‘широке пальто’, ‘довгий плащ’; *шта/ни бамба/ков’і*, ~ *гри^е/б’ін’і*, ~ *ди^е/с’атипасин/ков’і* ‘чоловічі штани, пошиті з домотканого полотна в десять пасом’; *шта/ни полот/н’ан’і*, ~ *домот/кан’і* ‘чоловічі штани, пошиті з домотканого полотна’; *шта/ни три/нац’атн’і*, *тринац’ати/пасимки*, *полот/н’анки* ‘чоловічі штани, пошиті з домотканого полотна в тринадцять пасом’; *буш/лак* ‘верхній чоловічий одяг з домотканого грубого сукна’, ‘верхній довгополий чоловічий одяг з домотканого грубого сукна з відлогою’.

Отже, лінгвогеографічне і лексикографічне опрацювання лексики східноподільських говірок дає змогу констатувати, що на фонетичному, морфологічному та акцентуаційному рівнях вони є типовими подільськими, хоч і зазнають впливу сусідніх говорів. Для східноподільських говірок характерними є: 1) активізація творення синонімів; 2) функціонування значної кількості регіоналізмів; 3) функціонування контамінованих форм; 4) збереження архаїчних лексем; 5) зміни в семантиці лексем; 6) зміни у формальній структурі слова; 7) зміни граматичного роду лексем.

3.3. Загальноукраїнський контекст назв одягу і прикрас східноподільських говірок

Фонетико-словотвірні варіанти назв одягу і прикрас з аналогічним чи з близьким значенням функціонують у говірках інших діалектних континуумів.

Назви загальних понять, пов'язаних з одягом і прикрасами, відомі в багатьох говорах української мови, зокрема *од'аг*, *одежа*, *ўбра'н'а*, *мо'натки*, *у'бори*, *лах'мот'а*, *д'рант'а*, *стар'йо*, *розл'і'тайка*, *бала'хон*, *полот'но*, *тка'нина*, *кре'мди'шин*, *ши'фон*, *пл'уш*, *в'іл'вет*, *'байка*, *са'т'ін*, *поп'л'ін*, *'марл'а*, *ма'натки*, *каши'м'ір*, *лаў'сан*, *б'р'уки*, *чул'ки*, *гал'іфе*, *'шапка*, *шкар'петки*, *ш'л'ана*, *'шорти*, *шта'ни*, *'йуб'ка*, *полу'шубок*, *'хустка*, *хус'тина*, *тру'си*, *со'рочка*, *рука'виц'а*, *'пойас*, *пла'ток*, *п'лаўки*, *'перстин'*, *о'нуч'і*, *нос'ки*, *'майка*, *кол'цо*, *т'іл'н'ашка*, *се'реж'ка*, *пал'то*, *ко'синка*, *'кох(ф)та*, *'гудзик*, *'л'енточка*, *'лахи*, *о'ч'іпок*, *ру'башка*, *ши'р'ін'ка*, *'шуб'ка* тощо.

Опрацювавши наявні лексикографічні та лінгвогеографічні джерела, індекси аналізованої лексики у дескриптивних працях із діалектології, ми помітили, що ареали побутування лексем на позначення одягу і прикрас продовжуються в інших говорах української мови, зокрема:

у **поліських говірках** виявлено лексеми *безко'зирка* 'кашкет без козирка, який носять моряки' (Гримашевич, 17), *бе'рет*, *бе'ретка* 'головний убір з м'якої тканини або плетений без околиша і козирка' (Гримашевич, 18), *бере'жок* 'квітчасте обрамлення хустки' (Гримашевич, 18), *'биндочка* 'маленький жіночий фартушок' (Гримашевич, 19), *бума'зейка* 'байкова тканина' (Гримашевич, 25), *'ват'анки* 'теплі зимові штани з ватною підкладкою' (Гримашевич, 29), *вос'мик'лінка* 'спідниця, пошита з восьми пілок, клинів' (Гримашевич, 35), *гап'личка* 'петля в застібці, за яку чіпляється гаплик' (Лисенко, 53), *два'наду'атка* 'довга

сорочка з підтичкою з грубого полотна' (Гримашевич, 43), *де/с'атка* 'грубе полотно, з якого шиють чоловічі штани' (Гримашевич, 45), *за/пинанка* 'жіночий фартух' (Гримашевич, 54), *запи/начка* 'жіночий фартух', 'невеличка хустина', 'велика тепла хустка з китицями' (Гримашевич, 54), *ка/йомка* 'бережок хустки, на якому розміщені візерунки' (Гримашевич, 58), *к/л'інси* 'сережки, які затискають вуха, а не протягуються у дірочки' (Гримашевич, 68), *комбі/нац'і́я* 'жіноча спідня шовкова сорочка' (Гримашевич, 73), *комб'і/нашка* 'жіноча спідня шовкова сорочка' (Гримашевич, 74), *л/учка* 'намисто під шию, виплетене шириною в два пальці', 'намисто на тонкому мотузку', 'намисто з дрібних різнокольорових скелець' (Гримашевич, 90), *ман/жетка* 'кінцева частина рукава сорочки' (Гримашевич, 92), *марк'і/зет* 'легка прозора тканина' (Гримашевич, 94), *ма/тер'і́я* 'тканина, з якої шиють одяг' (Гримашевич, 94), *напе/редник* 'жіночий фартух' (Гримашевич, 100), *напи/начка* 'велика тепла сукняна хустка, яку одягають поверх іншої хустки або поверх одягу' (Гримашевич, 101), *опи/налка* 'велика тепла суконна хустка з китицями' (Гримашевич, 104), *об/руч* 'деталь головного убору заміжньої жінки у вигляді обруча, на якого закручували волосся', 'весільна обручка', 'браслет' (Гримашевич, 105), *обру/чалка* 'прикраса на пальці руки без коштовного камінця' (Гримашевич, 105), *оп/шиўка* 'манжет на рукавах сорочки', 'стоячий комір у одязі', 'смужка тканини, пришита на одязі для прикраси', 'складка в одязі', 'стрічка для обшивання спідниць' (Гримашевич, 106), *оў/чинка* 'кожух з овечої шкіри' (Гримашевич, 107), *о/дежа с/п'ідн'а* 'спідня білизна' (Гримашевич, 108), *о/дежа доро/га* 'дорогий одяг' (Гримашевич, 107), *о/дежа п/разнична* 'святковий одяг' (Гримашевич, 108), *о/дежа ро/боча* 'робочий повсякденний одяг' (Гримашевич, 108), *о/дежа с'в'ат/кова* 'одяг святковий' (Гримашевич, 108), *пал'то шаў'йотаве* 'пальто синього кольору з тонкої тканини' (Гримашевич, 113), *пал'ча* 'рукавиця' (Гримашевич, 113), *па/нама*, *па/намка* 'м'який літній сонцезахисний

головний убір із тканини' (Гримашевич, 113), *па/паха* 'висока хутряна або войлочна шапка', 'каракулева шапка', 'висока звужена до верху шапка, яку часто збивали набік', 'шапка з овчини' (Гримашевич, 114), *під/биўка* 'підкладка в одязі, підшита з вивороту' (Гримашевич, 118), *підко/л'іники* 'панчохи довжиною до колін' (Гримашевич, 120), *під/йупник* 'спідня спідниця' (Гримашевич, 122), *помоч'і* 'підтяжки в чоловічих штанах' (Гримашевич, 129), *пугаўка* 'гудзик' (Гримашевич, 135), *репс* 'цупка бавовняна тканина з дрібним рубчиком' (Гримашевич, 137), *ру/башка* *три/нац'ата* 'рубашка тринадцятна' (Гримашевич, 140), *со/лом'ян'ік* 'капелюх з соломи' (Гримашевич, 147), *спор/тиўки* 'спортивні штани' (Гримашевич, 150), *с'ц'ожка* 'стрічка заплітати волосся' (Гримашевич, 153), *тр'і/ко* 'теплі жіночі штани до колін', 'трикотажні штани' (Гримашевич, 158), *трап'йо*, *тр'ан/к'і* 'старий одяг, непридатний для носіння' (Гримашевич, 159), *хустка* *ситцева* 'хустка із ситцю' (Гримашевич, 167), *хустка* *штapel'на* 'легка позора хустка' (Гримашевич, 167), *чохло* 'кінцева частина рукава сорочки' (Гримашевич, 174), *шта/ни* *сук'н'ан'і* 'чоловічі штани з сукна' (Гримашевич, 182), *л'іфчики* 'жіночий бюстгальтер' (Гримашевич, 88); *три/нац'атка* 'сорочка з тонкого полотна' (Гримашевич, 158), *полу/шубка* 'жіночий півшубок' (Гримашевич, 129), *мак'ін/тош* 'довгий плащ із непромокаючої тканини', 'плащ без рукавів, накидка', 'довге пальто прямого покрою', 'жіноче осіннє пальто довжиною до колін', 'одяг типу піджака з довгими полами на гудзиках' (Гримашевич, 91), *пал'то* *драпове* 'пальто з грубого сукна' (Гримашевич, 113), *пал'чатка* 'рукавиця з відділенням для кожного пальця' (Гримашевич, 113; Лисенко, 151), *ри/тонда* 'рясна жіноча спідниця', 'жіноче рясне літнє плаття', 'довге жіноче плаття з теплої тканини', 'довге широке плаття для вагітних жінок', 'довга полотняна жіноча сорочка', 'тепла безрукавка' (Гримашевич, 137);

бойківських: *не/дох'ітки* 'старі недоношені речі' (Онишкевич, I, 483);

степових: *б·іл'йо* *нижн'е*, *нижн'е* *б·іл':о* ‘загальна назва спіднього одягу’ (Клименко, к. 6), *заўйаз^ска*, *заўйаз^ска* ‘мотузка, якою стягуються чоловічі штани’ (Клименко, к. 69), *к(о,а)лоша* ‘одна з двох холош штанів’ (Клименко, к. 67), *кл'ош* ‘спідниця вільна, зшита з одного полотнища’ (Клименко, 64), *кожанка* ‘шкіряна куртка’ (Клименко, 36), *ладанка* ‘кишеня, яку носили жінки під фартухом’ (Клименко, к. 62), *ноч'нуха* ‘нічна жіноча сорочка’ (Клименко, 96), *пал'то* *ве^с'н'ане*, *пал'то* *демисе/зон:е* ‘легке жіноче пальто’ (Клименко, 47), *пал'то* *су'кон:е* ‘пальто із сукна’ (Клименко, 46), *ру'башка* *л'н'анна* ‘сорочка із льону’ (Клименко, 99), *сонце^к'л'ош* ‘спідниця з одного полотнища вільного крою’ (Клименко, 64), *со'рочка* *вишита*, *со'рочка* *україн'с'ка* ‘вишита жіноча чи чоловіча сорочка (Клименко, 80), *сп'ід'ниц'я* *воїн'анна* ‘тепла спідниця’ (Клименко, к. 59), *чул'ки* *кап'ронов'і* ‘чулки із капрону’ (Клименко, 111), *ш'ворка* ‘мотузка, якою стягуються у поясі чоловічі штани’ (Клименко, к. 69), *штани* *ват'ані* ‘штани із ватину’ (Клименко, 83), *штани'на* ‘одна із двох частин штанів, що одягається на одну ногу’ (Клименко, к. 67), *полупал'то* ‘чоловіче суконне коротке пальто’ (Клименко, к. 38), *со'рочка* *с'в'атошна* ‘сорочка святкова’ (Клименко, к.81);

західноволинських: *за'пашчинка* ‘жіночий фартух на будень’ (Корзонюк, 121);

буковинських: *пар'кал* ‘тонка бавовняна тканина, перкаль, ситець (СБГ, 387), *стол'етник* ‘хустина в клітину’ (СБГ, 523), *га'чок* ‘петля’, ‘вид замка, залізний крючок з петлею’ (СБГ, 69);

південноподільських: *пог'рудки* ‘вишивка на жіночій сорочці, яка припадає на груди (Москаленко, 59);

лемківських і середньозакарпатських: *герок* ‘теплий піджак’, ‘напівпальто’ (Пашкова, 113);

поліських і середньонадніпрянських: *коби'нак* ‘верхній сукняний чоловічий одяг’ (Гримашевич, 68; Ващенко, 294); *ки'рейя*,

к(а,е,у)/рейа ‘верхній сукняний одяг’ (Гримашевич, 66; Щербина, 59);
пор/т’анки ‘шматок полотна обмотувати ногу’ (Гримашевич, 131;
 Щербина, 25), ‘кусок бавовняної матерії домашнього виробництва’
 Лисенко – 3, 169);

поліських і гуцульських: *у/б’ір* ‘святковий одяг’ (Гримашевич, 160), ‘одяг’ (Пашкова, 21);

поліських і буковинських: *наву/тинка* ‘тонка і прозора газова, капронова чи нейлонова хустка’ (СБГ, 375), ‘прозора плетена хустка білого кольору’ (Гримашевич, 113); *граф’і/роўка* ‘плісирована спідниця (СБГ, 76); спідниця-гофре’ (Гримашевич, 40); *пл’іс’і/роўка* ‘жіноча спідниця з дрібними складками’ (Гримашевич, 124; СБГ, 431);

поліських і наддністрянських: *гапка* ‘залізна петелька, на яку чіпляється гаплик’ (Лисенко, 53), ‘гаплик, металева зацібка’ (Шило, 90; Пашкова, 112);

поліських і бойківських: *запинка* ‘жіночий фартух’, ‘жіночий поясний незшитий одяг, який складається з двох шматків тканини’ (Гримашевич, 54), ‘фартух’ (Онишкевич, I, 279); *скін/д’ачка* ‘жіноче плаття’ (Гримашевич, 148), *скін/дачка* ‘червона стрічка, якою обшивають кресаню’ (Онишкевич, II, 222);

поліських і слобожанських: *поне/редниц’а* ‘жіночий фартух’ (Гримашевич, 130; Лисиченко, 339), ‘передня частина спідниці’ (Гримашевич, 130), *барах/ло* ‘старий одяг, непридатний для носіння’ (Гримашевич, 16), ‘придане нареченої у вигляді одягу та білизни’ (Магрицька, 16);

поліських і степових: *шта/ни /ватн’і* ‘теплі зимові штани з ватною підкладкою’ (Гримашевич, 181) *шта/ни /ват’н’і* ‘тс’ (Клименко, 83); *гол’ф* ‘кофта з високим коміром, який щільно облягає шию’ (Гримашевич, 39; Клименко, 53 – 54); *д/ж’інси* ‘штани з джинсової тканини’ (Гримашевич, 45); *д/жинси* ‘тс’ (Клименко, 82); *дошчо/вик* ‘плащ з непромокальної тканини’ (Гримашевич, 47), ‘плащ з водостійкої

тканини від дощу’, ‘накидка від дощу’, ‘хустка з водостійкої тканини від дощу’ (Клименко, к. 30, 31); *ко/кетка* ‘верхня передня частина сорочки’, ‘вставка на платті з такої ж тканини’, ‘верхня частина плаття’, ‘жіноча святкова шовкова блузка’ (Гримашевич, 72), ‘вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини’ (Клименко, к. 83); *л’ол’а* ‘дитяча сорочечка’, ‘довге біле плаття без пояса’ (Гримашевич, 90), ‘дитяча сорочечка’ (Клименко, 97); *ма/натки* ‘старий одяг, непридатний для носіння’, ‘будь-який одяг, який носить людина’ (Гримашевич, 91), ‘загальна назва одягу’ (Клименко, к. 1, 5); *мат/роска* ‘матроська спідня смугаста сорочка’, ‘легка жіноча блузка’ (Гримашевич, 94), ‘формена блуза з великим виложистим коміром особливого крою’, ‘жіноча або дитяча блуза з великим виложистим смугастим коміром’ (Клименко, 58); *ноч/нушка* ‘нічна жіноча сорочка’ (Гримашевич, 103), *нач/нушка* ‘тс’ (Клименко, 96); *опи/начка* ‘велика тепла суконна хустка з китицями’, ‘жіночий фартух’ (Гримашевич, 104), ‘спідниця частково зшита з кількох полотнищ’ (Клименко, к. 55); *розл’і/тайка* ‘вовняна жилетка без гудзиків’, ‘жакет з розрізами на боках’, ‘верхній одяг без гудзиків’ (Гримашевич, 139), ‘весняний довгий жакет вільного крою’, ‘одяг, який не застібається’, безрукавка, розширена донизу, яка не застібається’, ‘дитячий одяг, який не застібається’ (Клименко, к. 45); *та/с’омка* ‘стрічка, якою обшивають кінці одягу’, ‘плетене мереживо, яке пришивають до спідньої сорочки’ (Гримашевич, 155), *те/с’омка* ‘тс’ (Клименко, к. 134); *толс/тоўка* ‘піджак з поясом’, ‘чоловіча сорочка із складками на грудях і на спині’ (Гримашевич, 156), *тоўс/тоўка*, *толс/тоўка* ‘чоловіча сорочка, що не вбиралася в штани’ (Клименко, 96); *ше^uстик/лінка* ‘спідниця, пошита із шести кусків’ (Гримашевич, 177), *ше^uстик^e/лінка* ‘тс’ (Клименко, 64); *чо/хол* ‘кінцева частина рукава сорочки’ (Гримашевич, 174; Клименко, к. 85), *л’іфчик* ‘жіночий бюстгальтер’ (Гримашевич, 88; Клименко, к. 47); *косово/ротка* ‘стоячий комір у сорочці’, ‘спідня чоловіча сорочка з коміром’, ‘чоловіча сорочка з

вишитим стоячим коміром’, ‘чоловіча сорочка з розрізом збоку’, ‘чоловіча сорочка з гострим видовженим коміром’, ‘чоловіча сорочка з косим коміром і розрізом збоку, на якому пришиті гудзики’, ‘коротка безрукавка’, ‘чоловіча безрукавка’ (Гримашевич, 76), ‘чоловіча сорочка зі стоячим коміром і маніжкою коло горловини’ (Клименко, к. 82);

степових і середньонадніпрянських: *б^лр’уки* ‘чоловічі штани, загальна назва’ (Щербина, 38); *б^луси* ‘скляне намисто’ (Щербина, к. 137); *в^липл’іток* ‘стрічка для вплітання в косу’ (Щербина, 118); *в^лід’лога* ‘відвернутий і випрасуваний край на грудях одягу’, ‘частина верхнього одягу для захисту голови в негоду’ (Щербина, 60); *ган’ч’ір’я* ‘старий одяг’ (Клименко, к. 2, 3; Щербина, 157); *г^лул’ф^лик* ‘розпірка спереду чоловічих штанів’ (Щербина, 41); *жи’л’етка* ‘безрукавка, утеплена ватою’ (Щербина, 52); *заст’ібка* ‘застібка’ (Щербина, 111); *кап(у,о)р* ‘відлога’ (Щербина, 60); *ко’зачка* ‘легкий жіночий одяг до пояса’, *ко’зачка* ‘чоловіча свита’ (Щербина, 62); *кра’йі* ‘відігнуті краї капелюха’ (Щербина, 98); *к’риси* ‘відігнуті краї капелюха’ (Щербина, 98); *л’а’ничка* ‘невелика лляна жіноча хустка’ (Щербина, 103); *мало’роска* ‘вишита сорочка’ (Щербина, 29); *мат’р’ошка* ‘невелика вовняна жіноча хустка’ (Щербина, 103); *на’мисто доро’ге* ‘коралове намисто’ (Щербина, 113); *на’мисто* *д^лобре* ‘якісне намисто’ (Щербина, 113); *о’дежа до* *х^лоду* ‘одяг, який носять щодня’, ‘робочий одяг, одяг для виконання домашньої роботи, роботи на городі’ (Щербина, 22); *од’аг бу’ден:ий* ‘одяг, який часто використовують’ (Щербина, 22); *пер’ча, пер’чатка* ‘виріб з тонкої тканини, шкіри, вовняних ниток з відділеннями для всіх пальців’ (Щербина, 64); *пла’точок* *сиц:евий* ‘невелика бавовняна жіноча хустка’ (Щербина, 103); *пла’точок* ‘носова хустка’, ‘невелика бавовняна жіноча хустка’ (Щербина, 26); *со’рочка дис’а’ч:ана* ‘верхня чоловіча сорочка’ (Щербина, к. 24); *со’рочка л’:а’н:а* ‘сорочка із льону’ (Клименко, 99, Щербина, 489); *со’рочка муз’ка* ‘чоловіча сорочка’ (Клименко, 78), *со’рочка* *мужис’ка* ‘тс’ (Щербина, 28); *со’рочка н’і’чна* ‘сорочка для

спання' (Клименко, 96); *со/рочка полот'н'ана* 'сорочка із полотна' (Клименко, 79; Щербина, 28); *сп'ід'ниці'а ше'рс'т'ана* 'тепла спідниця' (Клименко, к. 59; Щербина, 47); *сп'ід'ниці'а р'ас'на* 'спідниця з густими складками' (Щербина, 46); *сп'ід'ниці'а су'кон:а* 'спідниця із сукна' (Клименко, 61, 67; Щербина, 47); *сп'ід'ниці'а те'т'анка* 'спідниця з густими зборками на поясі' (Щербина, 45); *хустка б'ежова* 'велика тепла хустка з високоякісної шерсті' (Щербина, 100); *хустка тепла* 'велика тепла сукняна хустка' (Щербина, 101); *шал'* 'велика шерстяна квітчаста хустка' (Щербина, 101); *шапка з вухами* 'чоловіча зимова шапка з накриттям для вух' (Щербина, 158); *штани с'п'ідн'і* 'спідні полотняні штани' (Щербина, 39); *хустка з'руба* 'велика тепла сукняна хустка з тороками, яку накидають на плечі' (Щербина, 101); *платок накид'ний* 'платок великих розмірів' (Щербина, 100);

степових і наддніпрянських: *же'кет, же'кетка* 'піджак' (Чабаненко, I, 311), *жа'кет, жа'кетка* 'тс' (Клименко, 59), *жа'кетка* 'тс' (Щербина, 53);

степових і наддністрянських: *запонка* 'застібка з металу або іншого матеріалу для манжетів чи коміра верхньої чоловічої сорочки (Клименко, к. 128), *зап'інка* 'защіпка для волосся, приколка' (Шило, 123);

степових і буковинських: *с'подн'і* 'чоловічі спідні штани' (БГ, 45; Пашкова, 30; Клименко, к. 66);

степових і південноподільських: *стро'чанка* 'фуфайка, стьобана куртка на ваті' (Москаленко, 68); *(з)о'с'інка* 'жіноча осіння кофта' (Москаленко, 54), *гу(о)с'інка* 'жіночий короткополий плюшевий осінній одяг' (Щербина, 54), *о'с'інчик* 'літній жіночий жакет (Москаленко, 55);

бойківських, поліських, степових: *жу'панчик* 'дівочий весняний одяг' (Гримашевич, 50), *жу'пан'е* 'жіноча шуба, не підбита хутром' (Онишкевич, I, 256), *жу'пан* 'старовинний верхній одяг із сукна, пошитий до талії', 'старовинний верхній чоловічий одяг із сукна, оздоблений хутром', 'чоловічий кожух' (Клименко, к. 42); *пасок* 'вужька ремінна

смуга підперізувати одяг’, ‘пояс спідниці чи фартуха’ (Гримашевич, 115), ‘пояс, ремінь’ (Онишкевич, II, 43; Клименко, 100, 103); *кибалка* ‘деталь головного убору заміжньої жінки, що являє собою обруч, на який закручували волосся’, ‘туго скручений шматок полотна, на який закручували волосся’, ‘жменя скрученого клоччя, на яке закручували волосся’, ‘туго скручене волокно льону або дерев’яний обручик, на який закручували волосся’, ‘волосся, викладене навколо голови’, ‘шнурок із соломи, на який закручували волосся’, ‘обруч з трьох прутів, обмотаних тканиною’, ‘вузол у намітці, місце, де закручені кінці намітки’, ‘хустка, зав’язана назад’ (Гримашевич, 65), ‘обручик, який надівають дівчата на голову, щоб до нього почепити різнокольорові стьожки’ (Москаленко, 40), ‘давній жіночий головний убір’ (Лисенко, 96), *кибавка* ‘солом’яний обруч під чепцем’ (Онишкевич, I, 347);

поліських, буковинських, степових: *панталони* ‘кальсони’, ‘верхні штани’ (СБГ, 382), ‘спідня жіноча білизна’, ‘солдатські штани чи кальсони’ (Гримашевич, 113), ‘спідні жіночі штани’ (Клименко, к. 63);

поліських, гуцульських, наддністрянських: *штанка* ‘частина штанів, яка одягається на одну ногу’ (Гримашевич, 182; Шило, 283; ГГ, 220);

поліських, західноволинських, гуцульських: *фалда* ‘складка на спідниці’, ‘складка на одязі’, ‘широка складка’, ‘трубкоподібна складка на одязі’ (Гримашевич, 161), ‘велика трубкоподібна складка на одязі’ (Корзонюк, 246), ‘складка на жіночому одязі’ (Березови, 174);

поліських, наддністрянських, закарпатських: *гун’а* ‘верхній одяг із домотканого грубого сукна’ (Гримашевич, 41), ‘верхній жіночий одяг з полотна, подібний до свитки’ (Лисенко – 3, 62), ‘верхній теплий одяг з овечої шкіри’ (Піцура, 88), ‘верхня одежа з домотканого грубого і ворсистого, переважно нефарбованого сукна (Сабадош, 54), *гуни* ‘верхній одяг’ (Шило, 98; Пашкова, 92);

поліських, середньо наддніпрянських, закарпатських: *с^лвита* ‘верхній довгополий чоловічий і жіночий одяг з домотканого сукна’, ‘чоловіча свита на підкладці зі щільної тканини’ (Щербина, 61), ‘верхній довгий одяг з домотканого сукна чи полотна’, ‘жіноче пальто на ваті’, ‘коротка свитка без капюшона’, ‘верхній жіночий одяг на ваті, внизу розширений і оздоблений апликацією’, ‘кожух із квіткою на правій полі, який одягала дівчина, коли виходила заміж’ (Гримашевич, 146), ‘жіноче плаття з тканини фабричного виробництва’ (Сабадош, 328); ‘верхній одяг із сукна’ (Пашкова, 125);

степових, середньонаддніпрянських, буковинських: *пол’ка* ‘вишита жіноча свита’ (Щербина, 62), ‘верхній одяг’ (Пашкова, 142);

поліських, середньонаддніпрянських, степових: *бант* ‘стрічка, яку вплітають у коси’ (Гримашевич, 16), ‘нейлонова стрічка’ (Щербина, 117); *баш^ллик* ‘відкидний головний убір у вигляді відлоги з довгими кінцями, пришитий до верхнього одягу’, ‘чоловічий головний убір, який носили разом з гунею, буркою’, ‘загострений доверху суконний головний убір з довгими кінцями, що діставали аж до пояса і прив’язували поясом’, ‘чоловічий капелюх з китичками’, ‘парубоцький головний убір у вигляді відлоги’, ‘головний убір із сукна, обшитий хутром’, ‘брезентова накидка з відлогою’ (Гримашевич, 17), ‘накидка на голову, яку прив’язували під коміром одягу’ (Щербина, 61); *брил’* ‘чоловічий капелюх з широкими полями, виплетений з соломи’, ‘чоловічий капелюх з широкими полями, виплетений із нитки дарничанки’, ‘фетровий капелюх’ (Гримашевич, 24), ‘чоловічий солом’яний капелюх’, ‘фетровий чоловічий капелюх з широкими полями’, ‘плетений із соломи селянський капелюх’ (Щербина, 97, 207); *буш^ллак* ‘короткий верхній одяг із домотканого сукна, утеплений ватою, який наглухо застібається’ (Гримашевич, 28; Щербина, к. 69); *ву^лшанка* ‘зимова шапка з вухами’ (Гримашевич, 36; Щербина, 125); *гетри* ‘панчоха довжиною до колін без ступні’ (Гримашевич, 38), *гетр’і* ‘тс’ (Щербина, 66); *де^лжурка* ‘мережана вставка на жіночій сорочці’

(Гримашевич, 44), *д'і/журка* 'чоловіче тепле напівпальто з хутровим коміром' (Щербина, 55); *каб'лучка* 'жіноча вушна прикраса, сережка', 'вузький перстень', 'прикраса на палець руки без коштовного камінця', 'прикраса на палець руки з коштовним камінцем' (Гримашевич, 57), 'перстень, оздоблена каменем чи каменями прикраса на палець руки', 'шлюбний перстень без жодних каменів' (Щербина, 116); *каї/ма* 'бережок хустки, на якому розміщені візерунки' (Гримашевич, 58; Щербина 105, 143); *каш/кет* 'чоловічий літній головний убір з околишем і щитком над лобом' (Гримашевич, 62; Щербина, 96); */кепка* 'літній чоловічий головний убір з околишем і щитком над лобом', 'літній чоловічий головний убір без козирка і підкладки', 'чоловічий головний убір, виплетений з різнокольорових ниток' (Гримашевич, 64; Щербина, 96); *коро/ташка* 'жіноча плюшева шубка', 'короткий жіночий одяг з хутряним коміром' (Гримашевич, 75), *коро/тушка* 'короткий верхній одяг із домотканого сукна, утеплений ватою, який наглухо застібається' (Щербина, к. 69); *ку/банка* 'висока шапка з плоским верхом', 'висока кругла шапка з овчини у вигляді циліндра', 'зимова шапка-вушанка з балабончиками зверху', 'низька кругла сукняна шапка' (Гримашевич, 79); */шапка ку/банка*, */шапка ку/банкойу* 'пряма невисока шапка' (Щербина, 95); *мо/туз^ска* 'мотузки, якими утримується на стані фартух чи спідниця' (Гримашевич, 97), *моту/зок* 'повивач', 'мотузка' (Щербина, 25, 87); *наг/рудник* 'вишита передня частина чоловічої сорочки', 'коротка жіноча блузка', 'дитяча безрукавка', 'жіноча безрукавка', 'святкова жіноча безрукавка, відрізана в талії, зі складками, обшита стрічками', 'бюстгальтер', 'фартух з нагрудником' (Гримашевич, 98), 'вишита вставка в сорочці народного крою посередині грудей' (Щербина, 35); *пе/редник* 'жіночий фартух', 'передня частина взуття, носок' (Гримашевич, 116), *пе/редн'ік* 'фартух, жіночий одяг у вигляді шматка тканини із зав'язками, який одягають спереду на сукню чи спідницю (від грудей до колін)' (Щербина, 48); *пе/тел'ка* 'петля для гудзика' (Гримашевич, 118), *пе^uт/л'а* 'петля,

обшитий нитками проріз на одязі для застібання гудзиків’ (Щербина, 109); *п’ітк/латка* ‘підкладка в чоловічій сорочці на плечах’, тканина, підшита звивороту до одягу’ (Гримашевич, 120), *п’ідк/ладка* ‘підкладка або вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини’, ‘тканина, яку пришивають зісподу одягу’ (Щербина, 32, 44); *п’ідш/таники* ‘спідні чоловічі штани’ (Гримашевич, 122), *п’ідш/тан(и,і)ки* ‘тс’ (Щербина, 38); *раз/р’ез* ‘розріз у спідниці’ (Гримашевич, 138), */розр’із* ‘тс’ (Щербина, 46); *сер/га* ‘сережки з дорогоцінного матеріалу’ (Гримашевич, 147), */серги* ‘тс’ (Щербина, 115); *тас’/ма* ‘смужка матерії, зібрана в складки’, ‘стрічка, якою обшивають кінці одягу’ (Гримашевич, 155), *т’іс’/ма* ‘тс’ (Щербина, 105); *ту/журка* ‘тужурка’ (Гримашевич, 159), ‘чоловіче тепле напівпальто з хутровим коміром’ (Щербина, 56); *фу/рашка* ‘чоловічий кашкет з шкіряним козирком’ (Гримашевич, 163), ‘чоловічий головний убір з козирком’ (Щербина, 96); *хо/лоша* ‘частина штанів, що одягається на одну ногу’ (Гримашевич, 164), *ха/лоша* ‘тс’ (Щербина, 40); */хустка тир/нова* ‘шерстяна хустка’ (Гримашевич, 167), */хустка тер/нова* ‘хустка із кашеміру’ (Щербина, 100); */чохли* ‘жіночий короткий спідній одяг без рукавів від шиї до талії’, ‘кінцева частина рукава сорочки’, ‘вишивка на рукавах’ (Гримашевич, 174), */чухли*, */чохл’і* ‘вилогі рукавів, манжети’ (Щербина, 33); *ган/ч’ірка* ‘шматок матерії, яким обмотують ногу’ (Гримашевич, 37), ‘старий, поношений, порваний одяг’ (Щербина, к. 3); *гу/цулка* ‘вишита сорочка’ (Гримашевич, 42; Клименко, к. 81; Щербина, 28); *до/ха* ‘шуба’, ‘чоловіча чи жіноча шуба з довгими широкими рукавами’, ‘шуба з короткими рукавами’, ‘жіноча шубка з штучного хутра’, ‘хутрянний зимовий верхній одяг, покритий сукном’, ‘жіноча плюшева шубка’, ‘жіночий зимовий короткий плюшевий одяг чорного кольору, розширений донизу’, ‘коротка жіноча шубка’, ‘жіноча плюшева кофта’, ‘фуфайка’ (Гримашевич, 46), ‘довга шуба з натурального хутра’ (Клименко, к.12), *до/хо*, *до/ха* ‘вид кожуха з хутрянним верхом’ (Щербина,

54); *ду^лкач* ‘жіноча нагрудна прикраса у вигляді монети’, ‘дороге намисто до грудей’ (Гримашевич, 48), *ду^л(к,з)ач* ‘жіноча прикраса у вигляді монети, яку чіпляють до намиста’ (Щербина, 113); *жилет* ‘плетена безрукавка’ (Гримашевич, 49), ‘стьобана ватяна куртка без рукавів та коміра’ (Щербина, 53), *жил’ет* ‘короткий безрукавний одяг з тканини’ (Клименко, к. 23); *кал’^л(с,ц)они*, *кал’^лсони*, *кал’^лцони* ‘спідні чоловічі штани’ (Гримашевич, 58; Клименко, к. 84; Щербина, 39); *кап’ішон*, *кап’ушон*, *кап’йушон* ‘відкидний головний убір, пришитий до верхнього одягу, відлога’ (Гримашевич, 62; Клименко, к. 120; Щербина, 60); *к’іл’це* ‘прикраса на палець руки без коштовного камінця’ (Гримашевич, 68), ‘дротяна петелька гаплика’ (Щербина, 111); *кол’готки* ‘жіночі штани із ступнею, які щільно облягають ногу’ (Гримашевич, 73; Клименко, к. 97; Щербина, 67); *ко’л’ечко* ‘прикраса на палець руки без коштовного камінця’, ‘прикраса на палець руки з коштовним камінцем’ (Гримашевич, 73; Щербина, 116); *л’ах’іўка* ‘вишивка на чоловічій сорочці’ (Гримашевич, 90), ‘вишитий поділ жіночої сорочки’ (Щербина, 37); *мала’хай* ‘хутряна шапка з широкими вухами’, ‘висока хутряна чоловіча шапка’ (Щербина, 95; Гримашевич, 91); *ман’жета* ‘кінцева частина рукава сорочки’ (Гримашевич, 92; Клименко, к. 85), *ман’^л(ж,дж)ети* ‘тс’ (Щербина, 33); *ма’н’ішка* ‘вишитий розріз на грудях сорочки’ (Гримашевич, 92), *ма’нишка* ‘вишита вставка в чоловічій сорочці’ (Клименко, к. 87), *ма’н’іжка*, *ма’нишка* ‘тс’ (Щербина, 34); *мат’н’а* ‘розпірка спереду чоловічих штанів’ (Клименко, к. 68; Гримашевич, 94; Щербина, 40); *моск’вичка* ‘теплий жіночий піджак’, ‘жіноче півпальто на ваті’ (Гримашевич, 97), ‘чоловіче суконне напівпальто’, ‘чоловічий полушубок’ (Клименко, к. 38, 39), ‘короткополе чоловіче напівпальто з хутровим коміром’ (Щербина, 55); *не^ндо^носки* ‘старе розтопане взуття’ (Гримашевич, 102), ‘старий одяг, непридатний для носіння’ (Клименко, к. 7; Щербина, 22); *об’мотка* ‘шматок тканини, яким обмотують ноги, онуча’ (Гримашевич, 104; Клименко, к. 99; Щербина, 25, 65); *обш’лаг*

‘манжет на рукавах сорочки’ (Гримашевич, 107; Клименко, к. 85), *ошла/зи* ‘вишиті манжети’ (Щербина, 34); *очкур/н’а* ‘пояс штанів’, ‘мотузка у поясі штанів’ (Гримашевич, 112; Клименко, 86), *(з)очкур/н’а* ‘будь-який, не шкіряний шнур чи мотузка’ (Щербина, к. 46); */рем·ін’* ‘шкіряний пояс для підперізування штанів’ (Гримашевич, 137; Клименко, к. 103), *с/подн’ікиⁱ* ‘спідні чоловічі штани’ (Гримашевич, 150), *с/подн’іки* ‘тс’ (Клименко, к. 66; Щербина, 39); *ти/т’анка* ‘широка спідниця з дрібними складками, зібрана в поясі на резинку’, ‘жіноче плаття, зібране в поясі на резинку’ (Гримашевич, 156), ‘спідниця, пошита з одного зшитого полотнища на зборах’ (Клименко, 63), *те/т’анка* ‘спідниця з дуже дрібними складками’ (Щербина, 63); *т’ілог/р’їйка* ‘тепла безрукавка з ватною підкладкою’ (Гримашевич, 156; Клименко, к. 22), *т’(i,e)лог/р’(i,e)йка* ‘чоловічий прямий жилет’ (Щербина, 53); *че/мерка* (Гримашевич, 170), *ч(a,e,u,y)/мерка* ‘довгий верхній чоловічий одяг’, ‘короткополе чоловіче напівпальто з хутровим коміром’ (Щербина, 55), *чу/марка* ‘довгий верхній чоловічий одяг’ (Ващенко, 294); *шаро/вари* ‘широкі чоловічі штани особливого крою, які переважно заправляють у холяви’, ‘вовняні жіночі рейтузи’, ‘теплі жіночі штани’, ‘штани з начосом’ (Гримашевич, 176), ‘домоткані широкі, зібрані внизу штани’ (Клименко, 80), *шара/вари* ‘широкі штани, які заправляють у халяви’ (Щербина, 39); *шта/ни полот/н’ан’і* ‘чоловічі полотняні штани’ (Гримашевич, 182), *шта/ни полот’н’ан’і* ‘тс’ (Клименко, 83), ‘спідні штани’ (Щербина, 39); *кар/туз* ‘чоловічий головний убір з козирком’ (Гримашевич, 63; Щербина, 96); *с/п·ідн’е* ‘спідня білизна’ (Гримашевич, 150; Клименко, к. 6; Щербина, 23); *с/витка* ‘жіноча свита’ (Щербина, 62; Гримашевич, 146), ‘саморобний одяг із сукна’ (Ващенко, 294); *са/чок, сак* ‘жіноче приталене суконне півпальто на ваті’, ‘жіночий однобортний прямоспинний піджак із чорного сукна’, ‘жіночий короткополий плюшевий осінній одяг’, ‘жіночий робочий суконний одяг вільного крою, довжиною до середини коліна’, ‘літня кофта з грубого полотна, що кроєм

нагадує жакет’, ‘жіночий святковий короткий верхній одяг, призбираний у талії, далі розкльошений, оздоблений вишивкою та кольоровими стьошками’ (Гримашевич, 145; Щербина, к. 67), ‘просторий, подібний до піджака зимовий жіночий одяг’ (Лисенко – 3, 189); *гестка* ‘підкладка в чоловічій сорочці на плечах’, ‘чотирикутний шматок матерії, який вшивають у рукав сорочки під пахвою’, ‘смужка матерії, пришита на одязі для прикраси’, ‘вишивка, розміщена на подолі плаття по колу’, ‘кокетка’, ‘вставка на плечах чоловічої сорочки’, ‘шов ззаду на сорочці, що з’єднує нижню частину і верхню’, ‘вишивка на сорочці’, ‘вишивка на передній частині жіночої сорочки’, ‘вишивка у сорочці навколо коміра’, ‘довга вишита сорочка’, ‘стародавня полотняна жіноча сорочка з короткими рукавами та вирізом на грудях’, ‘нагрудник до сорочки’, ‘широка вишита вставка у жіночій сорочці’, ‘вставка на руках жіночої сорочки’, ‘планка на спинці чоловічої сорочки’, ‘частина сорочки між горловиною і рукавом’, ‘квадратний виріз у жіночій сорочці’, ‘верхня частина жіночої сорочки’, ‘відрізне жіноче плаття, широке внизу’, ‘планка для гудзиків у жіночій блузці’, ‘вишита дівоча святкова сорочка’ (Гримашевич, 43), ‘вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини’ (Клименко, к. 83); *ме^uреж^uка* ‘вставка, в якій вишивку поєднували з технікою прорізування візерунків’ (Щербина, 34), ‘вишивка’ (Гримашевич, 95); *бобка* ‘вельветова куртка’, ‘чоловіча куртка’, ‘коротка курточка’, ‘тепла спортивна куртка’, ‘дитяча курточка’, ‘безрукавка з ватною підкладкою’, ‘безрукавка з хутряною підкладкою’, ‘чоловічий одяг типу піджака з нагрудними кишенями, на замку і резинці, широкій планці внизу’, ‘жіночий жакет з довгими рукавами, які закінчуються манжетами’, ‘різновиди кофт’, ‘різновиди чоловічих сорочок’, ‘різновиди жіночих блузок’, ‘різновиди футболок’, ‘різновиди теплих плетених кофт’, легка літня безрукавка, ‘довгий теплий вовняний одяг, який одягали під кожух’, ‘короткий сукняний зимовий одяг з гудзиками’ (Гримашевич, 21), ‘спортивна блуза з металевою

застібкою’ (Лисенко – 3, 33) *бобачка*, *бобка* ‘легенька куртка із напуском у поясі і на манжетах’ (Клименко, 59);

поліських, середньонадніпрянських, західноволинських: *капел’уш* ‘головний убір з широкими полями, фетровий капелюшок’, ‘тепла зимова шапка-вушанка’ (Гримашевич, 60), *капел’уша* ‘фетровий капелюх’ (Щербина, 97), *капел’уш* ‘головний убір для чоловіків’ (Корзонюк, 135), *капел’юш* ‘тс’ (Лисенко – 3, 91);

поліських, середньонадніпрянських, слобожанських: *на’м’ітка* ‘головний убір заміжньої жінки у вигляді довгого шматка полотна, який одягали зверху на очіпок’ (Гримашевич, 100), ‘пов’язка чи покривало на голову’ (Ващенко, 294), ‘рідкоткане полотно, яким махають над молодими під час обряду покривання і яким зав’язують голову молодій поверх очіпка’ (Магрицька, 92);

поліських, степових, волинських: *ман’кет* ‘брижка біля коміра’ (Гримашевич, 92), ‘кінцева частина рукава сорочки’ (Гримашевич, 92; Корзонюк, 159), *ман’кета* ‘тс’ (Клименко, к. 85);

середньонадніпрянських, степових, західноволинських: *п-ід’шиўка* ‘підкладка або вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини’, ‘тканина, яку пришивають зісподу одягу’ (Щербина, 32, 44), ‘підкладка у верхньому одязі’ (Корзонюк, 185);

середньонадніпрянських, степових, західноподільських: *коро’таш* ‘короткий верхній одяг із домотканого сукна, втеплений ватою, який наглухо застібають’ (Щербина, к. 69), ‘осінньо-зимовий короткий одяг для жінок’ (Брилінський, 52);

середньонадніпрянських, степових, надністрянських: *капа* ‘частина верхнього одягу для захисту голови в негоду’ (Щербина, 60; Шило, 136);

середньонадніпрянських, степових, закарпатських: *бирка* ‘шапка, виготовленої з овечої вовни’ (Щербина, 94), *быр’ка* ‘хутрянний комір’ (Сабадош, 24);

поліських, середньонадніпрянських, степових, закарпатських:
душег'р'ейка ‘безрукавка з ватною підкладкою’ (Гримашевич, 48),
душог'р'ейка ‘жіночий приталений жилет’ (Щербина, 53), ‘вид верхнього одягу’ (Пашкова, 6);

буковинських, середньонадніпрянських, подільських, закарпатських: *п'ід^м.ичка* ‘нижня частина жіночої сорочки’, ‘вишивка по подолу сорочки’ (БГ, 45 – 46; Брилінський, 74), ‘поділ жіночої сорочки’ (Щербина, 36), ‘підкладка, матеріал, пришитий зісподу одягу’ (Піцура, 87); *мо'нисто* ‘жіноча прикраса на шию, намисто’ (Гримашевич, 100; Щербина, 112; Дзендзелівський – 1, к. 162);

поліських, бойківських, середньонадніпрянських, західноподільських: *ко(а)'рал'і* ‘жіноча шийна прикраса, намисто переважно червоного кольору’, ‘жовті буси’ (Гримашевич, 75), *ко'ралик* ‘намистинка’ (Онишкевич, I, 376), ‘коралове намисто’ (Щербина, 112), ‘намисто’ (Брилінський, 52);

поліських, бойківських, середньонадніпрянських, надністрянських: *с'іп'рак* ‘чоловічий довгий одяг із грубого сукна’ (Гримашевич, 147), ‘сукняна куртка’, ‘куртка з сіро-синього сукна, зі стоячим коміром’ (Онишкевич, II, 219; Пашкова, 123), ‘верхній довгополий одяг із грубого сукна’ (Ващенко, 293), ‘тс’ (Щербина, 58), *сі'рак* ‘верхній чоловічий одяг з овечого сукна’ (Шило, 239);

поліських, бойківських, середньонадніпрянських, степових:
кос'ник ‘стрічка, пришита внизу до спідниці’, ‘стрічка заплітати коси’ (Гримашевич, 68), *кіс'ка* ‘вовняний кісник для волосся’ (Онишкевич, I, 353), *к'і(о)с'ник* ‘стрічка’ (Щербина, 118);

поліських, буковинських, бойківських, гуцульських: *ко'шул'а* ‘сорочка’ (СБГ, 230) ‘жіноча спідня сорочка’, ‘жіноча верхня сорочка’, ‘голошия довга жіноча сорочка, вишита на рукавах і внизу’, ‘жіноча блузка’, ‘жіноча блузка з тонкого полотна’, ‘тепла вовняна кофта’, ‘жіноча квітчаста кофта, блузка’, ‘чоловіча сорочка зі стоячим коміром, у

якій манжети, комір і маніжка вишивалися червоними і чорними нитками’, ‘чоловіча сорочка, яку одягали в косовицю’, ‘дитяча або тепла м’яка кофта’ (Гримашевич, 77), ‘сорочка’ (Онишкевич, I, 384), *ка/шуля*, *ко/шуля* ‘жіноча кофта’, ‘вишита сорочка’ (Лисенко – 3, 95), ‘сорочка’ (ГГ, 103);

поліських, буковинських, гуцульських, закарпатських: *д/ранка* ‘стара драна сорочка’ (СБГ, 102; Пашкова, 57), ‘старий одяг, непридатний для носіння’, ‘стара жіноча полотняна сорочка’ (Гримашевич, 47), ‘загальна назва старого одягу’, ‘загальна назва подраного одягу’ (Клименко, к.2, 3; Піцура, 86), ‘стара сорочка’ (Березови, 65; ГГ, 63), ‘ганчірка’ (Пашкова, 57);

поліських, середньонадніпрянських, буковинських, степових: *п/л’ушка* ‘плюшевий зимовий жіночий жакет або куртка’ (СБГ, 432), ‘коротка жіноча плюшева шубка’, ‘велика тепла хустка’, ‘жіночий плюшевий піджак’, ‘кофта з плюшу’, ‘довге плюшеве пальто’ (Гримашевич, 126), ‘жіночий короткополий плюшевий осінній одяг’ (Щербина, 54);

поліських, подільських, бойківських, гуцульських: *д/димка* ‘спідниця з домотканого полотна з вибійчаним малюнком внизу’, ‘вовняна жіноча спідниця’, ‘спідня спідниця, оздоблена плетеним мереживом’, ‘широка спідниця, пояс у якій при зібраній на шнурок’, ‘вузька спідниця’, ‘тонка напівпрозора тканина’, ‘тканина, з якої шиють напірники’ (Гримашевич, 45), ‘спідниця’ (Онишкевич, 215; Брилінський, 31; ГГ, 59), ‘верхній одяг полотняний фарбований’, ‘жіноча спідниця з грубого полотна’ (Пашкова, 132);

поліських, подільських, степових, бойківських: *припин/да* ‘фартух’ (Клименко, к. 60; Гримашевич, 134; Брилінський, 78), ‘запаска’ (Онишкевич, II, 141);

поліських, середньонадніпрянських, степових, буковинських: *о/пинка* ‘святкова запаска’ (БГ, 45), *о/п:инка* ‘велика тепла суконна хустка

з китицями’, ‘жіночий фартух’ (Гримашевич, 105), *о/пинка* ‘фартух, жіночий одяг у вигляді шматка тканини із зав’язками, який одягають спереду на сукню чи спідницю (від пояса до колін)’ (Щербина, 48); *ко/билка* ‘дротяна петелька гаплика’ (Щербина, 110; МСБГ, IV, 61, 75; Никончук, 257 – 259);

поліських, середньонаддніпрянських, степових, бойківських:
кожу/шок ‘короткий кожух’ (Гримашевич, 70; Онишкевич, I, 364), ‘жіночий кожух’ (Клименко, к. 10; Щербина, 58); *лах/м·іт’а* ‘старий непридатний для носіння одяг’, ‘одяг взагалі’ (Гримашевич, 84), ‘лахміття, ганчір’я’ (Онишкевич, I, 405), *лах/м·(і,о)т’(:)а* ‘старий, порваний, поношений одяг’ (Щербина, 171);

поліських, середньонаддніпрянських, степових, закарпатських:
ха/лошн’а ‘штанина, одна з холош штанів’ (Щербина, 40), *хо/лошн’а* ‘одна з холош штанів’ (Лисенко – 1, 40, 42), ‘одна штанина штанів з грубого домотканого сукна’ (Сабадош, 404), *хо/лошн’і* ‘сукняні штани’ (Пашкова, 127);

поліських, степових, середньонаддніпрянських, західноволинських: *чохла* ‘кінцева частина рукава сорочки’ (Гримашевич, 174; Клименко, к. 85; Щербина, 33; Корзонюк, 257);

поліських, степових, слобожанських, закарпатських: *поне/редник* ‘жіночий фартух’ (Гримашевич, 130; Клименко, к. 60; Лисиченко, 339; Дзендзелівський – 1, I, к. 57), ‘передня частина запаски’ (Лисенко – 3, 168);

поліських, середньонаддніпрянських, степових, бойківських, закарпатських: *бе/кеша* ‘верхній довгополий чоловічий одяг із домотканого грубого сукна з відлогою’ (Щербина, 60), ‘верхній одяг з брижами в стані’, ‘свита без капюшона’, зимовий жіночий одяг до колін з овечого хутра’, ‘короткий зимовий одяг без коміра’, ‘короткий зимовий одяг без коміра’, ‘чоловіче півпальто, обшите хутром’ (Гримашевич, 18); ‘короткий кожух’, ‘критий сукном кожух’ (Пашкова, 77); *п/лахта*

‘фартух’, ‘жіноча спідниця’ (Гримашевич, 124), ‘плахта’ (Онишкевич, II, 79; Ващенко, 294), ‘спідниця, частково зшита з кількох полотниць (Пашкова, 33; Клименко, к. 55), ‘жіночий одяг, що складається з суцільного шматка тканини і використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки, при цьому передні кути підтикані під пояс’, ‘частина тканини, яку залишають при пошитті одягу із внутрішнього боку; запас’ (Щербина, 306), ‘рядно, в якому носять сіно’ (Сабадош, 233);

поліських, бойківських, степових, середньонадніпрянських, гуцульських: *пазуха* ‘розріз на грудях сорочки’ (Гримашевич, 113; ГГ, 143), ‘перед сорочки з розрізом’, ‘розріз у вишиваній сорочці’ (Онишкевич, II, 34; Клименко, к. 88), ‘суцільна вставка в чоловічій сорочці’, ‘вишита вставка в жіночій сорочці народного крою посередині грудей’ (Щербина, 34, 35);

поліських, середньонадніпрянських, степових, закарпатських, надністрянських: *куртка* ‘короткий демісезонний одяг’ (Гримашевич, 80; Клименко, к. 49), ‘короткий верхній одяг із домотканого сукна, утеплений ватою, який наглухо застібають’ (Щербина, к. 69), ‘утеплене півпальто (Піцура, 90), *куртик* ‘верхній зимовий чоловічий одяг’ (Шило, 156);

поліських, середньонадніпрянських, степових, бойківських, закарпатських: *ку/файка* ‘стьобана куртка на ваті’ (Гримашевич, 81; Сабадош, 157), *фу/файка* ‘тс’ (Онишкевич, I, 399), *к(о,у)/ф(хв)айка*, *фу/файка* ‘тс’ (Щербина, 40);

поліських, середньонадніпрянських, степових, буковинських, західноподільських: *бала/хон* ‘просторе жіноче плаття’, ‘погано пошитий одяг’ (СБГ, 23); ‘простора накидка з рукавами, яку одягають поверх усього одягу для захисту від дощу’, ‘груба накидка без рукавів для захисту від дощу’, ‘зимовий верхній одяг з ватною підкладкою’, ‘старовинний широкий верхній одяг з домотканого грубого сукна, схожий

на свиту', 'широке, переважно жіноче пальто', 'просторий літній плащ з легкої тканини', 'широке плаття', 'будь-який широкий, не підігнаний до талії одяг', 'будь-який верхній одяг, вузький у плечах і розширений до низу', 'зневажлива назва одягу, який не пасує людині' (Гримашевич, 16), 'загальна назва дуже просторого одягу', *знев.* 'поганий недоладно пошитий одяг' (Клименко, к. 8), 'просторий одяг' (Щербина, 61), 'просторий верхній одяг' (Брилінський, 11);

поліських, буковинських, гуцульських, степових, закарпатських: *ʎgam'i, ʎgach'i* 'чоловічі штани з овечої вовни, із сукна' (БГ, 45), 'штани з домотканого полотна або сукна' (ГГ, 44) 'верхні чоловічі штани' (СБГ, 69), 'широкі полотняні штани', 'вузькі чоловічі штани, які кріпляться за допомогою шворки' (Гримашевич, 38), *ʎgacha* 'одна з двох частин штанів' (Клименко, к. 67), *ʎgamki* 'кальсони, чоловічі нижні штани' (Березови, 56), *ʎgam'i* 'підштанники', 'штани з домотканого полотна' (Сабадош, 56);

поліських, буковинських, степових, бойківських, закарпатських: *ногаʎвиц(ʎ)а* 'холоша, панчохи' (СБГ, 338), 'штанина' (Гримашевич, 103; Клименко, к. 82; ГГ, 133; Сабадош, 209), 'рукавиця' (Гримашевич, 103), 'штани' (Онишкевич, I, 494);

поліських, буковинських, степових, бойківських, середньонаддніпрянських: *кʎрайка* 'широкий пояс' (БГ, 49); 'витканий кольоровий пояс', 'вузька сплетена з ниток мотузка для підперізування стану', 'жіночий фартух', 'мотузок, яким спідниця тримається на тілі' (Гримашевич, 78), 'вузький кольоровий, переважно червоний, шерстяний чоловічий пояс' (Москаленко, 44), 'вовняний пояс, крайка', 'солом'яна стрічка, з якої плетуть капелюхи' (Онишкевич, I, 384), 'пояс' (Ващенко, 295);

поліських, степових, південноподільських, середньонаддніпрянських, нижньонаддніпрянських: *ʎбаска* 'зібрана частина тканини на поясі спідниці' (Гримашевич, 16), 'жіноча кофта

пошита в талію, а внизу широка' (Москаленко, 16), 'важкий жіночий одяг з довгими рукавами, пошитий у талію, на зборах, покритий плисом', 'середньої довжини жіноча кофта, пошита у талію, розширена до низу', 'ватяна безрукавка' (Клименко, к. 15), 'жіноча кофта навипуск', 'зібрана частина тканини на поясі спідниці' (Щербина, 143), 'верхній короткополий жіночий одяг, пошитий у талію і від талії донизу зібраний у складки' (Чабаненко, I, 68), 'літній жіночий одяг без коміра, схожий на кофту, має ззаду дві фалди' (Сизько – 1, 10, 33);

поліських, степових, подільських, гуцульських, наддністрянських, закарпатських: *ш/м(о)ат':а* 'одяг' (Гримашевич, 180; Клименко, к. 1), 'білизна' (Гримашевич, 180; Клименко, к. 6; Москаленко, 77; Шило, 281), 'старий одяг, непридатний для носіння' (Гримашевич, 180; Клименко, к. 2, 3; Дзендзелівський – 1, к. 153; Шило, 281; ГГ, 217), 'брудний одяг' (Клименко, к. 5), *ш/мат'е* 'ганчірка' (Пашкова, 40) ;

поліських, бойківських, західноволинських, степових, наддністрянських, гуцульських: *ма/нат'.а* 'старий одяг, непридатний для носіння' (Гримашевич, 92), *ма/нат'е* 'одяг' (Онишкевич, I, 429), 'білизна', 'ганчір'я' (Пашкова, 36), *ма/нат':а* 'загальна назва старого одягу' (Клименко, к. 1, 2), 'одяг' (Корзонюк, 159);

поліських, закарпатських, західноволинських, гуцульських, бойківських, наддністрянських: *плат* 'шматок тканини', 'хустка', 'шматок тканини, у який збивають олію' (Гримашевич, 123), 'біла вишивана хустка' (Дзендзелівський – 1, I, к. 56), 'фартух' (Дзендзелівський – 1, I, к. 57), 'рядно', 'ноша на спині, загорнута у рядно' (Корзонюк, 187), 'хустина', 'шматок тканини', 'ганчірка' (Березови, 136), 'шматок полотна або іншої тканини' (ГГ, 150), 'фартух' (Сабадош, 232), 'ганчірка' (Пашкова, 33);

поліських, південноподільських, буковинських, гуцульських, наддністрянських, надсянських: */хутро* 'довгий верхній одяг з хутра,

шуба', 'жіноча шуба', 'довге зимове пальто з купованого матеріалу', 'кожух, покритий тканиною' (Гримашевич, 168), *'футро* 'рід жіночого одягу' (Терешко, 424), *футро, хутро* (Герман, к. 199), *'футро* 'хутро', 'підкладка' (Березови, 177; ГГ, 199); 'одяг із хутра' (Пашкова, 130);

поліських, буковинських, середньонадніпрянських, степових, надністрянських, бойківських: *бурн^л(м)ус* 'суконний плащ чи накидка від негоди' (Гримашевич, 27), *бур^лмус, бур^лнус* 'чоловічий ватний одяг середньої довжини, пошитий у талію' (Клименко, к.16), *'бур^л(м,н)ус* 'верхній довгополий одяг із грубого сукна, без підкладки, який чоловіки одягали для виконання домашньої роботи' (Щербина, 58), *бур^лн(м)ус* 'довгий легкий жіночий одяг', 'довга одежа, яку надівають від дощу або снігу' (Ващенко, 18; 46, 35), *бур^лмус* 'короткий жіночий одяг на ваті без коміра' (Сизько – 1, 14), *'борнус* 'вид чоловічого зимового одягу' (Лисенко – 4, 9), *бур^лмус* 'довгий верхній плечовий жіночий одяг з рукавами; з домотканого або фабричного сукна' (Матейко, 78), *'бурмус, 'бурнус* 'просторий подібний до піджака зимовий жіночий одяг з фабричного сукна' (Лисенко – 2, 38), *бур^лмуз* 'пальто, подібне до чемерки' (Шило, 63), *бур^лнус* 'верхній чоловічий одяг', 'куртка на ваті, жіночий одяг із сукна' (Пашкова, 109); *виши/ванка* 'вишита сорочка' (Гримашевич, 33; Клименко, к. 80; Шило, 73; Щербина, к. 28);

поліських, середньонадніпрянських, степових, подільських, закарпатських, надністрянських: *за'вушниці'а* 'жіноча вушна прикраса, сережка' (Гримашевич, 51; Брилінський, 37), *за'вушниці'а, за'ушниці'а* 'тс' (Дзендзелівський – 1, к. 163), *за'ушн'іца* 'тс' (Лисенко, 77), *за'вушниці* 'тс' (Шило, 119; Сабадош, 90), 'деталь вінка молодої' (Щербина, 120);

поліських, середньонадніпрянських, степових, подільських, бойківських, закарпатських: *б^л'уза* 'короткий жіночий одяг, який носять поверх сорочки' (Гримашевич, 20), 'чоловіча куртка' (Онишкевич, 59; Пашкова, 82), 'піджак', 'пальто' (Пашкова, 90) *б^лузка* 'легкий короткий до пояса жіночий одяг' (Клименко, 58), 'легка жіноча кофта'

(Щербина, к. 61), *бл'узо* 'жіноча полотняна додільна сорочка, яку одягали наспід', вона має значення 'верхня жіноча сорочка', 'верхня невишита сорочка, яку одягали й чоловіки, і жінки; кроєм нагадувала чоловічу сорочку', 'жіноча полотняна сорочка, відрізна по лінії грудей, з підплічкою', 'нічна жіноча сорочка' (Щербина, к. 27), *бл'узка* 'блузка' (Брилінський, 13), *бл'уска* 'блузка', 'коротка куртка' (Сабадош, 27);

поліських, середньонадніпрянських, степових, західноволинських, гуцульських, наддністрянських: *каптур* 'головний убір заміжньої жінки у формі шапочки, очіпок', 'весільна шапочка нареченої', 'капюшон', 'чоловічий головний убір з околишем і щитком над лобом, кашкет', 'капюшон', 'капелюх', 'старовинний чоловічий головний убір', 'дитяча шапочка' (Гримашевич, 60, 62), 'накидка на голову від дощу і холоду' (Клименко, к. 27), *каптур* 'відлога' (Щербина, 60), *каптур* 'рід жіночого очіпка' (Корзонюк, 135), 'старовинний головний убір заміжньої жінки' (Лисенко – 3, 92), 'жіночий головний убір, який одягали нареченій наприкінці весілля' (Березови, 89), 'чепець', 'шапка' (Шило, 137);

поліських, степових, середньонадніпрянських, бойківських, наддністрянських, буковинських: *бурка* 'довгий верхній чоловічий одяг із домотканого сукна (Гримашевич, 26), 'чемерка' (Онишкевич, 77), 'старовинний довгополий верхній чоловічий одяг з домотканого грубого сукна з відлогою', 'брезентовий плащ з відлогою', 'накидка без рукавів, з відлогою від дощу' (Клименко, к. 24, 28, 30), 'верхній довгополий чоловічий одяг із домотканого грубого сукна з відлогою' (Щербина, 59), 'пальто з овечої вовни' (Шило, 63), 'довгий повстяний безрукавний накидний плащ з відлогою' (Пашкова, 86);

поліських, степових, бойківських, західноволинських, гуцульських, закарпатських: *бунда* 'довге старовинне жіноче плаття прямого покрою', 'тепла вовняна, переважно картата спідниця', 'довга жіноча спідниця прямого покрою', 'тепла спідниця', 'квітчаста жіноча

спідниця', 'широка спідниця зі складками', 'довга дитяча полотняна сорочка', 'жіноча спідня сорочка', 'довга чоловіча чи жіноча сорочка з грубого полотна', 'безрукавка', 'жіноча кофта', 'дитяче плаття', 'дитяче плаття з грубого полотна, пошите мішком, з вирізаними дірками для голови і для рук', 'будь-яка жіноча спідниця', 'довге плаття', 'святкове плаття', 'плаття з домотканої вовни', 'довге суцільно кроєне жіноче плаття', 'широке жіноче плаття зі зборками на поясі', 'літнє, переважно ситцеве жіноче плаття', 'будь-яке жіноче плаття', 'негарне, незграбно пошите плаття', 'довге широке, незграбне, не за розміром плаття', 'тепла зимова куртка', 'будь-який дуже довгий одяг', 'широкий одяг у вигляді накидки від дощу', 'верхній довгий одяг у вигляді накидки від дощу' (Гримашевич, 26), 'занадто широке пальто, плаття' (Москаленко, 18), 'кожух без рукавів', 'верхній чоловічий одяг' (Онишкевич, 76), 'дитяча сукня' (Корзонюк, 78), 'довге дитяче плаття' (Лисенко, 38), 'верхній непромокальний одяг від дощу' (Березови, 29), 'кожушок без рукавів, що застібається збоку або вдягається через голову', 'кожух, покритий сукном' (ГГ, 31), 'кожух-безрукавка з овечої шкури, який одягають через голову' (Піцура, 88), 'короткий кожушок-безрукавка' (Сабадош, 32), 'овчинна безрукавка найдавнішого крою', 'довгий і широкий одяг, накидка із хутра' (Пашкова, 74);

поліських, степових, буковинських, подільських, західноволинських, гуцульських: */кул'чик* 'сережка' (СБГ, 240; Гримашевич, 80; Москаленко, 46; Онишкевич, I, 394; Щербина, 114; Брилінський, 54; Корзонюк, 147; ГГ, 98);

поліських, буковинських, бойківських, подільських, середньонадніпрянських, гуцульських, закарпатських: */гун'ка* 'вид довгої свити з домотканого сукна' (СБГ, 78), 'верхній жіночий одяг з домотканого сукна, свита', 'свитка з забором', 'пряма, приталена свита', 'коротка свитка', 'довгий верхній одяг із сукна, розширений донизу', 'зимове жіноче верхнє вбрання, підбите ватою', 'верхній довгий одяг

типу шинелі’, ‘пальто’, ‘пальто на ваті’, ‘напівпальто’, ‘напівпальто, яке не пасує людині’, ‘плащ’, ‘плащ з капюшоном’, ‘тепла накидка’, ‘довге тепле жіноче плаття’, ‘легкий жіночий піджак’, ‘накидка, якою накривають коней, сіно’, ‘груба тканина’ (Гримашевич, 41), ‘плащ, дощовик’ (Москаленко, 26), ‘верхній чоловічий одяг домашньої роботи, чемерка, рід сіряка з домашнього сукна’, ‘тканина з овечої вовни’, ‘сіряк з довгими рукавами’ (Онишкевич, 199), ‘верхній жіночий одяг з полотна, подібний до свитки’ (Лисенко – 2, 62), ‘верхній одяг з домотканого сукна’ (Пашкова, 99);

поліських, буковинських, бойківських, степових, середньонадніпрянських, закарпатських, гуцульських: *’цур’я* ‘старий, дуже поношений, порваний одяг, лахміття’ (СБГ, 633), *’цур’є* ‘старий одяг непридатний для носіння’ (Гримашевич, 169), *’цундри* ‘лахміття’, ‘дрантя’ (Онишкевич, II, 358), *’цурка* ‘тс’ (Клименко, к.2), *’цур’я* ‘старий одяг’, ‘дуже порваний одяг, лахміття’ (Щербина, 22), *’цур’а* ‘одяг з домотканого полотна’ (Дзендзелівський – 1, II, к. 153; Пашкова, 41), *’цурі*, *’цуря* ‘лахміття’ (ГГ, 208);

поліських, середньонадніпрянських, степових, буковинських, бойківських, західноволинських, гуцульських, закарпатських: *’дрант’є* ‘речі, одяг’ (БГ, 111), ‘старий одяг, непридатний для носіння’, ‘одяг’ (Гримашевич, 47), *’дран’т’а* ‘ганчір’я’ (Онишкевич, 232, Корзонюк, 111; Пашкова, 58), ‘загальна назва старого одягу’ (Клименко, к. 2), *’дрант’а* ‘тс’ (Щербина, 484), ‘зношені порозривані одяг, білизна’ (Брилінський, 33), *’дранті* ‘старий подертий одяг, лахміття’ (Березови, 65), *’дрант’и’є* ‘старий зношений, порваний одяг’ (Піцура, 86), *’дрант’є* ‘що-небудь порване, старе’ (Сабадош, 78);

буковинських, бойківських, надністрянських, гуцульських, поліських, середньонадніпрянських, південноподільських, закарпатських: *коўт’ки* ‘сережки’ (БГ, 69; Гримашевич, 70, Щербина,

115; Терешко, 424; Дзендзелівський – 1, к. 163; ГГ, 98; Шило, 145), ‘кучері’ (Онишкевич, I, 363);

буковинських, поліських, бойківських, степових, подільських, закарпатських, західноволинських, гуцульських: *па'ц'орки* ‘бісер’ (БГ, 63), ‘жіноча шийна прикраса, намисто’, ‘святкове намисто’, ‘намисто в одну низку’, ‘намисто з великими намистинами’, ‘намисто з бісеру’, ‘намисто у вигляді стрічки, виплетене з дрібних намистин’, ‘негарні стрічки для волосся’, ‘сережки’, ‘китиці навколо хустки’ (Гримашевич, 116), ‘намистинка’, ‘разок із скляних намистинок’ (Онишкевич, II, 46), ‘загальна назва подраного одягу’, ‘нитки, які вистріпалися з одягу’, ‘суцільний ряд ниток, що вільно звисають на краях хустини’ (Клименко, к. 3), ‘суцільний ряд ниток, що вільно звисають на краях хустки’ (Щербина, 105), ‘намисто’ (Брилінський, 71), *па'ц'орки* ‘тс’ (Дзендзелівський – 1, II, к. 162), *пац'ур'кы* ‘тс’ (Сабадош, 219); *па'цьоре* ‘тс’ (Корзонюк, 180), *па'цьорки* ‘дрібне намисто’, ‘коралі’ (Лисенко, 155), *па'цірка* ‘намистина’ (ГГ, 145);

поліських, буковинських, бойківських, степових, середньонаддніпрянських, подільських, західноволинських, гуцульських: *за'паска* ‘фартух’ (СБГ, 138), ‘жіночий вовняний одяг, що використовується для обгортання стану поверх сорочки’ (БГ, 45), ‘жіноча спідниця’, ‘незшита спідниця, яку запахують на стані’, ‘широка жіноча спідниця’, ‘спідниця з двох пілок з розрізами по боках’, ‘жіночий поясний одяг у вигляді шматка тканини, який одягають поверх сорочки замість спідниці’, ‘жіночий поясний одяг з двох незшитих полотнищ домашнього ткання’, ‘обгортка під спідницю’, ‘спідня спідниця’, ‘підкладка у спідниці’, жіночий тканий фартух’, ‘фартух із полотна’, ‘вишитий фартух’, ‘витканий фартух, який нагадує килим’, ‘вовняний пояс, переважно зеленого чи червоного кольору’, ‘витканий пояс’, ‘вишитий пояс’, ‘пояс, виплетений з соломи’, ‘чоловічий червоний пояс’ (Гримашевич, 53), ‘фартух’ (Онишкевич, I, 279), ‘два полотнища домашнього ткання, уживані замість спідниці’,

‘фартух’ (Клименко, к. 56), ‘жіночий святковий одяг на зразок спідниці, зроблений із двох зшитих до половини полотнищ, переважно з вовняної картатої тканини’, ‘різновид спідниці, спідниця з розпірками по обидва боки, які не доходять до пояса’ (Щербина, 47), ‘фартух’ (Брилінський, 39), ‘спідниця’ (Ващенко, 294), ‘жіночий фартух на будень’ (Корзонюк, 121), ‘два вовняні полотнища, які одягають замість спідниці’ (Березови, 75), ‘жіночий поясний одяг з двох полотнищ, тканий з вовняної пряжі’ (ГГ, 77);

поліських, волинських, наддністрянських, бойківських, буковинських, наддніпрянських, степових, лемківських, покутських, закарпатських: *ак/равка, ак/райка, к/райка* ‘виплетений з вовни кольоровий жіночий або чоловічий пояс для підперізування кожуха, свити чи верхньої чоловічої сорочки’ (Лисенко – 3, 25), *к/райка* ‘жіночий кольоровий матер’яний пояс’ (Лисенко – 2, 37), *ок/райка* ‘жіночий тканий пояс’ (Лисенко – 2, 16), *ак/райка* ‘тканий жіночий пояс’ (Лисенко – 2, 16), *ок/райка, к/райка* ‘витканий кольоровий пояс’, ‘вузька сплетена з ниток мотузка для підперізування стану’, ‘жіночий фартух’, ‘мотузок, яким спідниця тримається на тілі’ (Гримашевич, 78), *к/райка* ‘шерстяний барвистий жіночий пояс’ (Корзонюк, 142), ‘жіночий, зрідка чоловічий пояс із грубої, переважно вовняної кольорової пряжі’ (Веремійчик, 160), *к/райка* ‘довгий вузький шматок тканини для сповивання немовляти’ (Євтушок, 76), ‘кольоровий тканий пояс підперізувати кожух’ (Горбач – 7, 108), ‘поясок з вовни’ (Горбач – 5, 470), ‘вовняний пояс’, ‘солом’яна стрічка, з якої плетуть капелюхи’ (Онишкевич, I, 384), ‘широкий пояс, витканий із різнокольорових ниток’ (Прокопенко, 434), *ок/равка* ‘домотканий жіночий шерстяний пояс у три пальці шириною’ (Сизько, 96 – 97), *ок/райка* ‘пояс’ (Ващенко, 68), *к/райка* ‘пояс чоловічий, вузький або широкий, вовняний, кольоровий, переважно червоний’ (Москаленко, 44), *к/райка* ‘пояс, узорно витканий із шерстяних ниток’, ‘нашийна прикраса з бісеру’, ‘шнурочки різнокольорові для обшиття спідниць заміжніх жінок’, ‘пояс з обрізу сукна або з іншої тканини’ (Матейко – 1, 106), *ок/равка, ок/райка* ‘пояс вовняний, яким підперізували опинку’,

‘крайка ткани вовняна поліхромна для закріплення запасок’ (Матейко – 1, 107).

Крім того, у досліджуваних говірках зафіксовано ряд ендемічних назв – «лінгвем локального поширення, що не повторюються ні на якому іншому ареалі східнослов'янських мов» [132, 3]. Вивчення ендемічних явищ має велике значення для визначення специфіки структурно-територіальних утворень і здійснення класифікації говорів [132, 4]. На специфіку східноподільських говірок указує ряд ендемізмів. Окремі лексеми, хоч і не зафіксовані іншими лексикографічними і лінгвогеографічними джерелами, мають прозору мотивацію, наприклад: лексема *ˈвиймачка* на позначення ширінки штанів є дериватом дієслова *виймати*; номен *дрочило* ‘вишита чи мережана біла підтичка жіночої сорочки’ утворено від дієслова *дрочити*. Контексти вживання лексеми *дрочило* засвідчують, що вона не є постійною номінацією, а вживається як стилістично маркована. Номінація *колокола* мотивована особливостями крою штанів, розширених від коліна. Вузколокальна лексема *гол'їниц'а*, репрезентант словотвірного типу *рукавиц'а*, *ногавиц'а*, є дериватом від питомої лексеми *голінь* (ЕСУМ, I, 549). Фонетичне оформлення лексеми *ˈчундра* на позначення старого одягу, непридатного для носіння, викликає негативну конотацію. Лише у говірках східноподільського ареалу зафіксовано аналітичні найменування хустки різних розмірів, утворених за моделлю «іменник (загальна назва реалії) + порядковий числівник + іменник» та синонімічні однослівні відчислівникові утворення, що є семантичними ендемізмами: *ˈхустка два/нац'атиї ˈномеʳ*, *два/нац'атка* ‘хустка розміром 120 на 120 сантиметрів’, ~ *ди/с'атиї ˈномеʳ*, *де/с'атка* ‘хустка розміром 100 на 100 сантиметрів’, ~ *ˈвос'миї ˈномеʳ*, *вос'м'орка* ‘хустка розміром 80 на 80 сантиметрів’, ~ *ˈс'омиї ˈномеʳ*, *се/ми/рик* ‘хустка розміром 70 на 70 сантиметрів’, ~ *ˈшостий ˈномеʳ*, *ше/сти/рик* ‘хустка розміром 60 на 60 сантиметрів’, ~ *че/т/вертий ˈномеʳ*, *че/тве/рик* ‘мала за розміром хустка’.

Зауважимо, що віднесення названих лексем до ендемізмів має обумовлений характер, оскільки наступні ґрунтовні дослідження лексики тематичної групи «одяг та прикраси» неодмінно внесуть корективи.

Найбільшу кількість лексико-семантичних паралелей відзначено в середньонаддніпрянських та степових говірках, з якими безпосередньо межують східноподільські говірки. Наявність паралелей у поліських та волинських говірках зумовлена тиском північних говірок на подільський говір взагалі. Значна кількість лексем, що активно функціонують у досліджуваних говірках, репрезентована в усіх говорах південно-західного наріччя, що вказує на приналежність східноподільських говірок до західного макроконтинууму. Паралелі в поліських, середньонаддніпрянських та степових говірках пояснимо тим, що дослідження цих діалектних ареалів відбувалося в останні десятиліття за майже однаковими програмами, що дає репрезентацію досліджуваного сегмента діалектної лексики в загальноукраїнському континуумі.

Висновки до розділу 3

Лінгвогеографічне вивчення східноподільських говірок вказує на відносну однорідність ареалу. Із 46 атомарних карт лексико-семантичного і фонетичного рівнів, вміщених в Атласі назв одягу і прикрас, 30 виявились ареально протиставними. Зведені карти дозволили констатувати, що східну межу східноподільських говірок, а отже, подільського говору, утворює група ізоглос, які концентруються в басейні р. Синюха. На північному відрізку пасма (межа між подільським і середньонаддніпрянським говорами) ізоглоси проходять у межиріччі Гірського і Гнилого Тікичів, західніше р. Гірський Тікич, східніше р. Гнилий Тікич і накладаються на пасма ізоглос, виділені у лінгвогеографічних дослідженнях говірок Черкащини.

Для східноподільських говірок виразною є опозиція північ : південь, що засвідчують карти, які репрезентують лексико-семантичні явища.

В оформленні східноподільського ареалу беруть участь острівні мікроареали, різні за конфігурацією та наповненістю: від мікроареалу, який включає говірку одного населеного пункту, мікроареалу, утвореного ізолексами та ізосемами, які охоплюють кілька говірок досліджуваної території і мають спорадичний характер поширення на досліджуваній території, до кількох замкнених мікроареалів одного лексико-семантичного явища.

Незважаючи на різнодіалектну стихію, східноподільські говірки в своїй основі залишаються подільськими.

Відсутність уніфікованого питальника, за яким би проводився збір діалектного матеріалу, унеможлиблює створення цілісної картини побутування лексики на позначення одягу і прикрас у загальноукраїнському масштабі. Для значної кількості східноподільських назв виявлено паралелі у поліських, середньонаддніпрянських та степових говірках, оскільки дослідження цих ареалів проводилися за ідентичними схемами. Більшість лексем, що активно функціонують у говірках Східного Поділля, репрезентована в усіх говорах південно-західного наріччя, що вказує на приналежність східноподільських говірок до західного макроконтинууму.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження лексики на позначення одягу та прикрас у східноподільських говірках дає підстави для таких висновків:

1. Тематичні групи лексики на позначення одягу та прикрас є виразником культури українського народу, відображають умови соціально-економічного розвитку і становить собою розгалужену й багатопланову систему. До їх складу входять тематичні комплекси лексики на позначення загальних назв одягу, тканини для одягу, верхнього одягу, нагрудного одягу, поясного одягу, спіднього одягу, одягу для рук, одягу для ніг, головних уборів; прикрас для одягу і для тіла. Кожна з аналізованих тематичних груп не є закритою структурою. Відносною стійкістю позначені мікрогрупи лексичних одиниць, що виражають узагальнену семантику, а підгрупи, які утворюють видові назви, є динамічними та відкритими до поповнення новими номінаціями.

2. Своєрідним для досліджуваної групи лексики є набір відповідних диференційних ознак, визначальними серед яких є ‘стать користувача’, ‘матеріал виготовлення’, ‘особливості крою’, ‘функціональне призначення’, хоча кожна підгрупа має специфічний набір ознак, одні з яких можуть бути доміантними, інші – факультативними. Осібною у групі найменувань серед назв одягу і прикрас є підгрупа назв прикрас, яка має свою специфіку прояву ДО на лексичному рівні. Наявна асиметрія в лексичному вираженні ДО або ж реалізація однією лексемою сем-опозитів за ДО ‘стать користувача’, ‘цінність матеріалу’.

3. Номінативні одиниці представлені різними структурними типами. Однослівні номени репрезентовано одним лексико-граматичним класом – іменниками. Засобом вираження більшості аналітичних найменувань є атрибутивне узгоджене словосполучення, де роль стрижневого слова виконує лексема, що називає різновид одягу, а залежне слово –

прикметник-конкретизатор. Рідше в досліджуваних говірках словосполучення можуть утворювати два іменники, поєднані зв'язком керування (*шапка з 'нутр'її, шапка з ву'хами, хустка до 'боку, хустка дл'а ж'ін'ї'ха* та ін.). Специфічними в говірках досліджуваного ареалу є атрибутивні словосполучення, головне слово в яких виражене іменником, а залежне – іменником із прийменником *до* або *про* (*о'дежа про с'в'ато* ‘одяг, який коштує дорого’; *го'дежа до 'ходу* ‘одяг, який носять щодня’).

4. Ядро тематичних груп лексики утворюють назви, відомі українській національній мові, загальнонародні, літературно-нормативні слова і такі, що побутують в інших говірках. Проте зафіксовано чимало лексичних одиниць, які вирізняють досліджувану говірку і які можна кваліфікувати як ендемізми (*хустка 'вос'мий 'номер* ‘хустка розміром 80 на 80 сантиметрів’, *хустка два'нац'атий 'номер* ‘хустка розміром 120 на 120 сантиметрів’ та ін.).

На формування тематичних груп сильний вплив має позамовний чинник. Зміна суспільних поглядів на традицію жіночого й чоловічого вбрання, соціально-економічний розвиток, часті зміни моди зумовлюють швидку динаміку тематичних груп лексики. Крім того, що відходять на периферію назви традиційного українського вбрання (*ко'жух, с'вита*), відходять і ті, що протягом останніх десятиліть були неологізмами (*не'ї'лон, кап'рон, диде'рон, кримп'лен* та ін.).

5. У досліджуваних говірках зафіксовано реактивацію пасивних лексем, що проявляється у втягненні в орбіту номінування нових реалій лексичних одиниць, які позначали реалії, котрі вийшли з ужитку, внаслідок чого на сучасному хронологічному зрізі відбувається розширення його семантичної структури (*ку'файка* ‘стьобана куртка на ваті’ → *ку'файка* ‘будь-яка стара куртка’).

6. Для тематичної групи лексики назв одягу характерні різні мотиваційні моделі. Спільною для всіх досліджуваних груп є мотиваційна

модель ‘матеріал’ → ‘назва виробу’, шляхи реалізації якої в кожній із груп представлені по-різному:

а) суфіксальна деривація: *найа/лонка*, *оў/чанка*, *су/конка*, *кожанка*, *л’а/ничка*, *дуб/л’онка*, *п/л’ушка* та ін.;

б) метонімія: *бобрик* ‘тканина’, ‘пальто із бобрика’; *болон’я* ‘тканина’, ‘плащ із болон’ї’; *кап/рон* ‘синтетична тканина’, ‘панчохи з капрону’; *корали* ‘дорогоцінний камінь’, ‘намисто із коралів’; *перли* ‘органічні утворення молюсків’, ‘намисто з перлин’; *хутро* ‘шерсть тварини’, ‘шуба’; *димка* ‘тканина’, ‘спідниця’; *газик* ‘тонка тканина’, ‘хустка’; *де^лс’атка* ‘домоткане полотно’, ‘сорочка із домотканого полотна в десять пасом’, ‘спідниця із домотканого полотна в десять пасом’;

в) аналітична номінація: *кол/готи кап/ронов’і*, *кол/готки диди/ронов’і*, *ко/синка пу/хова*, *кофта ма/херова*, *куртка ба/лонова*, *ру/башка л’а/на*.

Відзначено випадок зворотньої словотвірної залежності ‘виріб’ → ‘назва тканини’: *плашч* → *плаш/чоўка*.

7. Досліджуваний пласт лексики генетично неоднорідний. Переважна більшість зафіксованих одиниць – слова питомого походження, корені яких сягають праслов’янського джерела. Одним із шляхів поповнення досліджуваного класу лексики є запозичення зі слов’янських (польська, російська) і неслов’янських (латинська, румунська, німецька, італійська, французька) мов, які входили в мову на різних етапах її розвитку, починаючи з першої писемної фіксації давніми пам’ятками і до новітнього часу. Підпорядковуючись законам говірки, запозичені лексеми зазнають різноманітних асимілятивних змін на фонетичному та лексико-семантичному рівнях.

Значна частина репертуару зібраної лексики не внесена до реєстру «Словника української мови».

10. Східноподільські говірки зазнають нашарувань діалектних рис різних мовно-територіальних утворень: зі сходу на них «тиснуть» середньонаддніпрянські говірки, з півночі – накладаються південно-волинські ареали, з півдня – степові, що зумовлює опозицію північні : південні східноподільські говірки. Частина карт і некартографований матеріал засвідчує, що обраний для дослідження ареал є майже однорідним або характеризується мозаїчністю у репрезентації багатьох явищ різних структурних рівнів мови. В оформленні східноподільського ареалу беруть участь острівні мікроареали. За їх величиною та типом ізоляцій, що окреслюють ці територіальні утворення, виділено а) замкнуті мікроареали лексичних і семантичних явищ, поширених у кількох говірках; б) мікроареали, утворені ізолексами та ізосемами, які охоплюють кілька говірок досліджуваної території і мають спорадичний характер поширення на досліджуваній території; в) мікроареали лексичних і семантичних явищ, які відомі лише в одній говірці чи мають спорадичний характер поширення в окремих говірках; г) кілька замкнених мікроаралів одного лексико-семантичного явища. Нашарування різнодіалектних рис, значна кількість острівних ареалів свідчать про інтенсивність діалектотворчих процесів на досліджуваній території

9. Лінгвогеографічне опрацювання лексики східноподільських говірок дає змогу констатувати, що на фонетичному, морфологічному та акцентуаційному рівнях вони є типовими подільськими, хоч і зазнають впливу сусідніх говорів. Для східноподільських говірок характерними є: 1) активізація творення синонімів; 2) функціонування значної кількості регіоналізмів; 3) функціонування контамінованих форм; 4) збереження архаїчних лексем; 5) зміни в семантиці лексем; 6) зміни у формальній структурі слова; 7) зміни граматичного роду лексем.

10. Значна кількість лексем, що активно функціонують у досліджуваних говірках, репрезентована в усіх говорах південно-

західного наріччя, і це вказує на належність східноподільських говірок до західного макроконтинууму.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Аркушин – Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: У 2 т. – Луцьк: Вежа, 2000. – Т. 1 – 2.

АУМ I – Атлас української мови. В 3-х т. – Т. 1. Полісся, Наддніпрянщина і суміжні землі / Ред. кол: І. Г. Матвіяс (голова), Я. В. Закревська та ін. – К.: Наук. думка, 1984. – 498 с., карт.

АУМ II – Атлас української мови: В 3-х т. – Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Ін-т сусп. наук / Д. Г. Бандрівський та ін. Ред. тому Я. В. Закревська. – К.: Наук. думка, 1988. – 520 с., карт.

АУМ III – Атлас української мови. В 3-х т. – Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі / І. О. Варченко, С. Ф. Довгопол, Я. В. Закревська та ін. Ред. тому: А. М. Залеський, І. Г. Матвіяс. – К.: Наук. думка, 2001. – 267 с. + бланківки.

Бабій – Бабій Ф. Й. Назви одягу та взуття говірок Ровенщини з погляду походження // Лексика української мови у її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: Тези доповідей / Ред. кол.: Й. О. Дзендзелівський (відп. ред.) та ін. – Ужгород, 1982. – С. 72 – 74.

Березови – Негрич Микола. Скарби гуцульського говору: Березови. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 224 с.

Березовська – Березовська Г.Г. Словник назв одягу та взуття у східноподільських говірках. – Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2010. – 348 с.

Бичко – Бичко З. М. Словник діалектної лексики с. Грабовець Стрийського району Львівської обл. – Львів, 1992. – 27 с.

Б.-Нос. – Білецький-Носенко П. П. Словник української мови / Підготував до видання В. В. Німчук. – К.: Наук. думка, 1966. – 422 с.

Брилінський – Брилінський Д. М. Словник подільських говірок. – Хмельницький: Редак.-видав. відділ, 1991. – 115 с.

Ващенко – Ващенко В. С. Словник полтавських говорів. – Харків: Вид.-во Харк. ун-ту, 1960. – 107 с.

Веремійчик – Веремійчик І. М. Короткий словник сільськогосподарської, побутової та ремісничої лексики // Традиційні знаряддя праці, промисли і ремесла на Волині. – Луцьк, 1995. – С. 118 – 216.

Верхратський – 1 – Верхратський І. Про говор галицьких лемків // Збірник філологічної секції наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Т.5. – Львів, 1902. – 487 с.

Верхратський – 2 – Верхратський І. Про говір долівський. – Львів, 1900. – 128 с.

Влад. – Владимирская Н. Г. Полесская терминология ткачества // Лексика Полесья. Матеріали для полесского диалектного словаря / Отв. ред. Н. И. Толстой – М.: Наука, 1968. – С. 193 – 280.

ГГ – Гуцульські говірки. Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. – 232 с.

Герман – Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини. – Т. 1. Фонетика. Фонологія. – Чернівці, 1995. – 410 с.; Т. 2. Словозміна. Службові слова. – Чернівці, 1998. – 216 с.

Головацький – Головацький Я. Ф. О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине северо-восточной Венгрии. – СПб., 1877. – 85 с.

Горбач – 1 – Горбач О. Діалектний словник північно-добруджанської говірки с. Верхній Дунавець біля Тульчі // Горбач О.

Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 362 – 404.

Горбач – 2 – Горбач О. Діалектний словник північно-добруджанської говірки с. Муругиль над Дунаєм // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 337 – 362.

Горбач – 3 – Горбач О. Словник говірки с. Бродина (пов. Радівці, Румунія) // Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження / Відп. ред. Я. Закревська. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – С. 247 – 364.

Горбач – 4 – Горбач О. Словник діалектної лексики західнополіської говірки села Остромичі, кол. повіту Кобринь // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 269 – 330.

Горбач – 5 – Горбач О. Словник діалектної лексики південноволинської говірки сіл Ступно й Мощаниця, кол. повіту Здовбунів // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 405 – 523.

Горбач – 6 – Горбач О. Словник діалектної лексики південнолемківської говірки села Красний Брід бл. Меджилаборець (Пряшівщина) // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 524 – 660.

Горбач – 7 – Горбач О. Словник діалектної лексики північнонаддністрянської говірки сіл Романів, Підсоснів, Підберізці й Лагодів // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 56 – 157.

Горбач – 8 – Горбач О. Словник діалектної лексики Тербовельщини // Горбач О. Зібрані статті. V. Діалектологія. Фотопередрук. – Мюнхен, 1993. – С. 173 – 256.

Гримашевич – Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. – Житомир: Північноукраїнський

діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. – 184 с.

Грінч. – Словарь української мови / За ред. Б. Грінченка. – К.: Наук. думка, 1996. – Т. 1–4.

Дзендзелівський – 1 – Дзендзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської обл. УРСР (Лексика). Ч. 1. – Ужгород, 1958. – 18 с., 136 карт (МВО УРСР. Наукові записки Ужгород. ун-ту. – Т. XXXIV. – Діалектологічний збірник. – Вип. 3.); Ч. 2. – Ужгород, 1960. – 10 с., карти (Наукові записки Ужгород. ун-ту. – Т. XLII. – Діалектологічний збірник. – Вип. 4); Ч. 3. – Ужгород, 1993. – 464 с., карт.

Дзендзелівський – 2 – Дзендзелівський Й. О. Словник специфічної лексики говірок нижнього Подністров'я // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 6. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 36 – 54.

Дорошенко – Дорошенко С. І. Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини // Діалектологічний бюлетень. – Вип. 9. – К., 1962. – С. 101 – 122.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7 т. / Редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1982 – 2006. – Т. 1 – 5.

Євтушок – Євтушок О. М. Атлас будівельної лексики Західного Полісся. – Рівне: Державне редакційно-видавниче підприємство, 1993. – 134 с.

КДА – Бернштейн С. Б., Иллич-Свитыч В. М., Клепикова Г. П., Попова Т. В., Усачева В. В. Карпатский диалектологический атлас. – М.: Наука, 1967. – Т. 1. – 271 с.; Т. 2. – 220 с.

КЭСРЯ – Шанский Н. М., Иванов В. В., Шанская Т. В. Краткий этимологический словарь русского языка. – М.: Просвещение, 1975. – 644 с.

Корзонюк – Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок // Українська діалектна лексика. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 62 – 267.

Лисенко – 1 – Лисенко П. С. Лексичні особливості говірок Ставищанського району Київської обл. // Діалектологічний бюлетень. – Вип. 5. – К., 1955. – С. 31 – 45.

Лисенко – 2 – Лисенко П. С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся. – К.: Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР, 1961. – 72 с.

Лисенко – 3 – Лисенко П. С. Словник поліських говорів. – К.: Наук. думка, 1974. – 260 с.

Лисенко – 4 – Лисенко П. С. Словник специфічної лексики правобережної Черкащини // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 6. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – С. 5 – 22.

Лисиченко – Лисиченко Л. А. Архаїчні назви одягу в східнослобожанських говірках // Праці XII республіканської діалектологічної наради. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 336–342.

Магрицька – Магрицька І. В. Словник весільної лексики українських східнослобожанських говірок (Луганська область). – Луганськ: ВКФ Знання, 2003. – 171 с.

Матейко – 1 – Матейко Е. Локальные особенности одежды гуцулов конца XIX – начала XX в. // Карпатский сборник. – М.: Наука, 1976. – С. 57 – 64.

Матейко – 2 – Матейко К. І. Український народний одяг: Етнографічний словник. – К.: Наук. думка, 1996. – 195 с.

Мельничук – Мельничук О. С. Словник специфічної лексики говірки села Писарівка (Кодимський р-н, Одеська обл.) // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 2. – К., 1952. – С. 67 – 98.

Миронова – Миронова Г. М. Назви одягу від давнини до сучасності // Культура слова: Респ. міжв. збірник. – Вип. 14. – К., 1978. – С. 54 – 60.

Москаленко – Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської обл. – Одеса: Вид-во Одес. пед. ін-ту, 1958. – 78 с.

МСБГ – Матеріали до словника буковинських говірок. – Вип. 1 – 6. – Чернівці: Вид-во Чернів. ун-ту, 1971 – 1979.

Неділько – Неділько О. Д. Назви одягу і взуття в говірках Чернігівщини // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. Тези доповідей і повідомлень на XV Республіканській діалектологічній нараді. – Житомир, 1983. – С. 209 – 210.

Никончук – Никончук М. В. Матеріали до лексичного атласу української мови. Правобережне Полісся. – К.: Наук. думка, 1979. – 314 с.

Онишкевич – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок. – К.: Наук. думка, 1984. – Ч. 1: А – Н. – 495 с., Ч. 2: О – Я. – 515 с.

Паламарчук – Паламарчук Л. С. Словник специфічної лексики говірки с. Мусявки Вчорайшенського р-ну Житомирської області // Лексикографічний бюлетень. – Вип. 6. – К.: АН УРСР, 1958. – С. 22 – 36.

Пашкова – 1 – Пашкова Н.І. Лексико-семантична група назв верхнього одягу в гуцульському говорі // Семасіологія і словотвір. – К.: Наук. думка, 1989. – С. 23 – 27.

Пашкова – 2 – Пашкова Н.І. Структурна організація назв верхнього одягу в українських говірках Карпат // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. Тези доповідей і повідомлень на XV Республіканській діалектологічній нараді. – Житомир, 1983. – С. 212 – 214.

Преобр. – Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка. – М.: Изд-во ин. и нац. слов, 1959. – Т. 1 – 2. – Т. 1: А – О. – М.: ГИС, 1959; Т. 2: П – Я. – М.: ГИС, 1959.

Прокопенко – Прокопенко В. А. Назви одягу, взуття та головних уборів у буковинських говірках // Наукові записки Чернівецького держ. ун-ту, 1961. – Т. 42. – Вип. 2. – С. 45 – 61.

Сабадош – Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород : Ліра, 2008. – 480 с.

Сизько – 1 – Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірки села Кишеньок (Кобеляцького району Полтавської області): Методичні вказівки до вивчення курсу «Українська діалектологія». – Дніпропетровськ: ДДУ, 1981. – 44 с.

Сизько – 2 – Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1990. – 100 с.

СІС – Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних сполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.

Соколовская – Соколовская А. С. Полесские названия одежды и обуви // Лексика Полесья. Материалы для полесского диалектного словаря / отв. ред. Н. И. Толстой – М.: Наука, 1968. – С. 281 – 319.

Срезневский – Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка. – М., 1893 – 1912. – Т. 1 – 3.

ССн – Словник синонімів української мови : в 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К. : Наук. думка, 1999–2000.

ССРЛЯ – Словарь современного русского литературного языка. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1950–1965. – Т. 1 – 17.

СУ 1.05 – Інтегрована лексикографічна система «Словники України», версія 1.05 [Електронний ресурс] : В. А. Широков, О. Г. Рабулець, І. В. Шевченко, О. М. Костишин, К. М. Якименко. – [К.] : Довіра, 2005. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги: Microsoft Windows 2000/XP, Internet Explorer 5.0+. – Назва з контейнера.

СУМ – Словник української мови: В.11-ти т. – К.: Наук. думка, 1970–1980.– Т. 1–11.

Тимч., Матер. – Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. : у 2 кн. / Німчук В. В. (відп. ред.) та ін. – К. – Нью-Йорк, 2002. – Кн. 1. – 512 с.; 2003. – Кн. 2. – 512 с.

Фасмер – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т.: Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева / Под ред. и с предисл. Б. А. Ларина. – 2-е изд., стереотип. – М.: Прогресс, 1986 – 1987. – Т. 1 – 4.

Цыганенко – Цыганенко Г. П. Этимологический словарь русского языка: Более 5000 слов. – Второе издание, переработанное и дополненное. – К.: Рад. шк., 1989. – 511 с.

Чабаненко – Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини: У 4-х т. – Запоріжжя, 1992. – Т. 1: А – Ж. – 1992. – 324 с., Т. 2: З – Н. – 1992. – 372 с.

Шило – Шило Гаврило. Словник наддністрянських говірок. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 288с.

Щербина Т. В. Ареалогія середньонаддніпрянсько-степового порубіжжя : монографія / Т. В. Щербина. – Черкаси : Видавець Андрощук П. С., 2009. – 348 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анисимова Л. Г. Назви верхнього одягу у поліських, волинських та подільських говірках / Л. Г. Анисимова // Дослідження з української діалектології. – К., 1991. – С. 126 – 140.
2. Анисимова Л. Г. Назви спідниці у поліських, волинських та подільських говірках / Л. Г. Анисимова // Науково-технічна революція і сучасні проблеми розвитку лексики української народно-розмовної мови. – Ужгород, 1989. – С. 5 – 6.
3. Анисимова Л. Г. Поліські назви головних уборів, мотивовані способом носіння / Л. Г. Анисимова, О. М. Никончук // Проблеми української діалектології на сучасному етапі. – Житомир, 1990. – С. 206 – 207.
4. Бабий Ф. И. Бытовая лексика говорів середнього басейна Горини (названия одежды, обуви и головных уборов) : дисс.... канд. филол. наук : 10.02.02 / Бабий. – Ужгород, 1985. – 228 с.
5. Бабий Ф. И. Лексико-семантическая группа «одежда – обувь» в украинских говорах / Ф. И. Бабий // Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу (Ленинград, 26 – 30 сентября 1972 г.) : тезисы докладов. – М., 1972. – С. 80 – 83.
6. Бабий Ф. И. Лексико-семантическая группа названий «женский платок» в украинских говорах / Ф. И. Бабий // Совещание по общеславянскому лингвистическому атласу (Воронеж, 11 – 16 сентября 1974 г.) : тезисы докладов. – М., 1974. – С. 171 – 174.
7. Бабій Ф. Й. Деякі назви одягу в говірках Горинського Полісся / Ф. Й. Бабій // Студії з мовознавства. – К., 1975. – С. 56 – 60.
8. Бабій Ф. Й. Назви головних уборів у говірках ровенського Полісся / Ф. Й. Бабій // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. – Житомир, 1983. – С. 176 – 178.
9. Бабій Ф. Й. Назви одягу і взуття говірок середнього басейну Горині / Ф. Й. Бабій // Науково-технічна революція і сучасні процеси розвитку

- лексики української народно-розмовної мови. – Ужгород, 1989. – С. 8 – 10.
10. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 246 с.
11. Бичко З. М. Назви одягу та взуття в наддністрянському говорі / З. М. Бичко // Діалектологічні студії. 1. Мова в часі і просторі : збірник на пошану Дмитра Гринчишина / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. – С. 276 – 281.
12. Блинова О. И. Лексическая мотивированность и некоторые проблемы региональной лексикологии / О. И. Блинова // Вопросы изучения лексики народных говоров. – Л. : Наука, 1972. – С. 92 – 104.
13. Бородина М. А. О типологии ареальных исследований / М. А. Бородина // Проблемы картографирования в языкознании и этнографии. – Л. : Наука, 1974. – С. 43 – 54.
14. Бородина М. А. Понятие маргинального ареала в лингвистическом континууме / М. А. Бородина // Ареальные исследования в языкознании и этнографии. – Л. : Наука, 1977. – С. 107 – 118.
15. Буткова Г. Лексична група «прикрас» в українських художніх текстах I пол. XIX ст. / Г. Буткова // Український діалектологічний збірник. Кн. 3 : [Пам'яті Тетяни Назарової] / упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка ; редкол. : П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К., 1997. – С. 267 – 272.
16. Вакалюк Я. Ю. Лексико-семантична характеристика назв одягу в говірках Прикарпаття / Я. Ю. Вакалюк // Проблеми української діалектології на сучасному етапі. – Житомир, 1990. – С. 181 – 182.
17. Варченко І. О. До вивчення говіркових і топонімічних даних східного Поділля / І. О. Варченко // Діалектологічний бюлетень. – Вип. 9. – К., 1962. – С. 31 – 44.

18. Варченко І. О. Значення східноподільських діалектно-топонімічних даних для науки / І. О. Варченко // Тези доповідей IV міжвузівської республіканської славістичної конференції. – Одеса, 1961. – С. 69 – 70.
19. Ващенко В. С. Про зникання старого в лексиці говорів Наддніпрянщини / В. С. Ващенко // Праці 12 респ. діал. наради. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 291 – 298.
20. Ващенко В. С. Про наростання нового в лексиці говорів Наддніпрянщини / В. С. Ващенко // Праці 11 респ. діал. наради. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 81 – 89.
21. Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології / Х. Вовк. – К. : Мистецтво, 1995. – 336 с. : іл.
22. Войтів Г. Назви головних уборів у пам'ятках української мови (історія, семантика, функціонування) / Г. Войтів // Записки НТШ. – Т. ССXLVI. Праці філологічної секції. – Львів, 2003. – С. 272 – 299.
23. Войтів Г. Назви жіночих шийних прикрас у гуцульському говорі / Г. Войтів // Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження / відп. ред. Я. Закревська. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. – С. 149 – 156.
24. Войтів Г. Формування мікрогрупи «застібка, гудзик, пряжка» в українській мові / Г. Войтів // Діалектологічні студії. 1. Мова в часі і просторі : збірник на пошану Дмитра Гринчишина / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. – С. 121 – 130.
25. Войтів Г. В. З історії назв взуття в українській мові / Г. Войтів // Культура слова : республ. міжвід. зб. – Вип. 29. – К., 1985. – С. 41 – 45.
26. Войтів Г. В. Найменування хутряного одягу / Г. В. Войтів // Українська історична та діалектна лексика: зб. наук. пр. – Вип. 2. – К. : Наук. думка, 1995. – С. 56 – 66.
27. Войтів Г. В. Назви жіночого поясного одягу / Г. В. Войтів // Гуцульщина. Лінгвістичні етюди. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 58–61.

- 28.Войтів Г. В. Назви одягу в пам'ятках української мови XIV – XVIII ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Українська мова» / Г. В. Войтів. – Львів, 1995. – 24 с.
- 29.Войтів Г. В. Назви прикрас / Г. В. Войтів // Українська історична та діалектна лексика / [відп. ред. Л. М. Полюга]. – К. : Наук. думка, 1985. – С. 31–44.
- 30.Врочинська Г. В. Українські народні жіночі прикраси XIX – початку XX століть : монографія / Г. В. Врочинська. – К. : Родовід, 2007. – 232 с. : іл.
- 31.Ганцов В. Діалектологічна класифікація українських говорів (з картою) / В. Ганцов. – К. : Друкарня Української Академії наук, 1923. – 67 с.
- 32.Глуховцева К. Д. Говірка як об'єкт діалектологічних досліджень / К. Д. Глуховцева // Діалектологічні студії. 4 : школи, постаті, проблеми / відп. ред. П. Грищенко, Н. Хобзей. – Л., 2004. – С. 262 – 274.
- 33.Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнослобожанських говірок : монографія / Глуховцева Катерина Дмитрівна. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 592 с.
- 34.Глуховцева К. Д. Лексика народного побуту українських східнослобожанських говірок : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.02 / Глуховцева Катерина Дмитрівна. – К., 1992. – 427 с.
- 35.Головацький Я. Розправа о язиці южноруськім і його нарiччях / Я. Головацький. – Львів, 1848. – С. 37 – 56.
- 36.Горобець В. Назви тканин та одягу в українських джерелах (за матеріалами XVIII ст.) / В. Горобець // Народна творчість та етнографія. – 1972. – № 4. – С. 53 – 59.
- 37.Гороф'янюк І. Способи номінації в мікологічній лексиці центральноподільських говірок / І. Гороф'янюк // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / МОН України. Черкаський нац. ун-т

- ім. Б. Хмельницького ; відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси : Брама – Україна, 2009. – Вип. 9. – С. 89 – 99.
- 38.Гороф'янюк І. В. Із спостережень над ботанічною лексикою говірок подільського ареалу / І. В. Гороф'янюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : збірник наукових праць / відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3, кн. 2. – С. 82 – 89.
- 39.Гороф'янюк І. В. Структурна організація та ареалогія флорономенів центральноподільських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. В. Гороф'янюк. – К., 2010. – 20 с.
- 40.Гримашевич Г. Назви чоловічого піджака в середньополіських говірках / Г. Гримашевич // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / МОН України. Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького ; відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2010. – Вип. 11. – С. 83 – 87.
- 41.Гримашевич Г. Поліські назви плечового безрукавного одягу / Г. Гримашевич // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2001. – № 8. – С. 144 – 147.
- 42.Гримашевич Г. Українські діалектні назви фартуха / Г. Гримашевич // Наукові записки. Серія філологія [Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського]. – 2001. – № 3. – С. 47 – 51.
- 43.Гримашевич Г. І. Мотиви номінації хустки у середньополіських говірках / Г. І. Гримашевич // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. / відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – С. 207 – 213.
- 44.Гримашевич Г. І. Номінація одягу та взуття в середньополіському діалекті : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / Гримашевич Галина Іванівна. – К., 2003. – 532 арк. : іл.
- 45.Гримашевич Г. Середньополісько-гуцульські лексико-семантичні

- паралелі (на матеріалі назв одягу та взуття) / Г. Гримашевич // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія (мовознавство). Випуск XIX–XX. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2008. – С. 30–32.
46. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики / П. Ю. Гриценко. – К. : Наук. думка, 1990. – 272 с.
47. Гриценко П. Ю. Діалектна лексика з конкретним значенням / П. Ю. Гриценко // Структурні рівні українських говорів. – К. : Наук. думка, 1985. – С. 91 – 120.
48. Гриценко П. Ю. Дослідження лексики українських говорів / П. Ю. Гриценко // Мовознавство. – 1984. – № 5. – С. 22 – 30.
49. Гриценко П. Ю. Етнографічні словники у контексті сучасної культури / П. Ю. Гриценко // Шевченко Є. І. Українська народна тканина. – К. : Артанія, 1999. – С. 13 – 21.
50. Гриценко П. Ю. Лексична система говорів і картографування / П. Ю. Гриценко // Українська діалектна лексика. – К. : Наук. думка, 1987. – С. 10 – 20.
51. Гриценко П. Ю. Мікроконтинуум як предмет ареалогії / П. Ю. Гриценко // Лінгвогеографія Черкащини : збірник матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції (Умань, 25 – 25 травня 2000 р.). – К. : Знання, 2000. – С. 3 – 7.
52. Гриценко П. Ю. Моделювання системи діалектної лексики / П. Ю. Гриценко. – К. : Наук. думка, 1984. – 225 с.
53. Гриценко П. Ю. На шляхах пошуків: українська лінгвогеографія від К. Михальчука до сьогодні / П. Ю. Гриценко // Проблеми сучасної ареалогії / ред. кол. П. Ю. Гриценко (відп. ред.). – К. : Наук. думка, 1994. – С. 5 – 10.
54. Гриценко П. Ю. Простір і час у лінгвістичній географії / П. Ю. Гриценко // Проблеми сучасної ареалогії / ред. кол. П. Ю. Гриценко (відп. ред.). – К. : Наук. думка, 1994. – С. 102 – 111.

55. Гриценко П. Ю. Тваринницька лексика українських західностепових говірок: питання організації тематичної групи / П. Ю. Гриценко // Структура українських говорів. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 142 – 170.
56. Гриценко П. Ю. Українсько-західнослов'янські паралелі і зв'язки: контактні і дистантні зони / П. Ю. Гриценко // *Badania dialektów i onomastik na pograniczu polsko-wshodniosłowiańskim*. – Białystok, 1995. – С. 74 – 84.
57. Грицютенко І. Є. Із спостережень над говіркою села Чернятин Уланівського району Вінницької області / І. Є. Грицютенко // Праці Одеського університету, рік ХСІІ, т. 146. Серія філологічних наук, вип. 5. – Одеса, 1956.
58. Громко Т. В. Семантичні особливості народних географічних термінів Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т. В. Громко. – Кіровоград, 2000. – 18 с.
59. Дейниченко Н. П. Зоологическая лексика в восточнополесском говоре украинского языка : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Украинский язык» / Н. П. Дейниченко. – К., 1985. – 22 с.
60. Денисенко Ю. Д. К реконструкции древнего маргинального ареала некоторых географических апеллятивов (*болонье* и однокоренные образования) / Ю. Д. Денисенко // *Ареальные исследования в языкознании и этнографии* / отв. ред. М. А. Бородина. – Л. : Наука, Ленинградское отделение, 1977. – С. 176 – 180.
61. Дерягин В. Я. Названия рукавиц в русском языке / В. Я. Дерягин // *Диалектная лексика. 1973 : сборник статей* / ред. Ф. П. Филин и Ф. П. Сороколетов. – Ленинград : Наука, Ленинградское отделение, 1974. – С. 27 – 51.
62. Дерке М. Ж. Назви одягу в угорських говорах Закарпаття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.09

- «Фінно-угорські та самодійські мови» / М. Ж. Дерке. – Ужгород, 2002. – 19 с.
63. Дерке М. Ж. Назви одягу в угорських говорах Закарпаття : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.09 / Дерке Магдаліна Жигмондівна. – Ужгород, 2002. – 184 с.
64. Дзендзелівський Й. О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови / Й. О. Дзендзелівський. – К. : Наук. думка, 1984. – 308 с.
65. Діалектологічні студії : зб. наук. праць / редкол. : Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська та ін. ; відп. за випуск – Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. – Умань : Графіка, 2004. – 120 с.
66. Доленко М. Т. Матеріали для словаря діалектичних фразеологізмів Подолья / М. Т. Доленко // Вопросы фразеологии. – Вып. 8. – Самарканд, 1975.
67. Доленко М. Т. Словник діалектної лексики Вінниччини / М. Т. Доленко // XII Респ. діал. нарада : тези. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 158 – 162.
68. Дурново Н. И. Опыт диалектологической карты русского языка в Европе / Н. И. Дурново, Н. Н. Соколов, Д. Н. Ушаков. – М., 1915. – 132 с.
69. Жилко Ф. Т. Ареальні системи української мови / Ф. Т. Жилко // Мовознавство. – 1990. – № 4. – С. 18 – 27.
70. Жилко Ф. Т. Говори української мови / Ф. Т. Жилко. – К. : Рад. школа, 1955. – 171 с.
71. Жилко Ф. Т. Деякі питання класифікації говорів української мови в світлі даних лінгвістичної географії / Ф. Т. Жилко // Філологічний збірник / ред. кол. І. К. Білодід (відп. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1958. – С. 73 – 95.
72. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови / Ф. Т. Жилко. – К. : Рад. школа, 1955. – 315 с.

73. Жилко Ф. Т. Структура ареальних систем мови / Ф. Т. Жилко // Проблеми сучасної ареалогії / ред. кол. П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1994. – С. 89 – 94.
74. Закревська Я. В. Явище протези в західних говорах української мови / Я. В. Закревська // Дослідження і матеріали з української мови. – К. : Наук. думка, 1962. – Т. II. – С. 62 – 69.
75. Зілинський І. До питання про діалектологічну класифікацію українських говорів / І. Зілинський. – Львів : Друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1926. – 19 с.
76. Зілинський І. Карта українських говорів з поясненнями / І. Зілинський // Праці Українського Наукового Інституту. Серія Філологічна. – Варшава, 1933. – Кн. 3, т. XIV. – 20 с.
77. Історія української мови. Лексика і фразеологія / ред. кол. : В. М. Русанівський (відп. ред.), В. Л. Карпова, В. В. Німчук, І. П. Чепіга. – К. : Наук. думка, 1983. – 743 с.
78. Карпова В. Л. Деякі особливості сільськогосподарської лексики українських говорів Одеської обл. / В. Л. Карпова // Діалектологічний бюлетень. – Вип. III. – К. : Вид-во АН УРСР, 1951. – С. 35 – 43.
79. Кацалапенко К. В. Лексико-семантична група назв рідких страв у говірках Східного Поділля / К. В. Кацалапенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : збірник наукових праць / відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 5. – С. 31 – 38.
80. Кацалапенко К. В. Назви хліба в календарних обрядах Східного Поділля / К. В. Кацалапенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : збірник наукових праць / відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3, кн. 2. – С. 101 – 106.

- 81.Клепикова Г. П. Сема-ономасиологический аспект в исследовании некоторых лексических групп (на материале карпатоукраинских диалектов) / Г. П. Клепикова // Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. 1975. – М. : Наука, 1977. – С. 162 – 188.
- 82.Клименко Н. Б. Дублетно-синонімічні назви фартуха в східностепових говірках / Н. Б. Клименко // Восточноукраинский лингвистический сборник. – Вып. 6. – Донецк : Донеччина, 2000. – С. 225 – 230.
- 83.Клименко Н. Б. Загальні назви одягу в східностепових говірках / Н. Б. Клименко // Волинь – Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – № 6. – Житомир, 2001. – С. 217 – 226.
- 84.Клименко Н. Б. Лексико-семантична група назв верхнього одягу в східностепових говірках Красноармійського району Донецької області / Н. Б. Клименко // Матеріали вузівськ. наук. конф. : Філологічні науки. – Донецьк : Вид-во ДонДУ, 1997. – С. 122 – 125.
- 85.Клименко Н. Б. Лексико-семантична група назв чоловічого стегового одягу в східностепових говірках Донеччини / Н. Б. Клименко // Лінгвістичні студії. – Вып. 6. – Донецьк : ДонДУ, 2000. – С. 278 – 287.
- 86.Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. Б. Клименко. – Донецьк, 2001. – 19 с.
- 87.Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Клименко Наталія Борисівна. – Донецьк, 2001. – 400 с.
- 88.Клименко Н. Б. Назви сорочки в східностепових говірках Донеччини / Н. Б. Клименко // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка : Філологічні науки. – №12 (44) грудень. – Луганськ, 2001. – С. 122 – 130.

- 89.Клименко Н. Б. Принципи лексичної мотивації назв жіночого одягу в українській мові / Н. Б. Клименко // Функціонально-комунікативні вияви граматичних одиниць : зб. наук. пр. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 139 – 145.
- 90.Коваленко О. О. Назви взуття у говорах Миколаївщини / О. О. Коваленко // Проблеми української діалектології на сучасному етапі. – Житомир, 1990. – С. 200 – 201.
- 91.Козачук А. А. Сельскохозяйственная лексика говоров Волыни : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.661 «Украинский язык» / А. А. Козачук. – К., 1971. – 19 с.
- 92.Козачук Г. Динаміка побутової лексики поліських говірок / Г. Козачук // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: XV республіканська діалектологічна нарада : тези доп. і повідомлень. – Житомир, 1983. – С. 196–198.
- 93.Козачук Г. О. Взаємодія літературної і діалектної побутової лексики / Г. О. Козачук // Мовознавство. – 1985. – № 2. – С. 44 – 47.
- 94.Козачук Г. О. Динаміка лексичних елементів у західнополіському діалектному порубіжжі / Г. О. Козачук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : збірник наукових праць / відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3, кн. 2. – С. 65 – 70.
- 95.Козачук Г. О. Лексична інтерференція в західнополіських говірках / Г. О. Козачук // Український діалектологічний збірник. Кн. 3 : [Пам'яті Тетяни Назарової] / упоряд., ред., передм. П.Ю. Гриценка ; редкол. : П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра, 1997. – С. 139 – 145.
- 96.Конобродська В. Л. Номінація поліського поховального обряду / В. Л. Конобродська // Український діалектологічний збірник. Кн. 3 : [Пам'яті Тетяни Назарової] / упоряд., ред., передм. П.Ю. Гриценка ; редкол. : П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К., 1997. – С. 428 – 459.

97. Костюк А. В. Формальна модифікація слова в ареальному аспекті / А. В. Костюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. пр. / відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3, кн. 2. – С. 51 – 57.
98. Краєвська Г. П. Народна виробнича термінологія центральних говірок Поділля : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г. П. Краєвська. – К., 2010. – 24 с.
99. Краєвська Г. П. Із студій над виробничою лексикою подільського діалекту: минуле і сучасне каменоломного промислу / Г. П. Краєвська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. пр. / відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3, кн. 2. – С. 115 – 120.
100. Краєвська Г. П. Лексикографічні джерела вивчення мови ремесел подільського говору на різних часових зрізах / Г. П. Краєвська // Мовна палітра Поділля : філологічний збірник з регіональних проблем / [Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського] ; відп. ред. А. В. Костюк. – Вінниця, 2008. – Вип. 1. – С. 18 – 24.
101. Курыленко В. М. Лексика животноводства в полесских говорах : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Украинский язык» / В. М. Курыленко. – К., 1984. – 24 с.
102. Леснова В. В. Номінація людини та її рис у східнослов'янських українських говірках : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. В. Леснова. – Запоріжжя, 1999. – 21 с.
103. Лизанец П. Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. Венгерско-украинские межъязыковые связи / П. Н. Лизанец. – Будапешт, 1976. – 683 с.

104. Лисенко П. С. Деякі морфологічні особливості говірок правобережних (середніх) районів Черкащини / П. С. Лисенко // Середньонаддніпрянські говори : збірник статей / ред. кол. Ф. Т. Жилко (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – С. 22 – 43.
105. Лисиченко Л. А. Архаїчні назви одягу в східнословобожанських говірках / Л. А. Лисиченко // Праці XII республіканської діалектологічної наради. – К. : Наук. думка, 1971. – С. 336–342.
106. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова / Л. А. Лисиченко. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1977. – 113 с.
107. Магрицька І. В. Весільна лексика українських східнословобожанських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. В. Магрицька. – Запоріжжя, 2000. – 23 с.
108. Мартинова Г. І. До визначення подільсько-середньонаддніпрянської діалектної межі / Г. І. Мартинова // Український діалектологічний збірник. Кн. 3 : [Пам'яті Тетяни Назарової] / упоряд., ред., передм. П.Ю. Гриценка ; редкол. : П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К., 1997. – С. 145–158.
109. Мартинова Г. І. До типології діалектних ареалів правобережної Черкащини / Г. І. Мартинова // Лінгвогеографія Черкащини : збірник матеріалів міжвузівської наукової конференції (Умань, 25 – 26 травня 2000 р.). – К. : Знання, 2000. – С. 7 – 8.
110. Мартинова Г. І. Лінгвістична географія правобережної Черкащини / Г. І. Мартинова. – Черкаси : Відлуння – Плюс, 2000. – 265 с.
111. Мартинова Г. І. Подільсько-середньонаддніпрянська діалектна межа (за даними побутової лексики правобережної Черкащини) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г. І. Мартинова. – К., 1993. – 18 с.

112. Матвіяс І. Г. Відбиття лексики в атласі української мови / І. Г. Матвіяс // Українська лінгвістична географія. – К., 1966. – С. 17 – 23.
113. Матвіяс І. Г. Групування говорів української мови / І. Г. Матвіяс // Структура українських говорів. – К. : Наук. думка, 1982. – С. 3 – 68.
114. Матвіяс І. Г. Проблема визначення українських наріч / І. Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2001. – № 2. – С. 13 – 18.
115. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 1990. – 164 с.
116. Матейко К. І. Головні убори українських селян до початку ХХ ст. / К. І. Матейко // Народна творчість та етнографія. – 1973. – № 3. – С. 47 – 54.
117. Матейко К. І. Український народний одяг / К. І. Матейко. – К. : Наук. думка, 1977. – 222 с.
118. Мельничук О. С. Південноподільська говірка с. Писарівки / О. С. Мельничук // Діалектологічний бюлетень. Вип. III. – К. : Вид-во АН УРСР, 1951. – С. 44 – 69.
119. Миронова Г. М. Загальні назви одягу в давньоруській мові / Г. М. Миронова // Мовознавство. – 1977. – № 1. – С. 50 – 59.
120. Миронова Г. М. Названия одежды в древнерусском языке : дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. «» / Миронова. – К., 1978. – 220 с.
121. Миронова Г. М. Назви верхнього одягу в давньоруській мові / Г. М. Миронова // Мовознавство. – 1977. – № 6. – С. 77 – 86.
122. Миронова Г. М. Назви конкретних видів одягу в пам'ятках давньоруської мови / Г. М. Миронова // Українське мовознавство. – Вип. 6. – К., 1978. – С. 114 – 115.
123. Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины / К. П. Михальчук // Труды

- этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край. – Спб., 1872. – Т. 7. – С. 453 – 512.
124. Мовна палітра Поділля : філологічний збірник з регіональних проблем / [Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського] ; відп. ред. А. В. Костюк. – Вінниця, 2008. – Вип. 1. – 200 с.
125. Могила А. П. Деякі фонетичні особливості (консонантизм) говірок Західної Черкащини / А. П. Могила // Наукові записки КДУ. – Т. 17. – Вип. 2 : зб. філол. фак. – № 13. – 1958. – С. 165 – 182.
126. Мойсієнко В. М. Номінація в поліській народній медицині та лікувальній магії : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Мойсієнко Віктор Михайлович. – Житомир, 1994. – 409 с.
127. Мораховская О. Н. К сопоставлению лингвистических и этнографических ареалов / О. Н. Мораховская // Ареальные исследования в языкознании и этнографии. – Л., 1977. – С. 241 – 246.
128. Назарова Т. В. К проблеме типологии диалектных ареалов / Т. В. Назарова // Проблемы картографирования в языкознании и этнографии : сборник статей / отв. ред. С. И. Брук. – Л. : Наука, Ленинградское отделение, 1974. – С. 84 – 95.
129. Недашківська Г. Ф. Корали в народному вбранні / Г. Ф. Недашківська // Народна творчість та етнографія. – 1988. – № 5. – С. 56 – 58.
130. Неділько Д. Назви одягу і взуття в говірках Чернігівщини / Д. Неділько // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі : тези доповідей і повідомлень. – Житомир, 1983. – С. 209 – 210.
131. Никончук М. В. До етимології слова *кибалка* / М. В. Никончук, П. Ф. Романюк // Вопросы общего и славянского языкознания. – Днепропетровск, 1976. – С. 101 – 105.
132. Никончук М. В. Ендемічна лексика Житомирщини / М. В. Никончук, О. М. Никончук. – Житомир, 1989. – 272 с.

133. Никончук М. В. Членування правобережнополіського діалектного масиву за ендемічними даними лексики і семантики / М. В. Никончук // Мовознавство. – 1981. – № 4. – С. 50 – 56.
134. Ніколаєнко І. О. Структура й ареальна характеристика лексики традиційного ткацтва в українських східнословобожанських говірках : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Ніколаєнко Ірина Олександрівна. – К., 2000. – 545 с.
135. Німчук В. В. Давньоруська побутова лексика / В. В. Німчук // Мовознавство. – 1981. – № 6. – С. 30 – 41.
136. Новоселова Т. И. Об изучении тематических групп лексики / Т. И. Новоселова // Русский язык в школе. – 1972. – № 1. – С. 61 – 65.
137. Орел Л. Жіночий одяг волинського Полісся / Л. Орел // Неопалима купина. – 1995. – № 2. – С. 143 – 150.
138. Очеретний А. Д. Говори Уманського району на Черкащині / А. Д. Очеретний // Наукові записки Київського пед. ін-ту. – Т. 24. – 1957. – С. 109 – 127.
139. Очеретний А. Д. До питання про діалектний словник говірок західної Черкащини / А. Д. Очеретний // Наукові записки. Вісник Київського пед. ін-ту : тези доповідей. – К. : Вид-во КДУ, 1960. – С. 51 – 53.
140. Очеретний А. Д. До питання про семантичні діалектизми південно-західної Черкащини / А. Д. Очеретний // Звітно-наукова конференція кафедр Київського пед. ін-ту : тези доповідей. Гуманітарні науки. – К., 1967. – С. 106 – 107.
141. Очеретний А. Д. Лексика говорів західної Черкащини / А. Д. Очеретний // Звітно-наукова конференція кафедр Київського пед. ін-ту : тези доповідей. Гуманітарні науки. – К., 1966. – С. 116 – 117.

142. Очеретний А. Д. Лексичні контакти східного і західного діалектних ареалів української мови / А. Д. Очеретний // XIV республіканська діалектна нарада. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 54 – 56.
143. Очеретний А. Д. Морфологічні і лексичні особливості говірок Уманського району / А. Д. Очеретний // Наукові записки Київського пед. ін-ту. – Т. 26. – К., 1957. – С. 14 – 27.
144. Очеретний А. Д. Словник діалектної лексики західної Черкащини / А. Д. Очеретний // Звітно-наукова конференція кафедр Київського пед. ін-ту за 1964 р. : тези доповідей. Гуманітарні науки. – К., 1965. – С. 89 – 91.
145. Очеретный А. Д. Из наблюдений над бытовой лексикой восточноподольских говоров украинского языка / А. Д. Очеретный // Собрание по ОЛА. – М. : Наука, 1972. – С. 121 – 124.
146. Павел В. К. Лексическая номинация (на материале молдавских народных говоров) / В. К. Павел. – Кишинев : Штиинца, 1983. – 231 с.
147. Пашкова Н. І. Лексико-семантична група назв верхнього одягу в гуцульському говорі / Н. І. Пашкова // Семасіологія і словотвір. – К. : Наук. думка, 1989. – С. 23 – 27.
148. Пашкова Н. І. Назви одягу в українських говорах Карпат (структурно-семантична, генетична та ареальна характеристика) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Пашкова Надія Ігорівна. – К., 1999. – 227 с.
149. Пашкова Н. І. Назви одягу в українських говорах Карпат (структурно-семантична, генетична та ареальна характеристика) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. І. Пашкова. – К., 2000. – 19 с.
150. Пашкова Н. І. Структурна організація лексико-семантичної групи назв верхнього одягу в українських говорах Карпат / Н. І. Пашкова // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі. – Житомир, 1983. – С. 212 – 214.

151. Піцура Т. Динаміка назв одягу карпатських говорів у другій половині ХХ століття / Т. Піцура // Діалектологічні студії. 7 : Традиції і модерн / відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2008. – С. 85 – 93.
152. Піцура Т. Назви жіночих прикрас в українських карпатських говорах / Т. Піцура // Волинь – Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем. Вип. 17. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 116 – 125.
153. Поділля. Історико-етнографічне дослідження. – К. : Доля, 1994. – С. 84–110.
154. Поістогова М. В. Номінаційні процеси у ботанічній лексиці східнополіських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / М. В. Поістогова. – К., 2005. – 23 с.
155. Пономар Л. Г. Назви одягу Західного Полісся / Л. Г. Пономар. – К., 1997. – 182 с.
156. Потєбня А. А. Из записок по русской грамматике / А. А. Потєбня. – М. : Просвещение, 1968. – Т. III. – 550 с.
157. Прилипко Я. Український народний одяг як джерело вивчення етнічної історії / Я. Прилипко // Народна творчість та етнографія. – 1971. – № 5. – С. 10 – 20.
158. Проблеми сучасної ареалогії / за ред. П. Ю. Гриценка. – К. : Наук. думка, 1994. – 342 с.
159. Регушевський Є. С. З історії діалектної топонімії та антропонімії Поділля / Є. С. Регушевський // Проблеми дослідження діалектної лексики і фразеології української мови : тези доповідей. – Ужгород, 1978. – С. 130 – 131.
160. Рудницький Є. Діалекти Уманщини (заг. характеристика) / Є. Рудницький // Гуманщина : краєзнавчий збірник. – Умань, 1927. – С. 190 – 205.

161. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1988. – 236 с.
162. Савчук Г. В. Гуцульські жіночі прикраси / Г. В. Савчук // Народна творчість та етнографія. – 1987. – № 5. – С. 48 – 53.
163. Сібрук А. Іменники зі значенням «поясні прикраси» в східнослов'янських текстах XI–XIV століть / А. Сібрук // Семантика мови і тексту : Матеріали X Міжнародної конференції. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2009. – С. 307–309.
164. Сібрук А. Лексеми *бисеръ* і *жемчюгъ* у пам'ятках XI–XIV ст. / А. Сібрук // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. / МОН України. Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького ; відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2010. – Вип. 10. – С. 122–126.
165. Сібрук А. В. Іменники зі значенням «нагрудні прикраси» у східнослов'янських текстах XI–XIV століть / А. В. Сібрук // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – Вип. 26, ч. 3. – К., 2009. – С. 127–131.
166. Сорокалетов Ф. П. К вопросу о системных отношениях в лексике народных говоров / Ф. П. Сорокалетов // Диалектная лексика. 1975. – Л. : Наука, 1978. – С. 14 – 24.
167. Сорокалетов Ф. П. Диалектная лексика как система / Ф. П. Сорокалетов // Восточнославянское и общее языкознание. – М. : Наука, 1978. – С. 84 – 90.
168. Струманський В. П. Народознавство Поділля : хрестоматія / В. П. Струманський. – Хмельницький : Поділля, 1995. – 443 с.
169. Тищенко Л. М. Структурна організація й динаміка побутової лексики південнословобожанських говірок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. М. Тищенко. – К., 2002. – 19 с.
170. Тищенко Т. М. Подільсько-середньонаддніпрянська межа як об'єкт діалектологічних досліджень / Т. М. Тищенко // Діалектологічні

- студії : зб. наук. праць / редкол. : Г. Г. Березовська, В. В. Денисюк, О. Ю. Зелінська та ін. ; відп. за вип. – Г. Г. Березовська, Т. М. Тищенко. – Умань : Графіка, 2004. – С. 6 – 8.
171. Тищенко Т. М. Ареальна стратифікація східноподільських говірок / Т. М. Тищенко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови : збірник наукових праць / відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 3, кн. 2. – С. 31 – 38.
172. Тищенко Т. М. Дослідження семантики архаїчних лексем у діалектному просторі / Т. М. Тищенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : збірник наукових праць. Вип. VII. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – С. 300 – 304.
173. Тищенко Т. М. Назви бджіл у говірках Східного Поділля / Т. М. Тищенко // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. – Черкаси : Брама – Україна, 2007. – С. 168 – 175.
174. Тищенко Т. М. Назви свійських тварин у говірках Східного Поділля / Т. М. Тищенко // Лінгвістика : зб. наук. праць. – Луганськ : Альма-матер, 2008. – Вип. 3(15). – С. 30 – 37.
175. Тищенко Т. М. Номінація вуликів та пасічницького інвентаря у говірках Східного Поділля / Т. М. Тищенко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – Вип. 7. – К., 2007. – С. 199 – 204.
176. Тищенко Т. М. Номінація головних учасників весільного обряду в говірках Східного Поділля / Т. М. Тищенко // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Філологічні науки. – Вип. 16. – Кам'янець-Подільський, 2008. – С. 67 – 78.
177. Тищенко Т. М. Номінація жінок у родильному обряді Східного Поділля / Т. М. Тищенко // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 8. Філологічні науки (мовознавство і

- літературознавство). Вип. 2 : зб. наук. праць / за ред. Л. І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 211 – 217.
178. Тищенко Т. М. Номінація меду у говірках Східного Поділля / Т. М. Тищенко // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. пр. – Вип. 12 : Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. До 100-річчя М. А. Грицака / відп. ред. І. В. Сабадоша. – Ужгород, 2008. – С. 195 – 198.
179. Тищенко Т. М. Подільсько-середньонадніпрянське суміжжя у світлі ізоглю : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Тищенко Тетяна Миколаївна. – К., 2003. – 194 с.
180. Тканко З. О. Головні жіночі убори Поділля / З. О. Тканко // Народна творчість та етнографія. – 1988. – № 6. – С. 44 – 46.
181. Толстой Н. И. Некоторые вопросы соотношения лингво- и этнографических исследований / Н. И. Толстой // Проблемы картографирования в языкознании и этнографии : сборник статей / отв. ред. С. И. Брук. – Л. : Наука, Ленинградское отделение, 1974. – С. 16 – 33.
182. Толстой Н. И. О соотношении центрального и маргинальных ареалов в современной Славии / Н. И. Толстой // Ареальные исследования в языкознании и этнографии / отв. ред. М. А. Бородина. – Л. : Наука, Ленинградское отделение 1977. – С. 37 – 56.
183. Томилина Г. Я. Из истории слова «плат» и его производных в древнерусском языке / Г. Я. Томилина // Формирование и функционирование специальной лексики в русском языке : сборник научных статей / ред. кол. А. Н. Шиловский (отв. ред.) и др. – Днепропетровск : Изд-во Днепропетр. ун-та, 1978. – С. 167 – 177.
184. Томіліна Г. Я. Із історії діалектних назв спідниці в українській мові / Г. Я. Томіліна // Проблеми дослідження діалектної лексики і

- фразеології української мови : тези доповідей. – Ужгород, 1978. – С. 175 – 177.
185. Турчин Е. Д. Лексика питания в украинских восточнополесских говорах : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Украинский язык» / Е. Д. Турчин. – К., 1990. – 19 с.
186. Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник. – К., 1994. – 255 с.
187. Український діалектологічний збірник. Кн. 3 : [Пам'яті Тетяни Назарової] / упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка ; редкол. : П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К. : Довіра, 1997. – 471 с.
188. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы / А. А. Уфимцева. – М. : Изд-во АН СССР, 1962. – 287 с.
189. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов / Ф. П. Филин // Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания. – М. : Наука, 1982. – 336 с.
190. Фроляк Л. Д. Ботаническая лексика украинских говоров Северного Приазовья : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Украинский язык» / Л. Д. Фроляк. – К., 1988. – 17 с.
191. Шевченко Є. І. Українська народна тканина / Є. І. Шевченко / відп. ред. П. Ю. Гриценко. – К. : Артанія, 1999. – 416 с. : іл.
192. Шевченко Т. Г. До питання взаємодії перехідних говірок на подільсько-степовому мовному порубіжжі / Т. Г. Шевченко // XIV Респ. діал. нарада. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 20 – 22.
193. Шелудько Д. Німецькі елементи в українській мові // Збірник комісії для дослідження історії української мови. – Т. І. – К., 1931. – С. 1 – 60.
194. Шеремета Н. П. Південноволинсько-подільське діалектне порубіжжя (за матеріалами тваринницької лексики) : автореф. дис. на

- здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. П. Шеремета. – К., 2000. – 19 с.
195. Шляхов О. М. Народні назви одягу в говірках Івано-Франківщини / О. М. Шляхов // XIV Респ. діалектологічна нарада : тези доповідей. – К. : Наук. думка, 1977. – С. 117 – 118.
196. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка) / Д. Н. Шмелев. – М. : Наука, 1973. – 279 с.
197. Щербина Т. Назви жіночих прикрас у говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя / Т. Щербина // Волинь – Житомирщина : історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – № 14. – Житомир, 2005. – С. 200 – 205.
198. Щербина Т. В. Ареалогія середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя : монографія / Т. В. Щербина. – Черкаси : Видавець Андрощук П. С., 2009. – 348 с.
199. Щербина Т. В. Назви верхнього короткополого одягу в говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя / Т. В. Щербина // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць. – Вип. 3. – Черкаси : Брама – Україна, 2006. – С. 218 – 225.
200. Щербина Т. В. Назви жіночих головних уборів у говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя / Т. В. Щербина // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. / відп. ред. Г. І. Мартинова. – Черкаси : Брама – Україна, 2006. – С. 207 – 213.
201. Щербина Т. В. Номінація верхнього одягу в говірках середньонаддніпряньсько-степового порубіжжя / Т. В. Щербина // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць. – Вип. 4. – Черкаси : Брама – Україна, 2007. – С. 159 – 168.
202. Щербина Т. В. Середньонаддніпряньсько-степове діалектне порубіжжя у світлі ізоглос : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Щербина Тетяна Василівна. – К., 2003. – 341 с.

203. Юналеєва Р. А. Про тюркізми – назви одягу у східнослов'янських мовах / Р. А. Юналеєва // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 50 – 57.
204. Языковая номинация (общие вопросы) / отв. ред. Б. А. Серебрянников, А. А. Уфимцева. – М., 1977. – 359 с.
205. Ястремська Т. О. Структурно-семантична організація та географічна диференціація пастушої лексики гуцульського говору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т. О. Ястремська. – К., 2002. – 20 с.
206. Ястремська Т. О. Традиційне гуцульське пастухування / Т. О. Ястремська. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 424 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ОБСТЕЖЕНИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

1. Ант. – Антонівка Тальнівський р-н Черкаська обл.
2. Ап. – Аполянка Уманський р-н Черкаська обл.
3. Баб. – Бабанка Уманський р-н Черкаська обл.
4. ББ – Березова Балка Вільшанський р-н Кіровоградська обл.
5. ББер. – Берізки Бершадські Бершадський р-н Вінницька обл.
6. Бен. – Бендзарі Балтський р-н Одеська обл.
7. Бер. – Берізки Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
8. Бес. – Бесідка Ставищенський р-н Київська обл.
9. Боб. – Бобрик Любашівський р-н Одеська обл.
10. Бок. – Бокове Любашівський р-н Одеська обл.
11. Бор. – Борисівка Іллінецький р-н Вінницька обл.
12. Буз. – Бузівка Жашківський р-н Черкаська обл.
13. В. – Веселівка Христинівський р-н Черкаська обл.
14. Важ. – Важне Теплицький р-н Вінницька обл.
15. Ват. – Ватутіне Звенигородський р-н Черкаська обл.
16. Вес. – Веселівка Теплицький р-н Вінницька обл.
17. Вишн. – Вишнопіль Тальнівський р-н Черкаська обл.
18. Вікн. – Вікнина Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
19. Вікт. – Вікторівка Маньківський р-н Черкаська обл.
20. Віл. – Вільшанка Уманський р-н Черкаська обл.
21. Вільш. – Вільшанка Савранський р-н Одеська обл.
22. ВК – Веселий Кут Таращанський р-н Київська обл.
23. ВМеч. – Велика Мечетня Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
24. ВС – Велика Севастьянівна Христинівський р-н Черкаська обл.
25. ВТ – Великі Трояни Ульяновський р-н Кіровоградська обл.
26. Г. – Гайворон Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
27. Гайс. – Гайсин Гайсинський р-н Вінницька обл.
28. Гер. – Гербіно Балтський р-н Одеська обл.

29. Гл. – Глибочок Котовський р-н Одеська обл.
30. Гол. – Гольма Балтський р-н Одеська обл.
31. Гор. – Городецьке Уманський р-н Черкаська обл.
32. Горд. – Гордашівка Тальнівський р-н Черкаська обл.
33. Горш. – Горошків Тетіївський р-н Київська обл.
34. Гр. – Грушка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
35. Гран. – Гранів Гайсинський р-н Вінницька обл.
36. Греб. – Гребля Христинівський р-н Черкаська обл.
37. Гром. – Громи Уманський р-н Черкаська обл.
38. Губ. – Губник Гайсинський р-н Вінницька обл.
39. Гун. – Гунча Гайсинський р-н Вінницька обл.
40. Гус. – Гусакове Звенигородський р-н Черкаська обл.
41. Дах. – Дахталія Крижопільський р-н Вінницька обл.
42. Дж. – Джулинка Бершадський р-н Вінницька обл.
43. Дз. – Дзензелівка Маньківський р-н Черкаська обл.
44. Доб. – Добра Маньківський р-н Черкаська обл.
45. Дол. – Долинівка Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
46. ДП – Довга Пристань Первомайський р-н Миколаївська обл.
47. Дуб. – Дубиново Савранський р-н Одеська обл.
48. Ж. – Журавка Новоархангельський р-н Кіровоградська обл.
49. З. – Завалля Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
50. Зал. – Заліське Тальнівський р-н Черкаська обл.
51. Зап. – Заплази Любашівський р-н Одеська обл.
52. Зат. – Затишок Уманський р-н Черкаська обл.
53. Зв. – Звенигородка Звенигородський р-н Черкаська обл.
54. Зел. – Зеленьків Тальнівський р-н Черкаська обл.
55. ЗР – Зелений Ріг Жашківський р-н Черкаська обл.
56. Ів. – Іванівка Уманський р-н Черкаська обл.
57. Іван. – Іваньки Маньківський р-н Черкаська обл.
58. Й. – Йосипівка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.

59. К. – Кочубіївка Уманський р-н Черкаська обл.
60. Кал. – Калинка Томашпільський р-н Вінницька обл.
61. Кам. – Кам'янки Теплицький р-н Вінницька обл.
62. Кам'ян. – Кам'яна Савранський р-н Одеська обл.
63. Кап. – Капітанка Голованівський р-н Кіровоградська обл.
64. Карб. – Карбівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
65. Кат. – Катеринопіль Катеринопільський р-н Черкаська обл.
66. КГ – Кузьмина Гребля Христинівський р-н Черкаська обл.
67. Кис. – Кисляк Гайсинський р-н Вінницька обл.
68. Кіб. – Кіблич Гайсинський р-н Вінницька обл.
69. КК – Кам'яна Криниця Ульяновський р-н Кіровоградська обл.
70. Кн. – Княжичи Монастирищенський р-н Черкаська обл.
71. Коб. – Кобрине Тальнівський р-н Черкаська обл.
72. Кол. – Колодисте Уманський р-н Черкаська обл.
73. Кон. – Конела Жашківський р-н Черкаська обл.
74. Кор. – Коритня Монастирищенський р-н Черкаська обл.
75. Коч. – Кочержинці Уманський р-н Черкаська обл.
76. Кош. – Кошаринці Бершадський р-н Вінницька обл.
77. Кр. – Красногірка Голованівський р-н Кіровоградська обл.
78. Крас. – Красилівка Ставищенський р-н Київська обл.
79. Красн. – Красноставка Маньківський р-н Черкаська обл.
80. Крив. – Кривець Маньківський р-н Черкаська обл.
81. Кривч. – Кривчунка Жашківський р-н Черкаська обл.
82. Криж. – Крижопіль Крижопільський р-н Вінницька обл.
83. Крим. – Кримка Первомайський р-н Миколаївська обл.
84. Крин. – Кринички Балтський р-н Одеська обл.
85. Крс. – Краснопілка Уманський р-н Черкаська обл.
86. Крут. – Крутогорб Гайсинський р-н Вінницька обл.
87. Кут. – Кути Маньківський р-н Черкаська обл.
88. Куял. – Куяльник Котовський р-н Одеська обл.

89. Л. – Лукашівка Тростянецький р-н Вінницька обл.
90. Лад. – Ладижин Тростянецький р-н Вінницька обл.
91. Лег. – Легедзино Тальнівський р-н Черкаська обл.
92. Лен. – Леніно Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
93. Леух. – Леухи Іллінецький р-н Вінницька обл.
94. Лип. – Липовеньке Голованівський р-н Кіровоградська обл.
95. Лоз. – Лозувата Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
96. Лук. – Луківка Катеринопільський р-н Черкаська обл.
97. Люш. – Люшенювате Голованівський р-н Кіровоградська обл.
98. Мак. – Максимівка Уманський р-н Черкаська обл.
99. Ман. – Маньківка Бершадський р-н Вінницька обл.
100. Мар. – Мар'янівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
101. Мел. – Мелешків Гайсинський р-н Вінницька обл.
102. Меч. – Мечиславка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
103. Мик. – Миколаївка Котовський р-н Одеська обл.
104. Мит. – Митків Гайсинський р-н Вінницька обл.
105. Мих. – Михайлівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
106. Міт. – Мітлинці Гайсинський р-н Вінницька обл.
107. ММ – Мала Мочулка Теплицький р-н Вінницька обл.
108. ММеч. – Мала Мечетня Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
109. Мог. – Могильна Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
110. Мол. – Молодецьке Маньківський р-н Черкаська обл.
111. МФ – Малий Фонтан Котовський р-н Одеська обл.
112. Н. – Нововасилівка Врадіївський р-н Миколаївська обл.
113. Наг. – Нагірна Жашківський р-н Черкаська обл.
114. Нес. – Нестерівка Маньківський р-н Черкаська обл.
115. НО – Нова Ободівка Тростянецький р-н Вінницька обл.
116. Нов. – Новоселиця Катеринопільський р-н Черкаська обл.
117. Новос. – Новоселівка Котовський р-н Одеська обл.
118. Нос. – Носівці Гайсинський р-н Вінницька обл.

119. Об. – Обжиле Балтський р-н Одеська обл.
120. Од. – Одая Голованівський р-н Кіровоградська обл.
121. Одай – Одай Жашківський р-н Черкаська обл.
122. Оз. – Озірна Звенигородський р-н Черкаська обл.
123. Ок. – Оксанина Уманський р-н Черкаська обл.
124. Ол. – Ольгопіль Чечельницький р-н Вінницька обл.
125. Олек. – Олександрівка Жашківський р-н Черкаська обл.
126. Ор. – Орлове Новоархангельський р-н Кіровоградська обл.
127. Ос. – Осички Савранський р-н Одеська обл.
128. Осіт. – Осітна Христинівський р-н Черкаська обл.
129. Ост. – Острожани Жашківський р-н Черкаська обл.
130. П. – Паланка Уманський р-н Черкаська обл.
131. Пав. – Павлівка Жашківський р-н Черкаська обл.
132. Пал. – Пальчик Катеринопільський р-н Черкаська обл.
133. Пер. – Перельоти Балтський р-н Одеська обл.
134. Пік. – Піківець Уманський р-н Черкаська обл.
135. Піщ. – Піщана Балтський р-н Одеська обл.
136. Пл. – Плоске Балтський р-н Одеська обл.
137. Пог. – Погоріла Теплицький р-н Вінницька обл.
138. Под. – Подібна Маньківський р-н Черкаська обл.
139. Пол. – Полянецьке Савранський р-н Одеська обл.
140. Поп. – Попудня Монастирищенський р-н Черкаська обл.
141. Прм. – Перейма Балтський р-н Одеська обл.
142. Пуг. – Пугачівка Жашківський р-н Черкаська обл.
143. Пуж. – Пужайково Балтський р-н Одеська обл.
144. П'ят. – П'ятківка Бершадський р-н Вінницька обл.
145. Р. – Розділ Голованівський р-н Кіровоградська обл.
146. Рах. – Рахнівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
147. Род. – Родниківка Уманський р-н Черкаська обл.
148. Роз. – Розношенське Ульянівський р-н Кіровоградська обл.

149. Розс. – Розсішки Христинівський р-н Черкаська обл.
150. Ром. – Романівка Тальнівський р-н Черкаська обл.
151. Рос. – Росоша Теплицький р-н Вінницька обл.
152. Рус. – Русалівка Маньківський р-н Черкаська обл.
153. С. – Сальково Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
154. Сав. – Саврань Савранський р-н Одеська обл.
155. Сат. – Сатанівка Монастирищенський р-н Черкаська обл.
156. СБ – Старі Бабани Уманський р-н Черкаська обл.
157. Св. – Свірневе Голованівський р-н Кіровоградська обл.
158. Сем. – Семенки Немирівський р-н Вінницька обл.
159. Семир. – Семирічка Гайсинський р-н Вінницька обл.
160. Син. – Синиця Христинівський р-н Черкаська обл.
161. Ск. – Скибин Жашківський р-н Черкаська обл.
162. Соб. – Соболівка Теплицький р-н Вінницька обл.
163. Сок. – Соколівка Жашківський р-н Черкаська обл.
164. Соф. – Софіполь Тетіївський р-н Київська обл.
165. СТ – Сухий Ташлик Вільшанський р-н Кіровоградська обл.
166. Став. – Ставки Бершадський р-н Вінницька обл.
167. Степ. – Степашки Гайсинський р-н Вінницька обл.
168. Сум. – Сумівка Бершадський р-н Вінницька обл.
169. Суш. – Сушківка Уманський р-н Черкаська обл.
170. Т. – Тополі Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
171. Тал. – Тальянки Тальнівський р-н Черкаська обл.
172. Тан. – Танське Уманський р-н Черкаська обл.
173. Тар. – Тартак Чечельницький р-н Вінницька обл.
174. Тарн. – Тарнава Монастирищенський р-н Черкаська обл.
175. Тауж. – Таужне Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
176. Тек. – Текуча Уманський р-н Черкаська обл.
177. Тер. – Тернівка Бершадський р-н Вінницька обл.
178. Тет. – Тетіїв Тетіївський р-н Київська обл.

179. Тин. – Тинівка Жашківський р-н Черкаська обл.
180. Тиш. – Тишківка Добровеличківський р-н Кіровоградська обл.
181. Том. – Томашівка Уманський р-н Черкаська обл.
182. Тр. – Тростянець Тростянецький р-н Вінницька обл.
183. Трид. – Тридуби Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
184. Ул. – Ульянівка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
185. Уд. – Удич Теплицький р-н Вінницька обл.
186. Ус. – Устя Бершадський р-н Вінницька обл.
187. Ух. – Ухожани Балтський р-н Одеська обл.
188. Ф. – Флорино Бершадський р-н Вінницька обл.
189. Х. – Хащувате Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
190. Хар. – Харківка Маньківський р-н Черкаська обл.
191. Харп. – Харпачка Гайсинський р-н Вінницька обл.
192. Хиж. – Хижня Жашківський р-н Черкаська обл.
193. Хр. – Христинівка Христинівський р-н Черкаська обл.
194. Ц. – Цибулів Монастирищенський р-н Черкаська обл.
195. Ч. – Чечелівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
196. Чап. – Чапаєво Котовський р-н Одеська обл.
197. Черп. – Черповоди Уманський р-н Черкаська обл.
198. Чеч. – Чечельник Чечельницький р-н Вінницька обл.
199. ЧО – Червоний Орач Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
200. Чп. – Чапаєвка Монастирищенський р-н Черкаська обл.
201. Ш. – Шамраївка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
202. Шар. – Шарапанівка Крижопільський р-н Вінницька обл.
203. Юр. – Юрківці Немирівський р-н Вінницька обл.
204. Юрк. – Юрківка Уманський р-н Черкаська обл.
205. Яг. – Ягубець Христинівський р-н Черкаська обл.
206. Яр. – Яроватка Уманський р-н Черкаська обл.
207. Ят. – Ятрань Новоархангельський р-н Кіровоградська обл.

ДОДАТКИ

Додаток А

АТЛАС НАЗВ ОДЯГУ І ПРИКРАС У СХІДНОПОДІЛЬСЬКИХ ГОВІРКАХ

Засади картографування

На атомарних картах репрезентовано просторове розміщення мовних явищ різних структурних рівнів. Найбільше карт відтворює ареальне розрізнення мовних елементів, ідентичних за змістом і відмінних формально. Карти лексичного рівня систематизовано за тематичним принципом.

Просторову відмінність нерідко творять не тільки лексичні одиниці, а й формальні варіанти базового репрезентанта відповідної семми, тому поряд із власне номінативними картами в Атласі подані карти, на яких відтворено формальне варіювання окремих лексем.

На семантичних картах відтворено просторові розрізнення елементів, однакових за формою вираження і відмінних щодо змісту.

Кожна карта має назву та місце в атласі. Для вираження основного рівня карти використано графічні знаки, для додаткового рівня протиставлення – модифікації цих базових знаків, модифікованими знаками передано і аналітичні назви. В окремих населених пунктах відсутнє картографоване явище чи реалія, тоді на карті позначок немає.

На картах, які стосуються лексем однієї ЛСГ, використано спільні / близькі умовні позначення.

Карта має легенду; слова-репрезентанти, вміщені в легенді для розкриття лінгвістичного значення графічних символів, наведено в найбільш поширеній реалізації.

Записи здійснено згідно з фонетичною транскрипцією, апробованою в АУМ та у виданні «Говірки Чорнобильської зони. Тексти» (К., 1996. – С. 6–19).

Напівпалатальність приголосних позначено крапкою праворуч угорі букви ([ḅ·], [ṇ·]), палаталізованість – знаком апострофа ([m'], [c']). Напівдовга вимова приголосних – однією крапкою після літери внизу (*n'лат'.а*). Наголос позначено вертикальною рисою перед знаком приголосного, що передує голосному наголошеного складу, або безпосередньо перед літерою голосного звука (*буш'лак, с'ур'тук*).

Для побудови ізоглосних карт використано методику накладання ареалів картографованих явищ.

Більшість карт має коментар, у якому подано додаткову інформацію до картографованого матеріалу та його відтворення на карті.

Цифрові позначення говірок на карті

1. Тетіїв Тетіївський р-н Київська обл.
2. Софіполь Тетіївський р-н Київська обл.
3. Веселий Кут Таращанський р-н Київська обл.
4. Горошків Тетіївський р-н Київська обл.
5. Кривчунка Жашківський р-н Черкаська обл.
6. Олександрівка Жашківський р-н Черкаська обл.
7. Скибин Жашківський р-н Черкаська обл.
8. Бесідка Ставищенський р-н Київська обл.
9. Красилівка Ставищенський р-н Київська обл.
10. Тинівка Жашківський р-н Черкаська обл.
11. Пугачівка Жашківський р-н Черкаська обл.
12. Бузівка Жашківський р-н Черкаська обл.
13. Зелений Ріг Жашківський р-н Черкаська обл.
14. Нагірна Жашківський р-н Черкаська обл.
15. Павлівка Жашківський р-н Черкаська обл.
16. Борисівка Іллінецький р-н Вінницька обл.
17. Коритня Монастирищенський р-н Черкаська обл.
18. Цибулів Монастирищенський р-н Черкаська обл.

19. Конела Жашківський р-н Черкаська обл.
20. Острожани Жашківський р-н Черкаська обл.
21. Одай Жашківський р-н Черкаська обл.
22. Хижня Жашківський р-н Черкаська обл.
23. Кривець Маньківський р-н Черкаська обл.
24. Кути Маньківський р-н Черкаська обл.
25. Русалівка Маньківський р-н Черкаська обл.
26. Озірна Звенигородський р-н Черкаська обл.
27. Звенигородка Звенигородський р-н Черкаська обл.
28. Юрківці Немирівський р-н Вінницька обл.
29. Леухи Іллінецький р-н Вінницька обл.
30. Сатанівка Монастирищенський р-н Черкаська обл.
31. Тарнава Монастирищенський р-н Черкаська обл.
32. Княжики Монастирищенський р-н Черкаська обл.
33. Чапаєвка Монастирищенський р-н Черкаська обл.
34. Гребля Христинівський р-н Черкаська обл.
35. Соколівка Жашківський р-н Черкаська обл.
36. Красноставка Маньківський р-н Черкаська обл.
37. Добра Маньківський р-н Черкаська обл.
38. Нестерівка Маньківський р-н Черкаська обл.
39. Дзензелівка Маньківський р-н Черкаська обл.
40. Харківка Маньківський р-н Черкаська обл.
41. Іваньки Маньківський р-н Черкаська обл.
42. Антонівка Тальнівський р-н Черкаська обл.
43. Заліське Тальнівський р-н Черкаська обл.
44. Кобрине Тальнівський р-н Черкаська обл.
45. Гусакове Звенигородський р-н Черкаська обл.
46. Ватутіне Звенигородський р-н Черкаська обл.
47. Носівці Гайсинський р-н Вінницька обл.
48. Мітлинці Гайсинський р-н Вінницька обл.

49. Карбівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
50. Семирічка Гайсинський р-н Вінницька обл.
51. Гунча Гайсинський р-н Вінницька обл.
52. Кисляк Гайсинський р-н Вінницька обл.
53. Гайсин Гайсинський р-н Вінницька обл.
54. Гранів Гайсинський р-н Вінницька обл.
55. Михайлівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
56. Велика Севастянівка Христинівський р-н Черкаська обл.
57. Попудня Монастирищенський р-н Черкаська обл.
58. Христинівка Христинівський р-н Черкаська обл.
59. Яроватка Уманський р-н Черкаська обл.
60. Іванівка Уманський р-н Черкаська обл.
61. Подібна Маньківський р-н Черкаська обл.
62. Вікторівка Маньківський р-н Черкаська обл.
63. Краснопілка Уманський р-н Черкаська обл.
64. Старі Бабани Уманський р-н Черкаська обл.
65. Молодецьке Маньківський р-н Черкаська обл.
66. Романівка Тальнівський р-н Черкаська обл.
67. Гордашівка Тальнівський р-н Черкаська обл.
68. Новоселиця Катеринопільський р-н Черкаська обл.
69. Катеринопіль Катеринопільський р-н Черкаська обл.
70. Семенки Немирівський р-н Вінницька обл.
71. Степашки Гайсинський р-н Вінницька обл.
72. Харпачка Гайсинський р-н Вінницька обл.
73. Мар'янівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
74. Крутогорб Гайсинський р-н Вінницька обл.
75. Чечелівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
76. Рахнівка Гайсинський р-н Вінницька обл.
77. Митків Гайсинський р-н Вінницька обл.
78. Веселівка Христинівський р-н Черкаська обл.

79. Розсішки Христинівський р-н Черкаська обл.
80. Кочубіївка Уманський р-н Черкаська обл.
81. Городецьке Уманський р-н Черкаська обл.
82. Родниківка Уманський р-н Черкаська обл.
83. Танське Уманський р-н Черкаська обл.
84. Аполянка Уманський р-н Черкаська обл.
85. Легедзино Тальнівський р-н Черкаська обл.
86. Тальянки Тальнівський р-н Черкаська обл.
87. Вишнопіль Тальнівський р-н Черкаська обл.
88. Зеленьків Тальнівський р-н Черкаська обл.
89. Луківка Катеринопільський р-н Черкаська обл.
90. Пальчик Катеринопільський р-н Черкаська обл.
91. Ладижин Тростянецький р-н Вінницька обл.
92. Мелешків Гайсинський р-н Вінницька обл.
93. Кіблич Гайсинський р-н Вінницька обл.
94. Важне Теплицький р-н Вінницька обл.
95. Кам'янки Теплицький р-н Вінницька обл.
96. Росоша Теплицький р-н Вінницька обл.
97. Ягубець Христинівський р-н Черкаська обл.
98. Кузьмина Гребля Христинівський р-н Черкаська обл.
99. Паланка Уманський р-н Черкаська обл.
100. Синиця Христинівський р-н Черкаська обл.
101. Кочержинці Уманський р-н Черкаська обл.
102. Громи Уманський р-н Черкаська обл.
103. Піківець Уманський р-н Черкаська обл.
104. Сушківка Уманський р-н Черкаська обл.
105. Бабанка Уманський р-н Черкаська обл.
106. Оксанина Уманський р-н Черкаська обл.
107. Лукашівка Тростянецький р-н Вінницька обл.
108. Губник Гайсинський р-н Вінницька обл.

109. Соболівка Теплицький р-н Вінницька обл.
110. Мала Мочулка Теплицький р-н Вінницька обл.
111. Погоріла Теплицький р-н Вінницька обл.
112. Веселівка Теплицький р-н Вінницька обл.
113. Удич Теплицький р-н Вінницька обл.
114. Осітна Христинівський р-н Черкаська обл.
115. Максимівка Уманський р-н Черкаська обл.
116. Юрківка Уманський р-н Черкаська обл.
117. Томашівка Уманський р-н Черкаська обл.
118. Черповоди Уманський р-н Черкаська обл.
119. Вільшанка Уманський р-н Черкаська обл.
120. Журавка Новоархангельський р-н Кіровоградська обл.
121. Калинка Томашпільський р-н Вінницька обл.
122. Шарапанівка Крижопільський р-н Вінницька обл.
123. Тростянець Тростянецький р-н Вінницька обл.
124. Кошаринці Бершадський р-н Вінницька обл.
125. Сумівка Бершадський р-н Вінницька обл.
126. Маньківка Бершадський р-н Вінницька обл.
127. Джулинка Бершадський р-н Вінницька обл.
128. Тернівка Бершадський р-н Вінницька обл.
129. Затишок Уманський р-н Черкаська обл.
130. Вікнина Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
131. Колодисте Уманський р-н Черкаська обл.
132. Текуча Уманський р-н Черкаська обл.
133. Орлове Новоархангельський р-н Кіровоградська обл.
134. Ятрань Новоархангельський р-н Кіровоградська обл.
135. Тишківка Добровеличківський р-н Кіровоградська обл.
136. Дахталія Крижопільський р-н Вінницька обл.
137. Крижопіль Крижопільський р-н Вінницька обл.
138. Нова Ободівка Тростянецький р-н Вінницька обл.

139. П'ятківка Бершадський р-н Вінницька обл.
140. Флорино Бершадський р-н Вінницька обл.
141. Устя Бершадський р-н Вінницька обл.
142. Берізки Бершадські Бершадський р-н Вінницька обл.
143. Ставки Бершадський р-н Вінницька обл.
144. Гайворон Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
145. Долинівка Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
146. Тополі Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
147. Хащувате Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
148. Таужне Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
149. Кам'яна Криниця Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
150. Мечиславка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
151. Великі Трояни Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
152. Йосипівка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
153. Ульянівка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
154. Грушка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
155. Шамраївка Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
156. Розношенське Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
157. Красногірка Голованівський р-н Кіровоградська обл.
158. Одая Голованівський р-н Кіровоградська обл.
159. Сальково Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
160. Могильна Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
161. Завалля Гайворонський р-н Кіровоградська обл.
162. Лозувата Ульянівський р-н Кіровоградська обл.
163. Розділ Голованівський р-н Кіровоградська обл.
164. Свірневе Голованівський р-н Кіровоградська обл.
165. Капітанка Голованівський р-н Кіровоградська обл.
166. Сухий Ташлик Вільшанський р-н Кіровоградська обл.
167. Березова Балка Вільшанський р-н Кіровоградська обл.
168. Чечельник Чечельницький р-н Вінницька обл.

169. Тартак Чечельницький р-н Вінницька обл.
170. Ольгопіль Чечельницький р-н Вінницька обл.
171. Гербіно Балтський р-н Одеська обл.
172. Піщана Балтський р-н Одеська обл.
173. Пужайково Балтський р-н Одеська обл.
174. Кам'яна Савранський р-н Одеська обл.
175. Осички Савранський р-н Одеська обл.
176. Саврань Савранський р-н Одеська обл.
177. Вільшанка Савранський р-н Одеська обл.
178. Дубиново Савранський р-н Одеська обл.
179. Мала Мечетня Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
180. Люшенювате Голованівський р-н Кіровоградська обл.
181. Липовеньке Голованівський р-н Кіровоградська обл.
182. Довга Пристань Первомайський р-н Миколаївська обл.
183. Обжиле Балтський р-н Одеська обл.
184. Перейма Балтський р-н Одеська обл.
185. Ухожани Балтський р-н Одеська обл.
186. Кринички Балтський р-н Одеська обл.
187. Плоске Балтський р-н Одеська обл.
188. Полянецьке Савранський р-н Одеська обл.
189. Тридуби Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
190. Велика Мечетня Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
191. Бендзарі Балтський р-н Одеська обл.
192. Перельоти Балтський р-н Одеська обл.
193. Гольма Балтський р-н Одеська обл.
194. Бобрик Любашівський р-н Одеська обл.
195. Леніно Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
196. Берізки Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
197. Кримка Первомайський р-н Миколаївська обл.
198. Малий Фонтан Котовський р-н Одеська обл.

199. Миколаївка Котовський р-н Одеська обл.
200. Куяльник Котовський р-н Одеська обл.
201. Чапаєво Котовський р-н Одеська обл.
202. Глибочок Котовський р-н Одеська обл.
203. Новоселівка Котовський р-н Одеська обл.
204. Заплази Любашівський р-н Одеська обл.
205. Бокове Любашівський р-н Одеська обл.
206. Червоний Орач Кривоозерський р-н Миколаївська обл.
207. Нововасилівка Врадіївський р-н Миколаївська обл.

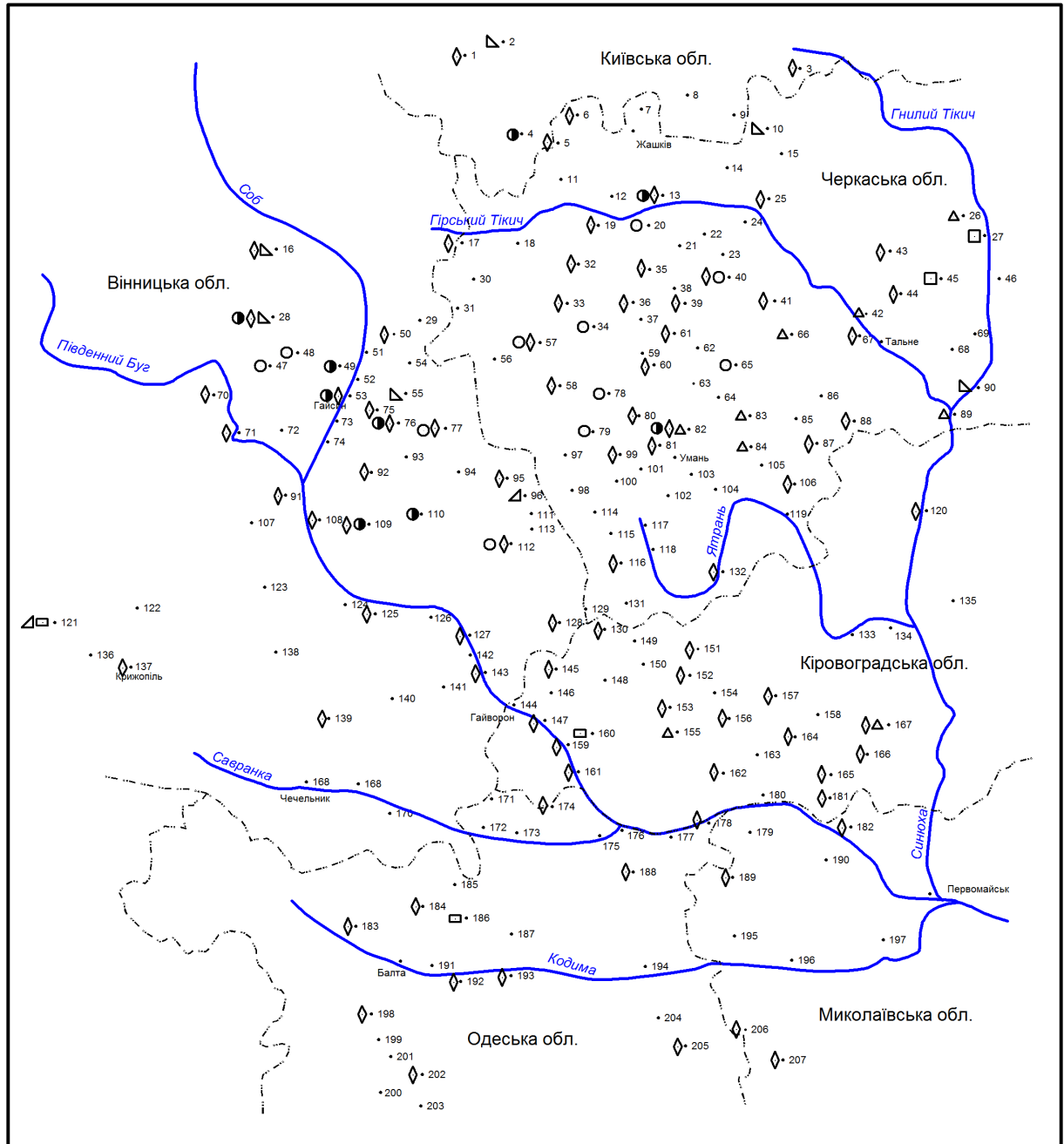
Перелік карт

1. Карта № 1 ‘Довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна’
2. Карта № 2 ‘Жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою’
3. Карта № 3 ‘Безрукавка, утеплена ватою’
4. Карта № 4 ‘Теплий жіночий піджак’
5. Карта № 5 ‘Легкий жіночий одяг до пояса’
6. Карта № 6 Фонетична структура лексеми *б¹лузка*
7. Карта № 7 ‘Вишита сорочка’
8. Карта № 8 ‘Защита з вивороту невелика складка на платті від грудей до пахви’
9. Карта № 9 ‘Кінцева частина рукава сорочки’
10. Карта № 10 ‘Фартух без нагрудника’
11. Карта № 11 Фонетична структура лексеми *фар¹тух*
12. Карта № 12 ‘Частина штанів, яка надягається на одну ногу’
13. Карта № 13 Фонетична структура лексеми *шаро¹вари*
14. Карта № 14 ‘Жіночий головний убір із шерстяної або іншої тканини квадратної форми’
15. Карта № 15 ‘Хустка розміром 100 см на 100 см’
16. Карта № 16 ‘Хустка великого розміру’
17. Карта № 17 ‘Чоловіча хутряна шапка з вухами’

18. Карта № 18 ‘Висока хутряна шапка з суконним верхом’
19. Карта № 19 ‘Частина верхнього одягу для голови в негоду’
20. Карта № 20 Фонетична структура лексеми *поп^л’ін*
21. Карта № 21 Фонетична структура лексеми *д’іаго^лнал’*
22. Карта № 22 Фонетична структура лексеми *шот^лландка*
23. Карта № 23 ‘Бавовняна тканина’
24. Карта № 24 Фонетична структура лексеми *бос^лтон*
25. Карта № 25 Фонетична структура лексеми *хут^лро*
26. Карта № 26 ‘Шматок полотна, в який загортали дитину під час хрещення’
27. Карта № 27 Фонетична структура лексеми *о^лнуча*
28. Карта № 28 Фонетична структура лексеми *на^лвивор’ім*
29. Карта № 29 ‘Сігчаста тканина з узорами, якою оздоблюють одяг’
30. Карта № 30 ‘Підкладка на плечі одягу у вигляді маленької подушечки’
31. Карта № 31 ‘Вузька стрічка для оздоблення одягу’
32. Карта № 32 ‘Застібка, переважно круглої форми, для одягу’
33. Карта № 33 ‘Суцільний ряд ниток, що вільно звисають по краях хустки, скатерки’
34. Карта № 34 ‘Стрічка для вплітання в косу’
35. Карта № 35 ‘Вушна прикраса, дужка якої просмикується в мочку вуха’
36. Карта № 36 ‘Обручальний перстень без каменів’
37. Карта № 37 ‘Застібка з металу або іншого матеріалу для манжетів чоловічої сорочки’
38. Карта № 38 Опозиція /p/ : /p’/
39. Карта № 39 Фонетична структура лексем *п^ллат’(.)а, ш^лмат’(.)а*
40. Карта № 40 Семантика лексеми *пазуха^л*
41. Карта № 41 Семантика лексеми *ш^л’іца*
42. Карта № 42 Семантика лексеми *бинда^л*
43. Карта № 43 Семантика лексеми *бурка^л*
44. Карта № 44 Семантика лексеми *герик^л*

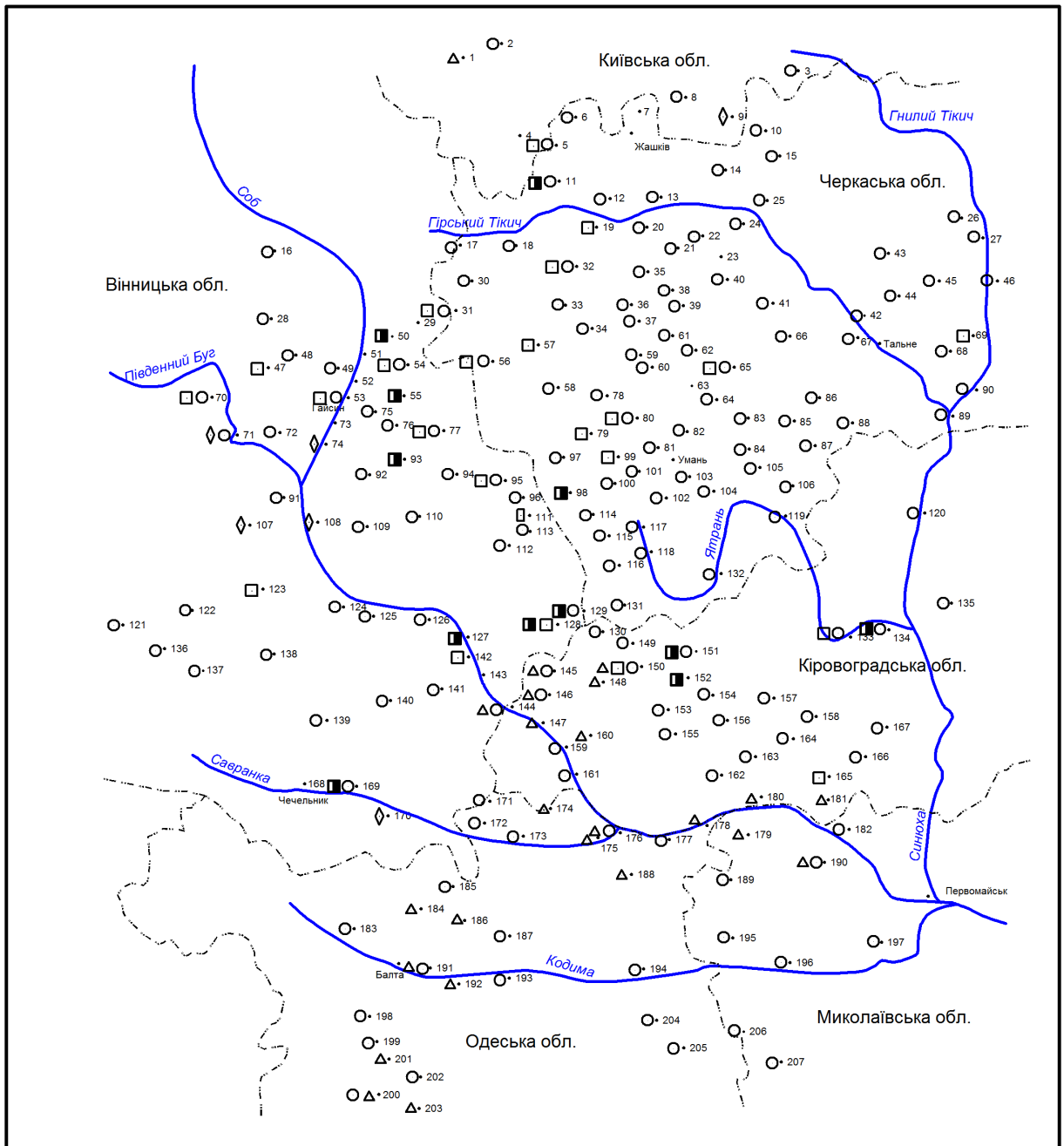
45. Карта № 45 Семантика лексеми *кирѣя*
46. Карта № 46 Південна група говірок
47. Карта № 47 Північна група говірок
48. Карта № 48 Крайні північні і південні ізоглоси східноподільських елементів
49. Карта № 49 Крайні східні ізоглоси подільських елементів
50. Карта № 50 Крайні західні ізоглоси середньонаддніпрянських елементів

Карти

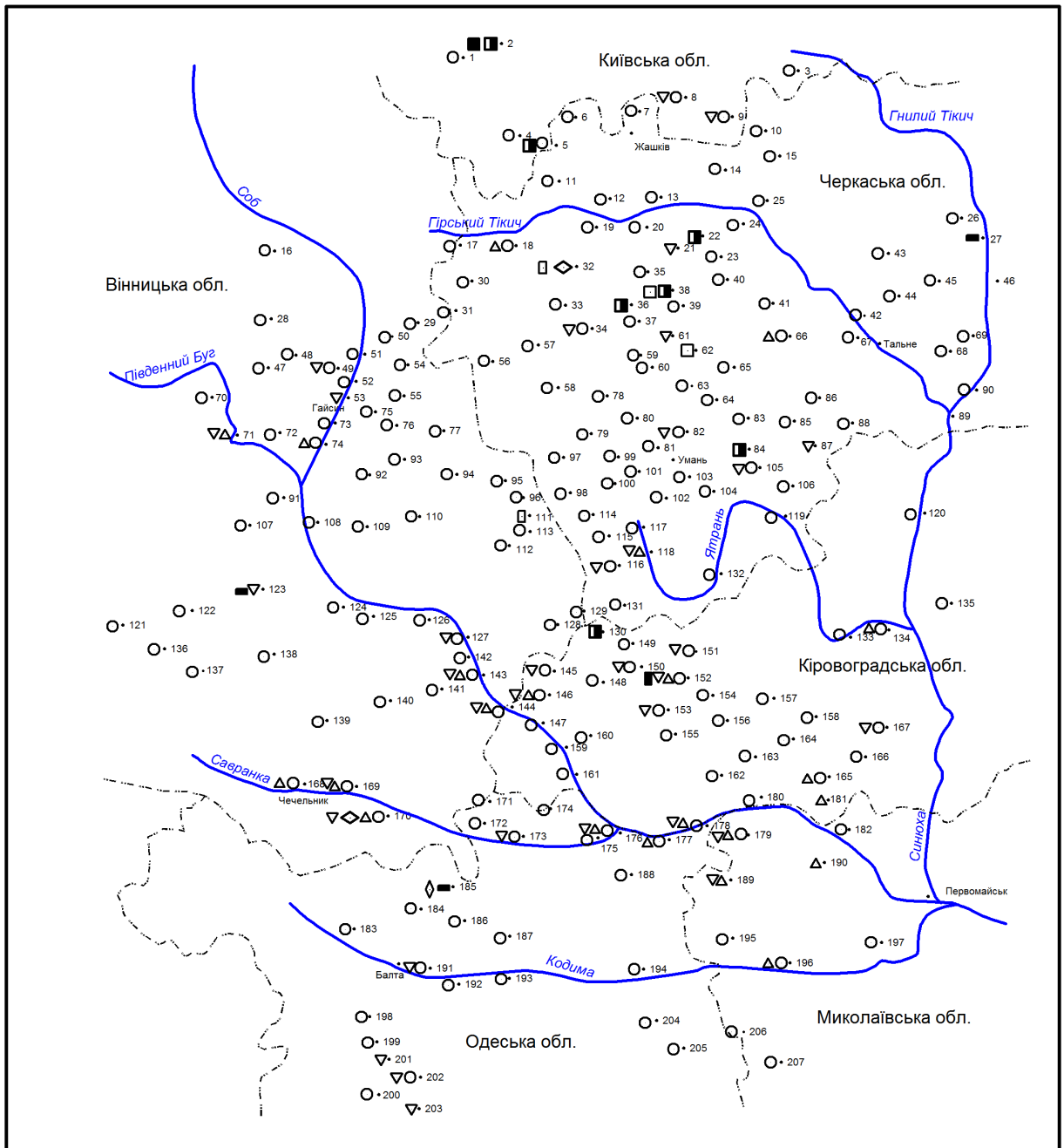
Карта № 1 'Довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна'

○	гун'а	□	че ^и (и)мерка
⊙	гун'ка	⊞	чуга'їна
△	бунда	◇	с'вита
▵	бурка		
▲	ки(е ^и ,а)рейа		

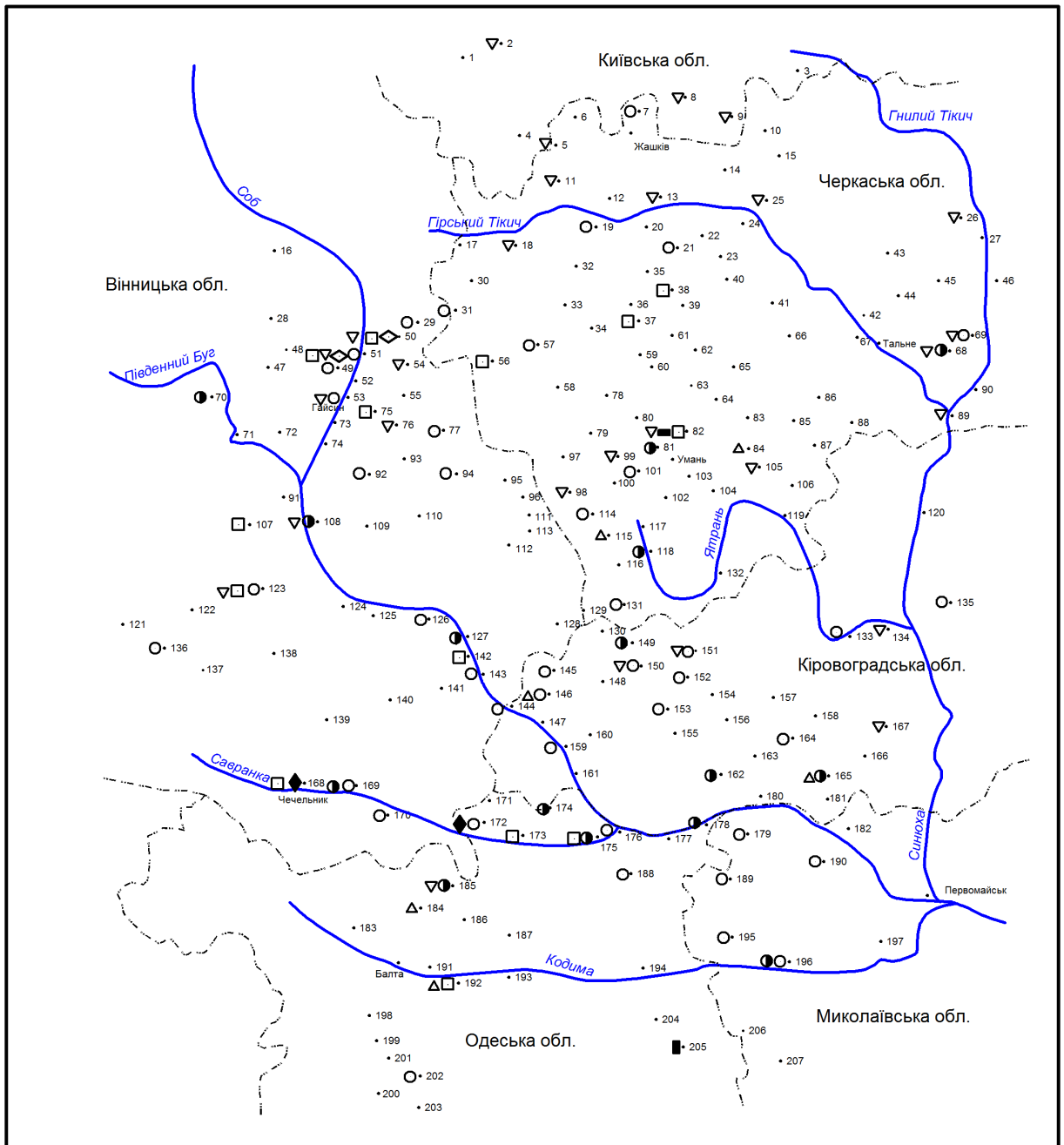
Карта № 2 ‘Жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою’

- п'л'ушка
- до^(l)ха
- дошка
- ◇ сучка
- ▣ ли^{z'}оха
- △ шуб^{п(п)}ка

Карта № 3 'Безрукавка, утеплена ватою'

○ жи(і)л(ь)етка	▣ каца веїка	◇ бунда
■ ват(ь)н(ь)и(і)к	▽ т'і(е)лог р(ь)еїка	
▣ ват'анка	■ тулуб	
△ душо(е,і)г р(ь)еїка	■ т(д')у(і) журка	
◇ кам'і зел'ка	■ бе зру каўка зимн'а	

Карта № 4 'Жіночий піджак'

○ жа(и,і)к^(с)ет

● ж^(с)а(і)кетка

◆ жупан

◇ коро'таш

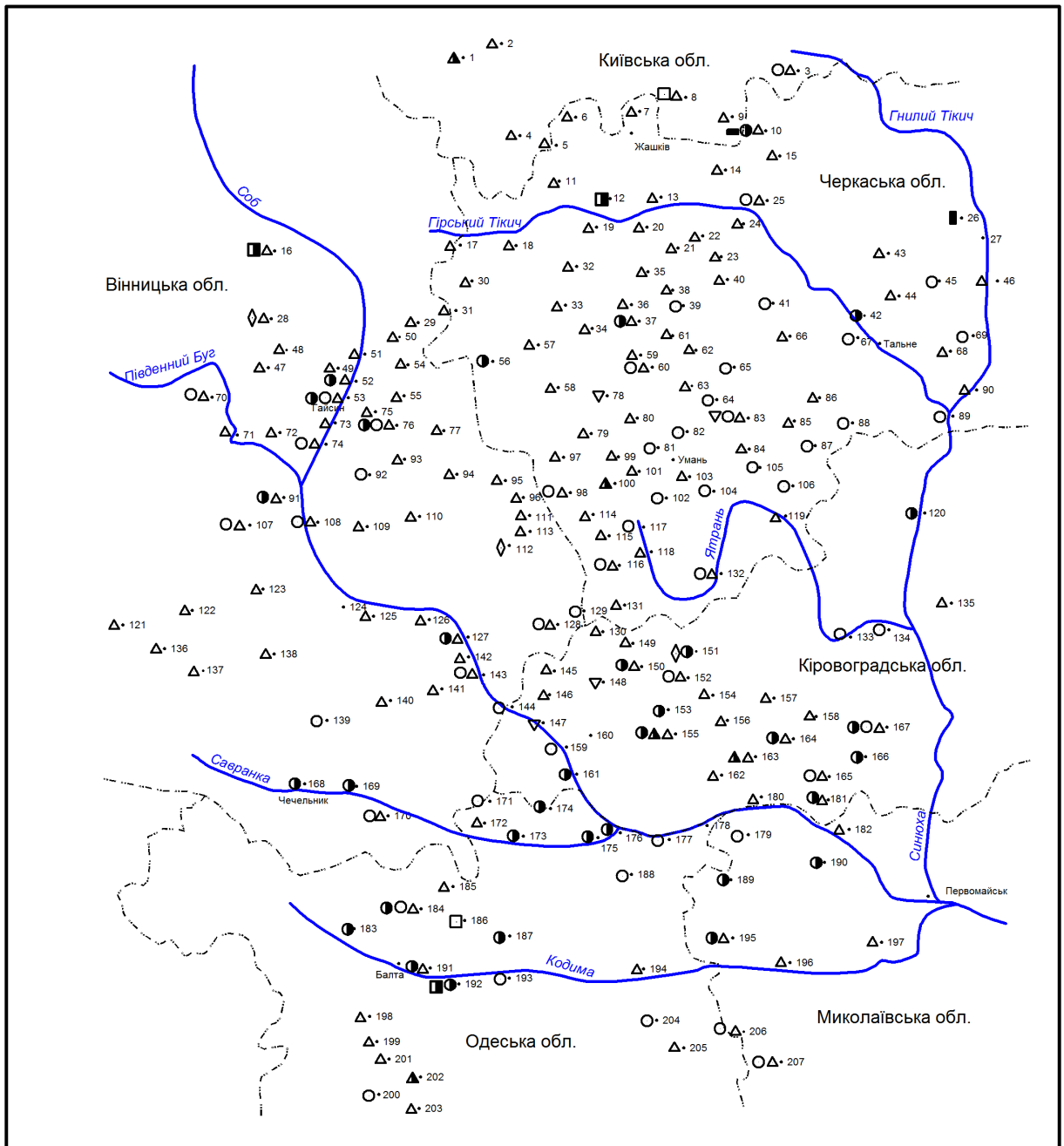
□ л'і(е)т^(с)н^(с)и(і,а)к

△ о'с'інка

■ пол'ка

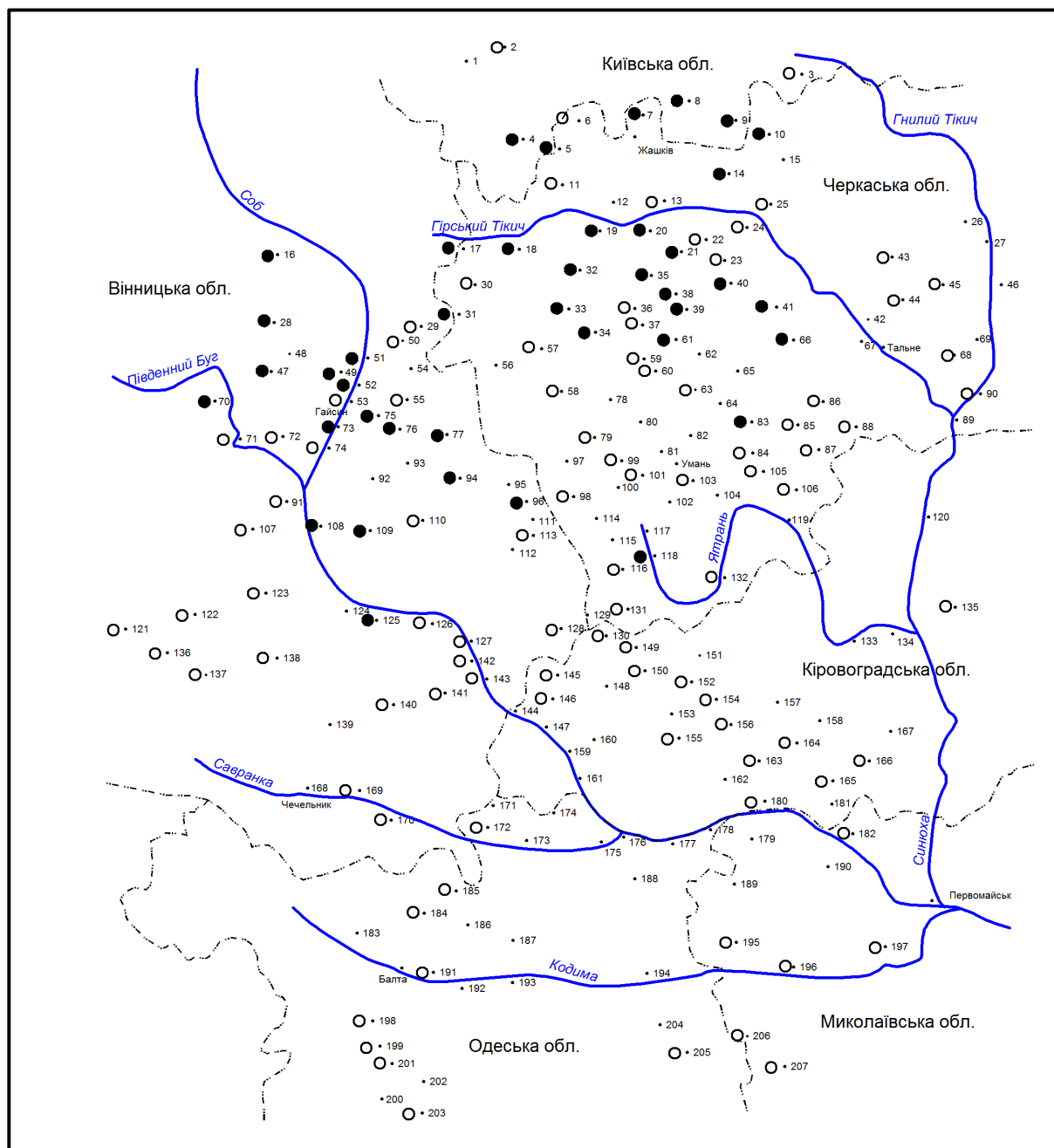
▽ са'чок

■ т'в'інчик

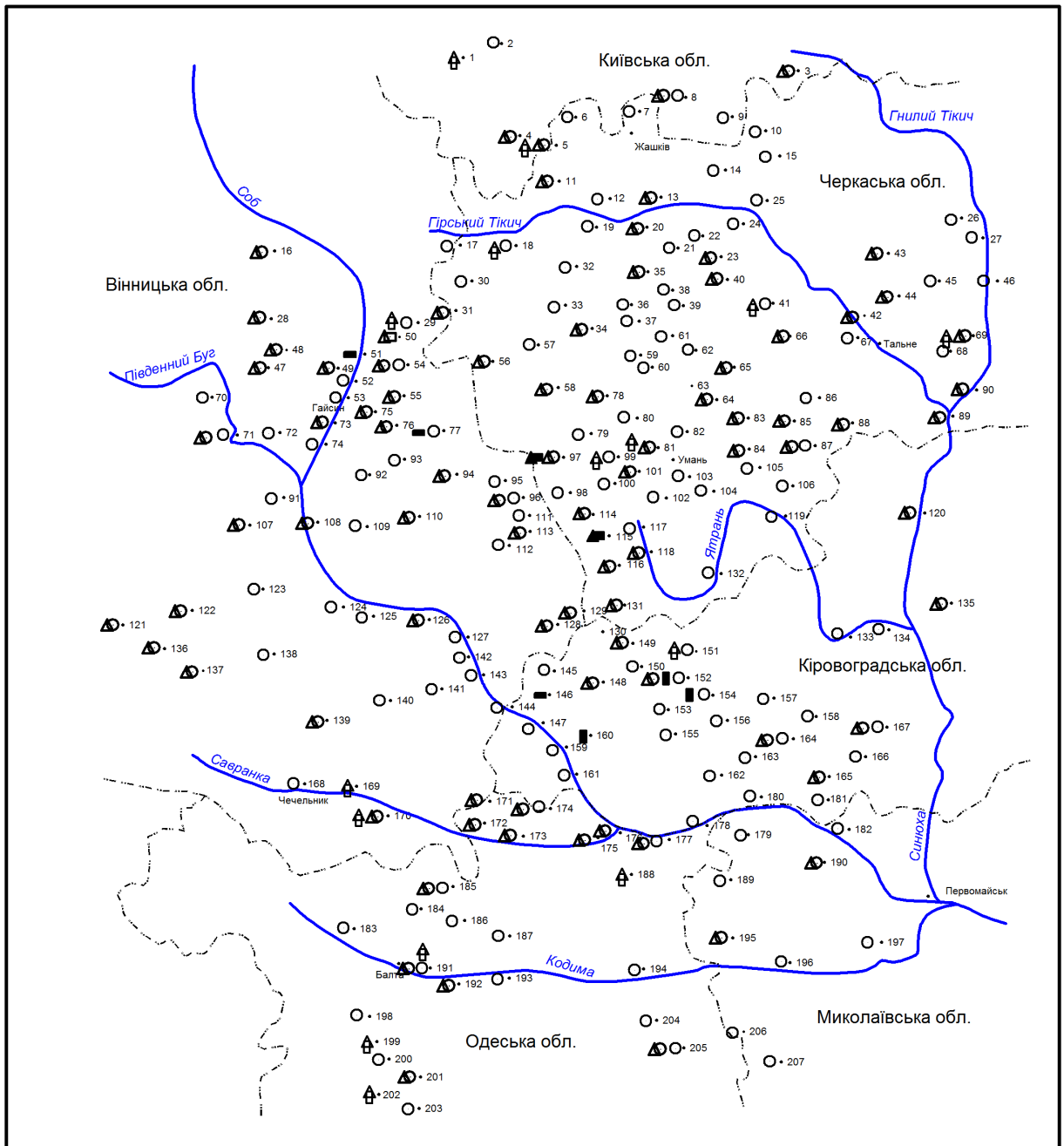
Карта № 5 'Легкий жіночий одяг до пояса'

△ бл ⁽¹⁾ уз ^(с) ка	■ ко ^з ачка
▲ блуза	□ коза ^ч ок
○ коф(х)та	▽ мат ^р оска
● коф(х)точка	■ пе ^и ре ^и б ^р оска
◇ курточка	■ со ^р очка

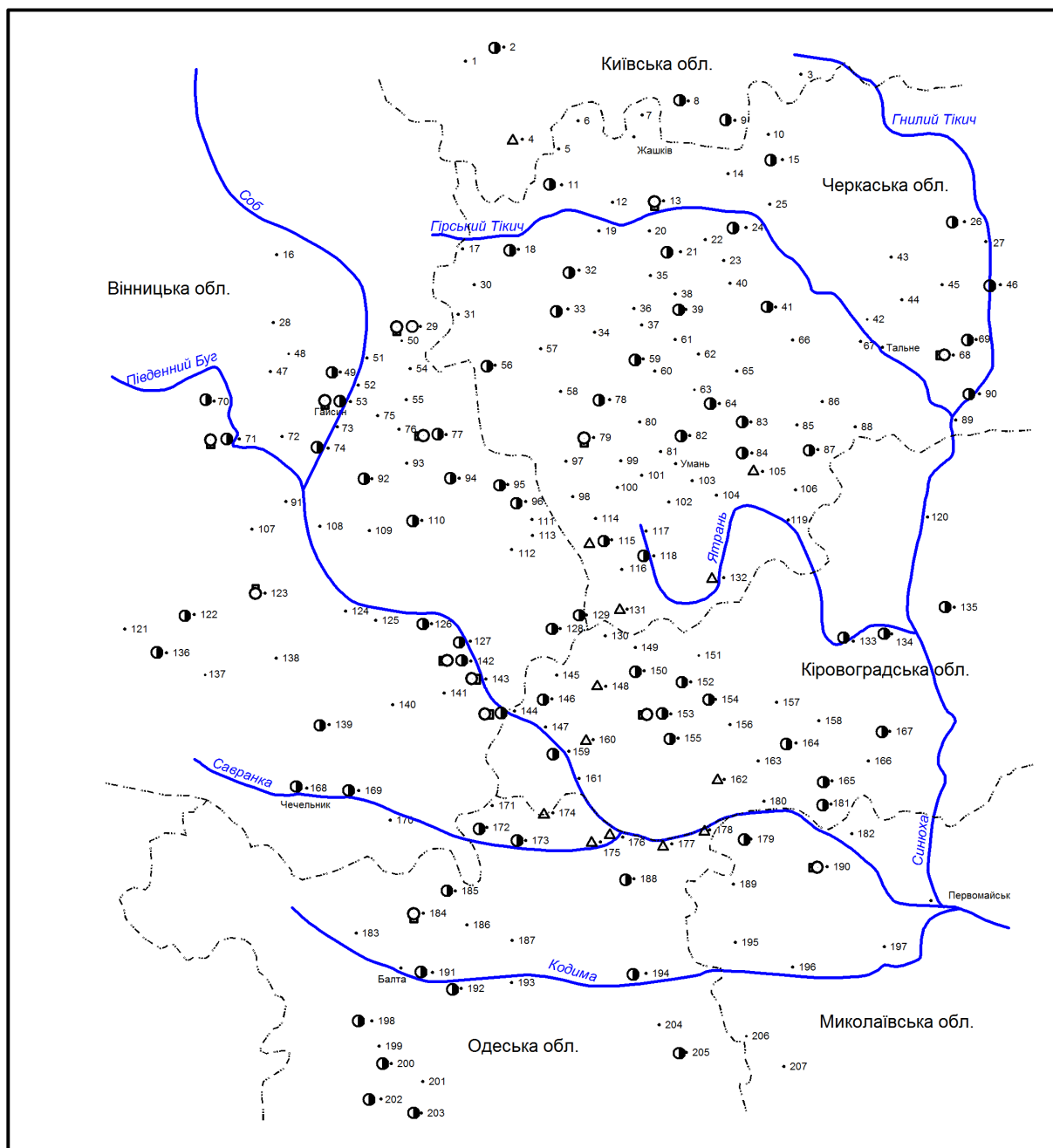
Карта № 6 Фонетична структура лексеми **бл^лузка**

- бл^луз^ска
- бл^л'уз^ска

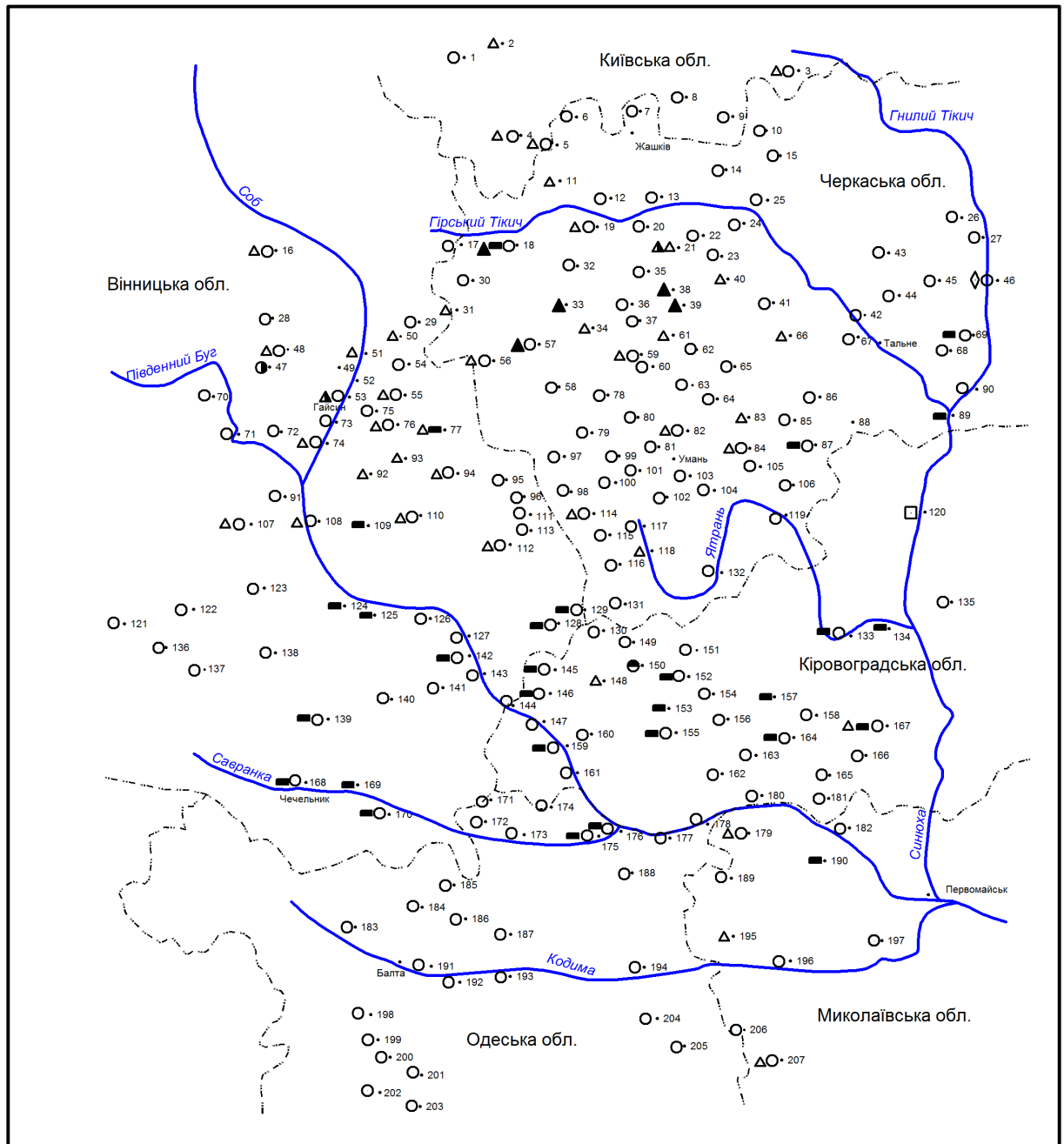
Карта № 7 'Вишита сорочка'

- виши|ванка
- гу|цулка
- мало|роска
- ▣ со|рочка |вишита
- ▣ со|рочка гу|цул'с'ка
- ▣ со|рочка св'ат|на
- ▣ со|рочка укра|їнс'ка

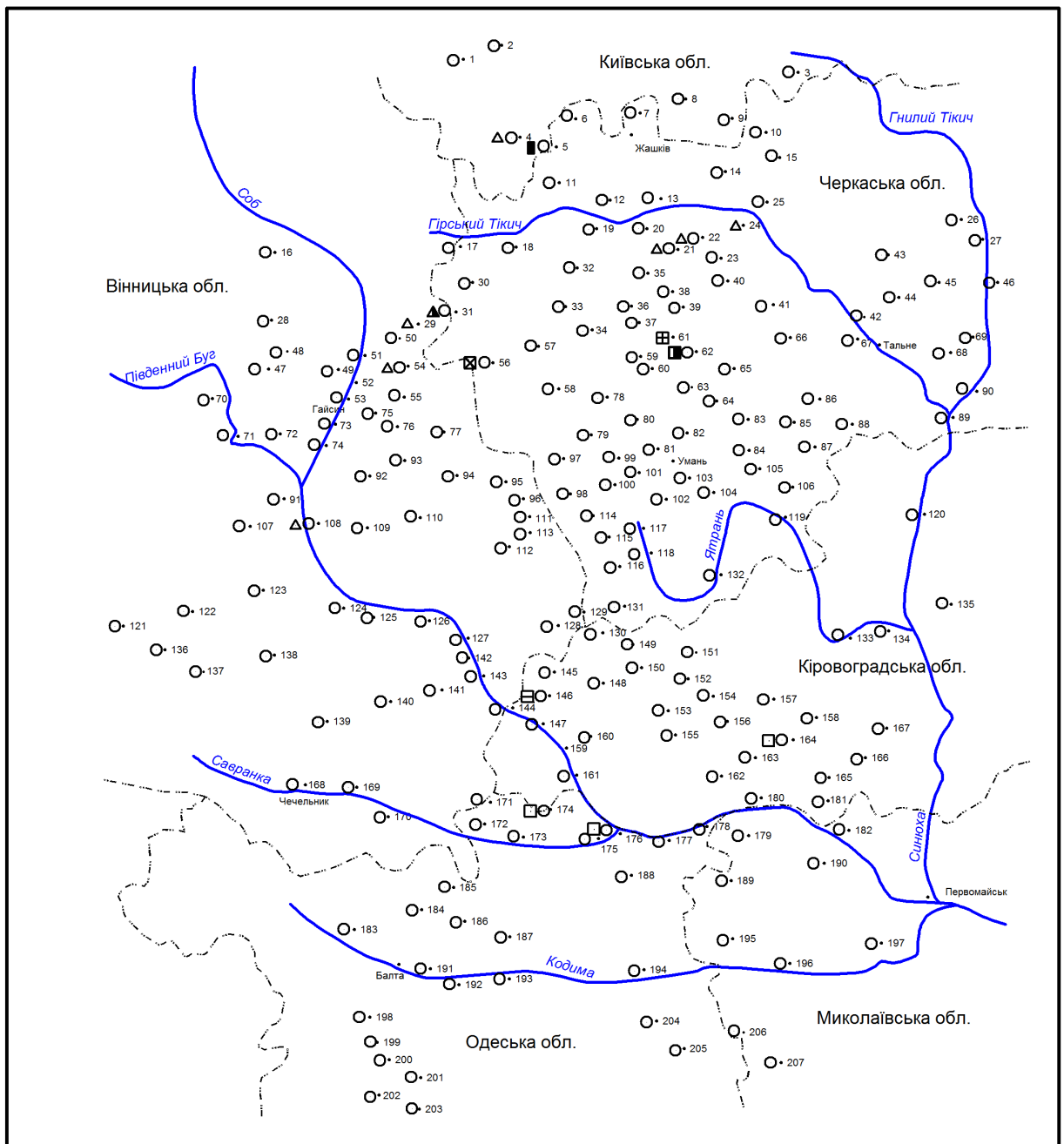
Карта № 8 'Зашита з вивороту невелика складка на платті
від грудей до пахви'

○ витка	◻ виточка наг рудна
● в ^(і) и(є)точка	◊ виточка пахо ва
◻ виточка боко ва	△ ў шиўка
◻ виточка груд на	

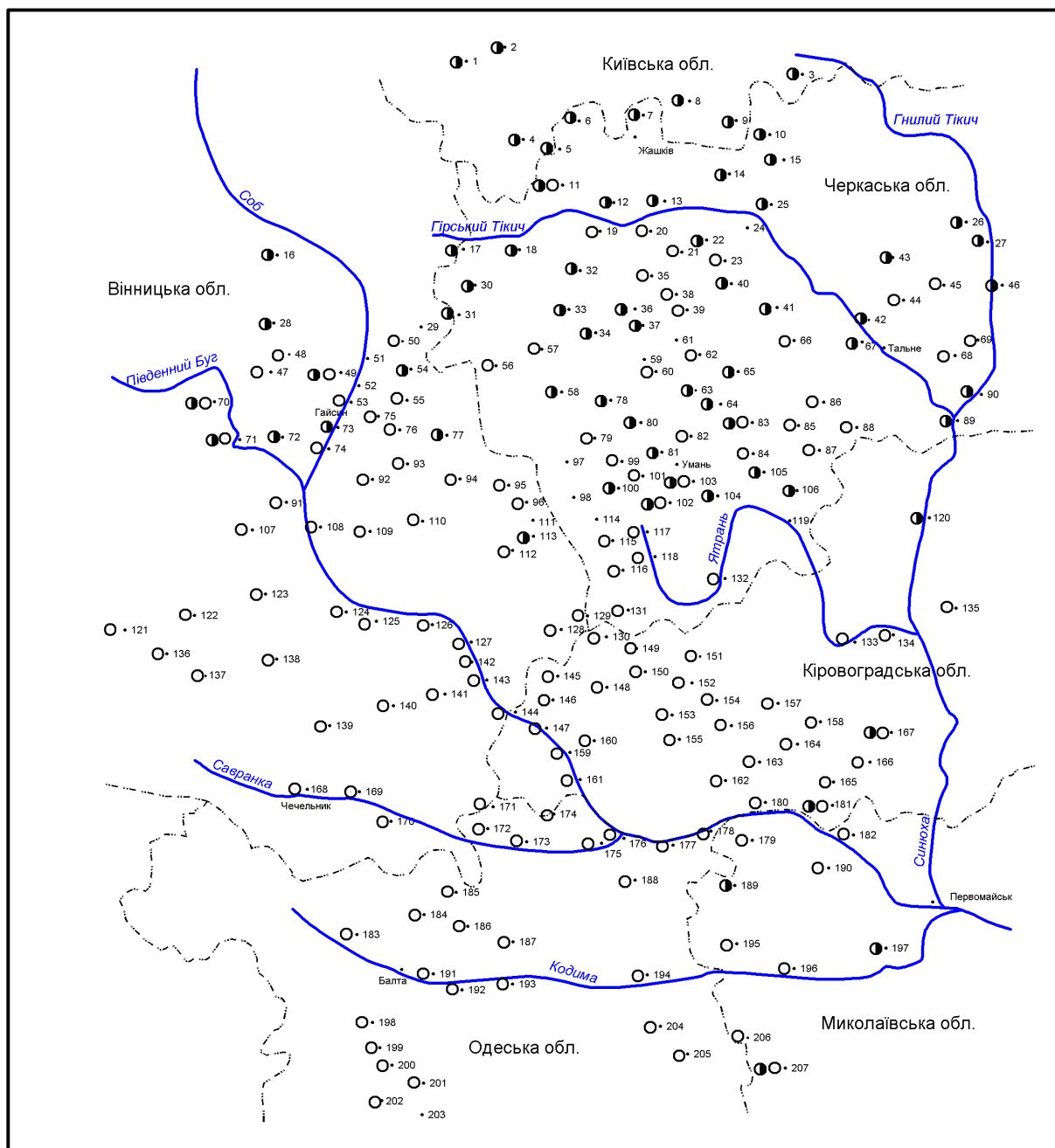
Карта № 9 'Кінцева частина рукава сорочки'

○ ман ^(^o) ж(U)єт	◇ обш ^l лаг
● ман ^(^o) жета	△ чохла
● ман ^l жетка	▲ чохло
■ ман ^l кет	▲ чо ^l хол
□ за ^l пасник	

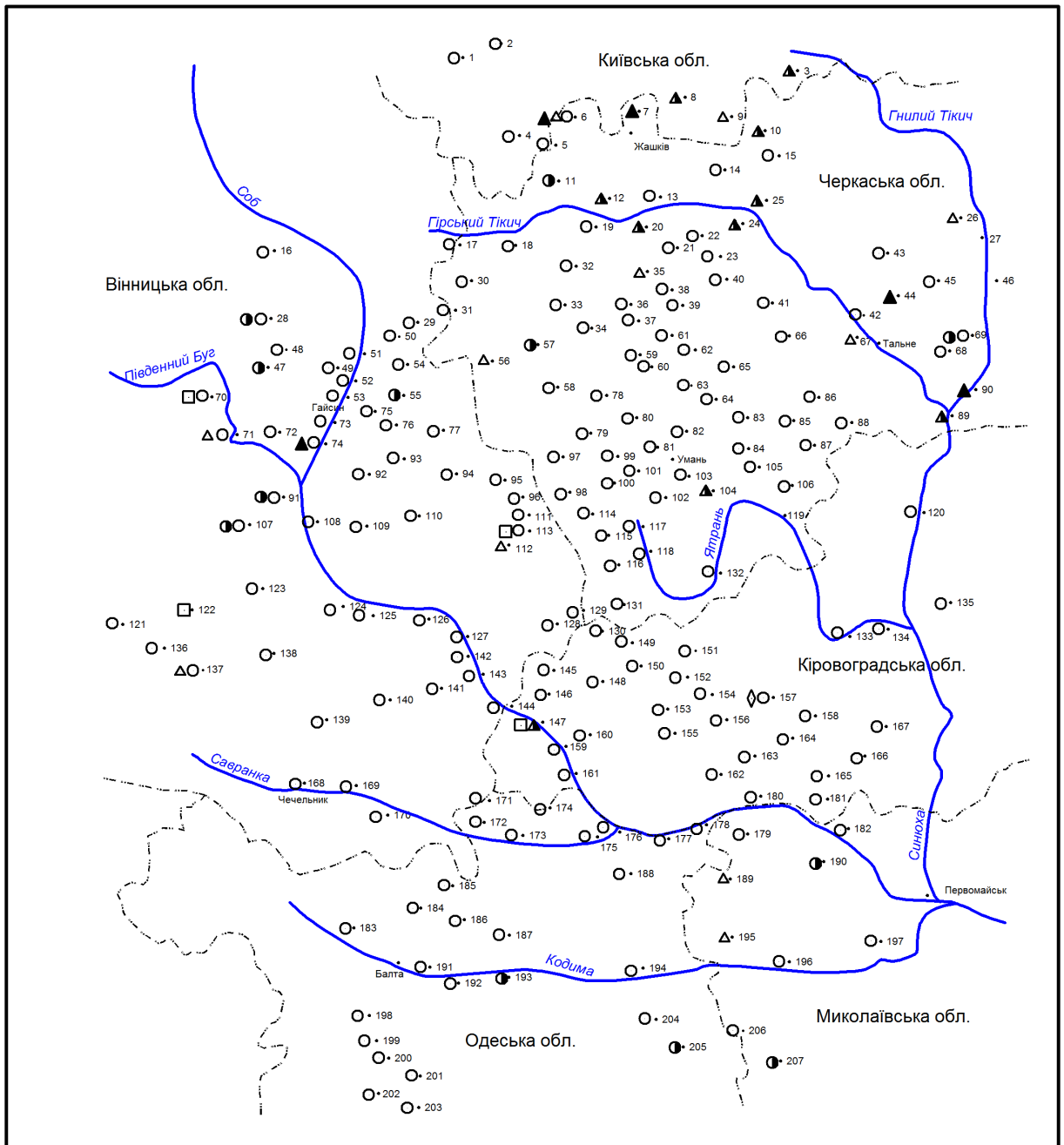
Карта № 10 'Фартух без нагрудника'

○ ф(хв)ар ^(l) тух	⊠ попе ^и редниц'а
□ пе(и) редн ⁽ⁱ⁾ и(і)к	■ оп:и начичка
⊞ запе ^и редник	△ припин'да
■ напе ^и редник	▲ припин'душка
⊞ попе ^и редник	

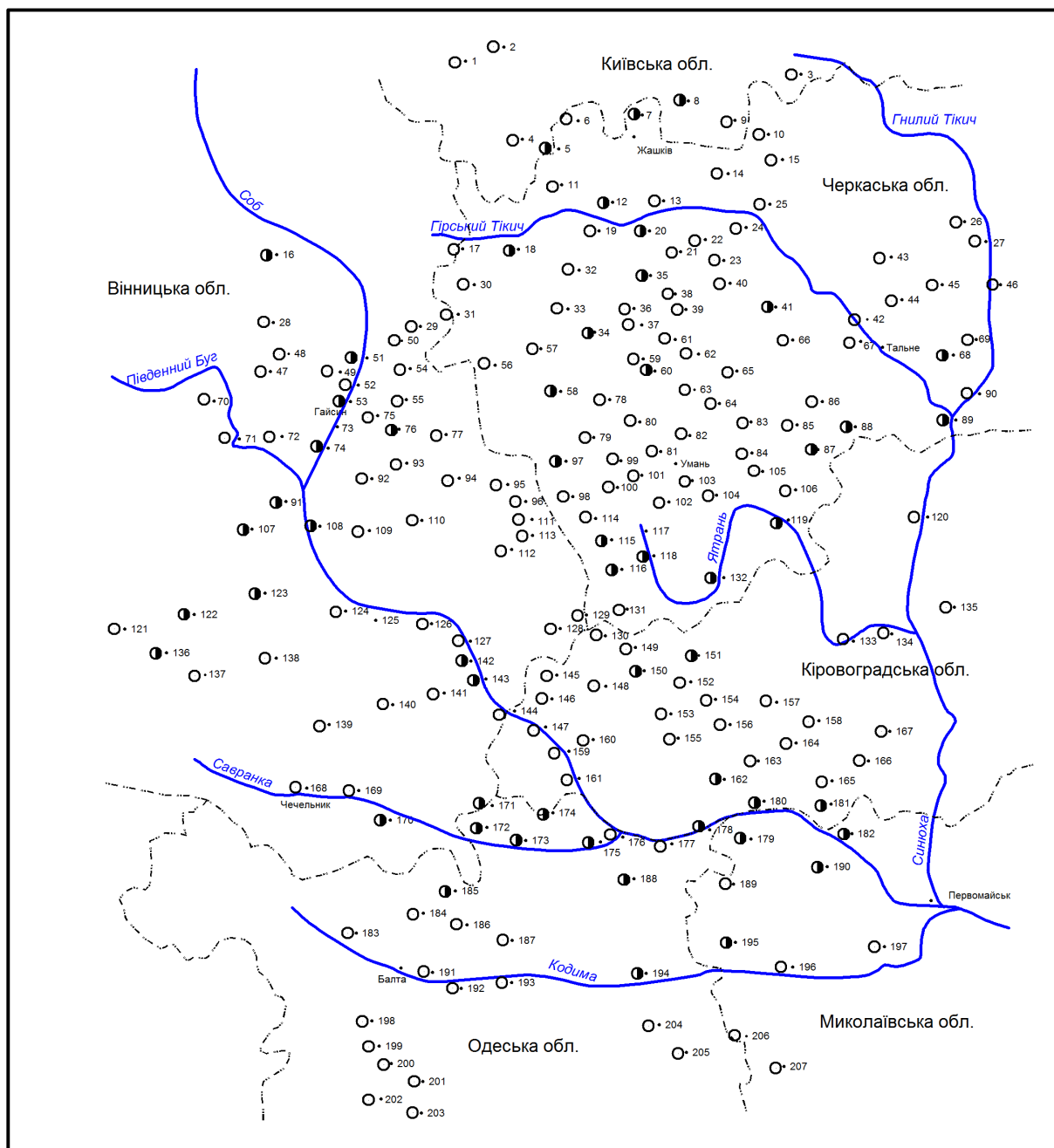
Карта № 11 Фонетична структура лексеми **фар|тух**

- |фар^(ɫ)тух
- х|вар^(ɫ)тух

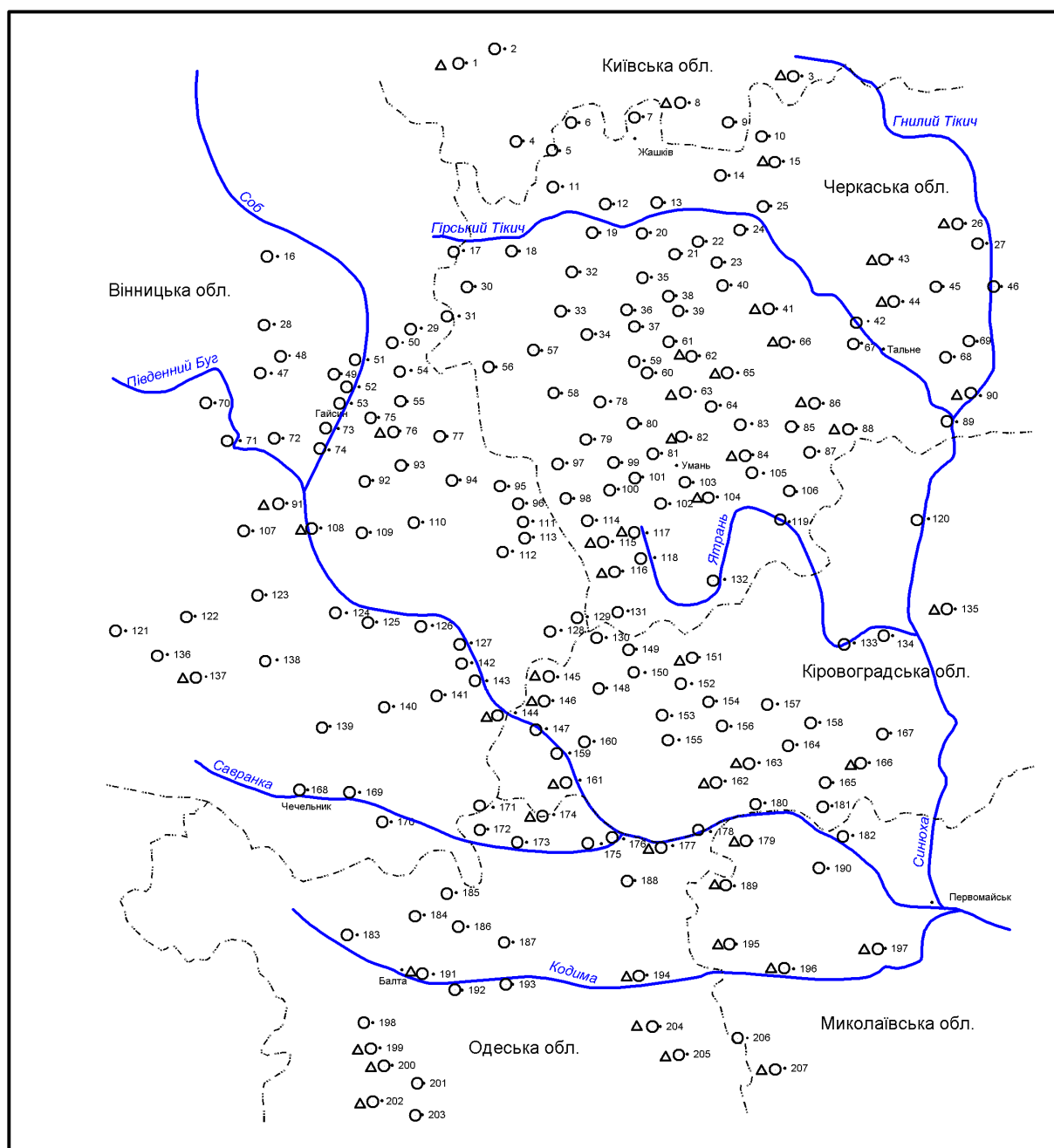
Карта № 12 'Частина штанив, яка надягається на одну ногу'

○ штани ^(l) на	□ нога(о)виц'а
● штан ^(c) ка	◇ гол'іниц'а
△ х(к)о(а)лоша	
▲ х(к)о ^l лошва	
▲ хо(а)лошн'а	

Карта № 13 Фонетична структура лексеми **шаровари**

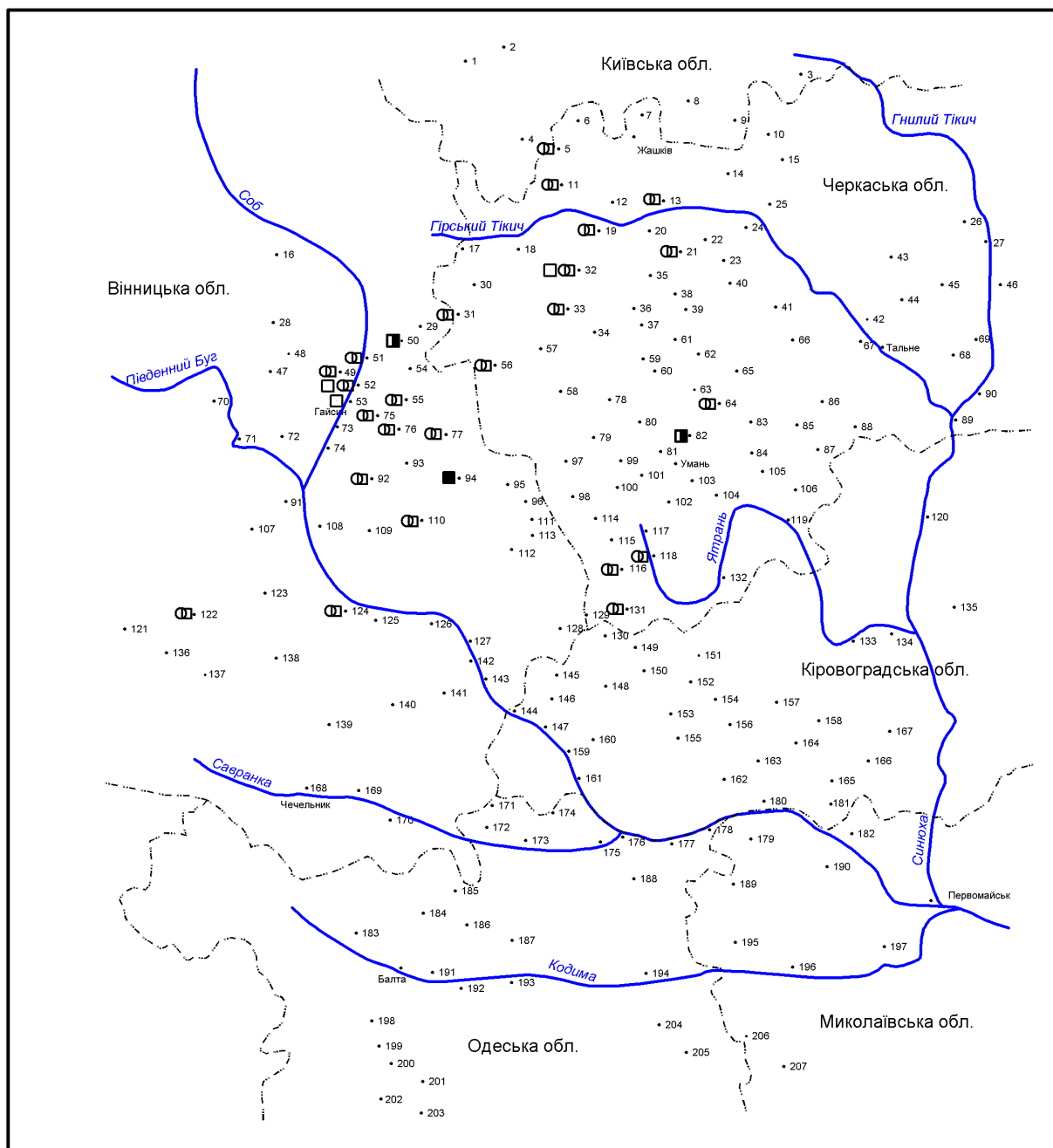
- шаровари
- шар|вари

Карта № 14 'Жіночий головний убір із шерстяної або іншої тканини квадратної форми'

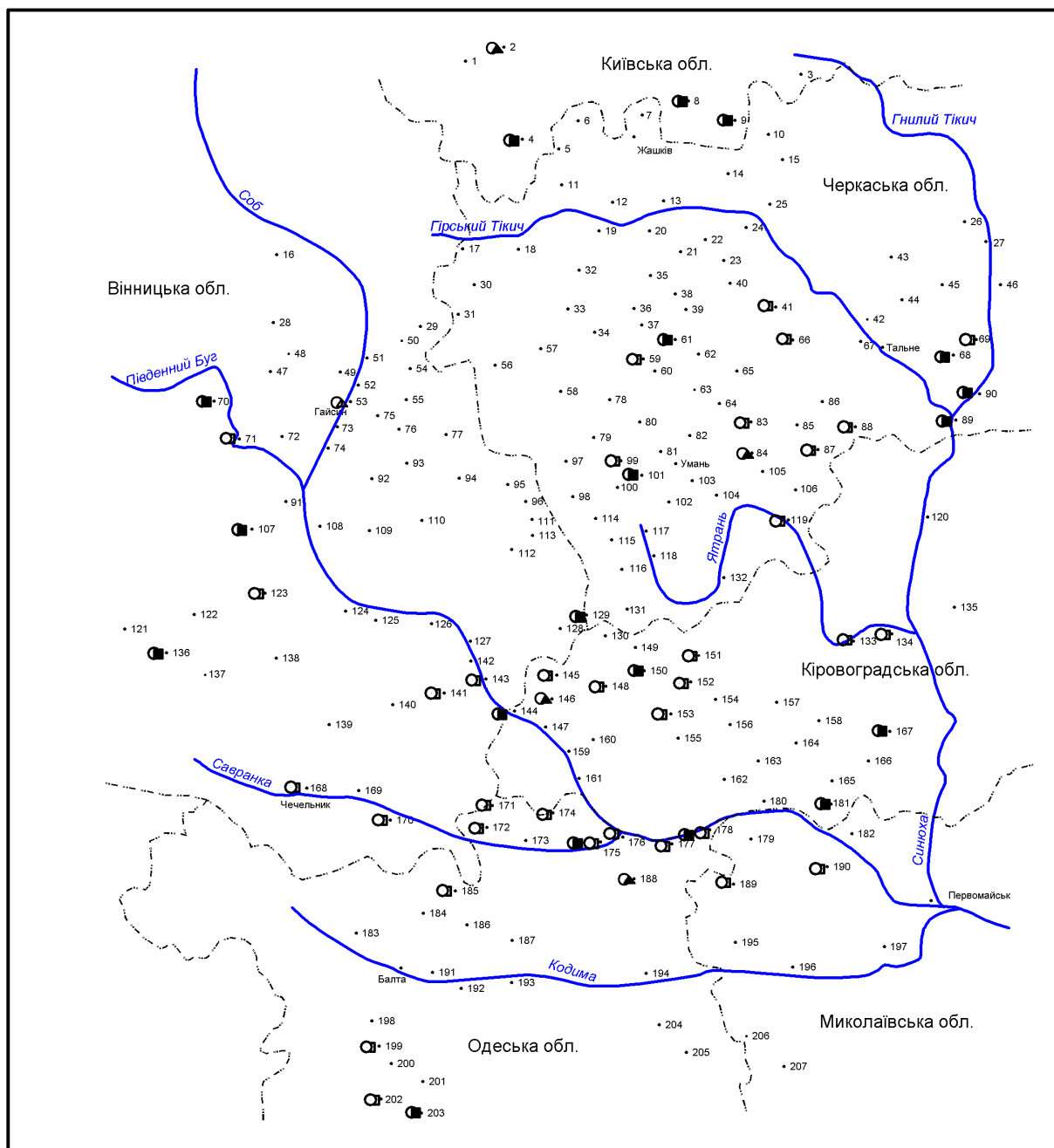
○ |х(ф)устка

△ платок

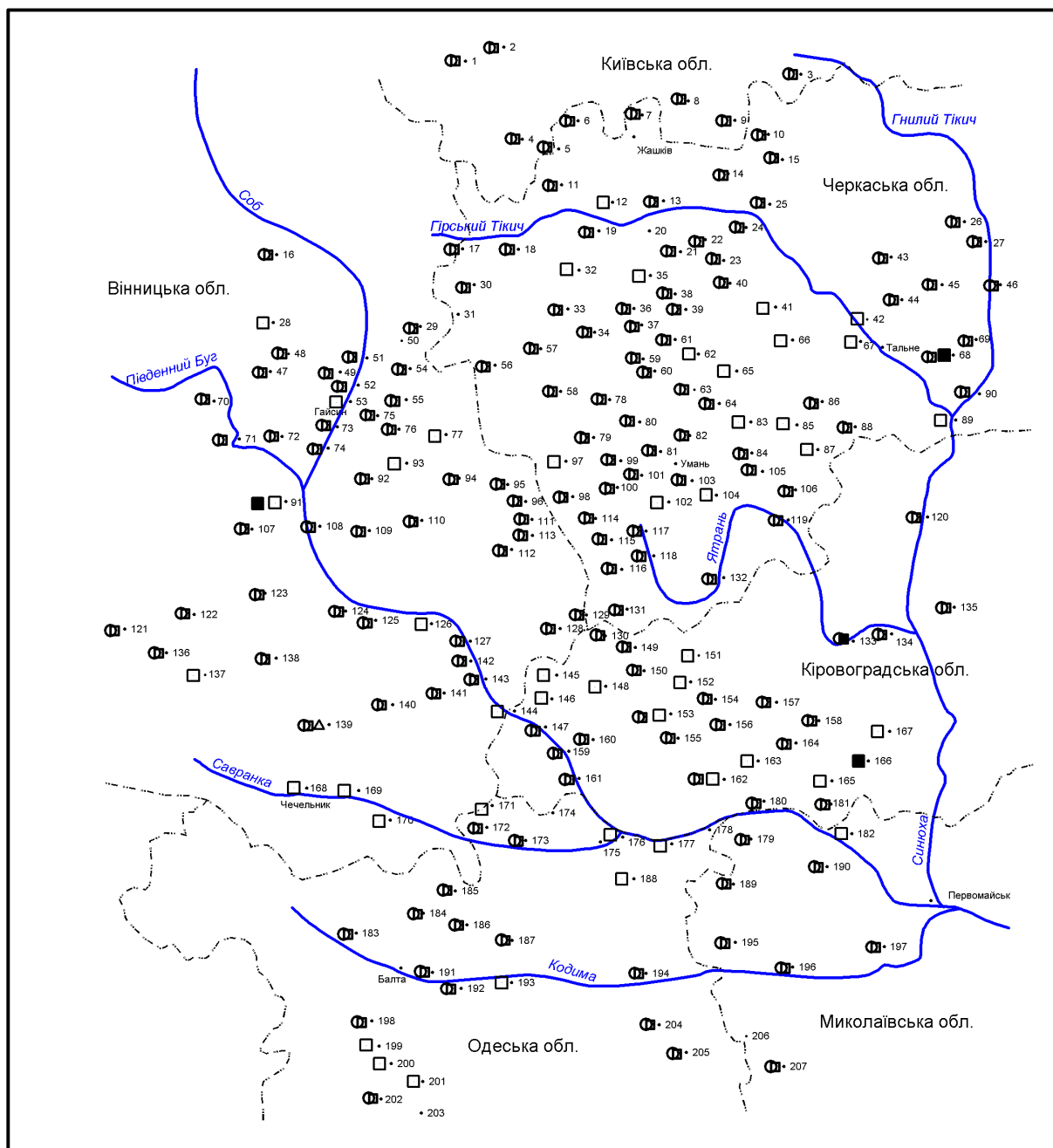
Карта № 15 'Хустка розміром 100 сантиметрів на 100 сантиметрів'

- ⊗ хустка діс'ятиї номе'р
- діс'атка
- діс'ати'рик
- діс'ати'р'ічка

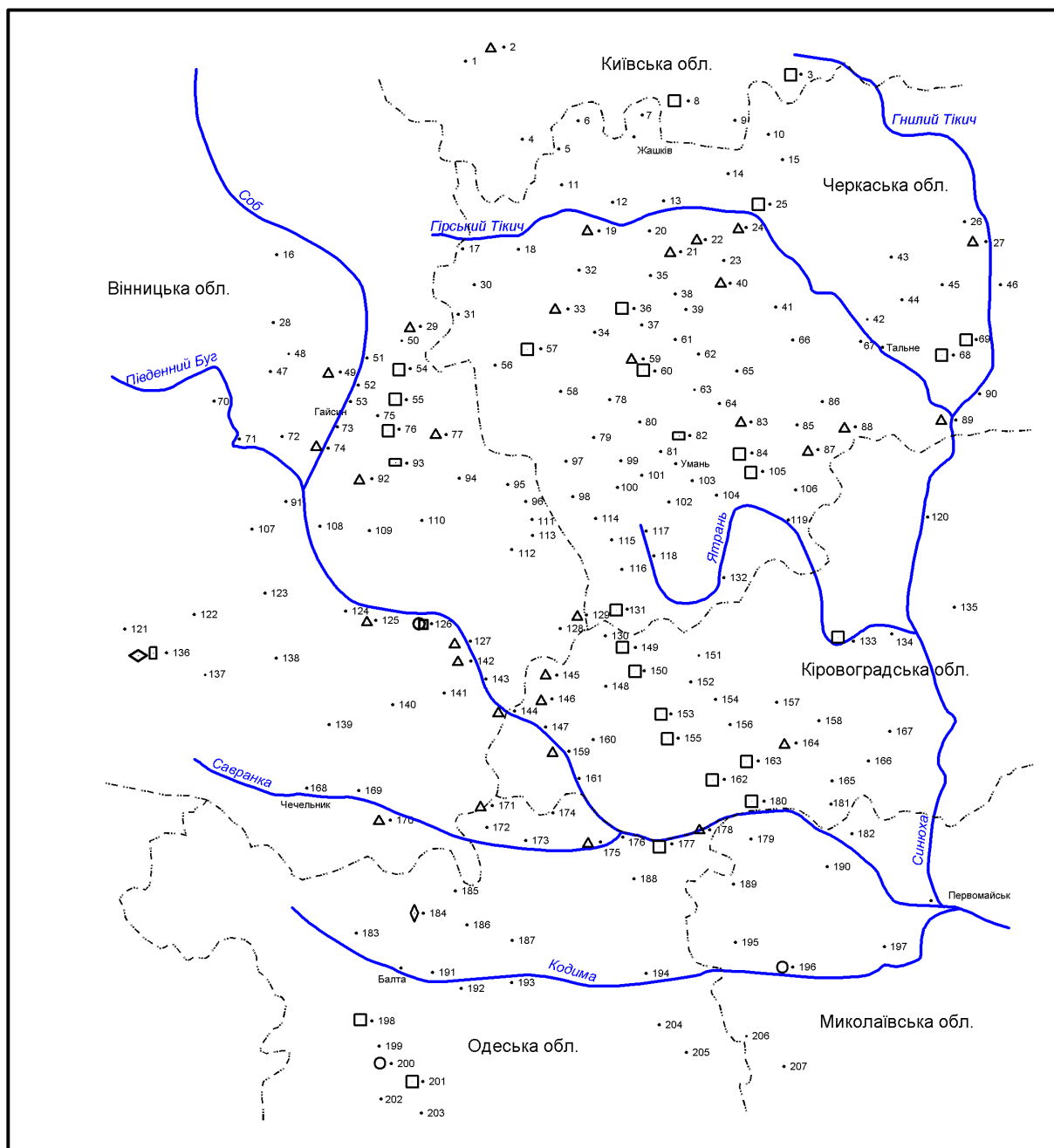
Карта № 16 'Хустка великого розміру'

- хустка великої руки
- хустка здорової руки
- △ хустка здорова
- хустка велика

Карта № 17 'Чоловіча хутряна шапка з вухами'

- (в)ушанка
- вуханка
- △ капуза
- ⊖ шапка-(в)ушанка
- ⊕ шапка з вухами

Карта № 18 'Висока хутряна шапка з суконним верхом'

△ ку|банка

◇ ча|пайїука

□ па|паха

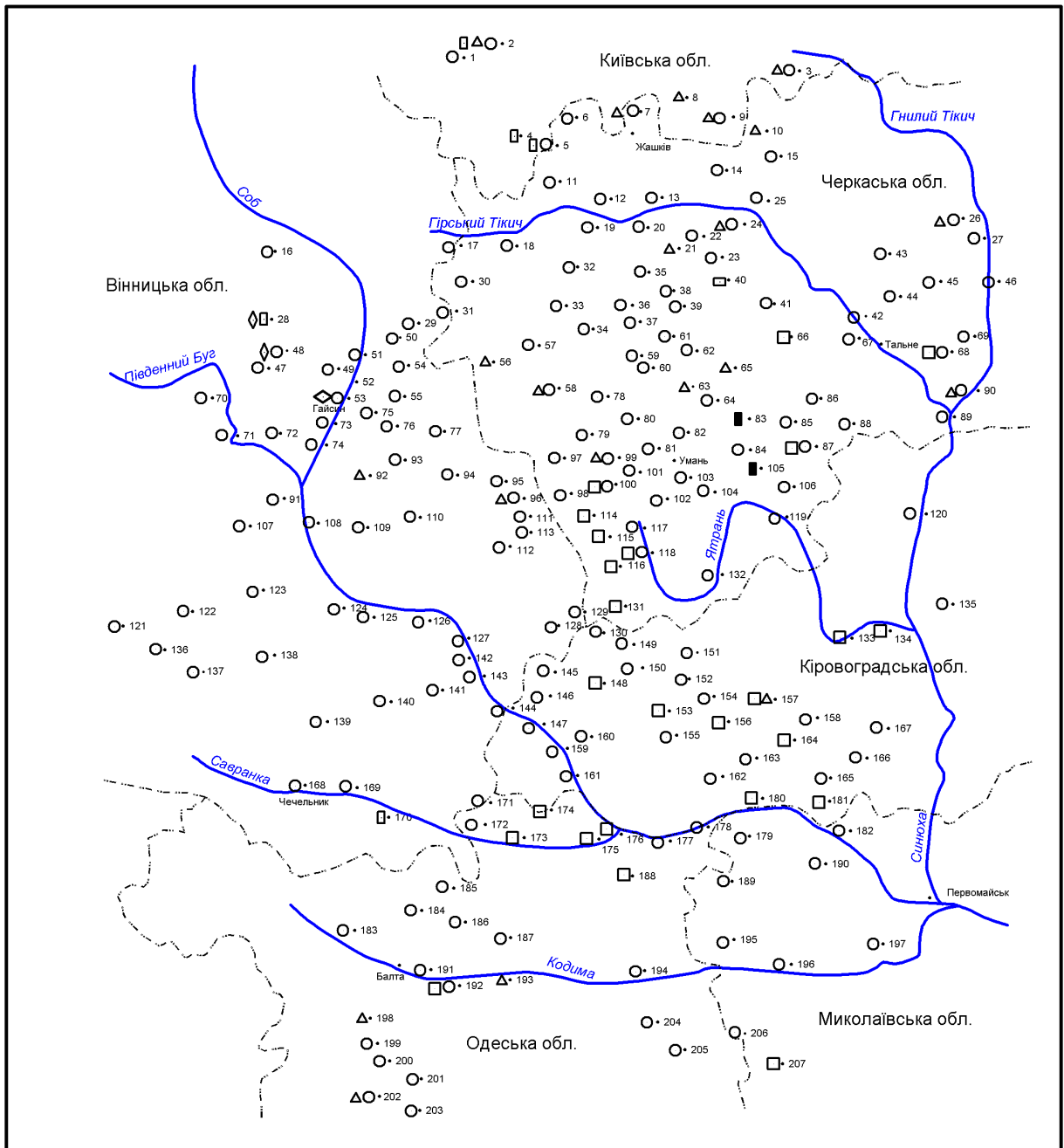
○ шапка

▣ |бирка

▣ шапка-сто|йанка

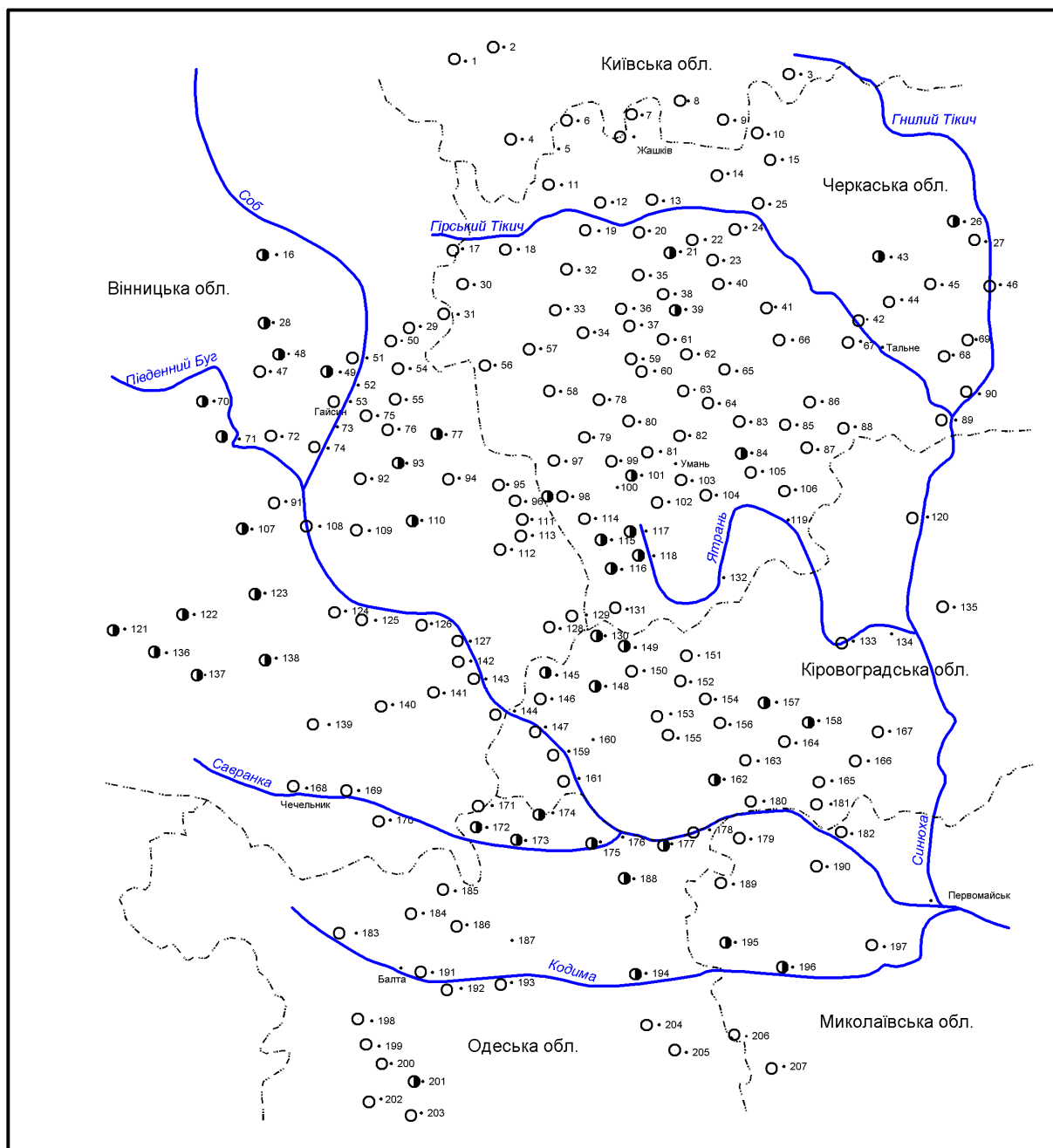
▣ коў|пак

◇ мала|хайка

Карта № 19 'Частина верхнього одягу для захисту голови в негоду'

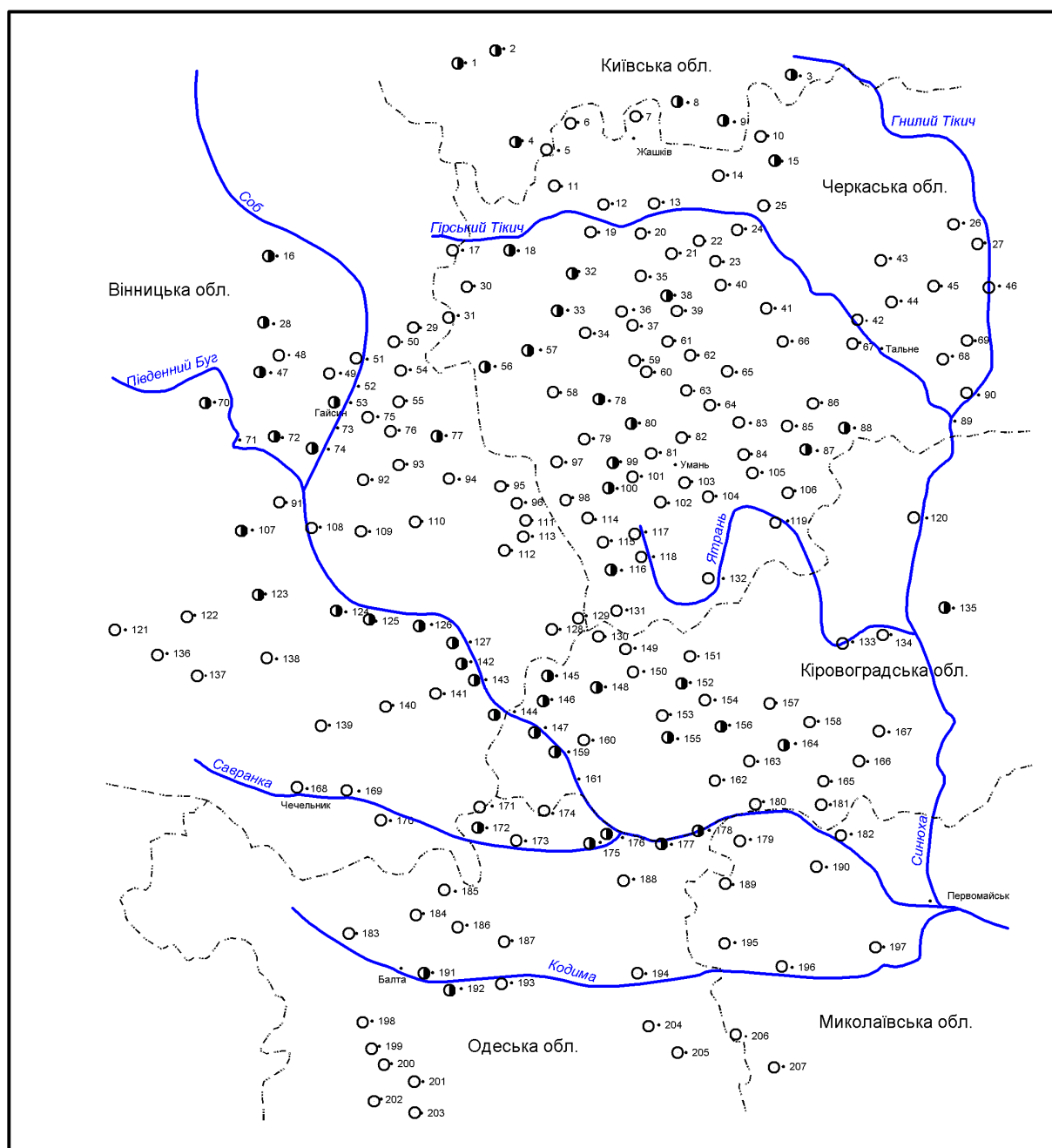
○ кап'у(i)шон	▣ бого'родиц'а
△ кап'тур	◇ баш'лик
□ капа	◇ би'кеша
■ ка'пула	
▣ ворок	

Карта № 20 Фонетична структура лексеми **поп'л'ін**

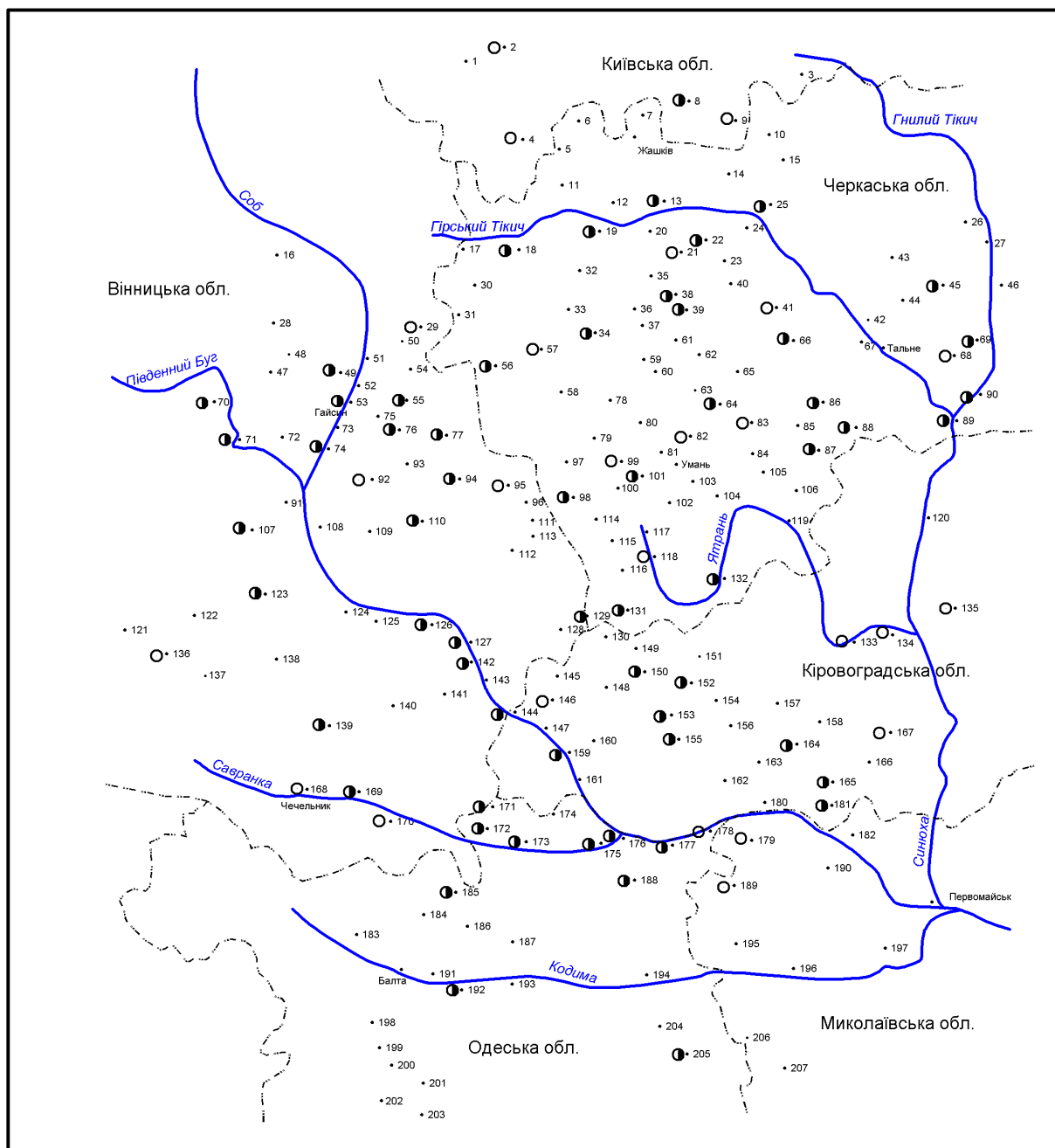
○ поп'л'ін

● пап'л'ін

Карта № 21 Фонетична структура лексеми д'іагонал'

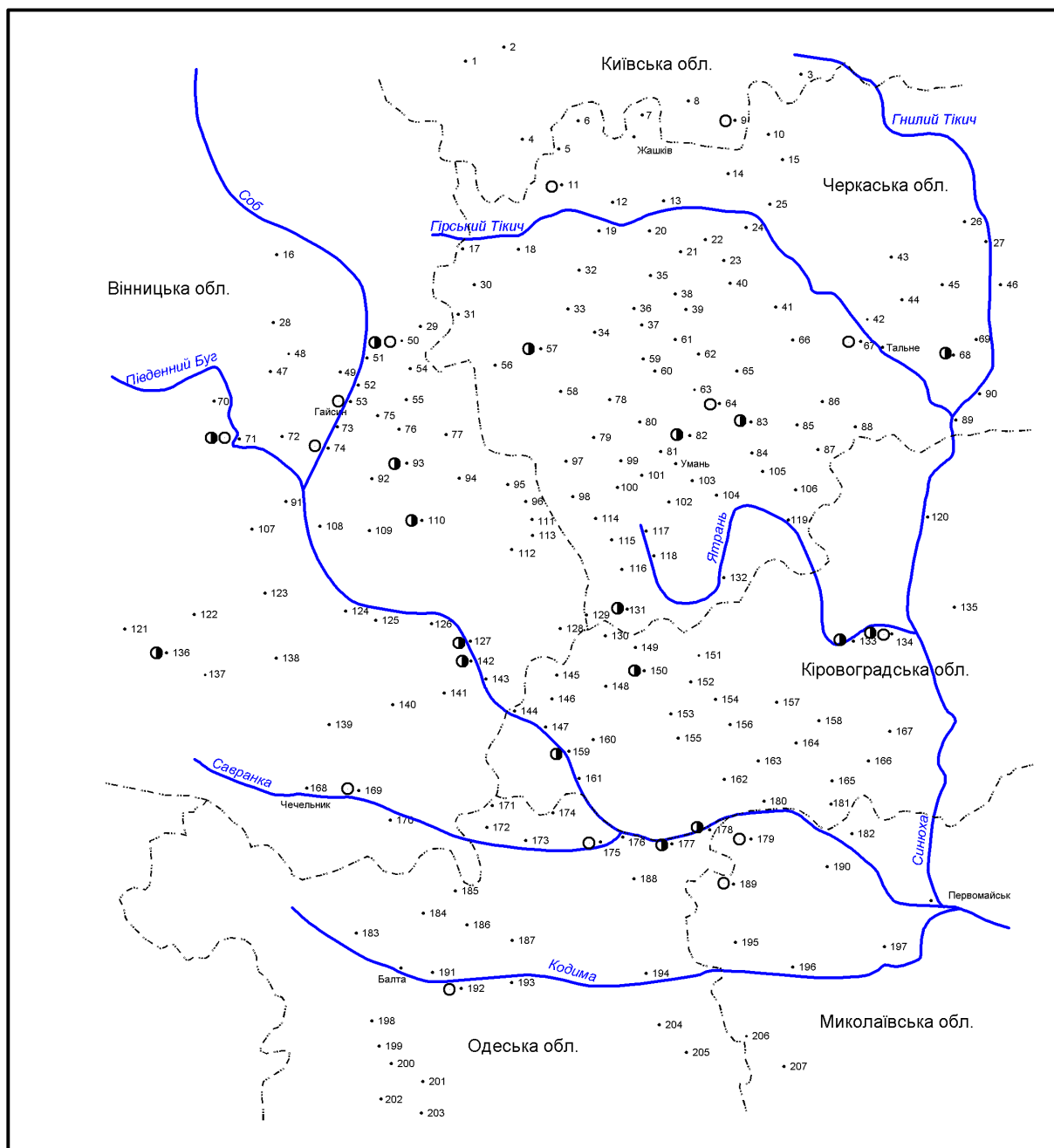
- д'іагонал'
- д'іагонал'

Карта № 22 Фонетична структура лексеми **шот|ланка**

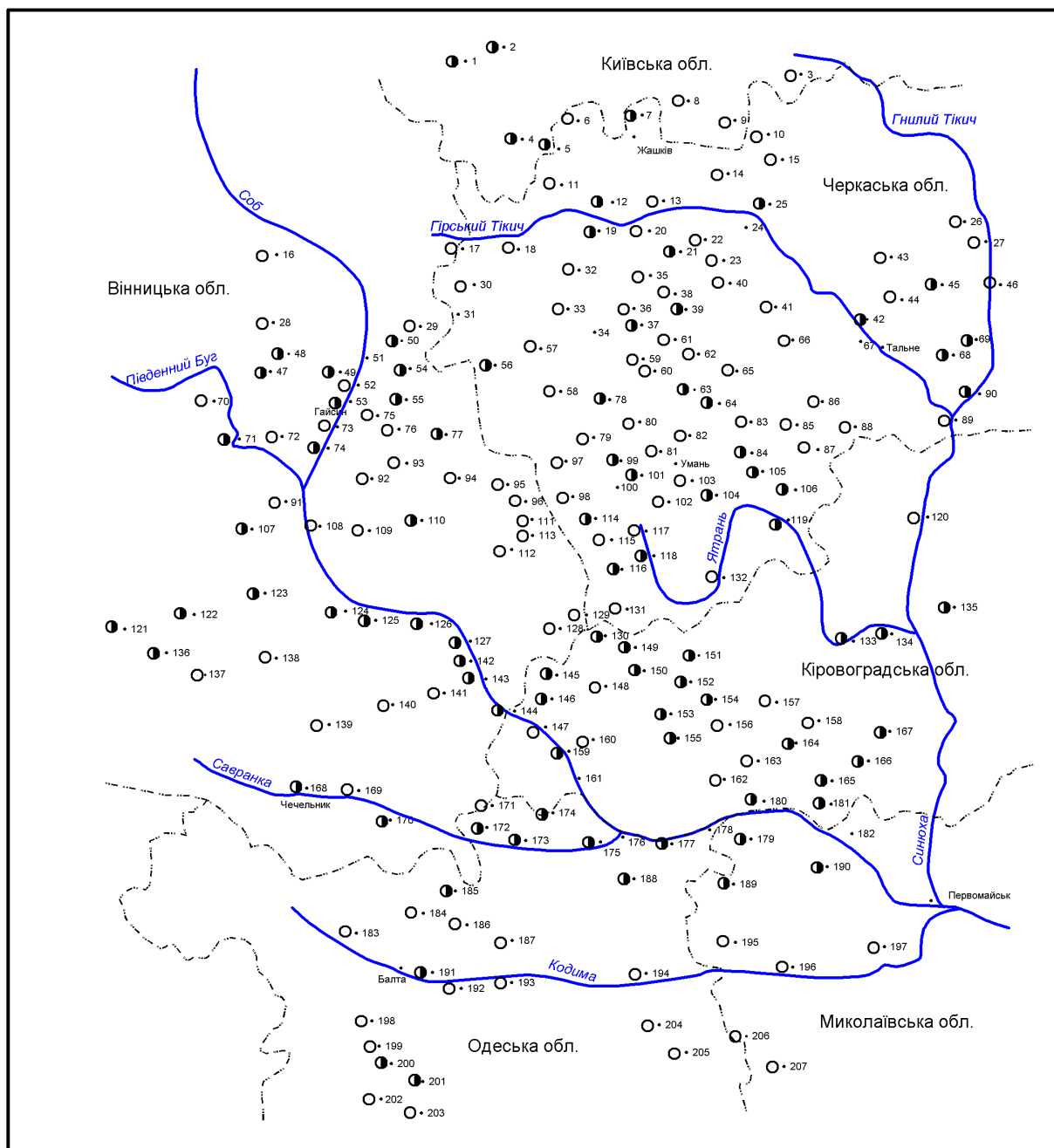
○ шот|ланка

● шат|ланка

Карта № 23 'Бавовняна тканина'

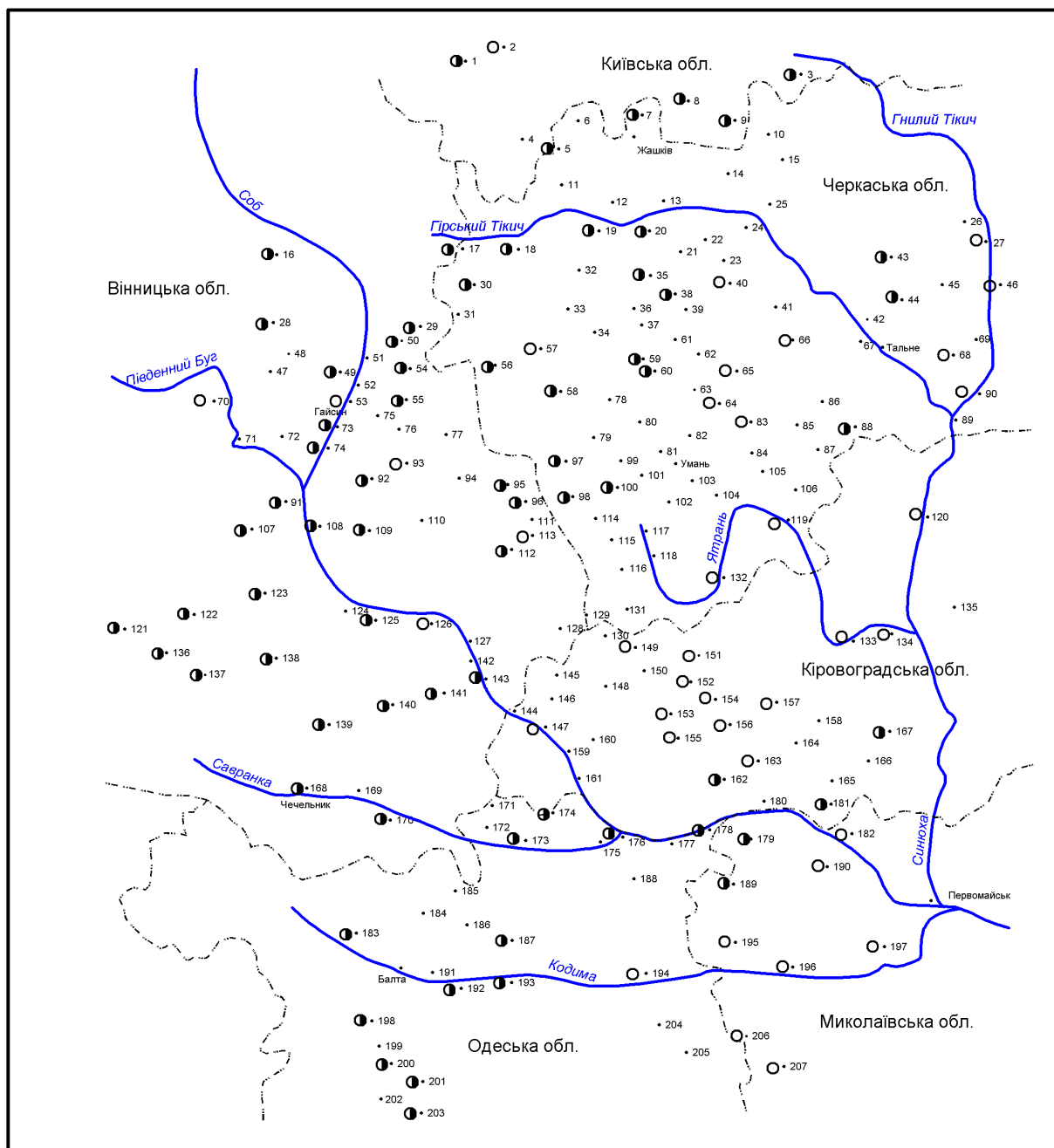
- б(п)у(о)ма^{з(')}ейка
- ба^зейка

Карта № 24 Фонетична структура лексеми **бос|тон**

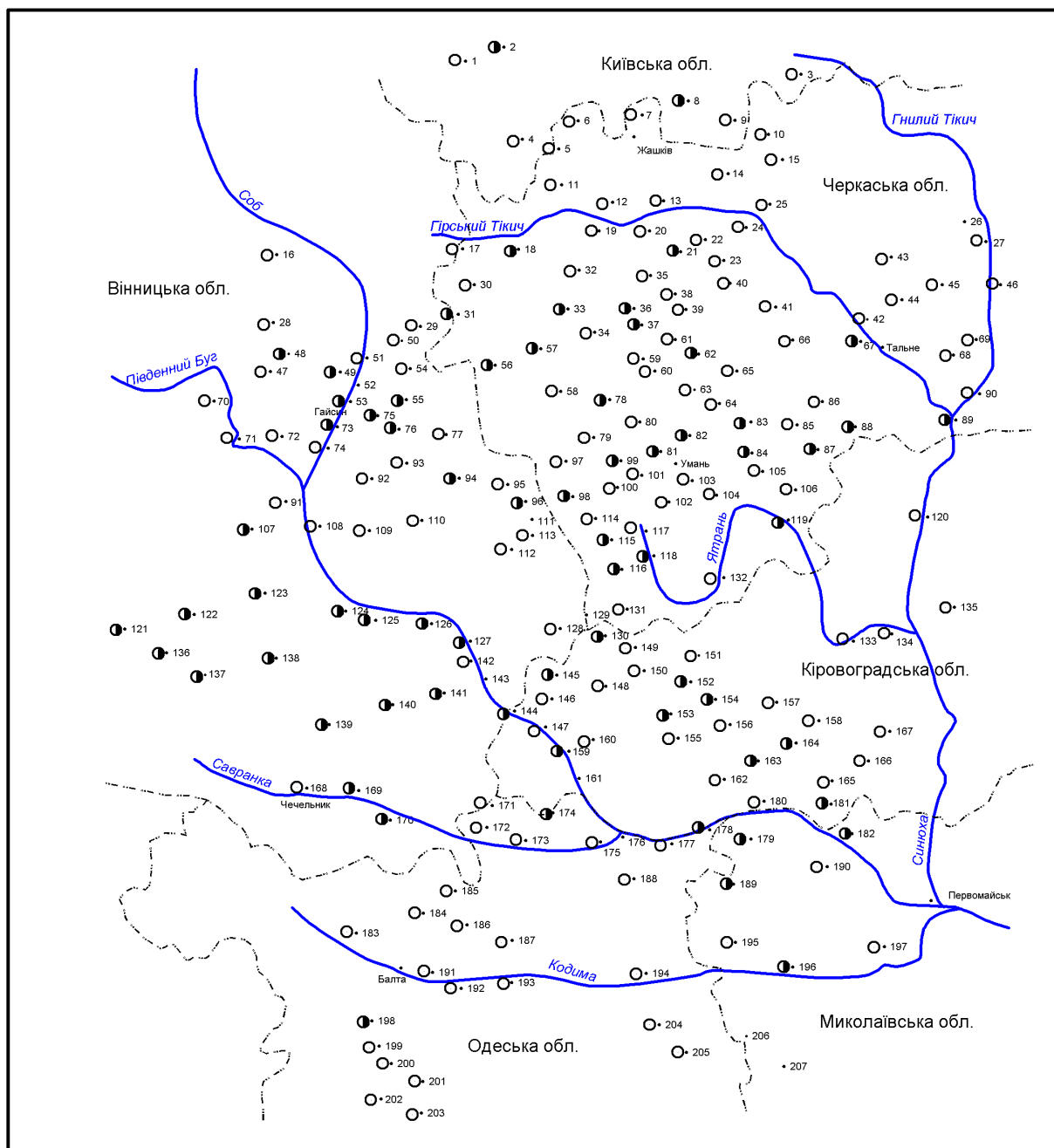
○ /бос()тон

● бас|тон

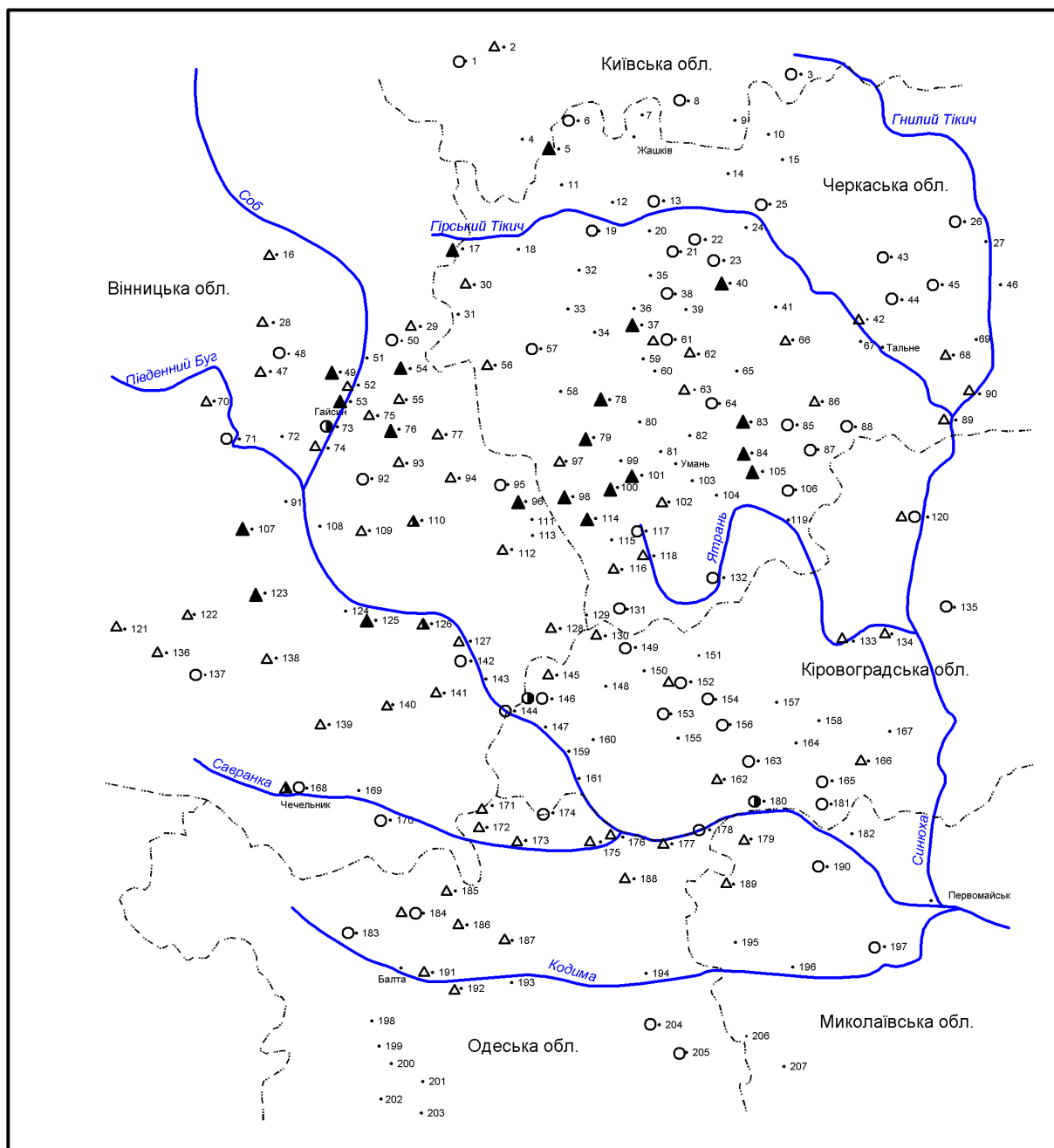
Карта № 25 Фонетична структура лексеми **хутро**

- |хутро
- хут|ро

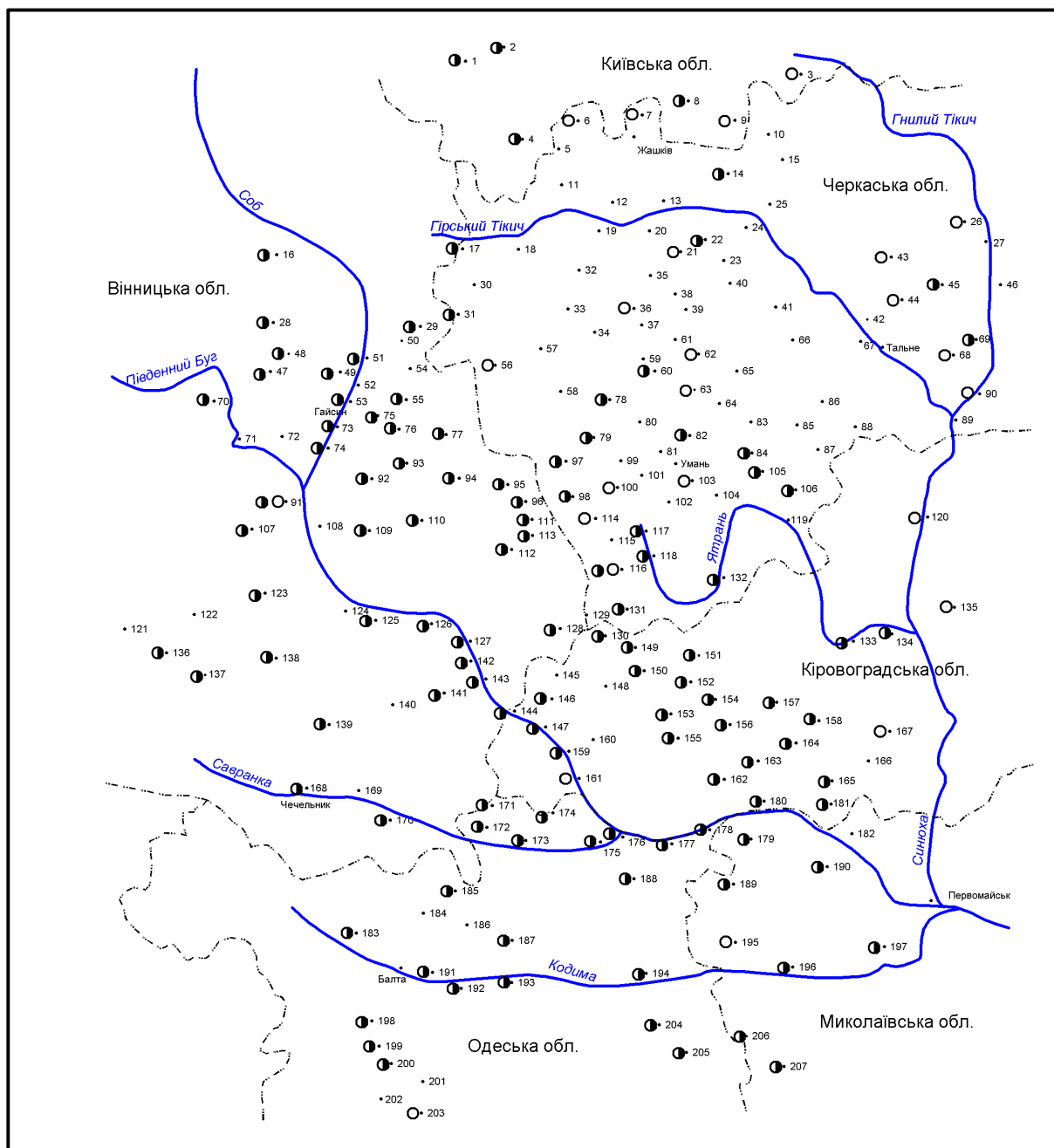
Карта № 26 'Шматок полотна, в який загортали дитину під час хрещення'

- к'рижма
- к'рижмо

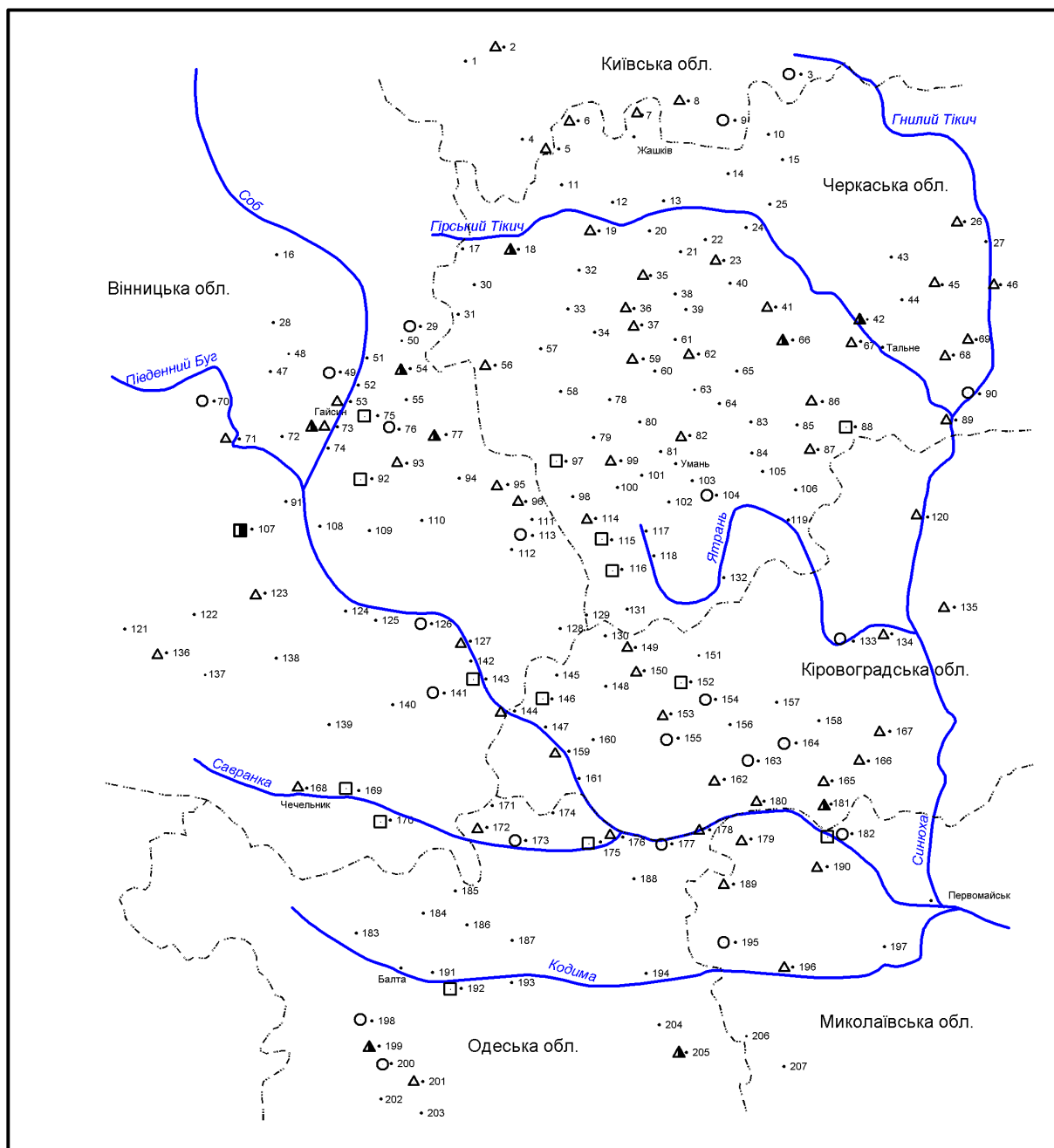
Карта № 27 Фонетична структура лексеми **о́нуча**

- о́нуча
- у́нуча
- △ го́нуча
- ▲ га́нуча
- ▲ гу́нуча

Карта № 28 Фонетична структура лексеми **навиво́р'іт**

- на|виво^(r)і(o)т
- на|виво^(r)і(o)т'

Карта № 29 'Сітчаста тканина з узорами, якою оздоблюють одяг, білизну'

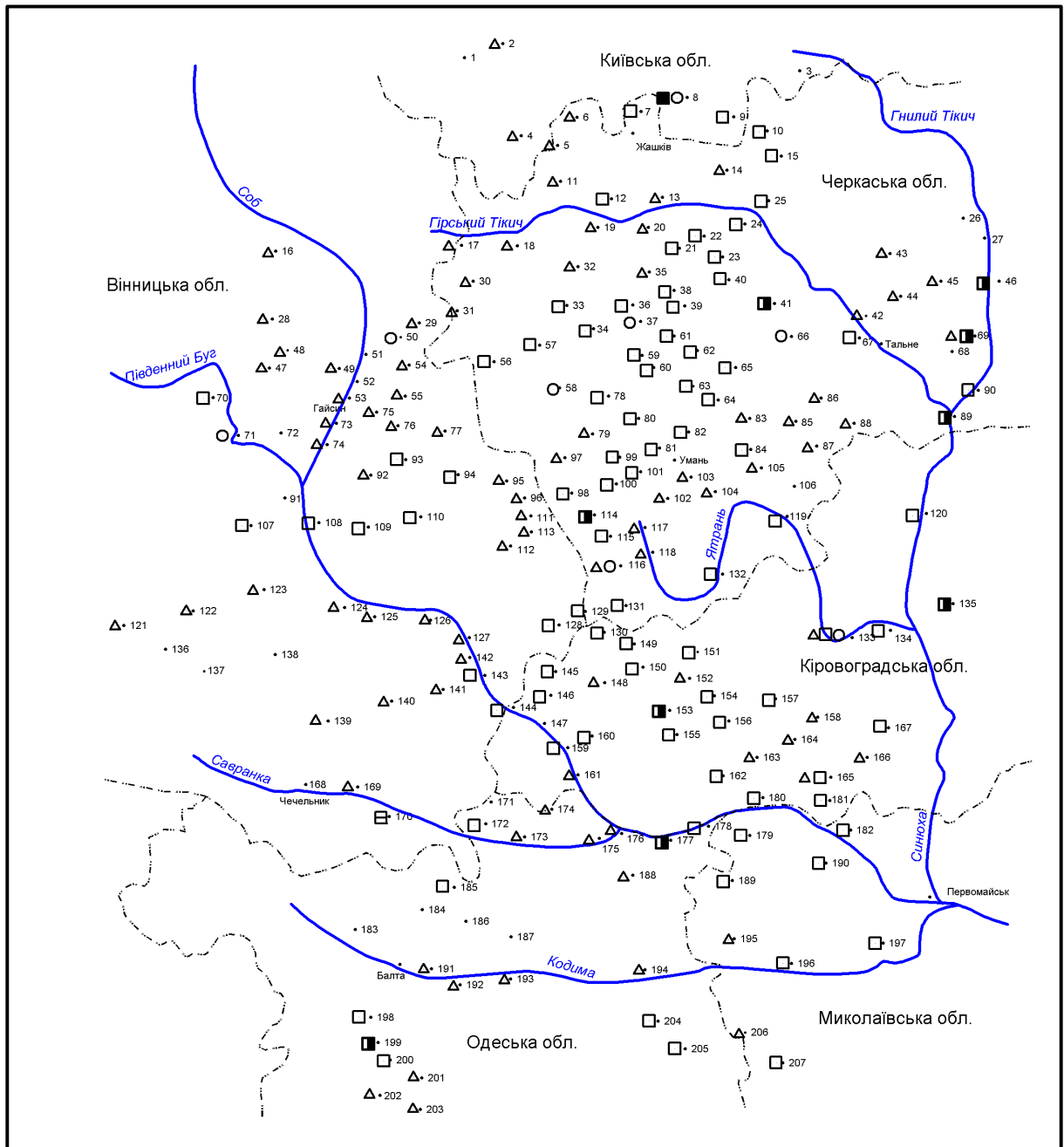
○ ме(и)реживо

▲ к|ружаво

□ к|ружало

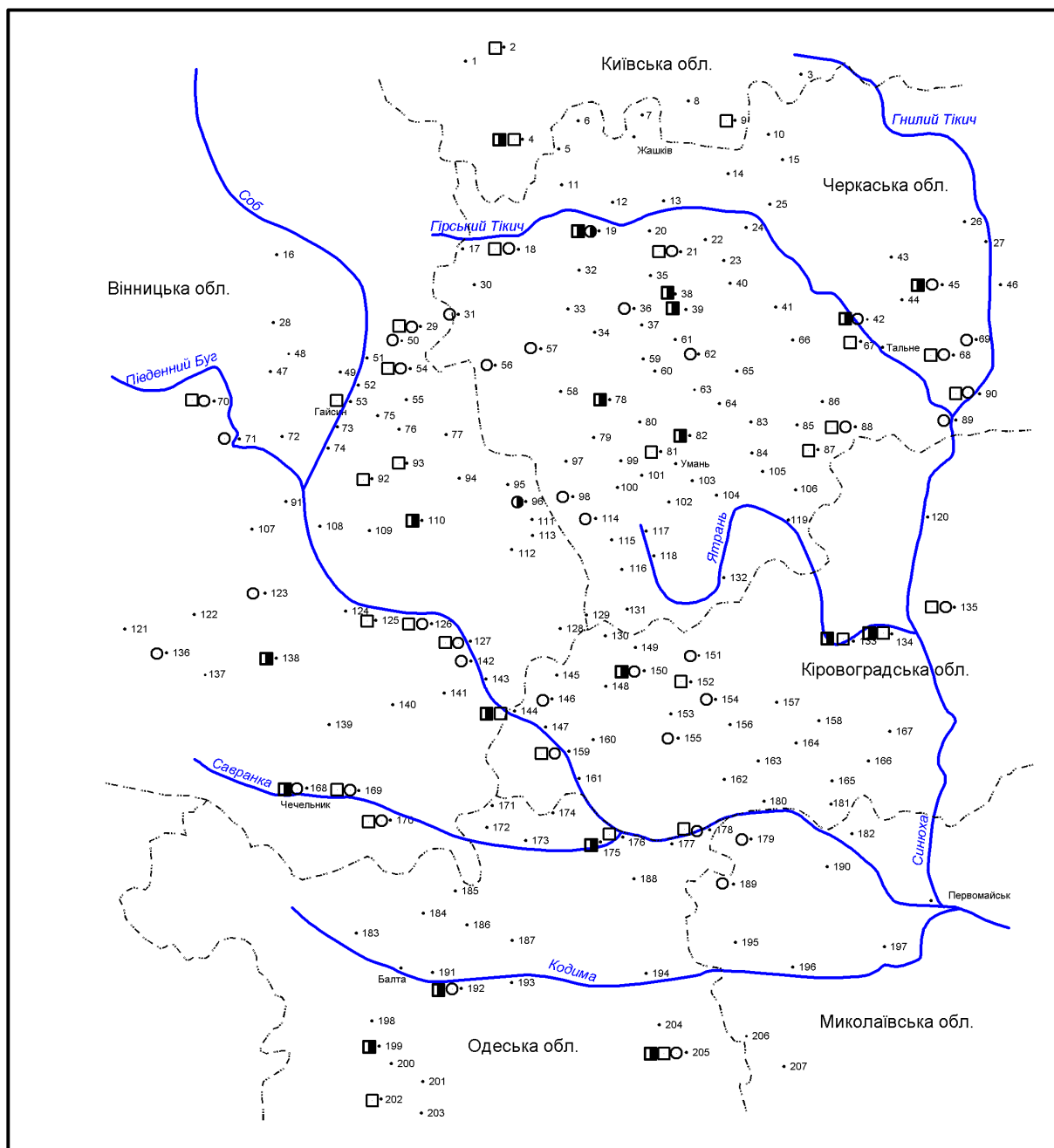
■ к|ружило

△ к|руже(и)во

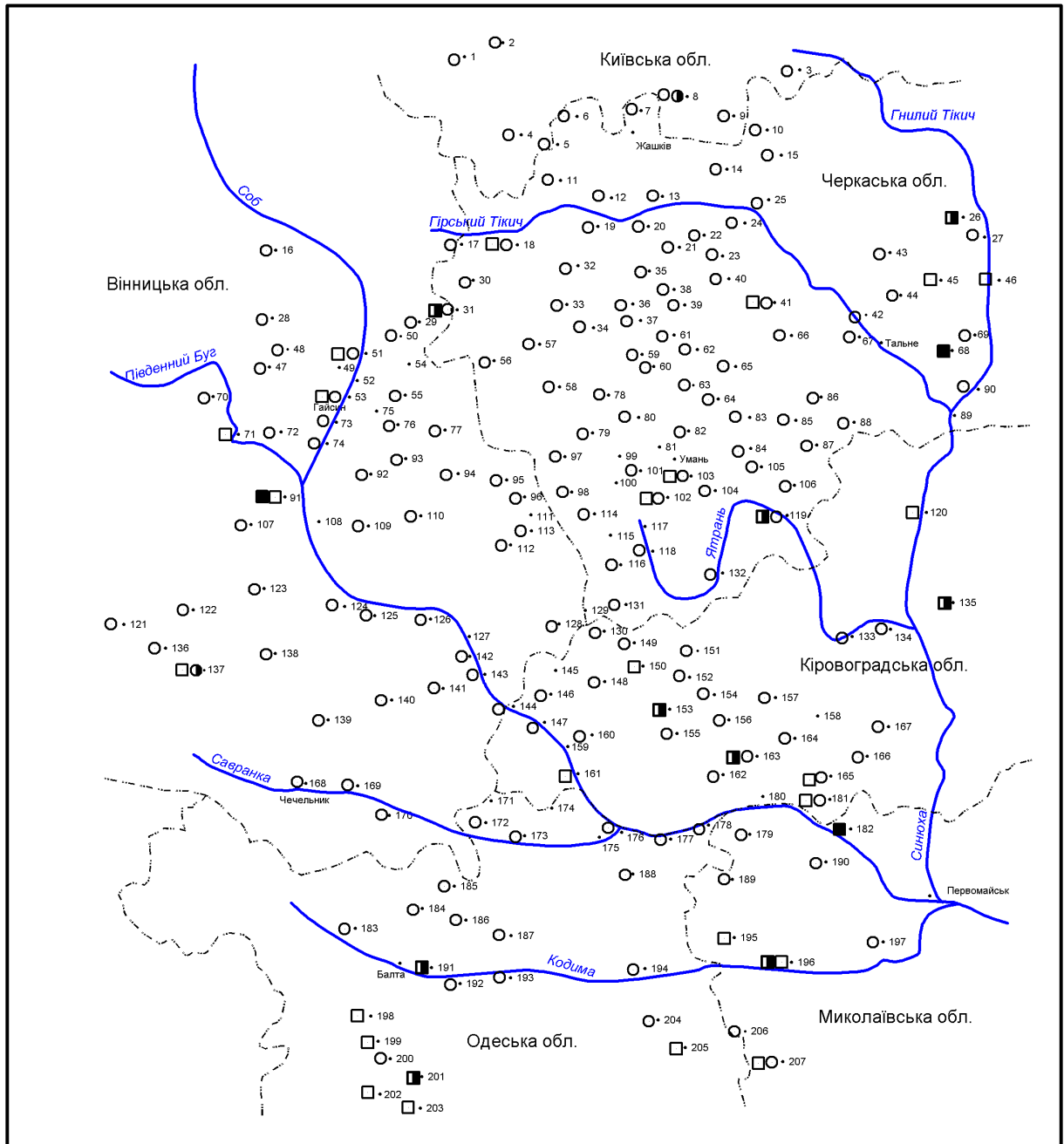
Карта № 30 'Підкладка на плечі одягу у вигляді маленької подушечки'

- бухта
- △ плечка
- плечик
- ▣ потплеч'ік
- підплече(і)чник
- напл'ічник

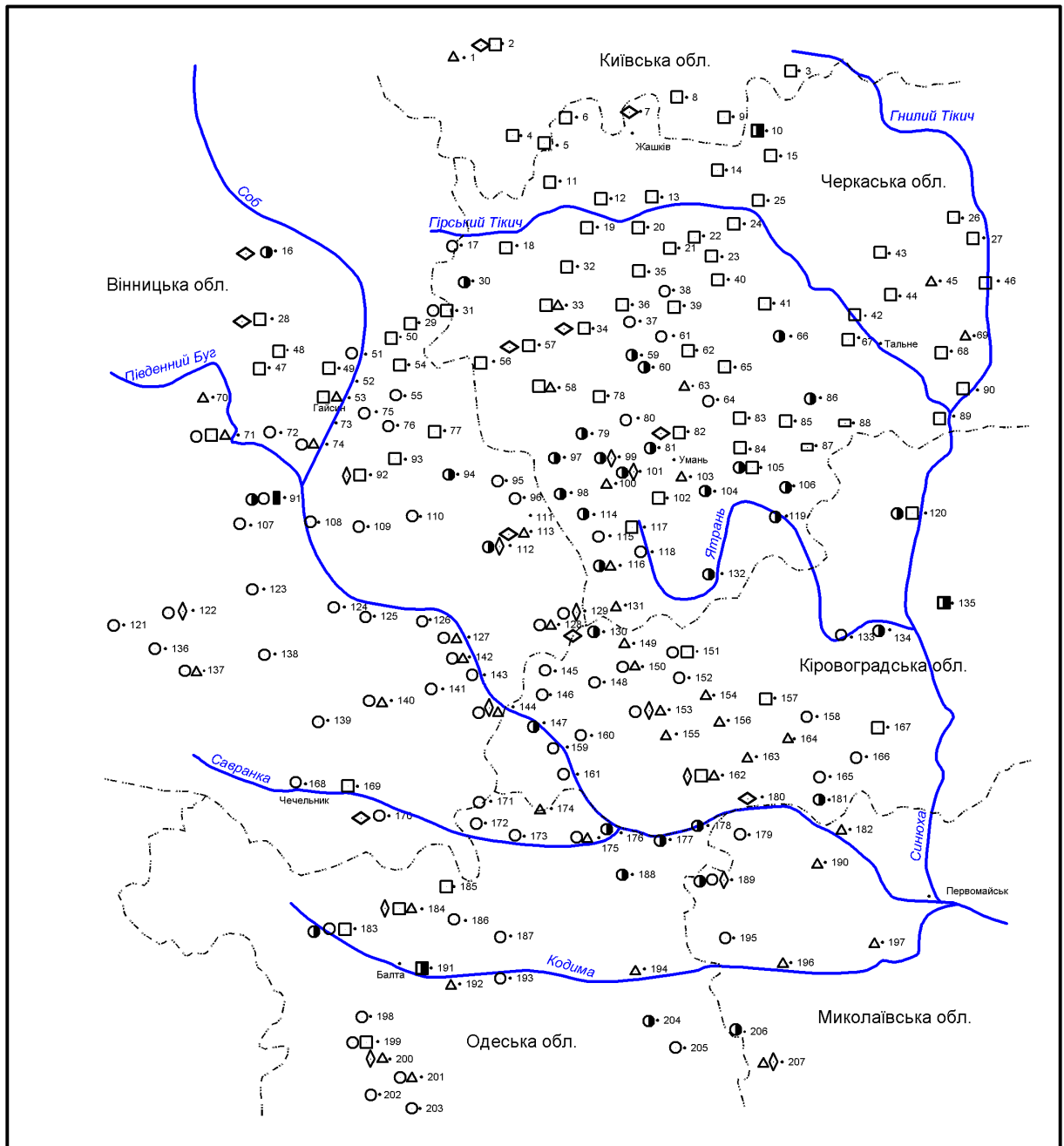
Карта № 31 'Вузька стрічка для оздоблення одягу'

- |каї^(l)ма
- каїомка
- |т^(c)а(і)с'^(l)ма
- т^(c)а(і)с'омка

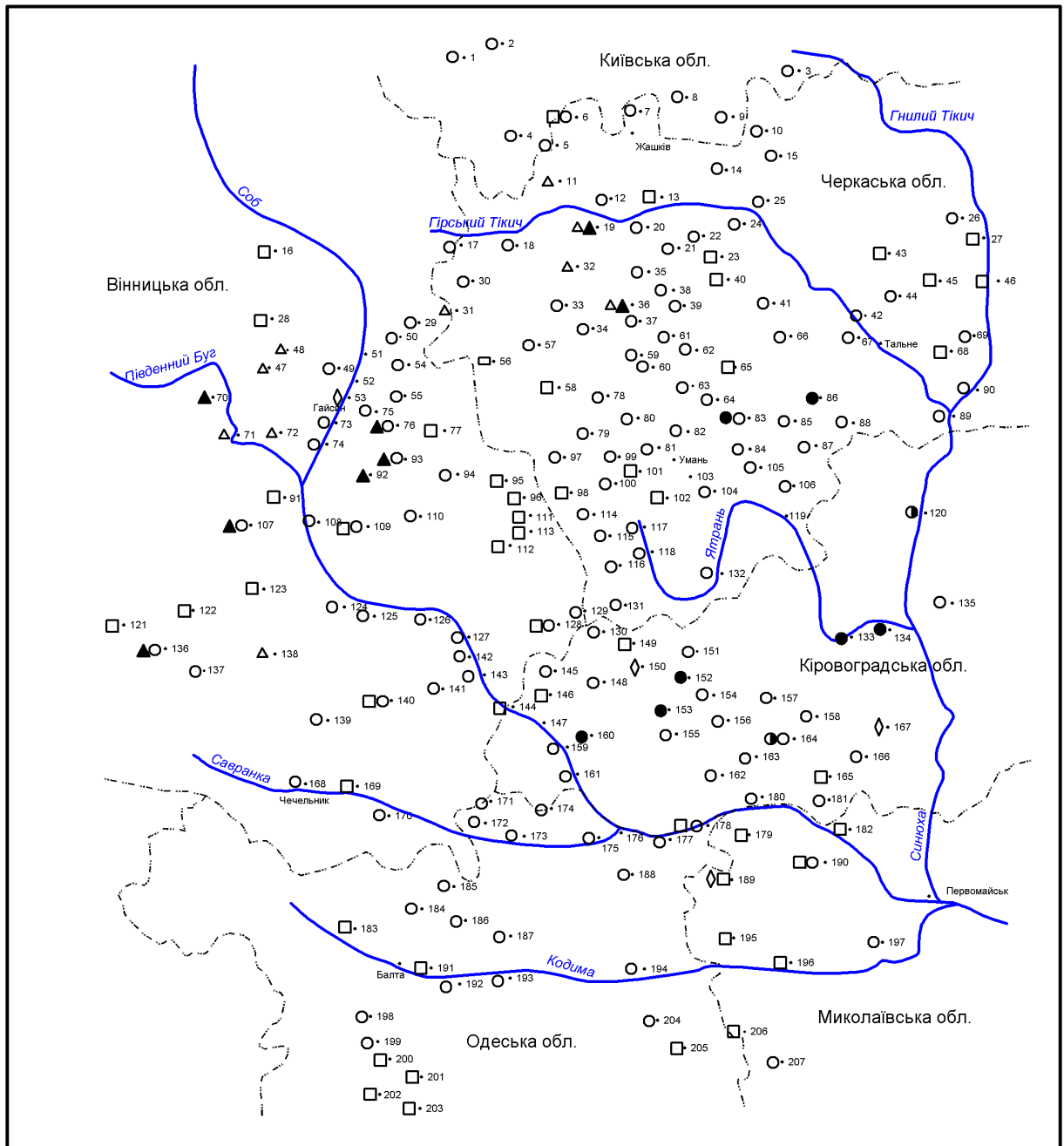
Карта № 32 'Застібка, переважно круглої форми, для одягу'

- гуV'
- |т(г)уV(дз)и(і)к
- |пугов(і)и(і)ц(і)а
- |пу(го)в(і)и(і)чка
- |пугоўка

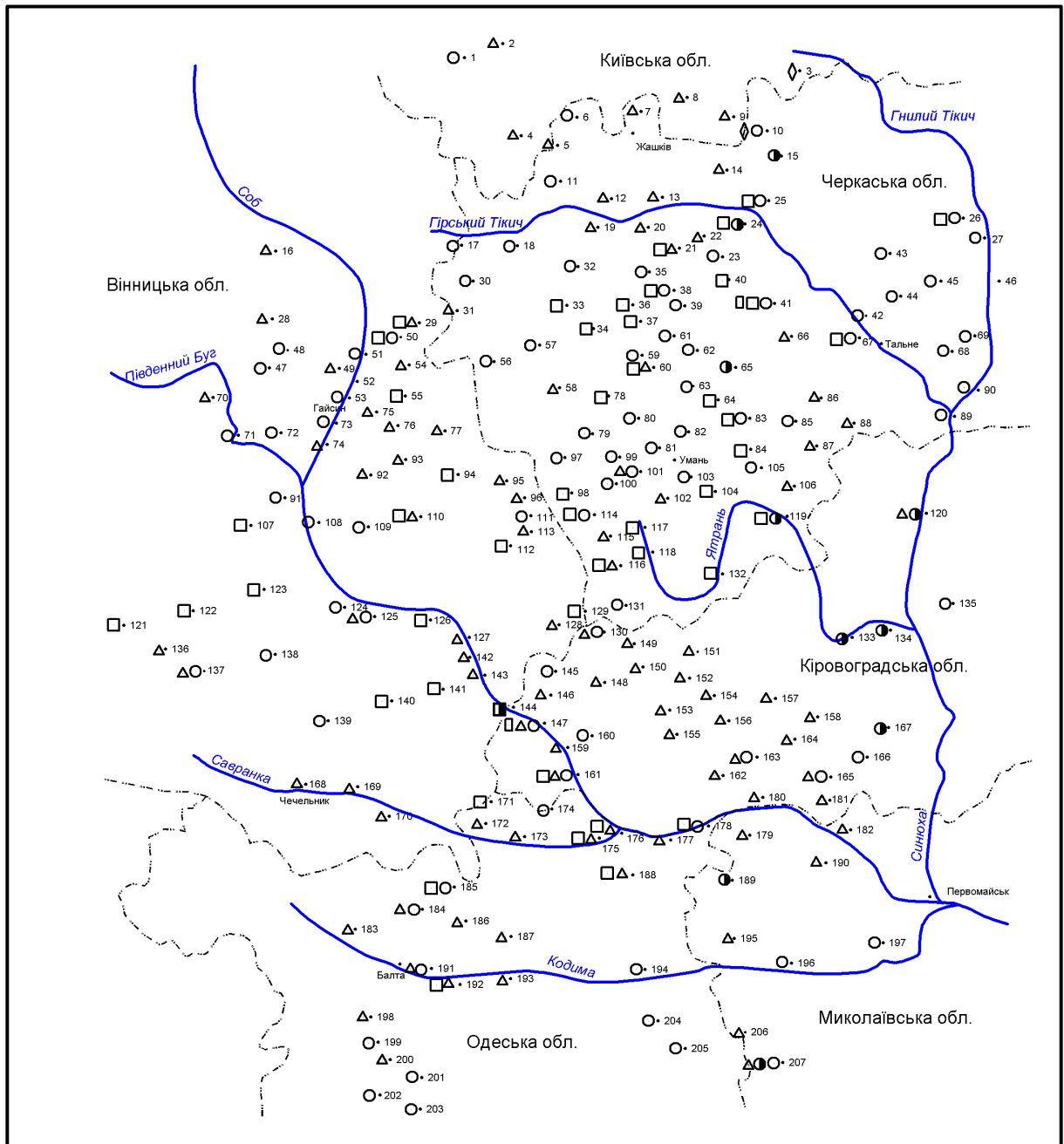
Карта № 33 'Суцільний ряд ниток, що вільно звисають по краях хустки, скатерки'

△ бахро(а)ма	◇ пац ^(е) е(о)рки	◊ ф(х)ренз(е,і,и)гл'і
▣ б'ринУ'і	■ т'іс'ма	
□ китиц'і	○ тороки	
▣ китички	● торочки	

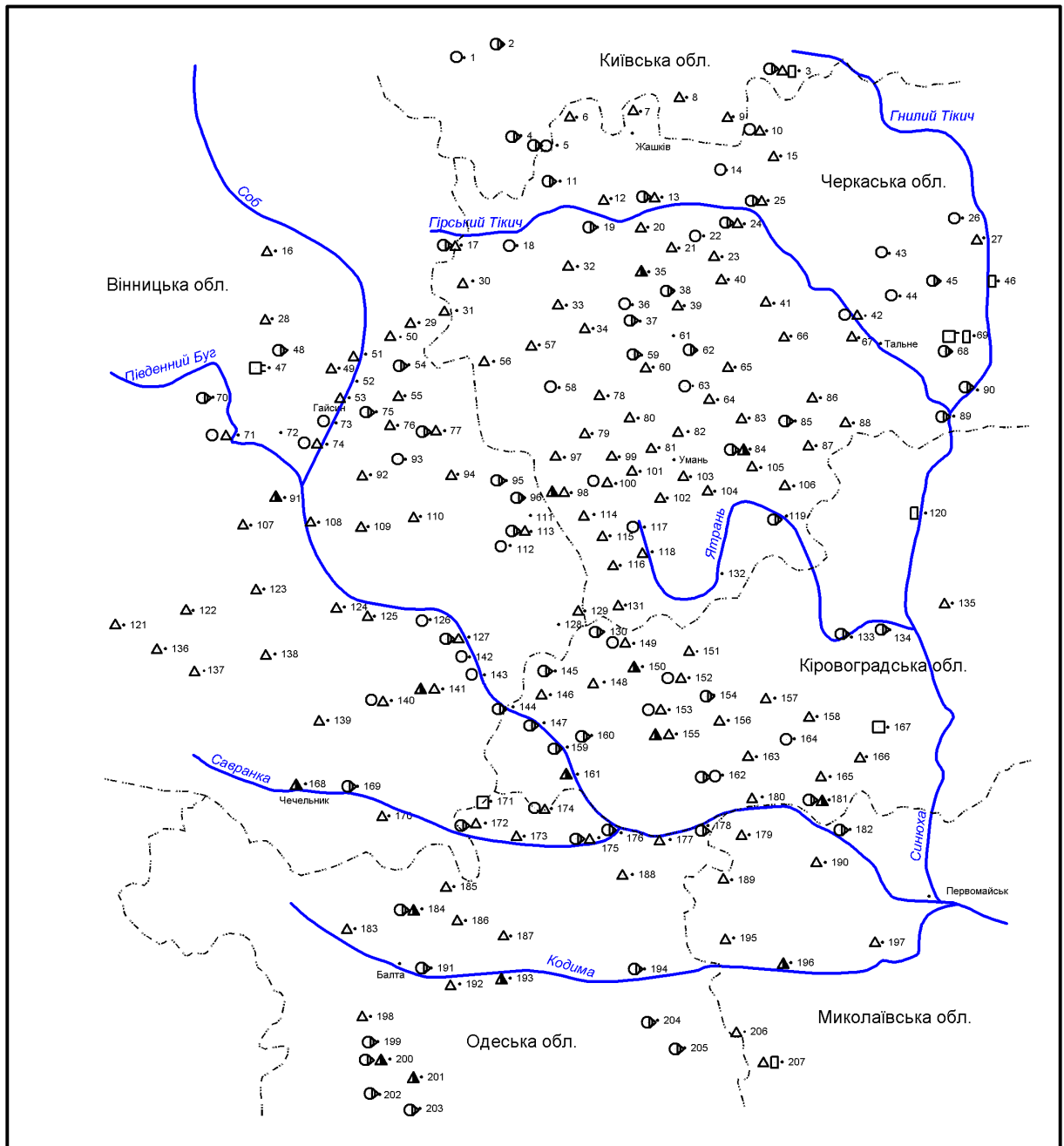
Карта № 34 'Стрічка для влітання в косу'

○ к'іс ^(l) ник	□ випл'іток
● к'існичок	□ л'ента
● к'існичка	◇ стр'ічка
▲ бинда	
△ биндочка	

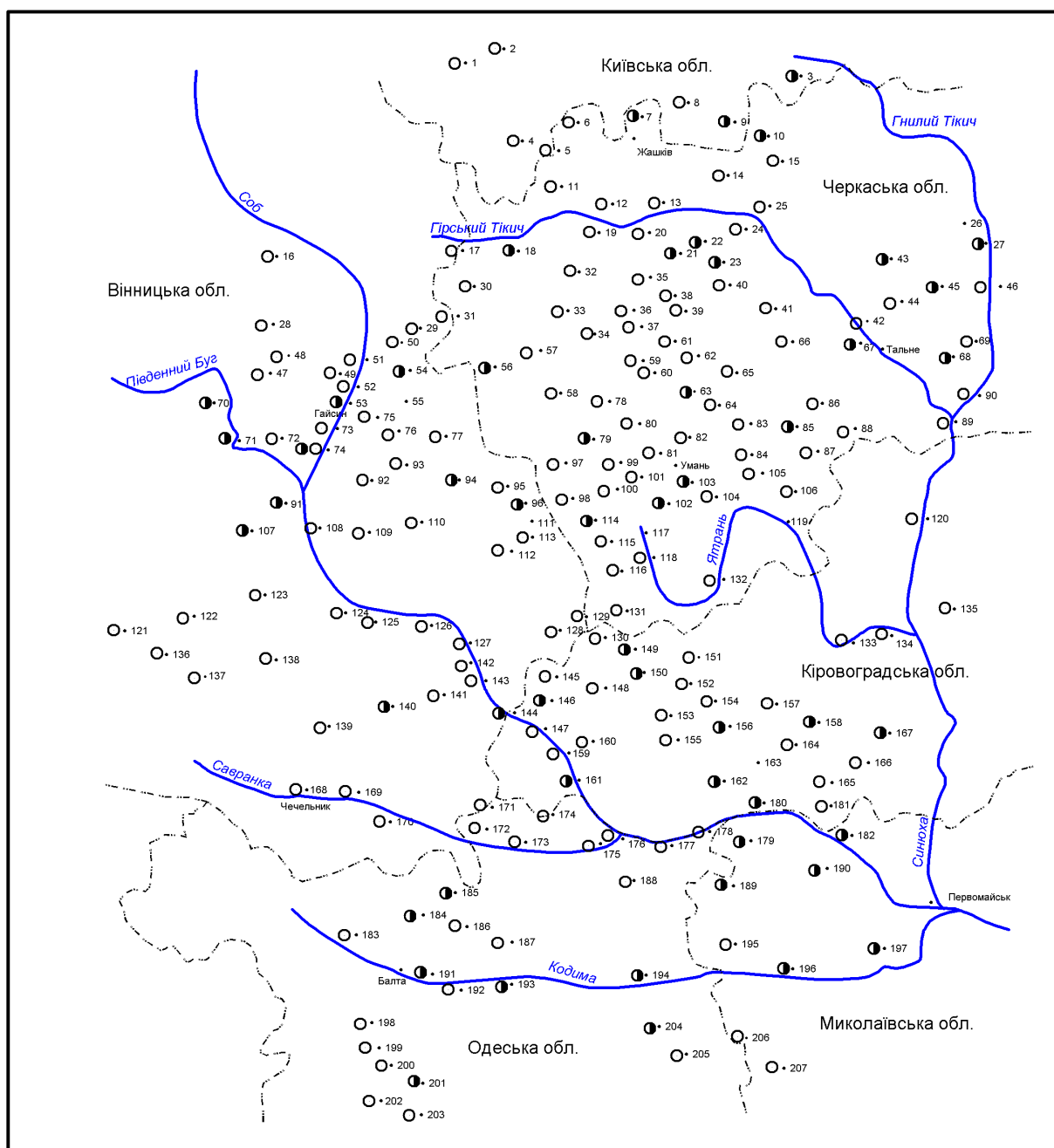
Карта № 35 'Вушна прикраса, дужка якої просмикується в мочку вуха'

○ с ^(і) є(и,і)р ^(і) є(о)ж(ш)ка	◇ к'ілице
● с'єрґа	▣ завушниц'а
△ кул'ч ^(і) и(і)к	
□ коў ток	
■ коў точок	

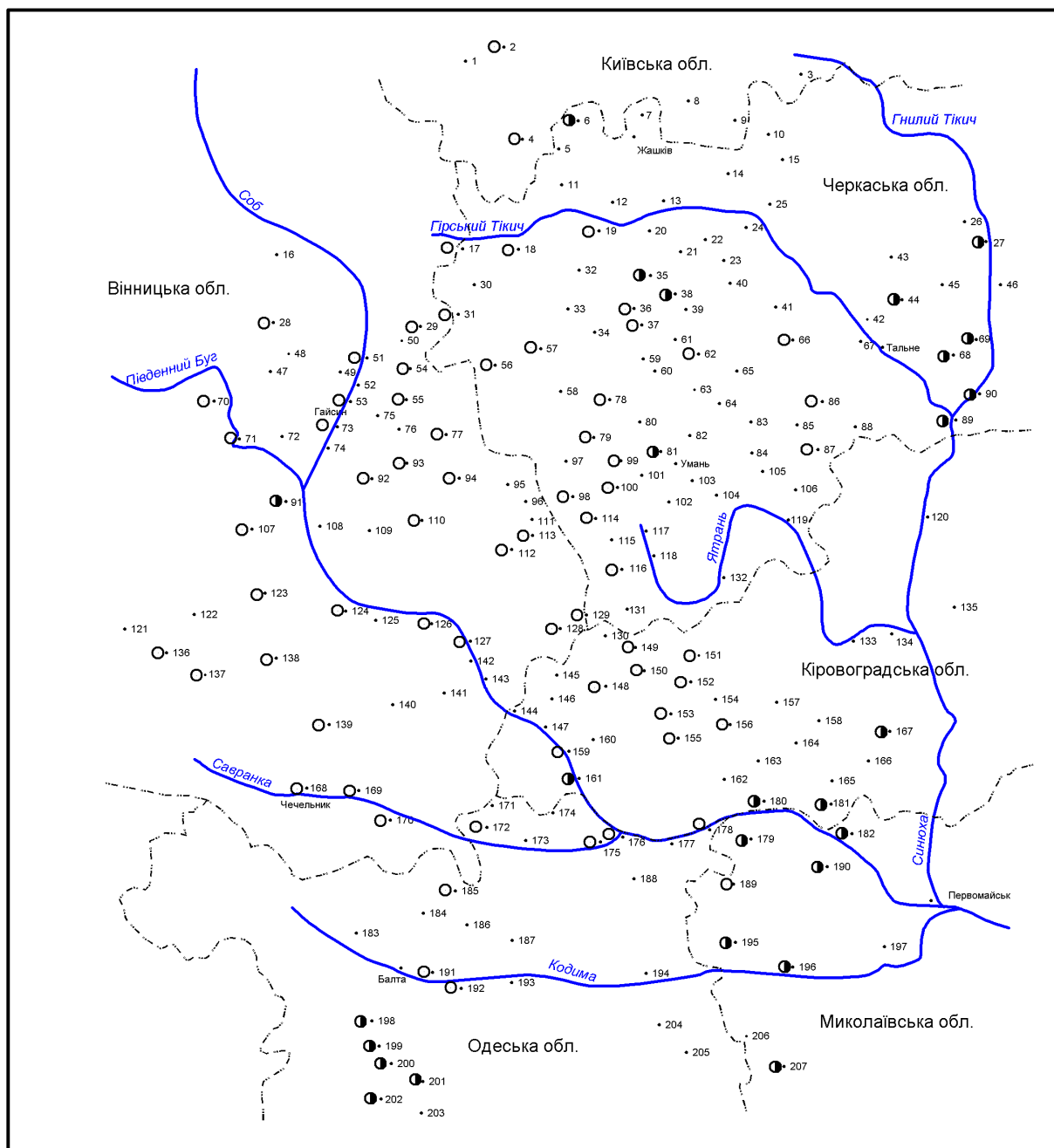
Карта № 36 'Обручальний перстень без каменів'

□ кабл ^л уч ^(с) ка	□ персте ^и н' обруч ^л чальний
▲ (г)обруч ^(с) ка	□ персте ^и н' шл'убний
▲ (г)обруч ^л чалка	
○ ко(а)л'цо	
⊙ ко(а)л'цо (г)обруч ^л чальне	

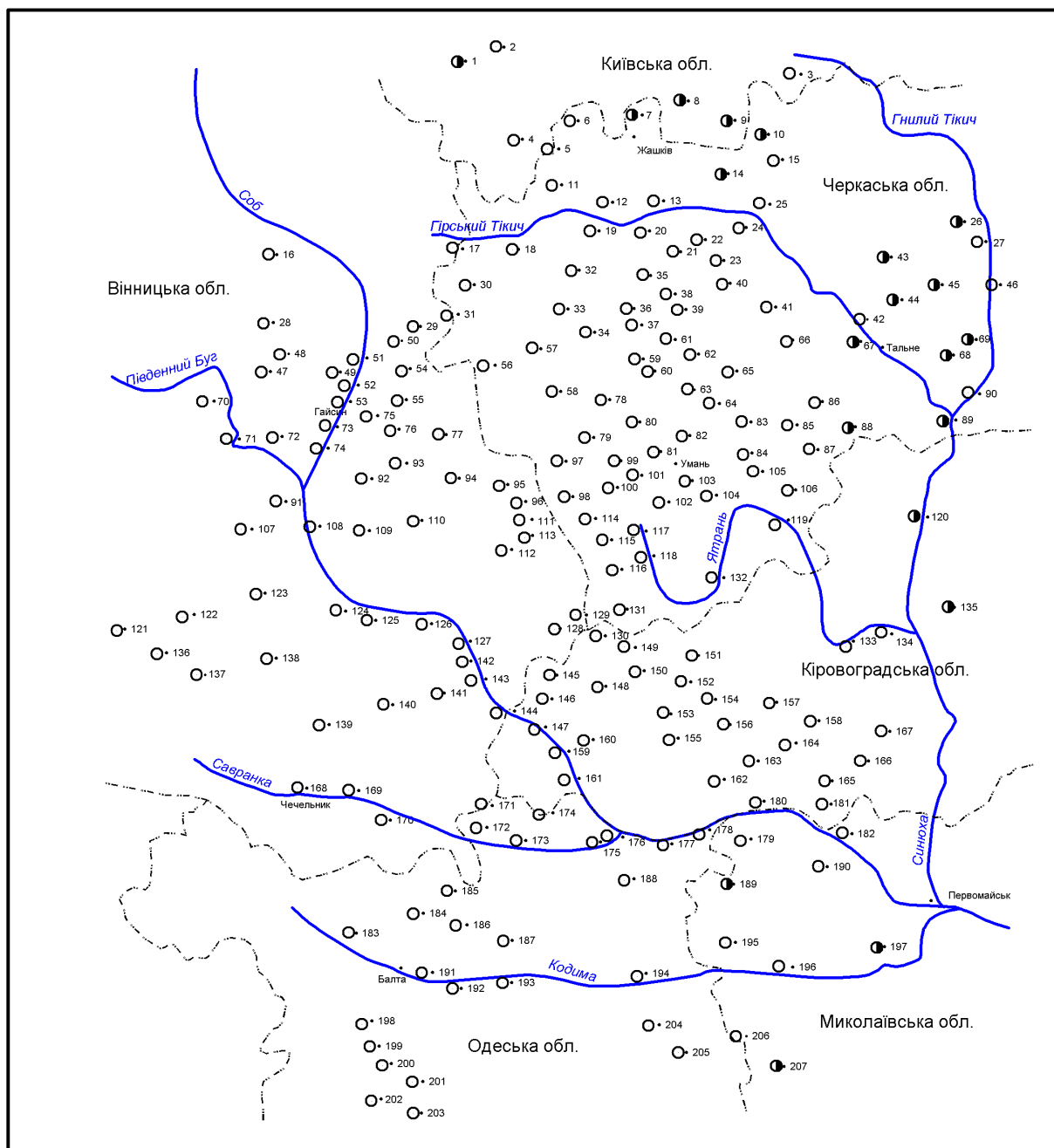
Карта № 37 'Застібка з металу або іншого матеріалу для манжетів чоловічої сорочки'

- запонка
- запонка

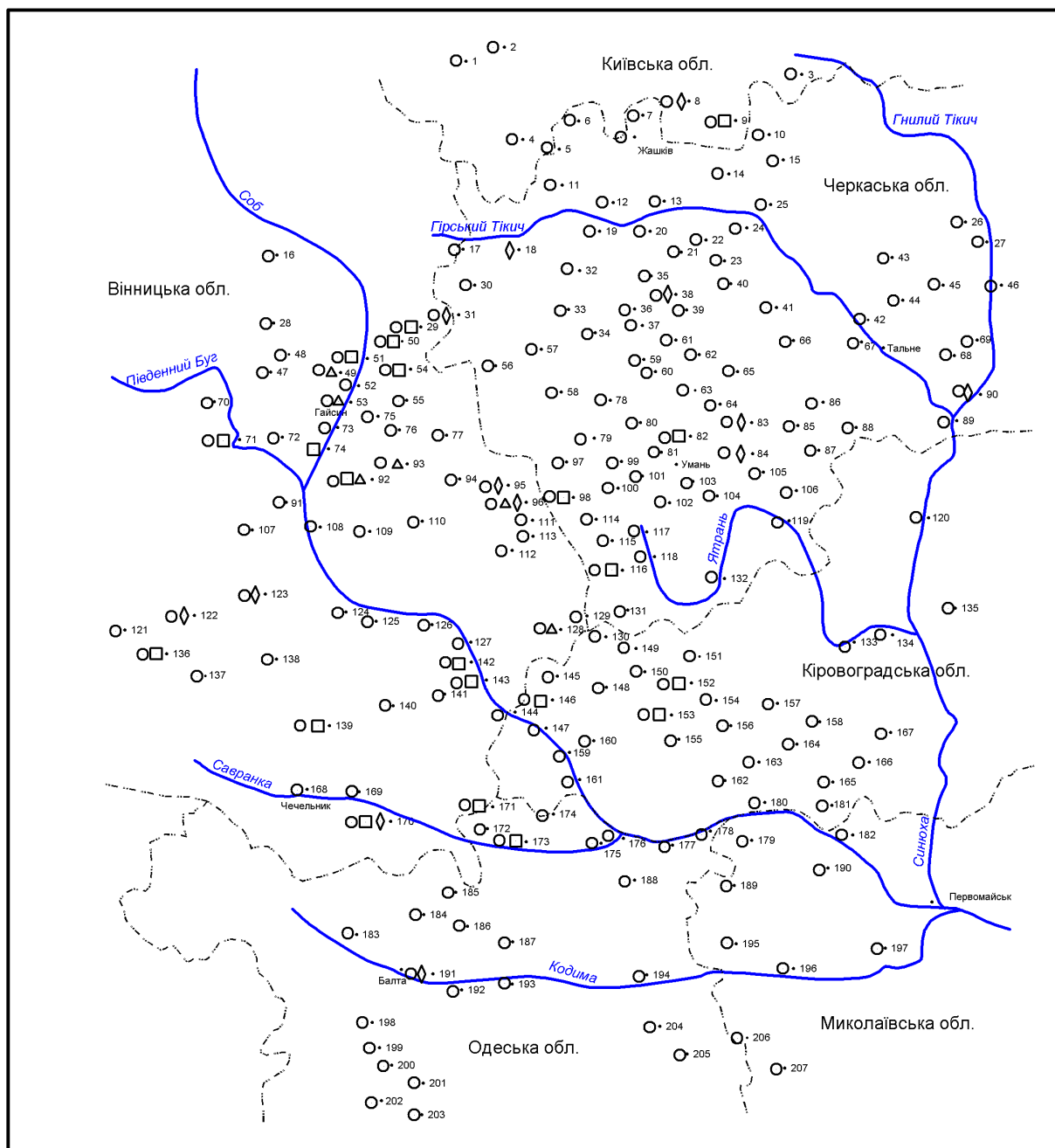
Карта № 38 Опозиція /r/ : /r'/

- мор'ачка, бр'уки, в'ір'оўка, в'ір'овочка, |р'анд'а, р'ад|но, |р'ушики
- мо|рачка, б|руки, в'іроўка, в'іровочка, |ранд'а, рад|но, |рушики

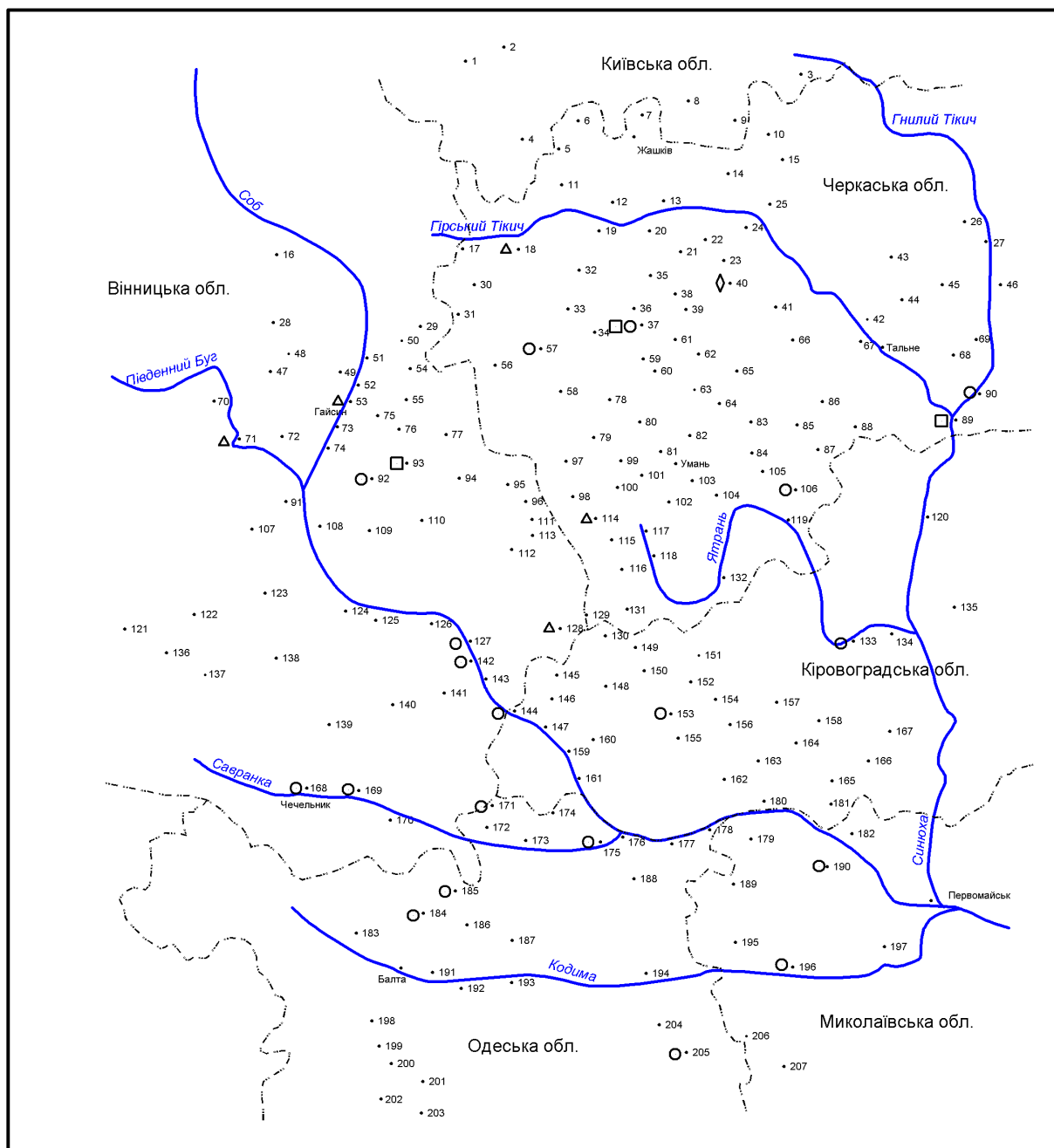
Карта № 39 Фонетична структура лексем **плат'(.а), ш'мат'(.а)**

- плат'а, ш'мат'а
- плат'а, ш'мат'а

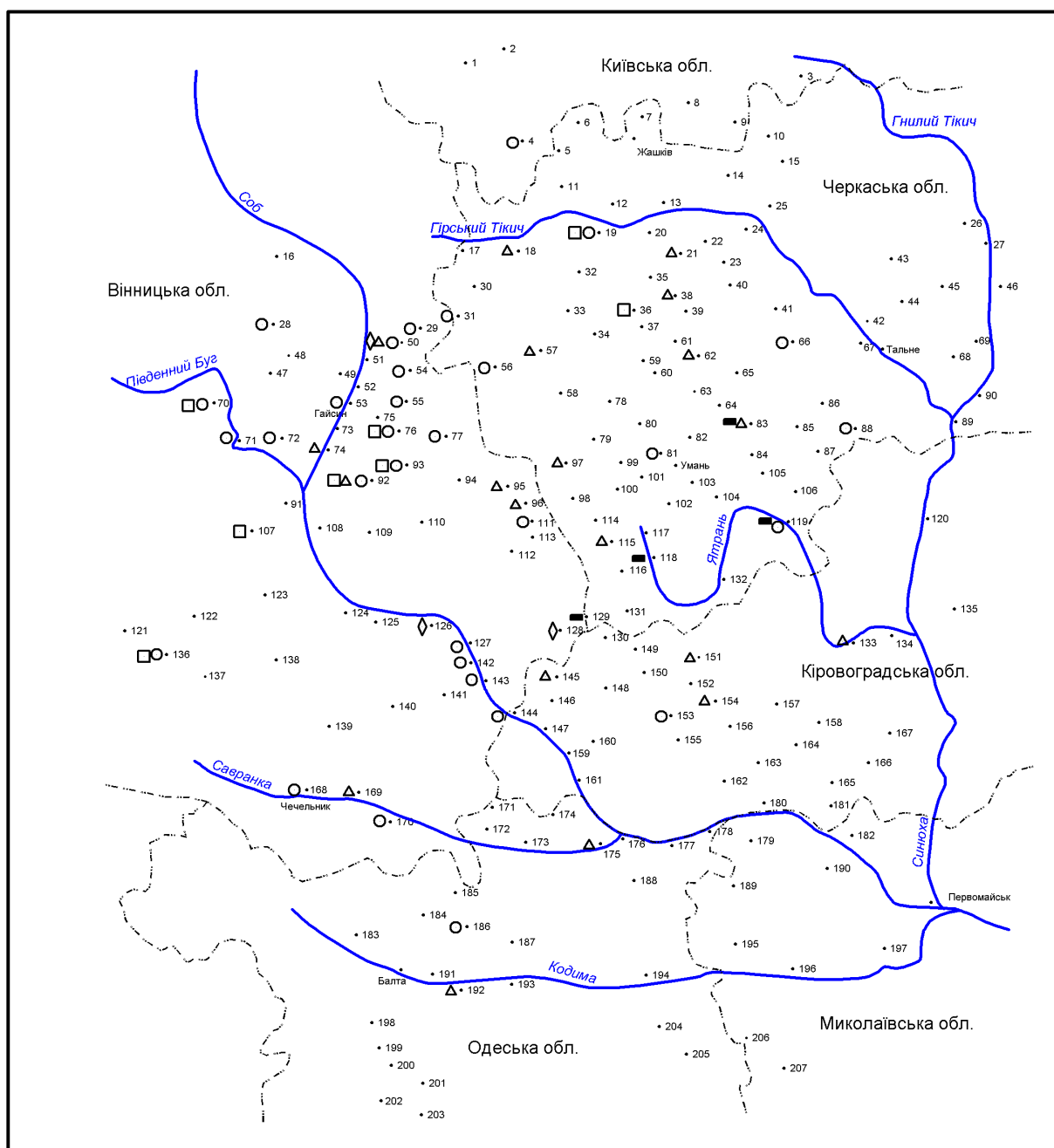
Карта № 40 Семантика лексеми 'пазуха'

- ◇ 'виріз на грудях сорочки'
- △ 'вишитий виріз на грудях сорочки'
- 'частина сорочки, висмикнута із спідниці'
- 'простір між грудьми і одягом'

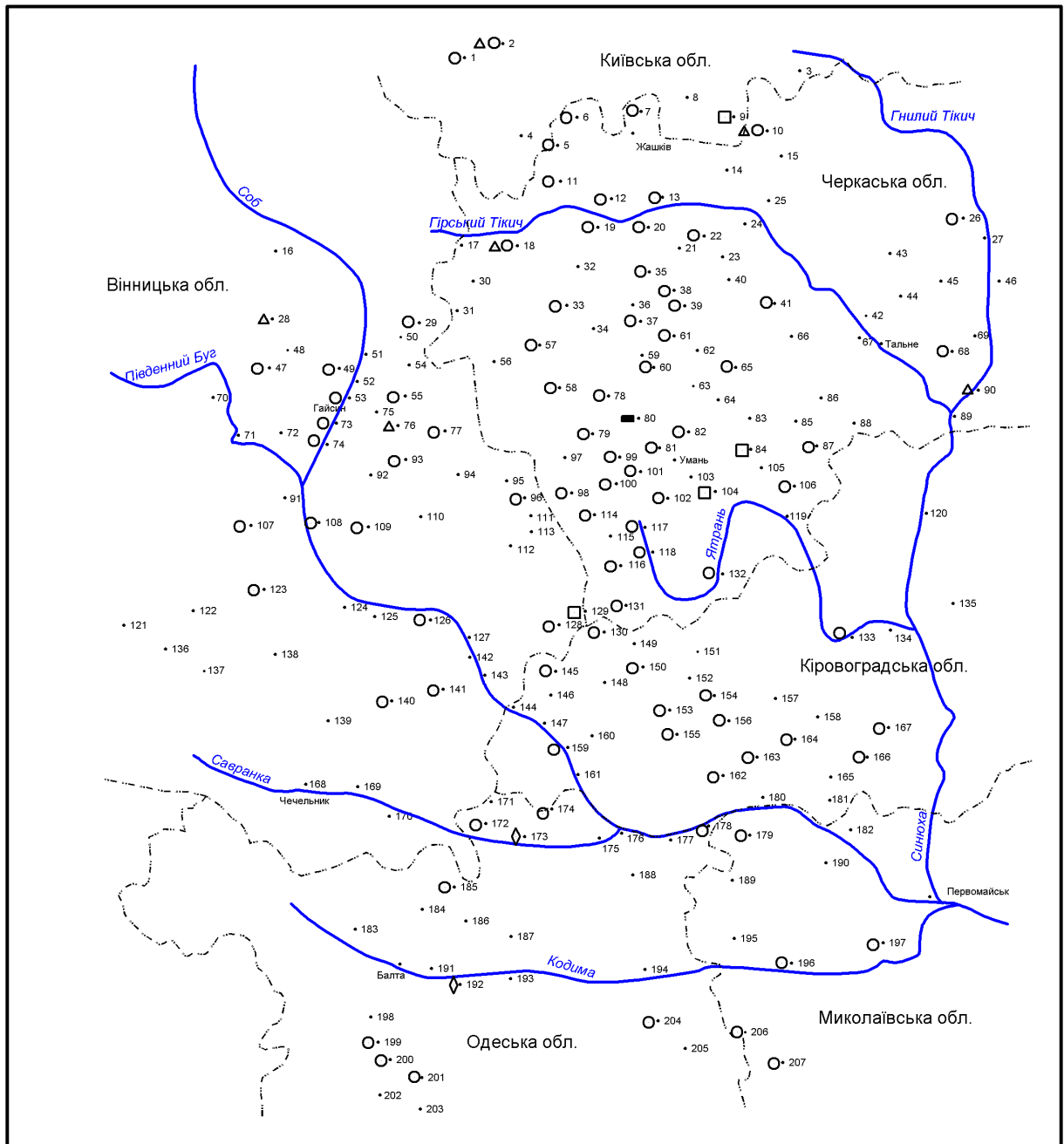
Карта № 41 Семантика лексеми **шл'їца**

- 'складка на розрізі внизу спідниці'
- △ 'розріз внизу спідниці'
- 'складка внизу спідниці'
- ◇ 'вузька складка на одязі'

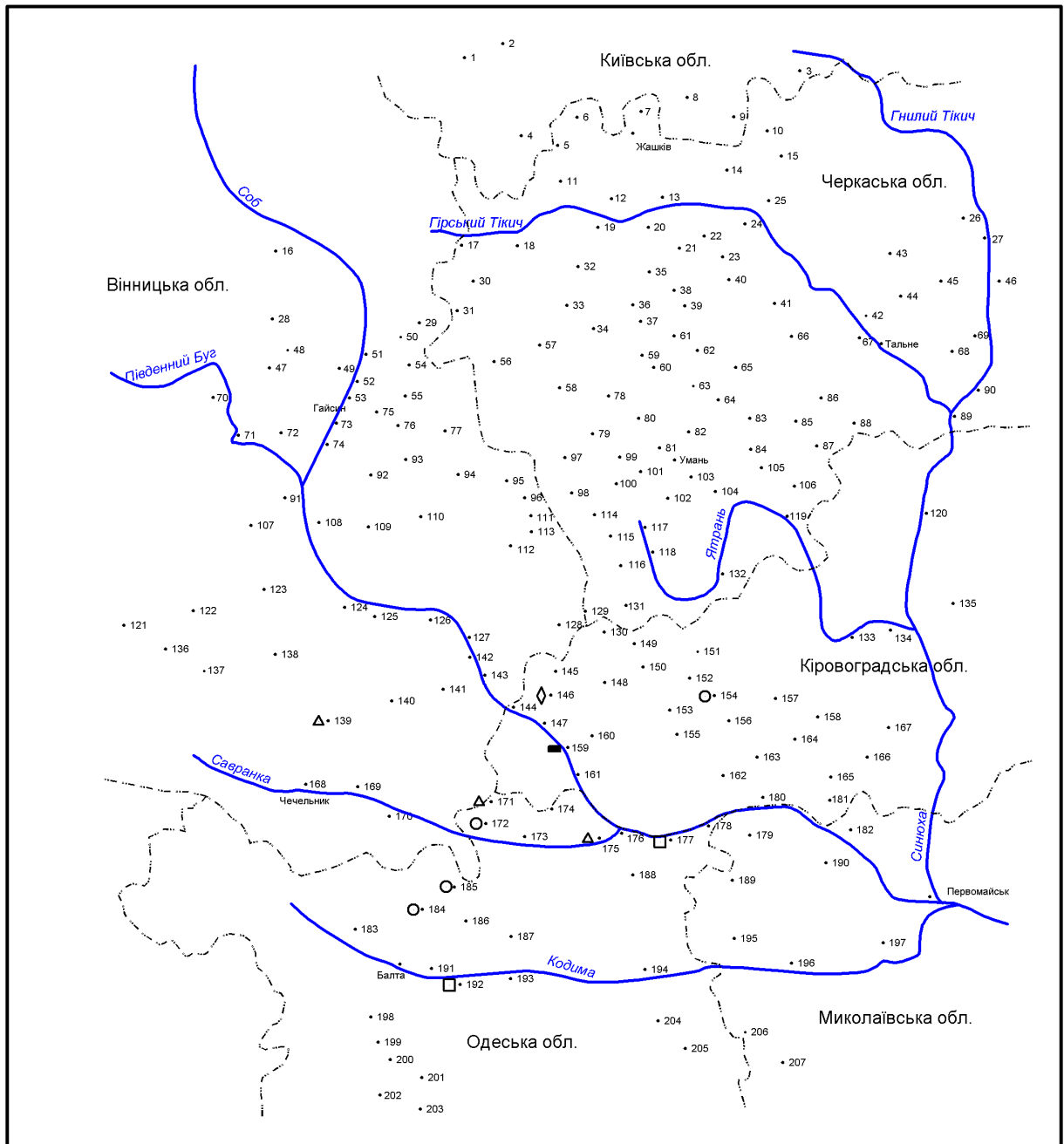
Карта № 42 Семантика лексеми **бинда**

- 'вузька смужка кольорової тканини, що використовується для оздоблення як прикраса'
- △ 'вузька смужка тканини'
- 'стрічка для вплітання в косу'
- ◇ 'вузька прозора стрічка, що використовується як прикраса'
- 'стрічка з візерунками'

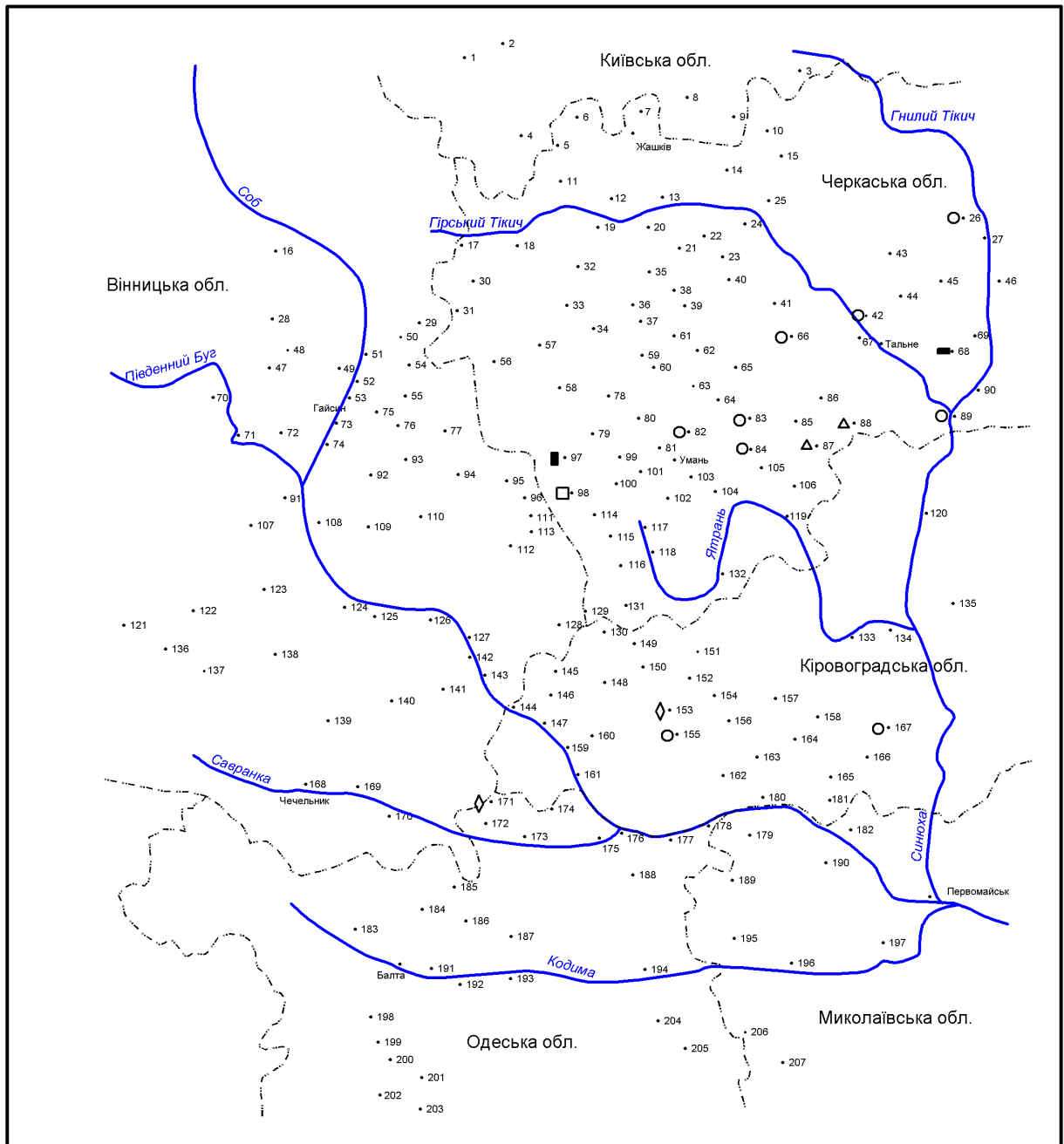
Карта № 43 Семантика лексеми **бурка**

- ‘довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна з відлогою’
- △ ‘довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна’
- ‘довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна без рукавів’
- ◇ ‘короткий верхній одяг із домотканого грубого сукна’
- ‘довгий верхній чоловічий одяг із плащової тканини з капюшоном’

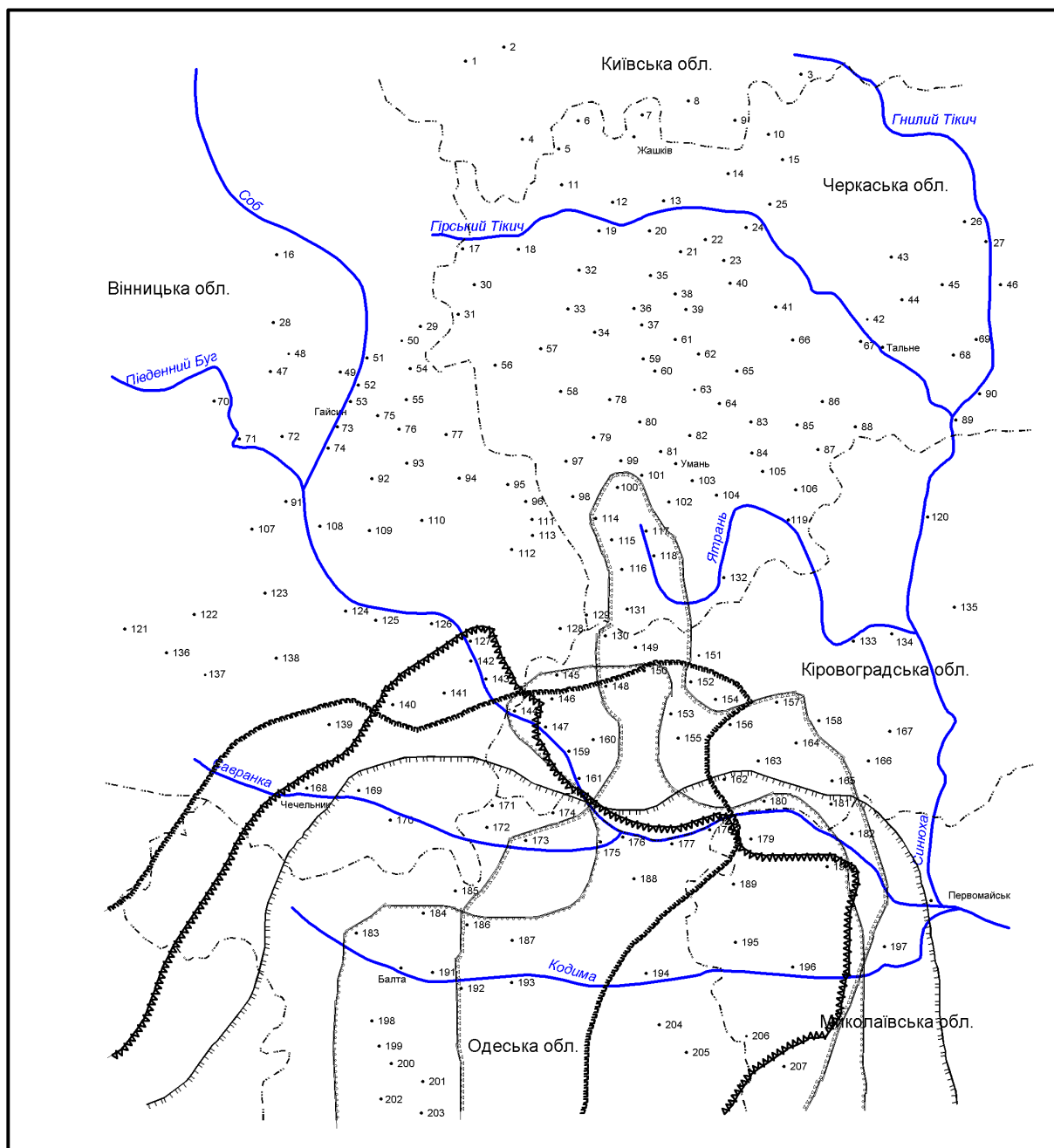
Карта № 44 Семантика лексеми 'терик'

- 'чоловічий жакет із грубої тканини'
- △ 'легкий короткий жіночий одяг типу жакета'
- 'жилетка'
- ◇ 'легка куртка з капюшоном'
- 'легка куртка'

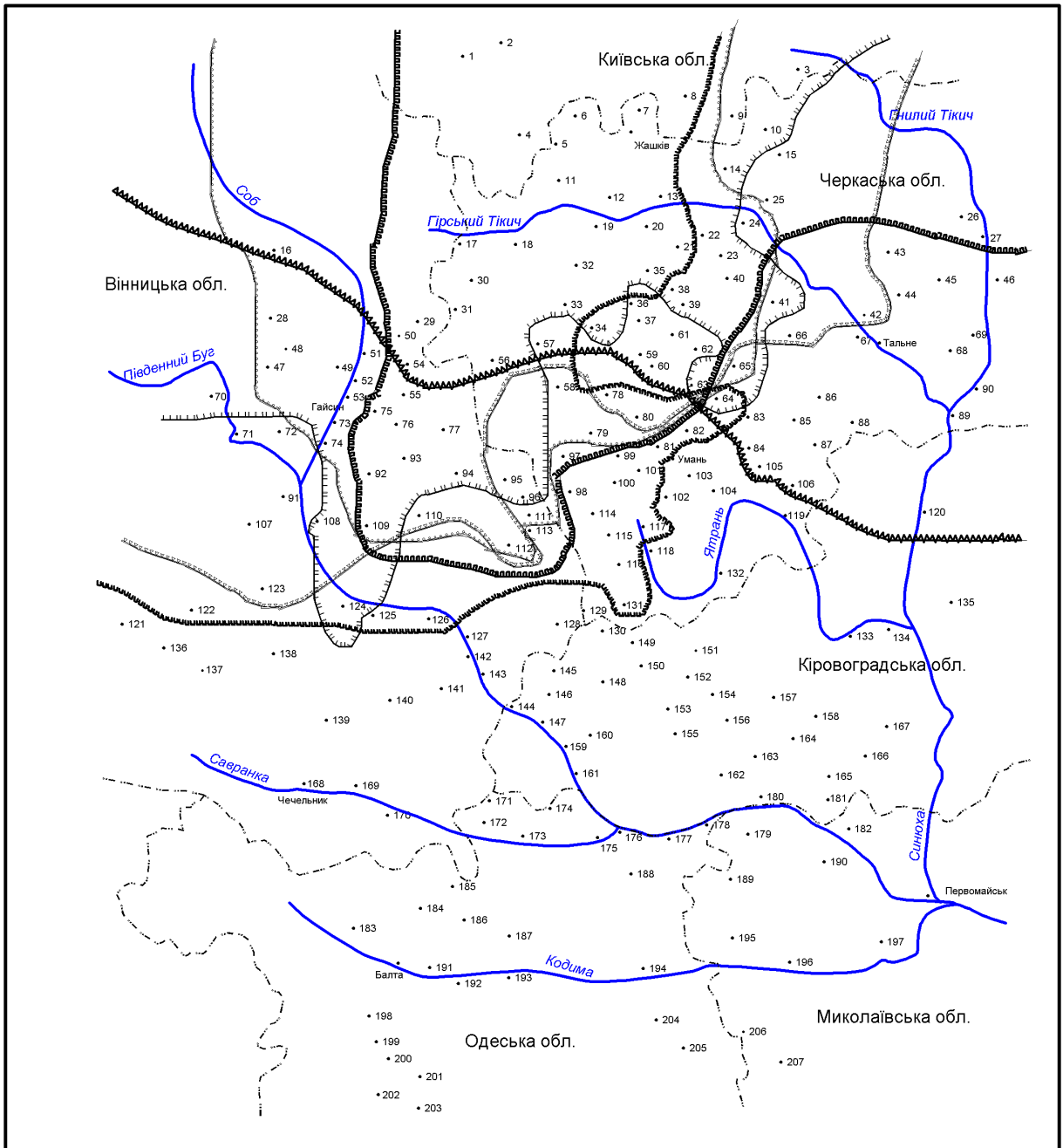
Карта № 45 Семантика лексеми **кир**

- ‘довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна’
- △ ‘довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна з відлогою’
- ‘зимова чоловіча куртка із сукна’
- ◇ ‘верхній широкий одяг’
- ‘широкий жіночий зимовий одяг, внизу оздоблений стрічкою’
- ‘довга куртка’

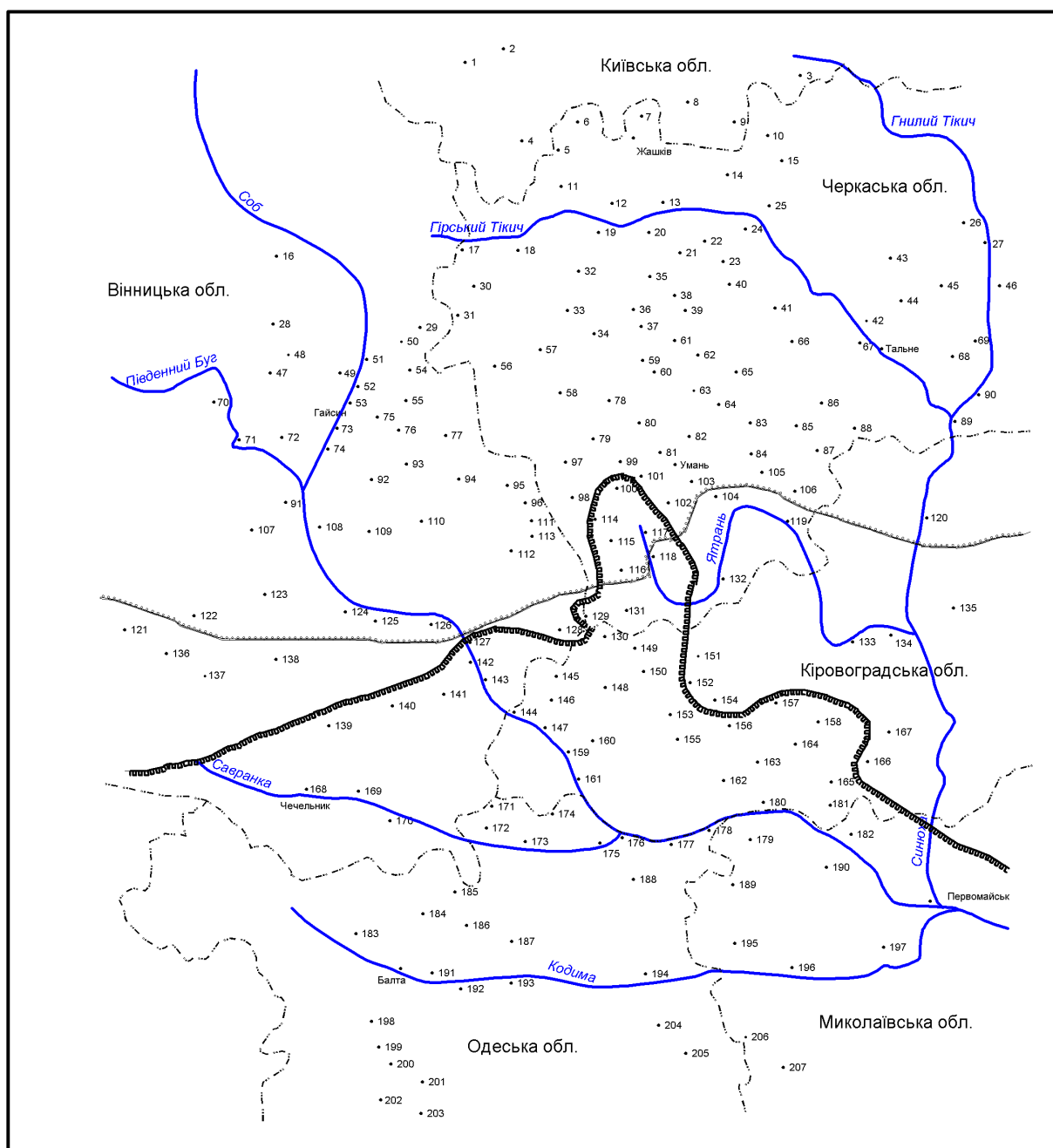
Карта № 46 Південна група говірок

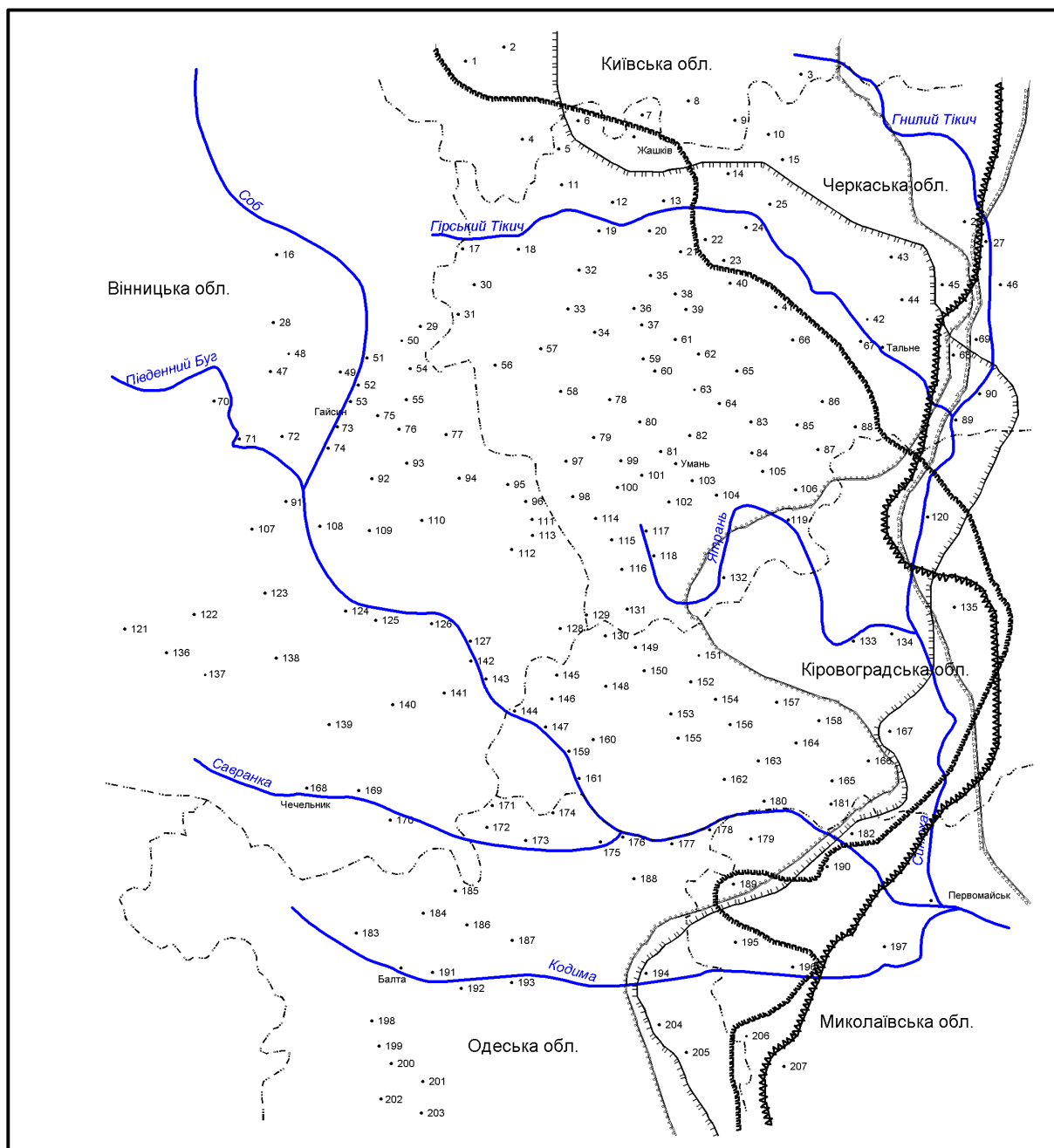
- шубка (к. № 2)
- жакетка (к. № 4)
- капа (к. № 19)
- шл'їца (к. № 41)
- терик (к. № 44)

Карта № 47 Північна група говірок

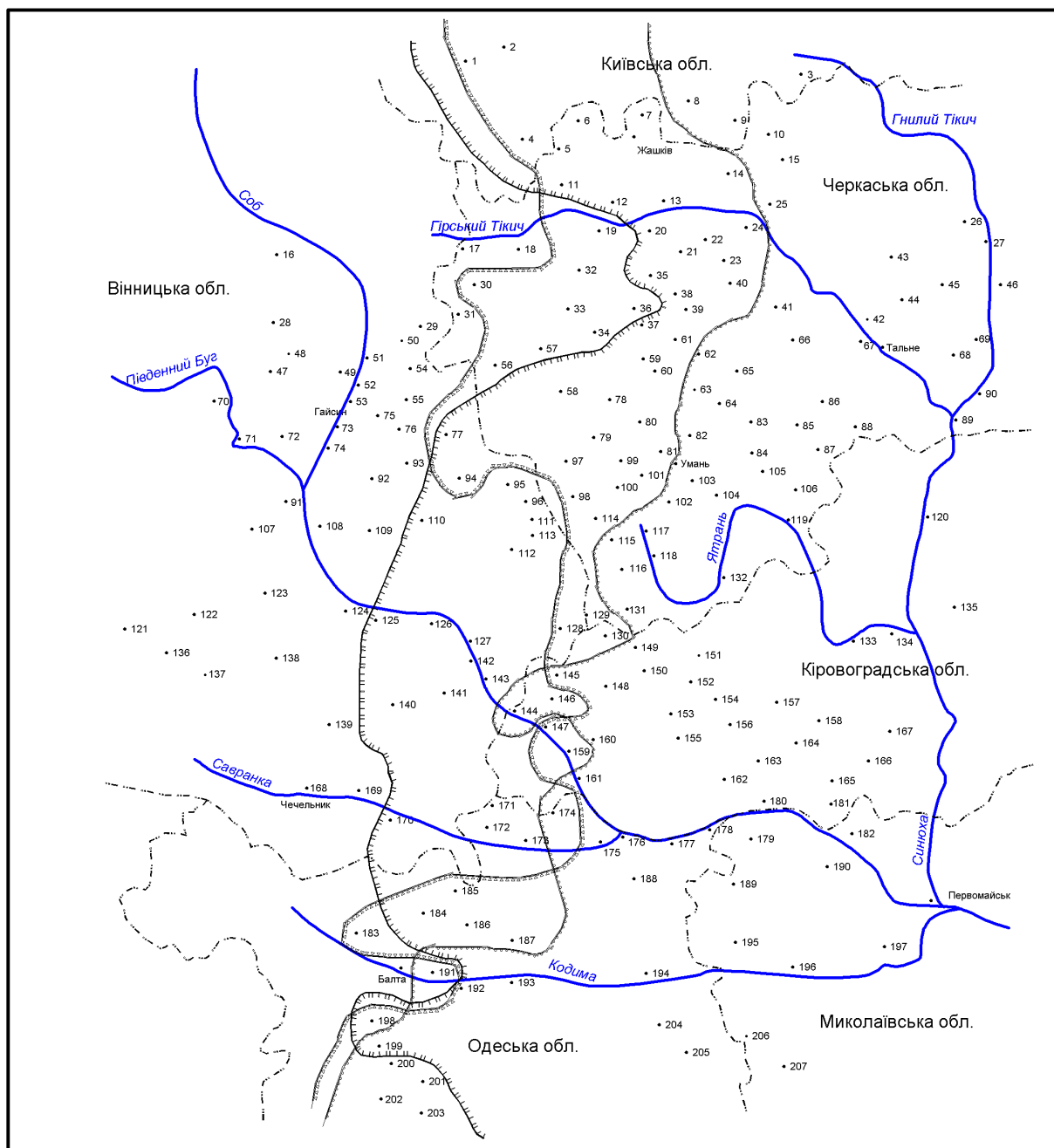
-----	гун'а (к. № 1)	-----	каптур (к. № 19)
-----	бл'узка (к. № 6)		
-----	чохла (к. № 9)		
-----	хвартух (к. № 11)		
-----	хустка (к. № 14)		

Карта № 49 Крайні східні ізоглоси подільських елементів

- хутро (к. № 25)
- о'нуча (к. № 27)
- п'ідп'лечник (к. № 30)
- каб'лучка (к. № 36)
- п'лат'а (к. № 39)

Карта № 50 Крайні західні ізоглоси середньонадніпрянських елементів

————— платок (к. № 14)

----- к'іс'ник (к. № 34)

..... пазуха 'простір між грудьми і одягом' (к. № 40)

Коментарі до карт

Карта № 1 ‘Довгий верхній одяг із домотканого грубого сукна’

Знаком для *к¹рейа* скартографовано у п. 83 *к^uрейа*, у п. 42 *ка¹рейа*.

Знаком для *че^uмерка* скартографовано у п. 27 *чи¹мерка*.

Карта № 2 ‘Жіноча плюшева куртка з ватною підкладкою’

Знаком для *шуб^hка* скартографовано у пп. 2, 136, 144, 146, 181, 188, 191, 192 *шупка*.

Знаком для *до^hха* скартографовано у пп. 112, 134, 152 *до^hха*.

Карта № 3 ‘Безрукавка, утеплена ватою’

Знаком для *ж^hл’етка* скартографовано у пп. 101, 179 *же^uл’етка*, у пп. 3, 48, 64, 68, 76, 82, 90, 92, 105, 110, 126, 127, 136, 145, 146, 150, 152, 155, 158, 159, 166, 169, 171, 172, 173, 175, 177, 178, 180, 181, 188, 198, 205 *ж^hл’етка*.

Знаком для *ватник* скартографовано у пп. 2, 36 *ватн’ік*, у п. 130 *ват’н’ік*.

Знаком для *душог¹рейка* скартографовано у пп. 74, 170 *душе^uг¹рейка*, у пп. 145, 179, 189, 190, 196 *душе^uг¹р’ейка*, у п. 169 *душ’іг¹рейка*.

Знаком для *т’ілог¹рейка* скартографовано у пп. 53, 61, 99, 128, 179, 189, 201 *т’ілог¹р’ейка*, у п. 123 *т’елог¹рейка*.

Знаком для *ту¹журка* скартографовано у п. 185 *д’і¹журка*

Карта № 4 ‘Жіночий піджак’

Знаком для *жа¹кет* скартографовано у пп. 19, 31, 53, 57, 69, 77, 92, 94, 114, 123, 126, 133, 135, 143–146, 153, 164, 169, 170, 172, 176, 178, 179, 188, 190, 195 *ж^hкет*, у п. 201 *ж^hк’ет*, у п. 49 *ж^h’кет*, у пп. 136, 151, 152 *жу¹кет*.

Знаком для *жа¹кетка* скартографовано у пп. 118, 127, 168, 175, 181, 196 *ж^hкетка*, у пп. 68, 70, 149, 162, 185 *ж^h’кетка*.

Знаком для *л’ітник* скартографовано у пп. 51, 56, 57, 75, 77, 82, 123, 142 *л’іт’ник*, у пп. 168, 173 *л’етн’ік*, у пп. 175, 192 *л’ет’н’ік*, у п. 107 *л’іт’н’ак*.

Карта № 5 ‘Легкий жіночий одяг до пояса’

Знаком для *бл'уз'ка* скартографовано у пп. 4, 5, 7, 8, 10, 14, 16–21, 28, 30–35, 47, 49, 51, 66, 70, 73, 75–77, 83, 93, 94, 96, 109, 118, 125 *бл'уз'ка* (див. к. № 6).

Знаком для *кофта* скартографовано у пп. 3, 40, 41, 45, 60, 64, 65, 67, 81–83, 87–89, 98, 100, 103, 105, 106, 117, 129, 133, 134, 165, 167, 188, 204, 207 *кохта*.

Знаком для *кофточка* скартографовано у пп. 10, 42, 56, 91, 93, 120, 127, 150, 151, 153, 155, 159, 164, 166–169, 173, 174–176, 178, 181, 183, 184, 187, 189, 190–192, 195 *кохточка*.

Карта № 8 ‘Защита з вивороту невелика складка на платті від грудей до пахви’

Знаком для *виточка* скартографовано у пп. 9, 39, 46, 95, 115, 122, 134, 139, 165, 173, 181, 203 *в'еточка*.

Карта № 9 ‘Кінцева частина рукава сорочки’

Знаком для *ман'жет* скартографовано у пп. 8, 16, 24, 25, 33, 41, 46, 65, 75, 86, 110, 115, 133, 149, 152, 164, 166, 174, 175, 181, 198, 204, 207 *ман'жет*, у пп. 158, 180 *манд'жет*, у пп. 162, 170 *ман'Ует*, у пп. 67, 119 *ман'Ует*.

Карта № 10 ‘Фартух без нагрудника’

Знаком для *фар'тух* скартографовано у пп. 91, 132, 157, 164 *фартух*, у пп. 1–18, 21, 22, 25–27, 30–34, 37, 40, 42, 43, 46, 49, 54, 58, 63–67, 71, 73, 78, 80, 81, 83, 89, 90, 100–106, 120, 167, 181, 189, 197, 207 *хвар'тух*, у пп. 28, 41, 70, 113 *х'вартух*.

Знаком для *пе'редник* скартографовано у пп. 174, 176 *пиредн'ік*.

Карта № 11 Фонетична структура лексеми *фар'тух*

Знаком для *фар'тух* скартографовано у пп. 91, 132, 157, 164, *фартух*.

Знаком для *хвар'тух* скартографовано у пп. 28, 41, 70, 113 *х'вартух*.

Карта № 12 ‘Частина штанів, яка надягається на одну ногу’

Знаком для *штани*¹*на* скартографовано у пп. 38, 68, 69, 123, 194, 197 *шта*¹*нина*.

Знаком для *ш*¹*танка* скартографовано у пп. 28, 57, 69, 193, 205 *ш*¹*тан*¹*'ка*.

Знаком для *хо*¹*лоша* скартографовано у пп. 26, 56, 67, *ха*¹*лоша*, у пп. 35, 71, 112, 189, 195 *ка*¹*лоша*.

Знаком для *хо*¹*лошва* скартографовано у пп. 3, 10, 25, 58 *ко*¹*лошва*.

Знаком для *хо*¹*лошн*¹*'а* скартографовано у пп. 6, 7, 44 *ха*¹*лошн*¹*'а*.

Знаком для *нога*¹*виц*¹*'а* скартографовано у пп. 58, 70, 107 *ного*¹*виц*¹*'а*.

Карта №14 ‘Жіночий головний убір із шерстяної або іншої тканини квадратної форми’

Знаком для *х*¹*устка* скартографовано у пп. 120, 156 *ф*¹*устка*.

Карта № 17 ‘Чоловіча хутряна шапка з вухами’

Знаком для *ву*¹*шанка* скартографовано у пп. 12, 52, 62, 66, 113, 165, 167, 182, 201 *у*¹*шанка*.

Знаком для шапка-вушанка скартографовано у пп. 4, 29, 36, 90, 95, 99, 122, 135, 143, 153, 155, 162, 164, 167, 179–181, 189, 190, 194, 202, 204 *ш*¹*анка-у*¹*шанка*.

Карта № 19 ‘Частина верхнього одягу для захисту голови в негоду’

Знаком для *кап*¹*у*¹*шон* скартографовано у пп. 1, 2, 5–7, 11–13, 18, 19, 22, 24, 25, 30, 31, 35, 36, 38, 42–45, 50, 53, 55, 57, 58, 60, 68, 69, 71, 73–76, 81, 87, 90, 94–101, 104, 106, 107, 113, 118, 119, 123, 126, 129, 130, 135, 137, 139, 140, 142, 145, 146, 149, 151, 152, 154, 155, 161–167, 172, 179, 187, 189, 191, 194, 195, 197, 199, 202 *кап*¹*і*¹*шон*, у пп. 18, 47, 49, 64, 70, 108, 125, 127, 143, 168, 169, 178, 181, 192, 200 *капу*¹*шон*, у п. 34 *капл*¹*у*¹*шон*.

Карта № 21 Фонетична структура лексеми *д*¹*'аго*¹*нал*¹

Знаком для *д*¹*'аго*¹*нал* скартографовано у п. 188 *д*¹*'а*¹*нал*, у п. 5 *д*¹*'іо*¹*нал*.

Карта № 23 ‘Бавовняна тканина’

Знаком для *бу*¹*ма*¹*зейка* скартографовано у пп. 67, 71, 133, 169, 175, 189, 190 *по*¹*ма*¹*з*¹*'ейка*, у пп. 11, 50, 64, 192 *по*¹*ма*¹*з*¹*'ейка*.

Карта № 24 Фонетична структура лексеми *бос'тон*

Знаком для *бос'тон* скартографовано у пп. 115, 199 *б'остон*.

Карта № 28 Фонетична структура лексеми *на'вивор'ит*

Знаком для *на'вивор'ит* скартографовано у пп. 21, 26, 62, 91, 116, 120, 161, 167, 195, 207 *на'виворот*.

Знаком для *на'вивор'ит'* скартографовано у пп. 53, 207 *на'виворот'*.

Карта № 29 'Сітчаста тканина з узорами, якою оздоблюють одяг, білизну'

Знаком для *ме^uреживо* скартографовано у пп. 49, 76, 104, 113, 125, 200 *ми'реживо*.

Карта № 30 'Підкладка на плечі одягу у вигляді маленької подушечки'

Знаком для *п'ідтⁿлечник* скартографовано у п. 41 *п'ід^mп'л'ічник*, у п. 53 *п'ід^mп'л'ечн'ік*.

Знаком для *п'лечка* скартографовано у пп. 45, 148, 169, 181 *п'л'ечка*.

Карта № 31 'Вузька стрічка для оздоблення одягу'

Знаком для *кай'ма* скартографовано у п. 56 *кай'ма*.

Знаком для *тас'ма* скартографовано у п. 52 *тас'ма*, у пп. 18, 68, 70, 90, 125, 135, 178, 205 *т'іс'ма*.

Знаком для *та'с'омка* скартографовано у пп. 84, 150, 175 *т'іс'омка*.

Карта № 32 'Застібка, переважно круглої форми, для одягу'

Знаком для *гудзик* скартографовано у пп. 18, 20, 70, 74, 76, 97, 109, 130, 176, 178, 188, 193 *г'уV'ік*, у пп. 107, 132, 149, 156, 157, 162, 166, 167, 181 *г'уV'ік*, у пп. 29, 41–44, 53, 57, 106, 136, 141, 146, 183, 200, 207 *г'удз'ік*, у пп. 1, 184 *г'узик*.

Знаком для *п'уговиц'а* скартографовано у пп. 41, 51, 53, 99 *п'уговица*, у пп. 103, 159, 161, 199, 205 *п'угов'іца*.

Знаком для *п'уговичка* скартографовано у пп. 192, 201 *п'угов'ічка*, у п. 194 *п'увичка*.

Карта № 33 'Суцільний ряд ниток, що вільно звисають по краях хустки, скатерки'

Знаком для *бахро^лма* скартографовано у пп. 6, 69, 116, 155, 156, 164, 175, 192, 197 *бахра^лма*, у п. 46 *бохро^лма*.

Знаком для *ф^рензл^і* скартографовано у п. 170 *ф^рензил^і*, у п. 130 *ф^ренз^іл^і*, у п. 16 *х^рензгл^і*, у п. 7 *х^ренV^іл^і*, у п. 2 *ф^ренгил^і*.

Карта № 34 ‘Стрічка для вплітання в косу’

Знаком для *к^іс^ник* скартографовано у пп. 20, 25 *к^іс^ник*.

Карта № 35 ‘Вушна прикраса дужка якої просмикується в мочку вуха’

Знаком для *се^лрежка* скартографовано у пп. 10, 23, 25, 41, 45, 53, 56, 59, 62, 67, 69, 81, 90, 99, 114, 135, 204 *се^лрешка*, у пп. 26, 45, 184 *си^лрешка*, у пп. 91, 100, 161, 163, 20 *с^ер^ож^лка*, у пп. 1, 38, 47, 48, 50, 83, 97, 115, 125, 165, 174, 178, 185 *с^ірож^лка*, у пп. 6, 57, 58, 103, 109, 130, 137, 150, 191, 194, 196, 199, 202, 203, 205 *с^ір^ож^лка*.

Карта № 36 ‘Обручальний перстень без каменів’

Знаком для *об^ручка* скартографовано у пп. 10, 24, 27, 102, 103, 106, 197 *об^ручка*, у пп. 16, 29, 33, 42, 49, 66, 67, 76, 78, 83, 94, 97, 100, 105, 107, 109, 110, 114, 116, 118, 122, 125, 140, 141, 152, 155, 175, 177, 180, 185 *гоб^ручка*, у п. 113 *уб^ручка*.

Додаток Б

Тексти

Матеріали,

зібрані в селі Харпачка Гайсинського району Вінницької області від корінної жительки Шило Марії Федорівни, 1930 р. н.; освіта 4 класи.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

Гун'ка була іс'ук'на // сук'но робили з говечойі 'воўни / та'ї то'д'і 'шили з 'н'ого 'гун'ку / вона була биз 'гуВик'іў / 'нав'іт' і за'мотувалис'а 'нейу / і ўп'ір'ізувалис'а // 'доўг'і були гун'ки / аж до к'істо'чок / биз^с п'ід'к'лад'ки //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

Чоло'в'іки но'сили москвич'ки зи'мойу / а ж'інки но'сили пол'ки // пол'ка була по'шита само'робна / така з'низу на 'ват'і / з 'чого ни'буд' п'ід'к'лад'ку робили / з йа'кого ни'буд' мате'р'іалу //

Розкажіть про кожух.

Зи'мойу чоло'в'іки 'б'іл'ше хо'дили ў ко'жухах // ко'жух з'робл'аний з ба'ран'ачойі ш'кури // чи'нили ш'кури і 'шили ко'жухи // буў нату'рал'ний та'кий ко'жух / та'кий ха'роший / на 'гуВиках // ше'ї та'к'і рос'к'ішн'і 'шили / 'доўг'і 'шили / чоло'в'іки хо'дили / аж по лит'ки / по чо'боти // а ж'інки 'б'іл'ше хо'дили / 'тоже ў ко'жухах // во'ни були т'рошки ги'наче по'шит'і // а'ли ко'жухи були ни ў 'кожного // ко'жух / це ка'зали / шо це ба'гацтво / хо'дили 'т'іл'ки ба'гат'і 'л'уди //

Які обряди пов'язані з кожухом?

На в'іс'іл'і моло'ду садо'вили на ко'жуха / шоб була ба'гата // ди'тину йак б'рали хрис'тити / то 'тоже ка'зали / т'реба йо'го на ко'жуха поло'жити / шоб во'но було ба'гате і шчас'ливе //

Які сорочки носили жінки?

Ж'інки но'сили т'кан'і сороч'ки / на вир'стат'і 'робл'ан'і // 'ран'че було ўс'о т'кане / на вир'статах 'робл'ане / чут' ни ў 'кожн'і 'хат'і буў

вирстат // т'іл'ки будного дн'а но'сили простен'к'і так'і сороч'ки / а ў с'вато но'сили вишит'і / з ма'н'іж'ками / з'низу ро'били ма'н'ішку / доўг'і сороч'ки були / а тод'і ўд'івали сп'ідниц'у / висми'кали пазуху / а на г'руд'ах були вишит'і поли'ки / кв'іт'ки на г'руд'ах / на рука'вах / даже мален'к'ий ком'ірець вишитий мален'кими кв'іточ'ками // ран'ше до церкви і на віс'іл'а і кру'гом ішли т'іл'ки у вишитих сороч'ках / даже ў придане готували со'бі со'рочку вишиту //

Які спідниці носили у вашому селі?

Сп'ідниц'і шили б'іл'ше пл'іс'іроўки / це було ўже на вих'ід / складочка до складочки // йак до церкви ішли / то треба було ўс'о приг'ладити / шоб^п складочки р'ім'нен'ко були виглад'ан'і // на вих'ід були ширс'ц'ан'і сп'ідниц'і / а на будний ден' / були простен'к'і / на р'ізинц'і шили // будного дн'а було ходиш / а на с'вато ше'ї було пер'е'верниш на д'ругий б'ік й'і'і / шоб во'на була чист'іша т'рохи // ше були ш'іс'ц'ікл'інки / так'их ш'іс'ц'і кл'інчик'іў шилис'а / до'низу були ширш'і / а з'верху була на по'я'сочку //

Які штани носили у вашому селі?

Б'іл'ше но'сили шара'вари // гет ше ў ш'колу ішли / на фізкул'туру ше ў шара'варах хо'дили // шара'вари / п'росто обикно'вен'і штан'іки / а там зарубл'ано / р'ізинка ў'сил'ана з'низу і з'верха / а тка'нина л'уба / було сук'но / а йак ни сук'но / то була ба'йка // ран'че саме л'уче ішла ба'йка / і ўс'і хо'дили ў ба'йових шара'варах //

У що одягали малих дітей?

Йак ўродилос'а // шо старе ўже не'потр'ібне р'вали / ўпо'вивали // ўс'о старен'ке р'вали / ўпо'вивали / це так'і пел'уш'ки були / а закутували ў простен'к'і хустин'ки // а тод'і / ўже йак підростала дитина / шили йи'му таку со'рочичку / во'но со'бі хо'дило / нирозби'реш де хлопчик / а де д'іўчинка / ў'т'і со'рочиц'і хо'дили / во'но со'бі б'осе / і во'но доў'ген'ке / шо закри'вало ўс'о // ўже йак ў ш'колу / то хо'дили ў шта'н'атках / по'шийут ўруч'ну шаро'варики //

У який одяг вбиралася наречена у вашому селі?

Тоді наричена ни була ў білому плат'ї / а була ў пл'іс'іроўц'ї / і вишита бл'узка або сорочка / шоб^п п'іт.ичка була обов'азково / спідниц'а і в'інок // в'інок буў зробл'аний с параф'іну / зилене лис'ц'а було на н'ому / і с'уди такі китаїки доўгі / зробл'ані с параф'іну // йакшо л'іто / то була ў туфликах / а йакшо зимойу / то хромові чобати / це самошитні // були краўц'ї / шо шили с кож'ї чобати //

Чи можна було нареченій на весіллі презуватися в інше взуття?

Ни можна було // ранче запр'ішчали / казали / шо зранку ўзулас'а і треба було ц'ілий ден' ходити ў тому самому ўзут'ов'ї / шоб ни змін'увала ўзут'а і ни змін'увала чолов'іка / і шоб доживала з ним аж до самої смерти // шоб д'ругого чолов'іка ни було / так йак д'ругого ўзут'а //

Які шили шапки?

Шили такі с кож'ї // вичин'али ба'ран'ачу шкуру // ба'ран'чик'їў молодих били і вичин'али / і во'на получалас'а така каракул'ова // во'на була / йак чепчик / складалас'а / роскладаў со'бі / наклаў на голову / по к'інах йе показуєт // шапка була з вушками / роскладалас'а / йакшо холодно / а йак жарко / то п'іткот'ували і заўйазувалас'а на голові з'верха / йак дуже м'іте // ранше зими були скажен'ї / то во'ни п'іткот'ували йїх / шоб у вуха ни було холодно / аж під бородойу заўйазувалис'а //

Які були хустки у вашому селі?

Накидка була ширс'ц'ана / полуширс'ц'ана / і во'на була така здорова з^с п'їўтора метра однаков'ї // во'ни квадратні були / по п'їўтора метра / здорова // це йак до церкви дес' ішли / або дес' у гос'ц'ї та накидалис'а тими накидками ж'інки // дитину б'рали під накидку / несли / йак кудис' ішли / дитина ма'лен'ка / накидкою накрилас'а і під накидку дитину //

Чи поділялися хустки від розміру?

Шіс'ц'орка була / і вос'м'орка була / і два'нац'атка була // ші'йіс'ат
 санти'метр'іу була / вона була квад'ратни'ка / то це була
 шіс'ц'орочка / а ўже йак вос'імд'іс'ат / то'то ўже вос'м'орка // то ўже
 йак метир д'ваціц' / то два'нац'атка / вона була с торо'ками / а ц'і ўже
 здо'ров'і с торо'ками / це ўже б'іл'ші були / та'кі ширс'ц'ан'і / с
 кв'іт'ками були //

Яке взуття носили у вашому селі?

То'д'і ше ран'че / то ўс'аке було // плели з липовойі ко'ри
 лича'ки / а то б'іл'ше хо'дили ў х'ромових чо'бот'ах / у поўс'ц'а'ках //
 б'іл'ше у поўс'ц'а'ках хо'дили зи'мойу // б'ит'і вал'енки / це з'валис'а
 поўст'а'ки // л'ітом хо'дили / з д'ерива ви'доўбували да'же / та'кі доўбан'ки
 // ко'же^н со'бі під' сво'йу но'гу доўбали / та'ї хо'дили то'же ў та'кому
 / і шили іс ш'кури // брали ш'куру в'ичин'ану та'ї шили / і заўйязували
 та'кими шну'рочками / с тойі са'мої ш'кури / то'нен'кими / та'ї
 полу'чалис'а та'кі йак ў нас ка'пці ко'мнатн'і / во'ни з'валис'а посто'ли /
 та'ї у та'кому хо'дили / хто ў чо'му м'іг^x / ў то'му хо'дили // ў чун'ах
 хо'дили / та'ке са'ме // са'м'і со'бі шили / ў то'му'ї хо'дили // ла'пт'і /
 са'м'і со'бі шили з ц'ейі ш'кури / хто з йа'кої ш'кури м'іг^x / те'ї
 ро'били //

Чо'бати х'ромов'і / чоло'в'іч'і шили / чут' ви'шч'і хо'л'ави / бо
 чоло'в'іч'і ро'били гар'мошко'у // гар'мошка по'вин'а бу'ти ў чоло'в'ік'іу
 на лит'ках / а ў жі'нок ўже шили кра'шч'ік'і / шоб до литоч'ки
 приста'вали / і під'борч'ики були / да'же були і на кабл'уч'ках ц'і
 чо'бати / йак ха'рош'і ма'іст'ри шили / то були да'же і на каблу'ках
 чо'боти // під'би'вали під'метки / ну під'метка та'ка // каблу'чок йак
 сти'райиц'а / то наби'валас'а ше та'ка ко'жа на н'у / на ту ко'жу / та'ї
 ше ко'жа наби'валас'а / та'ї полу'чалас'а під'метка //

Що значить коли сниться взуття?

У нас у сил'ї казали так / і до цих пір кажут // шо йакшо стара
 обуў сниц'а / то стара л'убоў вирнец'а / а йакшо нова обуў сниц'а /
 то йакас' нова л'убоў буде //

З чого виготовляли обручки?

С коп'їюк робили гобручки // обр'їзали сиридинку / лишали т'їл'ки
 ободочок цеї / а тод'ї п'їт'пил'ували йиго з ус'їх стор'їн слаўно // таї
 було тод'ї п'їат' клоп'їюк / було три і дві коп'їйки / і хто з йаких
 м'їг^x с такїх виготоўл'аў // ран'че дуже багато находили тих царс'ких
 грош'їў // ше ў кого во̀ни були т'ї царс'к'ї / во̀ни дуже харош'ї / таї с
 тих царс'ких / там були ше б'їл'ш'ї коп'їйки // йак ўже б'їл'ша та
 коп'їйка / таї ўже на б'їл'шї палиц' ўже з тойї коп'їйки робили //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Бинда / л'ента // йак в'їд'авалас'а н'їв'еста / то ч'їпл'али дуже
 багато бинд'їў / казали / чим б'їл'ше ў н'їв'ести бинд'їў / тим ў нейї
 буде б'їл'ше багатства // а ран'че ни було цих бинд'їў / ни було де йїх
 ўз'ати / там дес' у когос' одна / друга / там дес' на в'їс'їл'ї
 н'їв'еста ц'у бинду дас'ц' / таї складалос'а во̀но //

К'їс'ники ўпл'їтали ў коси / а пот'їм запл'їтали / ран'че с
 к'їс'никами ўс'ї ходили // ран'че шчодн'а ни милис'а / а ў тижден'
 змийут голову і запл'їтайут к'їс'ники //

Яке було намисто?

Намисто саморобне робили // на долин'ї росло таке нас'їн'ачко /
 таї красили йиго // та покрас'ат' йиго ма'н'їкоюу / таї нач'їпл'уйут на
 ниц'ї // ў кого ни було за шо купити намиста / таї робили саморобне
 с к'їсточок / з йаг'їд робили / тод'ї красили ма'н'їкоюу // к'їраска така
 продавалас'а ма'н'їка / тод'ї нейу і д'їўчата п'їтк'їрас'увалис'а / хто
 буў такий ни чирвоний //

Матеріали,

зібрані в селі Кисляк Гайсинського району Вінницької області від корінної жительки Дубіцької Орини Яремівни, 1935 р. н.; освіта 8 класів.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

Були сви́ти / гун'ки / бурки // Світа з'робл'ана іс ширс'ц'і / шерсц' із воўни / доўга / чорного або ко́ричн'ово кол'ору // чолов'іки но́сили бурки / ў них були кап'ушони / шилис'а іс самот'канойі т'кан'і // накид'ка / накидалас'а / йіх ни зашч'ібали / п'росто накидали / во́ни були гарно оп'шит'і і в'іл'ного пок'ройу //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

Ж'іноча о́дежа / це були сач'ки / пол'ки / дошки / о́с'інки / гун'ки // сачок / це ж'іноча о́дежа с фаб'ричної т'кан'і / ко́роткиї / на ват'і // дошка / ж'іночий од'аг / верх с пл'ушкиного мат'ір'ялу / на ват'і // пл'ушка / верхн'ій ж'іночий од'аг / пл'ушевиї / це та са́ма дошка // пол'ка / ж'іноча о́дежа / роскл'ошон.а / хто шиў на з'іму / то на ват'і / а бувало / шо о́с'ін'.а була / то т'іл'ки роскл'ошон.а // о́с'інка / о́с'ін'.а ж'іноча о́дежа // ко́роташ / з'імн'а ко́ротка о́дежа // гун'ка / верхній ко́роткиї од'аг із домот'каного г'рубого сук'на // а гун'а / це верхній ди́т'ачий од'аг із домот'каного г'рубого сук'на //

Чолов'іки хо́дили ў бобриках / моск'вичках / жу́панах // бобрик / чолов'іча ко́ротка о́дежа / на ват'і з' сук'на // моск'вичка / та́ка са́ма йак бобрик / т'іл'ки з'ад'і іс х'л'ас'ц'іком і ве́ликими гу́V'іками // жу́пан / ко́роткиї ко́жух //

Розкажіть про кожух.

Кожухи із в'іўц'і / чи́нили йіх і шили / шили ў тал'ійу / ў зборки // гу́V'іки були з'робл'ан'і с ко́жі і пител'ки с ко́жі // по бо́кам виши́валис'а ко́жойу //

Які обряди пов'язані з кожухом?

Йак молод'ї жи'нилис'а / то йїх садо'вили на по'чотне м'їсце // засти'лили ко'жуха во'ўнойу на'верх / це шоб йїх'н'а с'їм'їа була ба'гата / тепла і ро'зумна // ко'жухи викорис'товували / йак при'ходили с'ц'еркви із ди'тинойу новона'родже'нойу / то кум росте'л'аў ко'жуха на по'чотному м'їс'ц'ї / на лаўц'ї під го'бразом // під го'бразом лаўка та'ка була / ве'лика лаўка була / і ростил'али ко'жух і сти'лили на тої ко'жух с'їно / і ди'тину ло'жили / ўже пох'реще'ну під го'бразом //

Які сорочки носили у вашому селі?

Сороч'ки шили із домот'каного полот'на // та со'рочка / шо поўс'їд'н'еўно но'сили / во'на була із двох поло'вин / во'на називалас'а / подол'на со'рочка / то'му / шо во'на була у по'яс'ї ш.ита // вих'їдна со'рочка / то'же із домот'каного тон'кого полот'на / іс три'нац'атки // во'на одно'ц'їл'на / у ц'ї со'роц'ї т'їл'ки до ц'еркви хо'дили і ў с'ва'та од'ївали / а с подолом п'їт'шитим хо'дили шчод'н'а / дн'їў'на со'рочка // і д'їў'чата / йак'ї ви'ходили замуж / то'же була одно'ц'їл'на со'рочка / вишита / с поли'ками / рука'ва вишит'ї / ком'їрец' / подол вишитї / а д'їў'чина йа'ка ви'шла замуж / во'на ўже виши'вала со'рочку с подолом / но по бо'кам буў розр'їз / це ўже з'начит' / д'їў'чина ви'шла замуж //

У що одягали малих дітей?

Ма'лен'к'ї ди'тин'ї шилас'а перша со'рочичка / ц'у со'рочичку називали бундойу / або л'ол'ойу / ц'у со'рочичку ди'тина но'сила до де'ўй'ати рок'їў // йїх виши'вали б'їлими нит'ками / шоб ди'тина добре рос'ла / с'илу мала // ц'у со'рочичку ни м'она було п'їт'пе'р'їзувати / шоб ни бол'їло ў си'редин'ї // во'на ни мала ком'їрц'а / шоб ни була розд'войїна до'рога / а йак у'же ди'тина вирост'ала і о'ц'а л'ол'а була мала / то гово'рили та'ке присл'їўйа / ма'мина л'ол'а / дон'ї по кол'їна / з'начит' шили д'ругу со'рочку / йа'ку ди'тина но'сила в'їд де'ўй'ати до дв'їнац'ати рок'їў // шили ц'у со'рочку у'же с ком'їрцем с'тойочкойу / йа'кїї обо'ўйаз'ково буў вишитї / або оп'шитї кол'о'ровойу т'їс'омкойу

/ щоб швидше до людей / щоб люди їйі приймали із доброю душею //

Які були хустки у вашому селі?

Хустки були різних розмірів / різних колорів / із різної тканини // заможні жінки поїязували дві хустки на голову / одна поїязувалася кругом голови / а друга поїязувалася зверху // були хустки тирнові / вони по розмірах були // тирнова хустка була різноколорова / різні цвіточки були // вони по розмірах ішли / йе двінац'атка / йе шіснац'атка / восьм'орка // шіснац'атка / це велика хустка / двінац'атка / менша / а дис'атка і восьм'орка / ще менші // у весіл'а аречена давала свої свікріві хустку велику / тирнову хустку шіснац'атку / і свікріва шанувала цейу хусткою / йак вона помирала / то цейу хусткою покривали свікріву //

Коли обов'язково жінка повинна зав'язувати хустку?

Жінка повинна постійно поїязуватися хустинкою / у церкву ходити поїязана // дівчата / йак у церкву ходили / то ленточками поїязувалися // поїязувалися хустинкою чорною на похоронах / покривали свихи наречених хусточкою / йакшо наречених вітпраїли до захсу / то їх бат'ко / мама / і хресна мама і бат'ко виводили хустками // поїязувала хресна мама сина / йакі йіхаї у армії хусткою і на охрист рушником // ще поїязували на похоронах умершу людину / поїязували хусткою і пітпіврїзували їйі хусткою / і ще давали у руки маленку хустинку //

Яке взуття носили у вашому селі?

Ходили у постілах // постіли робили із рогожі / а потім із дери́ва / із липи їязали //

Післ'а воїни шили чоботи // чинили шкіри / давали шеїц'у / чоловічі були нишчі / а жіночі вишчі / і ще ці чоботи зашнорувалися на шнурках // у жіночих були високі підбори / а у чоловічих нис'кі // були консотайскі чоботи / це воїен'і чоботи /

ви|сок·і хо|л'ави / |даже до кол'ін і |више кол'ін / |йакшо на |кон'ах
|їздили / то |їм |даже ш|пори при|ч·іпл'ували //

Що таке рипи?

|Рипи / це |шили |чоботи ши|ўц'і / то во|ни п'ідошву і с|ц'елку / |лице
до ли|ц'а приши|вали / і |йак л'удина |їде / то во|но ри|пит //

Що значить коли сниться взуття?

|Йакшо с|ниц'а но|ве |ўзу|т'а / то це до|рога і зна|йомство / а |йакшо
|ўзу|т'а р|ване / ста|ре / то хво|роба //

Чи використовували взуття при ворожінні?

Да / на |Ганд|рейа ки|дали |чоб'іт |чириз° |хату // |ў |йаку с|торону
по|дивиц'а / |значит' зв'іт.и бу|де жи|н'іх //

Матеріали,

зібрані в селі Погоріла Теплицького району Вінницької області від корінної
жительки Гнатюк Ніни Гнатівни, 1939 р. н.; освіта 7 класів.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

|С|вита бу|ла з го|вечойі ширс'ц'і // ст|ригли о|вец' / п|рали на
ве|ре|тено / а то|д'і т|кали на до|машн'іх ве|рс|татах / і |шили чо|лов'ікам
|доўг'і / ута|л'он'і с|вити / а |ж'інкам ко|ротк'і / ко|м'ір'і бу|ли к|ругл'і
с'цего |самого мат'ір'ялу //

На|кидка / це |доўга чо|лов'іча го|дежа / на|кидку ви|готоў|л'али з
бри|зентової т|кан'і // |шили |доўг'і / с ка|пу|шоном // це |пасли |кон'і |ў
них уно|ч'і чо|лов'іки / зи|лена бу|ла на ц'в'ет / |просто р'імна і |ўс'о / ни
при|тал'он.а / во|но так |йак то в'ід |в'ітру / чи дош|чу //

Ту|луб / це тої |самий ко|жух / |т'іл'ки |кожух ма|лен'киї / а |тулуб іс
ка|пу|шоном і та|кий шо |поли за|ход'ат од|на за д|ругу / шо |можна ше
ко|гос' |коло |себе завир'нути / |доўгиї і ши|рокиї прот'і|ў ко|жуха //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

Бобрик / це чолов'яча одежа с ком'іром / цигейковий ком'ір / з:аду притал'оний таким поймаом / вишче кол'ін / таке йак куртка / ватна підкладтка / з:аду фл'ас'ц'ік // фл'ас'ц'ік з двох стор'ін пришивайиц'а таких два поймаи / а на се^нредин'і сшивайиц'а / і два гудзики / опшим складайиц'а одна на друге і пришивайиц'а два гудзики // шили йеўрейі / на базар'і продавали / а б'іл'ш'іс'ц' ў домах шили / кормили цих йеўрейіў / тако приїде / поставит машинку ў хат'і / таї шийе //

У бушлаку хлопц'і з арм'її приходили // куртка зилена з гуВиками воїен.ими // йиго донос'ували / його ўдома ни шили // ком'ір с цейі самойі монофактури / матер'їал зилений / такий йак це кос'ц'уми арм'їс'к'і / з:азу фл'ас'ц'ік / вишче кол'ін / гуВики з:аду //

Пол'ка / це жіноча одежа / шили йїї ўдома // ком'ір бувало цигейковий / а бувало з ц'їйейі самойі манофактури / ко'сен'кий ком'ірец' / ни к'руглий / нишча поймаи / сук'но с підкладкою / на ват'і / так йак куртка // на н'у казали і беїлик //

Пл'ушка / це таке йак куртка / т'іл'ки шо воно з ворсойу // ворса дуже низен'ка і гладен'ка / ком'ірец' круглен'кий / с підкладкою / на ват'і //

Ос'інка / ос'ін.а одежа / д'їло курткоюу / ну то на ос'ін' // на підкладц'і / бе^нз вати / нишче тал'її / ком'ірец' с цейі самойі манофактури //

Мак'інтош буў іс кап'ушоном / лиген'кий / ну таке йак вітроўка / бе^нз під^мклад^мки //

Са'чок / це піжак такий л'їтн'їй / на підкладц'і / с кишен'ами //

Кацавейка / жил'етка на ват'і / биз рукав'іў / бис ком'іра / б'іл'ше ж'інки носили //

Доха / це та сама пл'ушка / це казали доха / то це пл'ушка / лиз'оха / і це доха / і це воно це саме // верхн'їй од'аг^х / на ват'і / на підкладц'і / оце'го слиз'ке йакес' / ворса дуже низен'ка / ж'інки

но|сили // це ў ш|й|с'атих го|дах була йак к|уртка / круг|лен'кй к|ом'ір / кар|мани //

Ко|жухи з говец' ро|били / вичи|н'али ш|куру з говец' / ком'іри були к|ругл'і іс |цейі |самої ш|куру // у чоло|в'ік'іў були |доўг'і аж до к'істо|чок / утал'он'.і / ши|рок'і до|низу / а ж'інки но|сили |нишче |пояса / ў ж'інок були |вишит'і ни|зом / і |поли були вишит'і і рука|ви // йак ж'інки но|сили д'ітеї / то це ў ко|жух // ко|жух та|кй йак це ж'іночй / |т'іл'ко го|лоўка з|верха / а во|но у|сен'ке ў |кожус'і за|мотане //

Які обряди пов'язані з кожухою?

Ко|жух п'ід моло|дих сти|лили / йак моло|д'і жи|нилис'а // к'лали п'ід них ко|жуха / а то|д'і с'п'ід них |цего ко|жуха види|рали / хто |видире / то то|д'і |буде скор'іше жи|нитис'а і в'ід:а|ватис'а // і йак х|рист'ат ди|тину / то п'ід ди|тину |тоже кла|дуть ко|жух / шоб ба|гате було / йак |виросте //

Які сорочки носили у вашому селі?

Сороч|ки полот|н'ан'і / самот|кан'і // б'і|лили полот|но / а то|д'і |шили / виши|вали хто хт'іў / чир|воними і |чорними нит|ками // виши|вали рука|ви / ком'ір'і / |п'іт.ичку з|низу / це с'ва|тошн'і / а будошн'.і / то |тоже це самот|кан'і / а|ли'ж ни виши|вали // п'іт.ичка / це с'|самого |низу / |вишитй ру|бец' та|кй // сороч|ки були |доўг'і / |нишче кол'ін / |ком'ір у |кого буў / а ў |кого ни буў // чоло|в'іки но|сили сороч|ки по|верх шта|н'іў / буў |пояс / ну так йак укра|йінс'ка |форма //

Чи носили жінки плаття?

Плат'а |шили ти|т'анкойу / на |пояс'і зби|ралос'а / а то|д'і приши|валос'а до |цейі бл'узки і |дуже до|низу рас'не //

Які спідниці носили у вашому селі?

Сп'ідни|ц'і но|сили к|л'ошн'і / полукл'ошн'і / |сонце'кл'ош / фал|дован'і // було даў|но / була краша|нина / а то|д'і буў |руб'чик / а то|д'і п'ішоў шта|пил' і |саржа // краша|нина / це та|ке к|рашане / шо йак попе|реш / та'ї то|д'і ў|сен'ке / ўс'о чир|воне / чи та|ка там ма|тер'ія / то та|к'і |будуть

сорочки // рубчик / то було луче і креше // штапил' / то тоже було
 ўже хароше / ўже і фалдоване шили // кл'ош'і ўс'ак'і шили //
 ш'іс'ц'ік'лінки шили / в'іс'мик'лінки // штапил' / воно таке йак п'ід'
 шоўкове п'ід'хоже // саржа п'ід шерс'ц' / таке п'ід'хоже / грубен'ке //
 ўже фалдован'і сп'ідни'ц'і шили / ўже було таке трохи луче //
 сп'ідни'ц'і фалдован'і / в'ід 'пояса начи'найуц'а / фалди // чотирохк'лінка
 вушча / ш'істик'лінка ширша / а сонце'кл'ош / то дуже широка / з
 л'убойі тка'нини шили //

Які штани носили у вашому селі?

Штани полот'н'ан'і / де домот'кан'і шили штани / шо дерли за ноги
 // шиўйотов'і / то це ўже дуже багат'ійі ходили / це госу'дарствине було
 // і ко'лис' же по'яс'іў ни 'було / то це гочкур'н'а / то це заси'л'али ў
 'пояс / і приўйазували так йак 'пояс / с 'цего 'самого // шиўйот / тка'нина
 та'ка з'валас'а / на кос'ц'уми чолов'іч'і // грубе і син'е і чорне / ўс'аке
 'було //

З чого робили пелюшки?

Пил'ушки робили з 'маминої сорочки // с 'тойі шо 'мама ни
 дор'вала // в'ід' 'пояса до 'низу ни'дорвана була сорочка / то це р'вали
 й'ійі на пил'ушки і зави'вали д'ітеї //

У що одягали малих дітей?

'Д'іти ходили ў сорочках іс с'таршого / ни'доноски // то шили
 йак'іс' ни'дох'ідки чолов'іч'і чи ж'іноч'і // шили руками / голкойу / це
 так і д'іти т'і ходили // л'ол'а / та'ка по'шита на дитину сорочичка /
 'нишче кол'ін / бо штан'іў жи'ш ни 'було / це'ж 'т'іл'ки ц'а л'ол'а була
 // а рукаўчики / йак 'було с 'чого / то були доўг'і / а йак ни 'було с 'чого
 / то були коротен'к'і / а то і 'було биз рукаўчик'іў / 'було так йак 'майка /
 коли і буў ком'ірець / а коли і ни 'було / йак во'ни голкойу шили / йак
 'мама шила / во'на ни 'мала часу / ше той ком'ірець шити // до
 ш'кол'ного 'возросту ходили ў тих л'ол'ах / а то д'і йак зайшли ў школу

/ то тоді це саме полотно красили ў буґвині / ў дубові / це ўже таким хлопчакам / шо ўже ў школу йшли / таї тоже шили голкойу / мама руками шила / таї це ў школу вїтпраўляли //

Які шапки носили у вашому селі?

Була циґейкова шапка // це така ворса білшичка / а смушова меншичка / а каракул'ова з молоденких баранчик'їу / али ми ў них ни ходили / ў них ходили зажиті трохи // шапка була з вухами / йак холодно то заўйазували під бороду / а йак тепло / то заўйазували з'верха /

Які звичаї повязані з шапкою?

У шапку курчата пїтсипайут / шобп поўна шапка була курчат // крутити шапки ни можна / бо буде голова крутитис'а //

Які хустки носили у вашому селі?

Були хустки ширс'ц'ані / тирнові / л'анички / були ґрубі сукон'ї / це накидні звалис'а // накидна / то це гет і дїтеї носили у них / а полотн'ані були такі біленк'ї / гет і вишивали йїх / обрл'ували сам'ї / вишивали на кінчиках квїточки // л'аничка / це прос'тен'ка с квїточками / а тирнова / це типер кажут ширс'ц'ана // стол'етка / це така рабен'ка / с торочками / йїх типер ни'ма / це во'ни колис' були / така дуже рабен'ка / велика / це така шо під куртку / ни така шо під бороду закутуватис' / так шо на'зад //

Яке взуття носили у вашому селі?

Постоли / так йак гобруб'ки йак'їс' / ў них холаў ни було / так йак галош'ї коротенк'ї / а підбора ни'ма / плоска пїдошва / йак у капц'ах / ў осноўному чолов'їки носили // доўбанки з липового дерива видоўбували / таї ходили ў них / т'їлки на ногу / чолов'їки білше ходили // поўст'аки / то вал'анки бит'ї // ну / гопорки були / це к'їрзові чобати гобр'їзалис'а / чи р'їзинові / т'їлки шо на пал'ц'ах були і на пїдошвах / а хол'ави ни'ма // чун'ї / це іс камори кл'ейили сам'ї / це

з'валис'а чун'і / на вал'анки накладалис'а йак галош'і // були чобати
 йалов'і / ну це во'ни ў ко'го р'ід'ко були / це ўже були паруб'ки / шо
 ўже со'бі зароб'ляли / це з йак'ихос' тварин вичин'ана шкура // йак'шо
 парубок іде ў йалових чобот'ах / то це буў жи'н'іх // х'ромов'і чобати /
 це то'же йак'ас' шкура вичин'алас' / це були дл'а д'івок // хал'ави були
 доўг'і / ну так йак ко'лис' були чобати U'іми / це коли їдеш / а во'ни
 рипайут // ко'лис' ше так хот'іли / шоб во'ни рипали // но'сили ж'інки і
 чолов'іки // у консос'таўс'ких чобот'ах т'іл'ки во'йен'і ходили / ше т'і
 сам'і вишч'і во'яки / з доўгими хол'авами / ше'ї так'і гарн'і були /
 так'і кругл'і м'іс'ки // рум'інки / це ўже йа д'іво'вала ў рум'інках / то
 слаўн'і були / на підборах височен'ких і з'верха ко'м'ірчик та'кий
 при'шитий / ну це ў ш'ізди'с'атих ро'ках во'ни були //

Що значить коли сниться взуття?

Йак'шо гарне ўзут'а с'ниц'а / то жи'н'іх йак'ис' / а йак'шо підошва
 в'ідри'вайица / то це на йак'ис' похорон //

Чи використовували взуття при виро'жінні?

На Андре'я / пирикидали чириз хату чобати // йак'шо ўпаде / ў
 йаку с'торону / то с той'і сторо'ни при'де жи'н'іх // далеко в'іт хати
 ставали / шоб далеко за'кинути / шоб' ше'ї доўго шу'кали //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Са'ме перше / на'место // це та'ке йак р'ізане з йа'койіс' п'роволки //
 ка'рал'і / то це здо'ров'і так'і по ший'у / а то ше йа'к'іс' дукати // на
 полотн'і / йакос' на'мистичко наши'вали // б'рошки но'сили / так'і йак за
 кула'ки // об'ручки / з чо'гос' йіх ро'били / сам'і / з чо'гос' накли'пайе та'ї
 ходит // ну і кул'чики / а ко'лис' ка'зали коўт'ки // йак йа д'іво'вала / то'то
 були коўт'ки / а з'араз / то'то кул'чики // то во'ни були ў од'н'ій м'ір'і /
 коўт'ки / чи ма'лен'к'і чи здо'ров'і // бинда / це ти'пер'ішн'а л'ента / чи
 ши'рока чи вус'ка // к'існик / це припл'італи / моту'зочка //

Матеріали,

зібрані в селі Соболівка Теплицького району Вінницької області від корінної жительки Тимкопій Явдокиї Никифорівни, 1925 р. н.; освіта 3 класи.

У чому ви ходили?

Ў чому ми ходили ?/ ходили ў жупа^{на}х / гун[']ки були / куфа^йок ран[']че дуже мало було // йак були куфа^йки / при[']мерно / там йакас['] куфа^йка порвана / нас було де[']у[']ятиро / то це йак йід[']на попала на йід[']ного / чи кирзов[']і чоботи / то це йід[']но поб[']ігло / а д[']руге ўже н[']ікуди ни в[']йде // чо ми гос[']талис[']а ни ў[']чен[']і ?/ ми ни ў[']чен[']і гос[']талис[']а // йа ш[']тири к[']ласи і тих ни по[']ўних кон[']чила / бо ни мала ў шо ў[']зутис[']а / йісти т[']ім[']бол[']е / де[']у[']ятиро було / голо[']доўка була / то[']д[']і йак[']і ри[']сурси були // ти[']пер л[']уди на по[']мийі вили[']вайут те к[']раче / шо ми ко[']лис['] йо[']го рад[']і з[']йісти / а зараз д[']обре жити т[']іки да['] Бог здо[']роўл[']а //

З чого ви шили гуньки і жупани?

То[']д[']і вироб[']ляли гун[']ки цими самими вирс[']татами // три[']мали кози / три[']мали в[']іўц[']і / це[']го гун[']ки / це були с[']ц[']ого були шиті / а жупа[']ни / ткан['] була / ц[']а сама / шо ти[']пер / ну ми ни з[']найим ш[']чого во[']ни / де хто доста[']ваў / в[']ід[']імо / бол[']шенство во[']зили із Закар[']пат[']а / бо нас снаб[']жали в[']іт.е к[']рупами / ква[']сол[']ойу / с[']уди на Укра[']йіну / в[']іт.е снаб[']жали / в[']ід[']імо в[']іт.е / там чимос['] снаб[']жали / ку[']жухи з в[']іўц[']і / йі[']йі вичи[']н[']али / ўс[']о робили / а то[']д[']і ўже начи[']нали шити / д[']ат[']ки спе[']ц[']іал[']но так[']і були / шо во[']ни ў[']м[']іли ц[']і ку[']жухи шити / ви[']б[']іл[']ували // бувало / в[']іўц[']у зар[']іже / та[']ї вап[']на шу[']кали / шоп ше йо[']го виробити гарно // були так[']і / шо вичи[']н[']али ц[']і ш[']кури / б[']іла ш[']кура була з[']верха / а то[']д[']і во[']ни йі[']йі мили ў вод[']і і сушили / а то[']д[']і ўже шили ку[']жухи / ну а гун[']ки це т[']іки прали з цих го[']вец['] і робили на вирс[']татах і шили //

Які сорочки носили у вашому селі?

Сороч|ки с полот|на / с самот|кан.ого полот|на |шили // йа гет і на
 вир|стат'і са|ма ро|била полот|но // зро|били / та|ке йа|к це ку|б'ін'с'киї
 м'і|шок / о|це та|киї дир|кучій / с'ц'ого п|рад'іва полот|но ро|били // а то|д'і
 ў|же по|шила |мама нам со|рочку ц'у / чи по|ко|л'іна чи |ниш|че ко|л'ін //
 |поки по|б'ігайиш / то ўс'у ш|Куру зди|реш / це ше нам по |рок'іў |дес'іт' /
 два|нац'іт' // а то|д'і ў|же по |рок'іў / по ш'іс|нац'іт' / то ў|же |ви|шоў
 |пир|кал' / |с'ітц / то|д'і ў|же було |гин'че // і сороч|ки були |вишит'і с
 полот|на самот|кан.ого // і так то|д'і сп'ідни|ц'і |шили с |цего полот|на /
 кра|сили ў|бу|Вин'і / і |шили сп'ідни|ц'і //

Скажіть, будь ласка, ви вишивали?

Об'і|зат'ел'но / ше|ї |зараз |вишивки |йе / і сороч|ки |вишиті |йе / і |йе
 рушн|ки //

А як вишивали?

Виши|вала і х|рестиком / виши|вала і г|лад'у|у //

Яке взуття носили у вашому селі?

Ну |чоботи |були / посто|ли |були / галош |йіден на ўс'іх // |йалов'і
 |чоботи |були / |йалов'і нази|валис' / з |йа|койіс' во|л'ачойі ш|кури /
 вичи|н'али / а то|д'і |шили / но то|д'і |дуже |мало було // ми хо|дили
 ў ш|колу ў чо|бот'ах |кирзових // посто|ли ро|били / було |йа|к за|р'іже ко|зу
 / чи там шо / та|ї морш|чили та|ко / посто|ли та|к'і ро|били / |в'і|це та|к'і
 ш|нурки / а с'у|ди |в'і|це |шили / о|це та|к'і посто|ли ро|били / це |б'і|л'ш'і
 бага|ч'і хо|дили / а |б'едн'і бос'а|ком хо|дили

Чим мили голову?

Си|рваткойу і |йа|ц'ом // |йа|це було ў|би|вайиш / шоб було мн'а|хе /
 а|то було си|рватка // чи боршч |кислий / |тоже було |мийиш / шоб |луче
 було росчи|сати |голову / бо та|к'и ни рос|чешиш // |милом ни |мили /
 бо ни |можна було |йо|го |вимити //

Матеріали,

зібрані в селі Кошаринці Бершадського району Вінницької області від корінної жительки Данилової Олени Леонтіївни, 1944 р. н.; освіта 7 класів.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

Три|мали л'уди в'їц'і / кози // в'їц'і р'ізали / шоб^п прожити / прохарчу|ватис'а // стригли т'і в'їц'і / прали / робили на вир|стат'і // шили чуга|їни / і чоло|в'іки і ж'інки но|сили їх / т'іл|ки чоло|в'ікам шили ги|начойу |формойу / а ж'інкам |гиначойу / гоброб|л'али по кра|їу |пол'їу ж'інкам / т|рошки виши|вали / шоб було краси|в'іше / шоб ж'інка в'ідл'і|чалас'а в'ід чоло|в'іка / до кол|ін була // ї чоло|в'ік'їу була т|рошки |вишча / |ком'ір буї сто|їачий //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

С ко|роткими |полами / це жи|летку шили / іс |того |самого / с |тойі |самої |воўни / т'іл|ки ко|роче шили / л'ітнич|ком |д'іло / з |воўни / то це би|ез п'ід|клад|тки // буї л'ітни|чок / це во|но нази|валос' / ти|пер у нас жи|кети // а п'із|н'іше куп|л'али ї мага|зин'і сук|но / ну то їже було на п'ід|клад|ц'і // ж'інкам робили так |як |наче роскл'о|шон.е / шоб во|но було крас'іве / а муш|чинам пра|ме //

Розкажіть про кожух.

А ко|лис' хо|дили ї ко|жухах їс'і чоло|в'іки // паруб|ки / було їдут на ве|чор|ниц'і / до д'ї|чат ї ко|жухах / та ше'ї п'ід|пе|р'їзувалис'а / а шап|ки були кубанки / |як то кубанс'к'і козаки хо|дили // д'ї|чата хо|дили ї |л'антах / у в'і|ночках з на|мистичка др'їб'нен'кого і хустки п'ід|їазували // були і д'ї|чата ї ко|жушках та|ких роскл'о|шон.их // ко|жухи їд'ївали ж'інки / було / |як |є ма|лен'ке / то|д'і ни |було кол'аски / ни так |як |зараз кал'аски / а то|д'і їд'а|галис'а у ко|жухи / та'ї замо|тайе ту ди|тину ї ко|жух //

Які обряди пов'язані з кожухом?

|Як при|ходить моло|дій роспл'і|тати моло|ду / ма|ма кла|де на ст'і|лец' ко|жух / мо|до|да с'і|дає на ко|жух // а |їїї запл'італи / сп'і|ц'ал'но

багац'ко гуV'іў ўйа'зали / шоб в'ін доўго роспл'ітаў // ко'ліс' но'сили
 |коси / ни так йак |зараз / та'ї в'ін |дуже |доўго роспл'ітаў / а дружш'ки
 сп'івали // А йак при'носили ди'тину ўже з ро'д'ілки / та'ї к'лали |кожух /
 скла'дали йо'го і ло'жили ма'лен'кого / шоб во'но т'рошки по'лежало на
 |тому ко'жус'і / це та'кий буў з'вичай //

З чого робили пелюшки?

Йак ўже пор'валас'а со'рочина чи сп'ід'ниц'а йа'кас' / чи фар'тух /
 та'ї розди'рали / чи хус'тинка / та'ї за'мотували цих д'ітеі / і ў'кутували
 повива'чом / та'кий |доўгий |шили / і запови'вали / |хустка та'ка ста'ра / ту
 пи'л'ушку пок'лали / а то'д'і ту |хустку рости'л'али та за'кутували / аж
 в'ід |шийі до |самих н'іг за'кутували тим повива'чом //

У який одяг вбиралася наречена?

В'інок ро'били з |лойу / ти'пер називайиц'а пара'ф'ін / і кв'іточ'ки
 |тоже та'кі ро'били // висо'чен'кий йо'го ро'били / йак ко'рона // ч'іпл'али
 в'іночок / а то'д'і на'верх тоі в'інок здо'ровий / і то'же ў |л'антах // і ў
 ж'і'л'ец'.і / і ў со'роц'.і // со'рочка |вишита аж до |самого |низу // жи'л'етка /
 сп'ід'ниц'а / |пояс зи'лений / хто ч'іпл'аў чир'воний |пояс / а хто зи'лений //
 а ўзу'т'а / сан'дал'і йа'к'іс' / а то |б'іл'шу час'ц' хо'дили ў чо'бот'ах //
 |жарко / ни |жарко / хо'дили ў чо'бот'ах / і чоло'в'іки і ж'ін'ки хо'дили ў
 чо'бот'ах х'ромових / і на |рипах ро'били / йак іде чоло'в'ік / то во'ни
 |рипайут //

Які були хустки у вашому селі?

Хуст'ки |бежов'і / тир'нов'і / каші^ем'іров'і бу'ли / і |вос'мий |номи'р
 буў / ди'с'атиі і два'нац'атиі // йак |мен'ча / то |вос'мий / |коло |дому хо'дили
 // а йак у'же іде до к'лубу / йід'ним к'ін'ц'ом п'ід'йазувалис'а / то то
 |б'іл'ша |хустка с торо'ками / чи то во'на |бежова / чи то во'на
 каші^ем'ірова // с каші'м'іру р'ізали т'і хуст'ки / а то'д'і виши'вали і
 ч'іпл'али торо'ки // то'д'і бу'ли с полот'на б'ілен'к'і хустин'ки /
 |виробл'ан'і та'к'і / са'т'інов'і / |с'іц'в'і / це так називалос' полот'но //

гоб'язували ту хустинку кручком / щоб було краси́віше / квіточку на
середині вишивали на бі́лен'кі хустинці / щоб трошки
в'ідр'із'н'алас'а від буден.ойі //

Коли обов'язково жінка повинна зав'язувати хустку?

Тоді д'їуки і жінки ходили вес' час у хустках / лиш мален'кі
дітки ходили бис хустки / тоді ўс'і ходили ў хустках // боро́ни
Бо́же / щоб по́бачили жінку бис хустки / йїї дуже го́псуждали //

Які штани носили у вашому селі?

Штани носили ко́лис' / во́ни називалис' гал'іфе // та́ко туди низ
дудочкойу / а по́више ко́л'ін ширші // а то так ходили / шо ни́зом
ширші / ті штани іс ширс'ці були // ў ра́н'ші ўре́мена робили іс
три́нац'атного полотна / і шили с того полотна / хто бі́лі / а хто
краси́ў к'раскойу //

Які сорочки носили у вашому селі?

А со́рочка то́же бу́ла три́нац'атна / та́кий сто́йачий ко́м'ір / трошки
вишита / рука́ви ши́рок'і і на ви́пуск ходили / ни за́пратували ў штани
// а ўже ў пі́зн'іше ўре́мн'а шили с купл'аной ма́тер'її //

Матеріали,

зібрані в селі Флорино Бершадського району Вінницької області від корінної
жительки Паламарчук Марії Іванівни, 1933 р. н.; освіта 5 класів.

У що колись одягалися?

Ко́лис' ходили у гри́б'їн:их сорочках // с'п'їдниц'у з гри́б'їн:ого
полотна шили / краси́ли йїї дубом / краси́ли йїї гу́винойу і
ўби́ралис'а // йак у́брала йа с'п'їдниц'у і мо́йа по́друшка / бо во́на
бу́ла бі́дна / а мо́йа ма́ма по́шила ми́н'і і йїї с'п'їдниц'у / то йак ми
ўби́ралис'а / то ўс'і на нас ка́зали / шо ми куркул'ки // со́рочку / пі́т:ичку
ви́пускали / во́но ше дес' у ме́н'є / ўс'о ў ме́н'є //

Який був верхній одяг?

С'вити |шили так'і // |робин'і на вирстат'і / таке сукно було |грубе / |гарне те було сукно / |чорне таке / шо воно до цих пор ни ли|н'айе / |це ж у|же в'іки проішли / і воно ни ли|н'айе / і |шили пол'ки / |ко'жухи |шили // |це йак уд'іне |д'іўка ко'жух / то |це на ўс'о си|ло |д'іўка / |це ўже на в'і|д:ан'і |д'іўка //

Що таке полька?

|Зараз жи|кет |каут / а то|д'і ни|було жи|кета / а була |пол'очка / і |це ту |пол'очку уд'а|гали п'іт ку|фаіку / |чи п'іт с'виту / |чи п'іт ко'жух // |зараз жи|кет |йе / |зараз коф|ти |тепл'і |йе / |ўд'івайут / а то|д'і |пол'очку // |по|шили ру|ками |пол'очку ота|ко йак о|це / |ц'а |кофта / |такиї воротн'і|чок / і |це ту |пол'очку ў|д'іли і ўс'о //

Розкажіть про фуфайку.

А ку|фаіки / то |це ўже ти|пер ку|фаіки / |це ўже ти|пер'ішне / |це ни|даўно ку|фаіки то |це |шили жи|ди / |б'рали ма|тер'ію / і |шили і |прода|вали / |гарн'і так йак |це |зараз |куртка / |так ку|фаіки |шили / |курточка |зараз / а то|д'і ку|файочки //

Як одяг рвався, то що робили?

Ла|тали / |йак то шо воно р|вец'а / |у|же пор|валос'а / |там дес' пор|валос'а / |шо ўже йи|го ни по|ла|тайіш / |та'ї ви|би|райіш в'іт:е |ше |латку / |та'ї ла|тайіш те / |де ни|добре пор|валос'а / |на |л'іхт'ах пор|валос'а / |бо |ходиш / |йак уд'іў |та'ї |ходиш / |це ти|пер / |зараз п'ят' / |ш'іс'ц' |кофтіў / |ўд'іла |йд'ну / а то|д'і |д'ругу / |та'ї во|ни ни р|вув'а / а то|д'і |ходи|ли ў |йд'н'і / о / |ўже |л'іхт'а пор|валис'а / о / |д'урка тут / |ўже ла|тайіш //

Розкажіть про плахту.

За|мотували / |ну йак с'п'ід|ниц'а була / а / |ну за|паска / |за|паска була / |тоже п'ра|ли // |в'іўц'і |мали / |стригли |в'іўц'і / |скуб|ли ту |воўну / а то|д'і п'ра|ли |й'йі / |зв'івали ў |клу|бок і |ро|били |туйу за|паску на ви|рста|ку / і була |б'іла |воўна / |бо |б'іла була / |кра|сили |й'йі / |б'рали / і |краска була |чир|вона / |і |зи|ленка була / і там |ше |йа|кас' |жоўта / |кра|сили т'і |нит|ки і |ро|били |кра|йі / |о|це |край / |цеї шо |йа |уже ў|би|райу / |ро|били |три |ниточки /

о / йідна / дві / три / це / і с'уда / і це вона під нейу гобви'нец'а / і тим
мотуском п'ітпиризалас'а і ўс'о //

Які були фартухи?

Фарту'хи тоже ро'били с' цього полот'на / тоже кра'сили / али тод'і
ўже / ўже ў посл'едне ўрем'я / то ўже були фарту'хи з ма'тер'ійі / ўже
можна було достати ма'тер'ійі кв'іточками / с'іч.ик буў / в'ін там буў
нидоро'гий / то давали пр'ем'я тої с'іч.ик / таї це шили фарту'хи так'і
/ ч'іпл'али //

Які були хустки у вашому селі?

А хустки то були йід'наков'і / і дос'і йе так'і // хустки ро'били
сам'і на вирс'тат'і / така була вата / нитки так'і пр'али / і на вирс'тат'і
ро'били хустки / лиш пускали чорну ниточку / щоб була кл'еточка / таке
ро'били / а нов'і хустки ширс'ц'ан'і / то з давин'давен во'ни були і йе /
і до цих пор во'ни йе / лиш во'ни уже ни таке к'ачество / то було таке
к'ачество / то були кашим'іри / при'возили тої кашим'ір / і виши'вали на
них кв'іточки / і хмелики так'і / мал'ували / таї виши'вали / а так'і хустки
/ ўс'і ширс'ц'ан'і / ондо ў мене і дос'і йе / і б'іла вилика / і чир'вона
вилика йе / і чорн'і ус'ак'і // тороки ўй'азали / торочили / ма'тер'ійа
така була / ма'тер'ійу ту торочили і ўй'азали тороки / сам'і ўй'азали / йа
тоже шос' на двох виўй'азала со'б'і //

З чого виготовляли хустинки, які носили влітку?

С полот'на / с полот'на ро'били // таке полот'но було / йиго дерли і
зарубл'ували кругом рукамі / ни машинкойу / а рукамі зарубл'ували /
виши'вали кв'іточку / виши'вали крайч'ок / і підй'азували і хо'дили //

Чи ходили заміжні жінки в шапочках?

Капту'ри / це шили кап'тур // а шили с' чого йе ў хат'і / йак йе
шос' таке пор'вати старе / йак йе старе шо пор'вати / таї там йакес'
таке / а там таке / таї ш:ийут / таї би'рут на голову тої кап'тур / а
с'уди підй'азували хустину / шоп к'оси / н'іде ни сипали к'оси // ни
можна було до церкви іти / щоб де к'оси були // це боро'н'і Бог / або

йакшо ти ўже пок'рита / то ўже тоб'і н'інада н'ічого / тоб'і ўже н'інада / шоп 'коси були роск'рит'і //

Чим сповивали маленьких дітей?

А рад'нинойу / повивач 'доўгій такий / с полот'на по'шитий / пови'вач такий буў йак 'пояс / і з'начит 'тойу рад'нинойу 'т'існо зави'нула / повивачом повила / положила / 'дала 'йісти / положила / і п'ішла / і ўс'о 'робит / аш там 'чириз' с'к'іл'ки / чи два / чи три ча'са / чи 'може'ї п'ят' / при'де / йак во'но спит / то спит / а йак н'е / то дас'ц' 'йісти і зноў п'ішла //

З чого робили пелюшки?

А п'іл'оночки / р'вали гриб'ін:е це / таї сороч'ки ц'і / йак во'ни ўже зо'лилис'а 'полил'ом 'йаси'новим / та'ка ви'лика / йак то 'йе б'Уоли три'майт / та'ке 'йе ви'лике / йак д'іжа / а то ж'лухто / і ў т'ім ж'лухт'і кладут т'і сороч'ки гриб'ін:і і поли'вайут 'йіх га'рачим гок'ропом с 'попил'ом / зо'ла / шоб во'но мн'ах'ке було / бо во'но'ш твир'де / це п'радиво / л'он / таї л'он мн'ах'кий / а п'радиво / 'йа'ке'ш во'но п'рали то'д'і / і з'начит' у 'тому / во'но ста'вало мн'ах'ке / хо'дили / п'рали / с'ц'ірали / ни с'ц'ірали'ш та'ко / а хо'дили до 'р'ічки / на ста'ву / на л'оду / і во'но ўже було мн'ах'ке / а р'ватис'а / таї ўже по'чало р'ватис'а / та т'і / де р'вец'а / де ўже на'чало р'ватис'а / та ўже т'і сороч'ки р'вали на п'іл'онки //

А дітям шили одяг?

А 'шити / то ўже йак с'п'ід'ниц'а пор'валас'а / то ўже 'шили та'ким мал'им / то 'шили шта'н'ішки / п'лат'ачко / с'п'ід'ничку с 'того мн'акшого //

Чим шили?

Ру'камі 'шили // з мн'акшого 'шили / бо йак по'шийіш мал'і с 'того ше но'вого / та во'но'ш ди'ре / во'но ни 'буде //

Чи був звычай одягати меншу дитину у сорочку, яку носили старші діти?

Буў та'кий з'вичай / 'даже так ро'били // ну йак наро'дилас'а 'перша ди'тина / т'реба с'істи на од'ному 'м'іс'ц'і і по'шити 'перву ц'у со'рочичку

// с'їла раз і повин.а начати і кон'чити / щоб на д'руге м'їсце ни пирис'їдала / на одн'їм м'їс'ц'ї с'їла і пошила і кон'чила ўсо / це так кажут / щоб багато раз / йак хлопчик / то щоб багато раз ни ходиў у старости / раз і ўсо / і д'євочка так само / щоб ни приходили // це казали / с'їла на одному м'їс'ц'ї і ўсо // потім ц'а перша одежа / шо ти на ц'у першу дитину ўд'ївала / сорочичку чи ше шо / і збир'їгайиш / воно ни с'ходило с'ховала / а там уже найш'лос'а д'руге / хлопчик чи д'їўчинка / ц'у перву сорочичку шо ўд'ївала / ўд'ївали і те д'руге перший раз / це за того / щоб вони д'ружно жили / щоб одне за д'ругим стоїало / оце того одна сорочка на них була перша //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Коўтки / наместо / л'єнти / к'їсник //

Чи були прикраси для рук?

То ше йак було ў бапки / колис' ў бапки / дес' вона там / м'їл'їон рок'їў / дес' рука ў руку йшло / давали / то бапка та подарувала / а то йїго ни було / аж^ш уже п'їс'л'а воїни уз'алис'а робити гоб'ручки // а гоб'ручка ў мене була / ми'н'ї мама дала / а мам'ї дала бапка / а'ли йа дала доц'ї //

З чого їх робили?

З л'їм'їн'ї / з грош'її почали робити гоб'ручки //

У чому носили гроші?

У ган'ч'їрку / ўдерла там йаку/ йе ўже р'вец'а шос' / йакас' годежа р'вец'а / тон'ка / ўже вона вис'ц'їрана / ўже вона мн'ах'ка / таї удерла / зайа'зала / таї у'с'о // кошил'ки були то / це ўже було ў посл'єдне ўремйа / а тод'ї ни було н'їяких //

Яке було взуття?

Чоботи шили / са'м'ї чинили кожу / зар'їзали тил'а / робили ту кожу / виби'рали де тон'че / виби'рали на хол'аву / а де групше / клали ў одно / це п'їдошва / а тод'ї ше р'їзали / тако били п'їдметок //

З чого робили каблук?

С цього самого робили / накладали багац'ко тойі кож'і / били
дириў'л'аними г'воз'V'ами / дириў'л'аними г'воз'V'ами били / ни били
зал'ізними / бо зал'ізні гир'жав'іли / таї доўго ни походиш / бо'ж мокре
/ а били дириў'л'аними / у два / три / або ї ў штири ради / і хо'дили / ї
хо'дили / ї хо'дили //

Які були постолі?

У д'іда були постолі / ў мене були / йа шеї на вис'іл'а хо'дила ў
них // Це тако / ц'а сама кожа / кладець тако-о-о / отутто зби'райиць'а /
на нос'ках зби'райиць'а / тутто зби'райиць'а / робиш с'ц'ош'ки // с цих самих
рим'ін'ц'іў с'ц'ош'ки / гобви'нула тако'го / ўзула / і тутто зйа'зала і
п'ішла //

Чи носили личаки?

Носили // но ў нас мало носили // це з липовойі ко'ри / це
верх обд'елуйиць'а // йак були л'уди б'ідн'і / шо ў них ни було шо
зар'ізати / н'і тил'атки ни було / н'ічого / робили личаки / ўйа'зали /
пл'ели // спл'ела / спл'ела / йак капиць' ос'о'го / це личак нази'ваўс'а // ми
робили шч'іт'ки з липи //

З чого робили валянки?

Це вал'анки / це було спец'іал'но таке / били з воўни / тримали
в'іўц'і / і били з воўни //

Чим раніше обмотували ноги, щоб не замерзати?

Трапками / лиш цими самими го'нучами / с цього гриб'ін.ого /
пор'валис'а пошт'ан'іки / там латати у'же ни'ма шо / там пош:и'вала /
зробила го'нучу / зави'нула / і ў чоб'іт //

Які раніше були головні убори?

Каш'кетіў ни було то'д'і / а були кап'турчики // це таке йак
шапочка / а то'д'і кози'рок приши'вали / кордонки ку'сочок / кози'рок /
шоб^п сонце ни било // малий кози'рок / йакиї там по'паў / чи п'ят'
сант'іметр'іў чи дес'іт' сант'іметр'іў / шоб^п сонце ни било ў гоч'і //

Яка була зимова шапка?

А зи|мова ша|пка / обикно|вен.а с'сук|на з|робл'ана / сук|ном пок|рита
і вато|у|ю / і вуха ба|ран'чиков'і були / шап|ки ви|лик'і так'і /
ба|ран'чиков'і шап|ки / то паруп|ки хо|дили / а ц'іго шмарка|ч'і хо|дили
так|о / йак по|пало / |даже було з бри|зенту |шили каш|кетики // ўз'аў на
|копку за|кругл'аў / на |копку наса|диў / опчир|тиў йа|ка голо|ва / на |копку
наса|диў / |викройіў / і зару|биў / нат'аг|нуў і по|б'іг^x |дал'ше //

З якого хутра шили шапки?

З ба|ран'чика / кро|л'ачих ни|було то|д'і / кро|л'іў то|д'і ни|було / були
коро|л'і т'іки дес' там / а так'і йак б'ідн'ач|ки / так|о шо б'ідно |жили / то
|того коро|л'а і ни |бачили //

Які капелюхи носили у вашому селі?

Капи|л'ухи / со|ломл'ан'і були // обикно|вен.а со|лома / |жит'н'а со|лома
/ доўга / і це с'к'іл'ки во|на гоб'і|де / дв'і кол'ц'і / дв'і / три кол'ц'і /
па|шол / так'і капи|л'ухи були здо|ров'і //

У яких штанах ходили?

Ў пош|тан'іках хо|дили / гри|б'ін'.і пош|тан'іки / а шта|ни |тоже
гри|б'ін'.і // на вирс|так ви|робл'али с к'лоча |цего / і так|о / йак
по|чухайіс'а / та|ї д'іс'в'іт'ел'но по|чухайіс'а // а шта|ни бу|ви|нойу
пок|рас'ат / дошч п'і|шоў / вес' |син'і йак |пупиц' / і йак по|чухайіш то
ўже |видно шо по|чухаў / бо кроў і|де // гри|б'ін'.і / |б'іл'ше н'і|йаких ни
|було // зверху носили так'і |сам'і шта|ни / лиш ті к|рас'ан'і / а ті |б'іл'і / а
йак дошч п'і|шоў / та|ї ті к|рас'ан'і і ті к|рас'ан'і / це зверху три|нац'атка
бу|ла / |тон'ше було і к|рашче було / а п'ід с|подом г|рубе / це гри|б'ін'.е /
п|рамо / г|рубе йак м'іш|ки / на сп'ідт / бо то ни |видно йи|го / ота|ке //

Які пояси носили чоловіки?

Муту|зок // су|каў с к'лоча муту|зок / п'іт|пири|заўс'а / заўйа|заў і ўс'о //

Чи були шкіряні пояси?

Ни |було / це ўже |було о|з'о ў пос'|л'едн'е ў|ремн'а / це ўже при
со|в'ец'к'і ў|лас'ц'і були / ўже йа|к'іс' |тато ш|тан'чики |купит / йак

за|робиш // бу|ло к|рас'ане полот|но ўже фаб|ричне / ўже |тон'че / ру|ками по|шийут штани с |того к|рас'аного полот|на //

Матеріали,

зібрані в селі Семенки Немирівського району Вінницької області від корінної жительки Стороженко Ніни Андріївни, 1934 р. н.; освіта 4 класи.

Який старовинний одяг з довгими полами носили у вашому селі?

Ну старо|вин.ий |од'аг / це бу|ла |гун'ка // |гун'ка бу|ла і чоло|в'іча і жі|ноча / во|на |шила|с' із сук|на / з|бите сук|но бу|ло / |дуже г|рубе і з |н'ого |шили |гун'ку // во|на бу|ла |доўга чи ко|ротка / |як ў |кого / ў |кого бу|ла |доўга / ў |кого бу|ла по ко|л'іна / |йі|йі но|сили у с'|ватков'і дн'і |навіт' // |гун'ки ра|н'іше |шили |як ба|гат'і |л'уди / особ|ливо |як ба|гач'і бу|ли / то це ўже ў |гун'ку ўд'а|гнуўс'а / то це попу|л'арна бу|ла |гун'ка // |ше бу|ла с|вита / це |шили так ши|рок'і |як жи|л'етка / а до|низу добаў|л'али до |нейі |як роск|л'ошон.у / |як нап'і|сп'ід|ничку // |ше ки|рейі бу|ли / во|ни та|к'і |як |доўг'і |пал'та бу|ли і чоло|в'іч'і і жі|ноч'і //

Який короткий одаг носили у вашому селі?

Бу|ла до|ха або |дошка / а це ко|лис' пл'уш|ки з|валис'а / а пл'уш|ка / це коро|тен'ка |курточка / о|бично во|на бу|ла бе^нз кише|н'іў / |шоб |руки ни хо|вали ў кише|н'і / а тка|нина з |я|койі во|на ви|готоў|л'алас'а / пл'уш / во|на бу|ла с ко|м'ірчиком / жі|н'ки хо|дили ў них // |курточ|ки но|сили / куфай|ки ўже то|д'і |шили / а так о|бично |шили |курт|ки / і чоло|в'іки і жі|н'ки но|сили |курт|ки / п'іджаки но|сили //

Розкажіть про кожух?

Ко|жухи ро|били / три|мали |л'уди |в'іўц'і / то|д'і |йіх |р'ізали / чи|нили ш|кури і |шили ко|жухи / |доўг'і ко|жухи бу|ли / бу|ли і ко|ротк'і / а жі|н'ки но|сили ко|жуш|ки із с|тан'іком / з|начит' до |пойаса бу|ло |як |курточка / а |нижче |пойаса роск|л'ошон.е //

Які обряди пов'язані з кожухом?

Йак д'їчина виходила зам'їж / роспл'їтали косу / садовили йїї на кожух / шоб була багата // а йак ішли у церкву / несли дитину христити / то ложили на кожух / шоб дитинка була здорова і щаслива //

Які сорочки носили у вашому селі?

Колис' була тканина / самі ткали // тринац'атка було полотно / грубе полотно було / і с цих полотної шили сорочки // жінки вишивали подолки / спідниц'ї підтикували / шоб було видно вишиїку у сороч'ї / а чоловікам / то вишивали ман'їшку / коло шийї ман'їжичку вишивали і рукави //

Які спідниці носили у вашому селі?

А спідниц'ї носили шестиклинки / дванац'атиклинки шили // значит' дванац'їт' клин'ї вир'їзали / ї пояс'ї / шоб йакраз була на пояс / а туди / шоб роскл'ошон.а була // спідниц'ї шили іс такої тканини йак ї магазин'ї і с цих полотної шили / шо мочили / вмочували / шоб гарне полотно було / красили ї бузину / шоб гарна була спідниц'а //

А штани також красили?

Штани чоловікам тоже красили / білі штани з білого полотна шили / покрасували і так чоловіки ходили //

У що одягали малих дітей?

Ну малих дітей їд'ягали ї плат'ачка / тоже таке домоткане полотно було / то шили / а тоді пізн'їше / то шили с сиц'у / була така матер'їя тонен'ка //

А пел'ушки / тоді рвали із дранок / їже стар'ї сорочки рвали на піл'онки / де простин'ї рвали / дітей тоді замотували / ни було ран'їше пел'ушок йак тїпер уже їе / це їсе робили з дранок //

Чи був звичай одягати меншу дитину у сорочку, яку носили старші діти?

Нуда / то ше старалис'а ўд'агнути меншу д'іўчинку там / чи х'лопчика / йак ўже ве^нлик'і во^ни бу^ли / чи се^нстричка чи б'рат'ік / з^начит' чи с се^нстрички чи з б'рат'іка ўд'агали / шоб так'і розумн'і бу^ли / так'і йак во^ни //

Який одяг одягала наречена?

Наре^нчена ўби^ралас'а ў доўге б'іле плат'а // шили ў зборочку плат'а / шили ў к'линц'і // в'інок накладали на голову восковій / т'ілки з воску робили в'інок // з^начит' с параф'іну / параф'ін буў / роз'ігр'івали параф'ін / тод'і намотували ватку на кул'ки так'і / на с'ірни^ки і ма^чали ў параф'ін і тод'і в'іночок робили / йа^киї хоч //

А ўзу^т'а / хто шо маў / і туфл'і ко^лис' бу^ли / чобати з'імо^йу ўзу^вали / пару^синов'і туфл'і бу^ли / це драмат'інов'і так'і / с полот^на //

Чи можна було нареченій на весіллі перезуватися в інше взуття?

Н'і / йа^гже во^на бу^де пе^ре^нзуватис'а йак во^на мо^лода? // бо ма^ма / о^пшим ма^ма ма^ком чоб'іт'ки поси^пала / шоб н'іх'то ни зў^рочиў / ни звир'таў ува^ги / шоб ни зг'лазили //

Які шапки носили у вашому селі?

Шап^ки так'і шили / йак ко^лис' ў ар^м'ійі хо^дили сол^дати даў^н'і / ву^шанка с сук^на та^ка са^ма ф^орма і коўпа^ком бу^ла / бу^ли каракул'ов'і ап^ки / йак ко^заки з^араз нос'ат / ку^банки так'і // бу^ли шап^ки ви^сокого пок^ройу на голо^в'і / а то бу^ли нис'кого пок^ройу на голо^в'і //

Які хустки носили у вашому селі?

Бу^ли хуст^ки б'ілен'к'і марк'ізетов'і / бу^ли те^рнов'і хустин^ки / л'ан^ички називалис' / так'і піўтирнов'і / простен'к'і / а тод'і пішли те^рнов'ен'к'і хусти^ни ве^нлик'і і ма^лен'к'і // ве^нлик'і хуст^ки с ф'ренгил'ами ўд'агалис'а і за^кутувалис' ними / шо к'інц'і аж до кол'ін вис'іли ў цих хуст^ках // на^кид^на хуст^ка бу^ла ра^н'іше / то це йак ў ко^го йе на^кид^на хуст^ка / то ўже ве^нлика ба^гачка / бо во^на на^кине на^кид^ну хуст^ку / іде ў г^ос'ц'і кудис' / чи на ве^с'іл'а // хуст^ки бу^ли і

поу́с'агден'і / бу́ли ї с'ват'ков'і / шчо́дн'а ни хо́дили у тих чорних чи
б'ілих хуст'ках те^нр'нових //

Коли жінка обов'язково повинна зав'язувати хустку?

Вес' час / ж'ін'ки вес' час хо́дили у хустин'ках / а ра́н'іше т'і́л'ки
хустин'ках хо́дили д'і́чата і ж'ін'ки // йак пок'рили ко́су д'і́чин'і / йак
заку́тали ху́стину / так во́на ї по́вина йі́ї но́сити //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Нами́ста но́сили / чо́с' ку́л'чик'і́ йа не^н пам'я'тайу / шоб ку́л'чики
но́сили / а на́місто ў'с'аке / а особ'ливо у с'ват'ков'і дн'і / йак ви́ход'ат
у не́д'і́лу пі́сл'а об'і́ду / с'і́дають / на ве^нс'ні / лі́том // ні́коли ни
ро́били ў не́д'і́лу / йак за́раз ро́бл'ат / а т'і́л'ки спочи́вали //

Яке взуття носили у вашому селі?

Но́сили ва́л'анки / чо́бати / р'і́зинов'і чо́бати / к'і́рзов'і чо́бати //
ж'іно́чі бу́ли тро́хи ме́нші хо́лаў'ки і ву́шчі до́низу / а чо́лов'і́чі / то
бу́ли ве́лик'і // ко́лис' даўно́ посто́ли но́сили / це пл'ели з лі́ка /
особ'ливо з лі́пи / і лича́ки то́же пл'ели із ко́ри / ко́ру р'і́зали на
лі́нти і ви́пл'італи так йак ла́пт'і // о́порки бу́ли / це т'і́шо чо́бати /
хо́л'ави пов'і́дпорува́лис' / та́ї о́сталис' т'і́л'ки на но́ги с'у́ди / т'і́л'ки
бис хо́л'аў // ла́пт'і ши́ли / ку́сочок ли́шилос' / к'і́рзова хо́л'ава / то
р'і́зали йі́ї і ши́ли ла́пт'і // ру́мунки / це бу́ли че^нре^нвички / т'і́л'ки
оп'шит'і м'ехом / о́с'ін'у хо́дили і зи́мойу хо́дили ж'ін'ки //

Матеріали,

зібрані в селі Леухи Іллінецького району Вінницької області від корінної
жительки Бойко Марії Іванівни, 1938 р. н.; неосвітчена.

Який старовинний одяг носили у вашому селі?

Ко́жухи бу́ли / рас'ні та́к'і / гун'ки // гун'ки з ширс'ці го́вечойі /
то́д'і ви́робл'али і ши́ли // с ко́роткими по́лами / це ка́зали йа́к'іс'
сач'ки / йа там зна́йу / то ж'ін'ки но́сили / а чо́лов'і́ки / то бу́ли йа́к'іс'

п'іжаки / то це і чолов'яки носили і жінки / то ўже с фабрики / то самі ни робили //

Світа / це йак ў чолов'як'іў гун'ки / то були / а це такі самі т'іки тако гопшита чорним / кругом чорна смушка // гун'ки / це чолов'яч'і / йак кожух / т'іки шо з воўни воїни // т'іки шо вона прад'ана і робили на верстатах / і тод'і шили //

Бушлаки / шо це ў гарм'ійі / шо солдати йак були / то це бушлаки / ў бушлаках ходили // пл'ушка чорна така / така йак куфаїка // москвички були ўперед за пл'ушки / шили так йак тапер куртки / а то тод'і ширец'ан'і шили / ўс'акі були і зе'лені і сині //

Кожухи / р'ізали го'вец' / козиў / і тод'і ви'чин'ували ті шкурки шили //

Які обряди пов'язані з кожухом?

А на віс'іл'і молодим стиліли за столом / де молоді сид'ат / молоді і молода // а на христини тоже / йак до хреста дитину ни'сут / кладут посе'ред хати кожух / хл'ібину / і кладут дитину / і тод'і кум би'ре і да'є кум'і і їдуть до церкви христити дитину //

Які сорочки носили у вашому селі?

А сорочки тоже ц'і / прад'іво с'ійали / тод'і мо'чили йи'го / т'іпали / ої ба'гато роботи / і були верстати // то були сорочки / с три'нац'атки робили / а ўже радна / то'то ўже з групшого / і сорочки шили і виши'вали / с полот'на с три'нац'атки / це то'нен'ке / робл'ане полот'но то'нен'ке //

Які спідниці носили у вашому селі?

Спідни'ц'і широкі були / чо'тири п'ілки шили / спідни'ц'а с чо'ти'рох п'ілок / з од'ної п'ілки та'пер можна спідни'ц'у по'шити //

З чого робили пелюшки?

А пел'ушки ? / це та'ке / стар'і сорочки йак'іс' / чи жі'ноч'і чи чолов'яч'і / ўже р'вали / та'ї пел'ушки робили //

У що одягали малих дітей ?

Шили бундоцки такі / таї ўбирали / таке коротенке //

У який одяг вбиралася наречена у вашому селі?

Тоже ў сорочках / у спідницях таких самих вишитих сорочках була і нів'єста і друшки / а на голові буў в'інок і л'єнти / в'інок так / і голова ўс'а ўквітчана ў квітках / ў букетиках // тоді ни було н'їяких н'ї тухл'їў / н'ї чого // чобати були / х'ромові тоді казали / на каблук / бо ўже післ'а були ўже на нис'кому каблук / то це казали ўже ж'іми // і ўс'о л'іто ни л'іто / оце молода чи друшки їдут на в'іс'іла так і ў чобот'ах ішли //

Які були хустки у вашому селі?

Великі були хустки і чорні і білі / і жоўті / ўс'акі були // великі с квітками / це д'їўчата на Паску йак їдут до церкви / чи на Р'їздво / то тапер ц'ого нима / а тоді д'їўчата л'єнти вич'їпили / хустки великі позакутували наверх / к'інці пороспускали і ходили //

Чи поділялися хустки від розміру?

Нуда / були великі / а скілки ті великі сантиметр'їў / йа ни знайу / а менчі / та кажут де'с'атирик //

Коли обов'язково жінка повинна зав'язувати хустку?

Йак жінка їде чи на в'іс'іла / чи христини / вона об'їзат'єлно підйазуйц'а зилинен'койу / чи чорнен'койу хустинойу / а на верх закутує білен'ку / опшим / це вона ўже замужн'а // у в'іс'іла / то дарували хустками / свахи свах'їў в'їд'аруйут / тоді дарували ўс'їх / тапер / то ни даруйут / а тоді / то дарували / т'їлки такі були гет' білен'кі / прос'тен'кі / і дарували //

Яке взуття носили у вашому селі?

Х'ромові чобати / кирзові чобати і ўсо / х'ромові чобати / це на каблук / ну хром такий буў / а про буден' ден' / то кирзові чи такі прос'ц'ї / йалові казали // раніше носили личаки / йїх плєли іс корі

з дѣрива та́ка ѣе із де^ире^ив^ини / ни ко́ра / а то́шо гобди^райут п^ід^т
ко^ройу / з ^лика //

Що значить коли сниться взуття?

Їак с^ниц^{'а} ўзу^т'а / при^мерно / ѣак с^ниц^{'а} ўзу^т'а і за^губиш там
ч^обати чи шо / то це ко́гос' ѓпшим за^губиш / а ѣак д^{'і}ўчин^{'і} с^ниц^{'а}
взу^т'а / шо там знайшла / чи ку^пила / чи шо / це п^роти мо^ло^дого //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Ну ѣа^к'і при^краси? / на^мисто / ^лучка / ^бомбушки бу^ли // ^лучка / та^ко
на ^шийу / до ^само^йі ^шийі / а ^бомбушки / то ^нишче / а на^мисто / ше
^нишче // а ^лучка то сп^лет^{'ана} з др^{'і}б^{'нен}'кого на^мистичка і на ^чорну
тка^нину на^шито / це ^лучка / а ^бомбушки / то так ^нитка поп^лет^{'ана} //

Бу^ли ко^ўт^{'ки} // ко^ўт^{'ки} / це ку^л'чики / ^т'іки шо та^ких ни ^було / а
то^д'і та^к'іго аж до^ўг'і / к^{'р}углі / ў^{'с}ак'і бу^ли / так ѣа то за^раз ^робл^{'ат} /
^т'іки шо ^жо^ўт'і / з ^м'ід'і / з ^золота ни ро^били ѣіх / с ^ср^{'і}бла ро^били /
ср^{'і}бні бу^ли / бу^ли ^б'ілі / бу^ли ^жо^ўті //

Матеріали,

зібрані в селі Могильна Гайворонського району Кіровоградської області від
корінної жительки Черчелюк Тамари Миколаївни, 1939 р. н.; освіта 7 класів.

Які обряди пов'язані з кожухом?

На ве^с'іл'і садо^вили н^{'і}весту і жин^{'і}ха на ко^жух / шоб ба^гат^{'і}
^були // у ве^с'іл'а ма^ма мо^ло^дойі / ви^ходила п^рот^{'і}ў ^з'ат'а у ко^жус'і
/ шоб д^{'і}ти ^були ба^гат^{'і} //

Які сорочки носили у вашому селі?

Ма^ло^роска / ви^шит'і ру^{ка}ва / ма^н'ішка ви^шита / ши^ро^чен'к'і ру^{ка}ви
/ це ж^{'і}ноч'і / а чо^лов'іч'і ^тоже / ма^н'ішка ши^рока з ^б'іло^йі тка^нини / ну
л^{'а}на ви^шита //

Які спідниці носили у вашому селі?

Ши^рс'ц^{'ан}'і сп^{'і}дни^{'ц}'і бу^ли су^кон.і / бу^ли ш^{'і}с'ц'ік^{'л}'інка / це
ш^{'і}с'ц' к^{'л}инц'іў / з вос^{'і}ми к^{'л}инц'іў / ^даже ^шили з двана^{'а}ти к^{'л}инц'іў /

це дуже широка / а уже йак шоўкова спідниц'а / чи простен'ка // шили
гет' іс простен'кого / ситцеві но'сили / то'д'і уже почали до'рошчі
но'сити // тит'анка називалас'а / так зби'рали у пше'ничку / і во'на
кл'о'шовинка // кл'о'шові спіднички шили / зразу но'сили доўгі / а
то'д'і уже носили ко'роткі //

З чого робили пелюшки?

Так йе стара со'рочичка чи старен'ке шо / пор'вала / зробила
пил'оночку / спідн'у / верхн'у / заповила / та'ї ўс'о / пос'ц'ірала та'ї
зноў пе'ре'м'ена / так поки ни підросте / а йак підросло / то'д'і'ж ни
було же поўзунк'іў / а просто штанчики по'шийут / іс старен'кого
чо'гос' пириши'вали / там уже мале на тебе / там іс старших ішло на
мен'чих / та'ї так і виростали //

Чи був звичай одягати мениу дитину у сорочку, яку носили старші діти?

Об'язат'ел'но / та'ї то'д'і дуже д'іти д'ружні //

У який одяг вбиралася наречена?

Була така жінка шо робила віночки на голову з воску / з білого
воску / дуже гарні були / ко'ронойу д'іло / височен'ко / ну і біле
плат'а / об'язат'ел'но біле / і білі туфлі / біла со'рочка / ўс'о біле //

Чи можна перезуватися нареченій на весіллі?

Н'і / ни можна // ну так положино / щоб во'на пон'імала йідного
чолов'іка / а чолов'ік ййй // йакшо уже ўд'іли молоду / ше до жін'іха
/ і во'на подивиц'а ў Веркало / значит' во'на буде ізм'ін'ати чолов'ікові
/ буде ди'витис'а за д'ругими чолов'іками // і нареченій так само // і
от йак о'с'о віс'іл'а їде / то самий пи'ред жи'н'іх повинен б'рати
н'івесту танц'у'вати / во'на ни повин'а н'і с'ким іти / т'іл'ки з ним /
першій танец' / це ййхн'ій //

Які шапки носили у вашому селі?

Шапки були ўс'акі / були з ву'хами //

Які звичаї пов'язані з шапкою?

Шапку ни можна ставити на стіл / бо голова буде боліти / і ни можна крутити / тоже голова буде боліти //

Яке взуття носили у вашому селі?

Колис' ходили ў постолах / їх робили з дерева // були чун'і / це так'і йак р'ізін'ан'і галош'і / були ше поўс'ц'аки / це бит'і вал'анки //

Зразу були кирзов'і чоботи / і жіноч'і і чоловіч'і / і р'ізін'ан'і чоботи / доўг'і хол'ави // тод'і ўже стало лекше жити / стали шити хромов'і чоботи / тоже доўг'і хол'ави / і жінки і чоловіки хромов'і чоботи носили // тод'і стало ше луче жити / стали ўже жінки черевички коротен'к'і носити / румунки // вони мехом опшит'і / це висн'ан'і і ос'ін'і / гет і ў середин'і мехом опшит'і / сламнен'к'і / коротен'к'і / вони і жоўтого кол'ору і чорного кол'ору // а чоловіки тоже ўже стали бот'інки носити //

Які прикраси носили у вашому селі?

Хто йак'і маў / кул'чики / іс сирибра / мален'к'і і с квіточками були і круглен'к'і були // кол'ца робили с коп'ійок / іс пятака / с тройака // наместо / у кого були старен'к'і баб'ки / то було здорове / доўг'і / було жоўте / темно'коришн'ове / дуже гарне //

Які хустки носили у вашому селі?

Хустки були ширсц'ан'і / ўс'аких розмір'іў / мал'і / біл'ші і велик'і // була накидка / це хустка здорова // йїї накидали зверху ўс'ого / і заўйазана / і ўд'іта / а тод'і накидку зверху / і ўкуталас'а // йак ото покривало // на подушки ше накидають накидку // на віс'іл'і покривали молодого і молоду хусткою //

Матеріали,

зібрані в селі Шамраївка Ульяновського району Кіровоградської області від корінної жительки Бурлаки Тетяни Михайлівни, 1935 р. н.; освіта 5 класів.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

Була с'вита / кирейа / бурка / накидка / тулуб / пізн'іше пал'та // с'вита зробл'ана з овечойі воўни // говец' стригли / тод'і воўну мочили / с'ц'ірали і сушили // прали на вирстат'і / ткали з нейі / і робилос'а / ну йак радно робиц'а // ткалос'а на вирстатах / тод'і його теж у р'іц'і мочили // так'і йак'іс' були збивал'ні апарати / шо його збивали / і воно получалос'а грубе / таке йак йакес' сукно / і то с тих шили с'вити // і то була ни д'іўка ў сил'і йак нимає с'вити і кожуха / ото була ни д'іўка / вона ї ни від'авалас'а / і шоб^п шеї було наместо чирвоне на шийі / ото була сама д'іўка // кирейа / це дуже доўга с'вита // йак йідут куди волами / к'ін'ми стар'і л'уди / то бирут кирейу // бурка тоже доўга / це обикновена накидка / шо накидають часом йак дощ іде / чи шо // накидка / смотра на шо / чи на плеч'і / чи на подушкі може бути // тулуб дуже т'ажшкії / здорові кожуж // мак'інтош / колис' пал'та шили мак'інтошом д'іло //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

Ну / це уже було ни за старого ўремн'а // ну це шчитати за совет'іў / с'ім'нац'атії / в'іс'ім'нац'атії год / то шили йак сачкі / йак це куфайкі ран'че були / а тод'і в'ін називаўс'а сачок / це така оде^нжина і зверху йак шуб'ки були / то вони шили іс сукна / з вати / підклад'ка обикновена йак куфайка / оце була коротка оде^нжина // ше чимерки були // чимерка / це тоже коротен'ка оде^нжина // жупан / жіноча оде^нжинка / йак т'іперки чи жемпир чи там с'в'ітир / чи від'т кос'ц'ума піджак //

Які сорочки носили у вашому селі?

Сорочки носили із домотканого полотна с прадива / т'іпер його запришчайут с'ійати / а тод'і його с'ійали / ї вибирали / ї мочили / ї т'іпали / ї дергали / і на терниц'ах терли / ї на шч'ітках шч'ітили / на пратц'і прали / оце так'і виробл'али сорочки / і тод'і уже на вирстат'і виробл'али то полотно // йшли на луг / прости'али його де хароша

трава / і білили на сонці // були ранче праники / ними вибивали / складає той зв'її / і т'агне на купку і складає // тоді тим праником побила / побила / і зноў ростил'ає і зноў / і це на ден' раз'їў дес'ат' во'на його моче // і там сид'ат д'їўчата / то полотно біл'ат / і тоді с того полотна шили // була дис'атка / називалас' пража / і тринац'атка // тринац'атка то'нен'ка / ниточки / а дис'атка груба / то це йак будний ден' / носили т'ї сорочки з дис'атки / з грубого / а на празники уже / то с то'нен'кого і ўс'о во'но должно бути вишите //

У що одягали малих дітей?

Допус'ц'їм / мо'їа дитина виросла / платик / натурал'ний платик / що було тако хрестики знати / бо ни було / йакиї там буў од'аг / йак була де йака швейа ў сил'ї / то ў нейі очир'їд' / шоб^п пошити // а тих роспа'шонок / цих кол'гот'їў н'їчого ни було // йа сво'їу дитину / мамине старе од'їало / йа його роз'їр'вала на д'воє і ўповивала / а де ў кого була стара протин' / чи шо / то це ўже дуже були багат'ї / бо во'ни завир'тали ў натурал'ну матер'їю / таке було ранче //

Які шапки носили у вашому селі?

Шапки були сто'йач'ї смушов'ї / от йак ти'пер показуєт ў к'їно / пол'коўник'їў / отих кубанс'ких коза'к'їў / отак'ї ранче були смушов'ї / із мален'ких йаг'н'аток / йїх р'їзали / т'ї шкурочки чинили і шили шапки //

Які головні убори носили жінки?

Ж'їн'ки носили чепчики / круг'лен'киї / йак шапочка / і з'їазувалос' на шнурочку з'аду / то це ж'їнки носили т'ї чепчики / д'їўчата йїх ни носили //

Які були хустки у вашому селі?

Хустки були ї вилик'ї / були ї мал'ї / називалис'а во'ни колис' тир'нов'ї / ну шчитайуц'а укра'їнс'к'ї / і чорн'ї були / ї зилен'ї / ї жоўт'ї / опшим разних були кол'ор'їў / це шчитайиц'а велика / і були сиредн'ойї ру'ки / біл'ш'ї ўже / а то були мален'к'ї //

Ве^нлика хустка / то це вона п'іўтора метра / п'іўтора на п'іўтора / а то була метир на метир / квадратна / а та була с'емд'іс'ат на с'емд'іс'ат / це ўже мален'ка //

Коли обов'язково жінка повинна зав'язувати хустку?

Коли їде ў гос'ц'і / а то постоїан.о ходила ў цих чепчиках / щоб волос'а н'іколи ни було видно //

Яке взуття носили у вашому селі?

Чоботи носили / личаки / постоли // чин'ана сви'н'ача шкура / оце ту шкуру по'моршчити й'їй / там вимн'али і це з'моршчити й'їй кругом но'ги // йе так і шну'рочки / зашну'рваў //

Що значить коли сниться взуття?

Йак с'ниц'а ўзу'т'а / кажут / шо с'коро д'іўка замуж ви'їде //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

На'місто було ко'ралове / на'місто у к'іл'ка низок / і два'нац'ат' низок / аж до пу'па доста'вало / к'расне на'місто //

Матеріали,

зібрані в селі Кринички Балтського району Одеської області від корінної жительки Садковської Євгенії Андріївни, 1928 р.н.; освіта 3 класи.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

Чугаїна / шита із домот'каного грубого сук'на // с'вита то'же з'робл'ана з о'вец' // стригли в'іўц'і / скубли во'ўну / п'рали / ро'били матир'їал / і о'це шили с'вити / хто с'іп'і / хто ко'ришн'ов'і // бурка / це ходили на'чал'ники / ко'манду'їшч'і / така с кап'у'шоном / ну йак оц'іго плаш'ч'і в'ід дош'чу / йак плаш'ч' палатка / такої форми // на'кид'ка то'же була в'ід дош'чу / заш'ч'ітного цв'ета // ту'луб / це ко'жух та'кий мужс'кий доўгий / приз'бираний у по'яс'і / ворот'н'ік із йаг'н'ачой ш'кури // чи'мерка іс ко'жуха по'шита / опк'ла'їна гарним м'ехом // у ж'інок була пол'ка / вона такої форми йак ко'жух / із ма'тер'її / ўст'рочана кл'етками / д'іўки носили ў'место пал'т'іў / ди'тину завир'тали //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

Хо|дили ў буш|латах / це обикно|вен.а ку|фаїка / |шили з |л'обого матер|йалу у во|йен.е ў|ремйа / |шили заш|ч'ітного ц|'вета / йак зилинку|ватий / бол'шинство во|йен.і хо|дили // моск|вичка / це ўже за С|тал'іна |вийшла // |шили із сук|на / но|сили бол'ш|інство чоло|в'іки / |тепла о|дежа / так йак |куртка // с'ур|тук / це во|йен'.і но|сили / це во|йен.а |форма / кос'|ц'ум чи то |син'ій / в'ін на |пуговицах і о|т'і лам|паси по|гони // жу|пан / це |панс'ка о|дежа / |шиўс'а з доро|того сук|на // са|чок но|сили ж'інки / це коро|тен'ка ж'іноча |куртка / ўд'|вали на ро|боту // о|с'інка / |тоже ж'іноча о|дежа / п'іжа|чок |женс'кий / |шили іс ширс'|ц'і //

Які були кожухи?

Ко|жухи ж'інкам |шили широко|пол'і / шоб во|ни мог|ли ди|тину завир|нути / бо ко|лис' д'ітеї ни |мали ў шо завир|тати // ко|жухи ро|били / в'іўц'і дир|жали / ви|чин'ували |кож'і / наї|мали чоло|в'іка / шоб^п шиў //

Які обряди пов'язані з кожухом?

Н'і|в'есту роспл'|тали // |мама с|тавила ст'і|лец' / ло|жила ко|жух / і садо|вила доч|ку на ко|жух / і сп'і|вали // по|даї |мамо стіл'|ц'а / до стіл'|ц'а гриб'|нц'а / до гр'іб'|нц'а ко|жуха / шоб^п |с'іла моло|духа //

Які сорочки носили у вашому селі?

Сороч|ки бул|и с полот|на // полот|но ро|билос'а на вир|с'ат'і // за рум'|н'іў |с'ійали п'ра|диво / мочили йи|го / тоўк|ли / вिति|рали / п'рали / а то|д'і ро|били з |н'ого полот|но / це за рум'|н'іў // а до рум'|н'іў ше / |було полот|но |мойі |мами / |була со|рочка |гарна |вишита ше д'і|воча //

Які спідниці носили у вашому селі?

Но|сили сп'ідниц'і гре^н|б'ін'.і // п'рали / ро|били полот|но / ви|б'іл'ували / а то|д'і |шили / і йуп|ки / і сороч|ки //

Які штани носили у вашому селі?

Та|к'і |сам'і чоло|в'іки шта|ни но|сили / с |цейі тка|нини / бо ги|начойі ни |було / са|м'і ро|били / п'рали на самоп'рад'ках //

У що одягали малих дітей?

Ма^лих / о^так шо ^було / ше з ^да^ўн[']о^го / та[']ї ^шили роспа[']шоночку / а там п[']і^дрос[']ло / та[']ї так ^са^мо це по[']л[']от[']но / ^вип[']ра[']ла ^до[']бре / ^вика[']чала / шоб во[']но ^було мн[']а[']ген[']ке / та[']ї ^ўд[']а[']гали ^йак с[']та[']ло ^бі[']л[']шичке / а то хо[']дили голо[']пуп[']і //

У який одяг вбиралася наречена?

П[']лат[']а ^шили / хто ^йак хо[']т[']і[']ў / з во[']ротн[']і[']ч[']ком / з д[']л[']ін[']им ру[']ка[']ў[']чиком // в[']і[']нок / фа[']та / а ^ўзу[']т[']а ^ў ^ко[']го шо ^було / чи бо[']т[']ін[']ки / чи ту[']фл[']і / чи по с[']і[']зону / чи ^чобо[']ти //

Які головні убори були у вашому селі?

Ба[']ш[']лик / на ^голо[']ву ^шили / на ^зиму / це чо[']ло[']в[']і[']ки но[']сили / із р[']і[']ж[']ком / і з[']й[']азу[']валос[']а іс сук[']на // ка[']ришн[']евий / с[']ерий із о[']вец['] //

^Ві[']ў[']ц[']і три[']мали / ^йа[']г[']н[']ата ^били / с ^ко[']жички ^шили ша[']п[']ки // ж[']ін[']ки ^ўй[']а[']зали плат[']ки / ^то[']же ^во[']ў[']ну п[']ра[']ли / а ^тод[']і ^ўй[']а[']зали к[']л[']учичкою / ^ўй[']а[']зала ^хуст[']ку со[']б[']і / чи ^шар[']фик // ^уже ^йак с[']та[']ло ^лек[']ше ^жити / то бу[']ли хуст[']ки ширс[']ц[']ан[']і с ^цв[']і[']тами / це укра[']їнс[']к[']і хуст[']ки // бу[']ли хуст[']ки си[']редн[']ої ру[']ки / а то ви[']ликої ру[']ки / ^йїх на[']зи[']вали тир[']нов[']і //

Ж[']ін[']ки но[']сили кап[']тур // ^йак ^ўже ^ді[']ў[']чина ^вийшла ^замуж / о[']це ^ўже ^йїї ^коси за[']к[']рут[']уйут / за сто[']лом / ^йак ^ўже жи[']н[']їх ^ма[']є за[']би[']рати / і об[']й[']азу[']ють кап[']ту[']ром // б[']і[']лен[']кий так ^йак ^ша[']почка на ^голо[']ву на[']кла[']дайиц[']а / во[']на ^ўже бе[']с кап[']ту[']ра ^то[']го ни по[']вин[']а ^вийти //

Які прикраси носили жінки?

^Бин[']да / це л[']ента // к[']іс[']ник / це шо ^ў ^коси за[']пл[']і[']тайут / бу[']ва[']є ^лента / а бу[']ва[']є мо[']ту[']зочок // ду[']кач ве['] ^ликиї / на по[']доб[']і ку[']лона // ко[']ў[']тки / ко[']ло вух / п[']росто кру[']жочок і ^ўс[']о //

У що складали гроші?

У ка[']литку г[']рош[']і скла[']дали / обикно[']вен[']ий ко[']шил[']ок //

Яке взуття носили у вашому селі?

Ко[']лис['] хо[']дили ^ў посто[']лах // посто[']ли / ^моршчили с ^кож[']і / бо ни ^було шо ^ўзу[']ватис['] / во[']ни бу[']ли ^йак га[']лош[']і / ^ўместо га[']лош / с ти[']л[']ачой

кож:і ро|били // ў лича|ках ходили / йіх плели з йа|кихос' ни|ток //
 пізн'іше ўже по|явилис'а |кирзов:і |чоботи / і х|ромов:і / ну це ўже
 бага|ч:і ходили ў х|ромових // були консос|таўс'к:і |чоботи / це х|ромов:і
 |чоботи // Ше були дириў|йашки // ро|били чири|вики і пі|д|бит'і |деривом /
 це за ру|м:ін'іў |тоже ходили // зи|мойу ходили ў поўс'ц'а|ках / це |шит'і
 |вал'анки / з ма|тер:ійі / з |вати |шийут / ба|би ў га|лош:і ўд'і|вайут //

Що значить коли сниться взуття?

Йак прис|ниц'а |д'іўчин'і ўзут'а / з|начит' жи|н'іх |буде //

Чи використовували взуття при ворожінні?

|Чириз |хату пирики|дали |чоботи / і ў йа|ку с|торону ў|паде хол'авойу
 / то з|в:іт.и жи|н'іх |буде //

Матеріали,

зібрані в смт. Саврань Савранського району Одеської області від корінної
 жительки Мандесян Ніни Григорівни, 1942 р.н.; освіта 7 класів.

Який стародавній одяг носили у вашому селищі?

Ну йа |помн'у йак рос|казувала ше мо|йа |мама і |баб'ка / шо но|сили
 // шо чолов'іки но|сили |доўг:і ко|жухи з |доўгими по|ла|ми / а ж'ін|кам
 |шили свит|ки / |тоже були |доўг:і рос|кло|шован'і / бис пі|д|клад|тки / і
 ка|зали во|ни / шо ў них так йак кап'у|шон буў / во|на була ко|ришн'ова
 іс'ук|на доб|ротного / ка|зали / |ж'інка у свит'і / то це |дуже ха|V'айіна /
 бо це во|на у свит'і // |бурка / шос' та|ке |дуже ве|лике і за|мотувалис'а ў
 |н'ого йак ку|дис' да|леко йіхали у |фуру пі|д|водойу // то|д'і'ж ни |було
 чим йіхати / йіздили |к'ін'ми / і це |каже ўда|гнуўс'а ў |бурку / і по|йіхаў //
 і ше рос|казували / йак ко|лис' йіздили да|леко |к'ін'ми / та о|д'агнен'і
 |тепло / та ше за|мотувалис'а ў |тулуб / та|ке во|но |тепле / так йак ко|жухи
 / во|но здо|рове / у|мотувалис'а ў |н'ого йак да|леко йіхали ў |фуру //
 ко|жу|хи ше йа |бачила / а |бурки і свиток на м'ї в'ік ни по|пало |бачити
 / по рос|казах з|найу // ўже йак |замуж |вийшла / то йа ше сук|но |бачила із
 свитки / та|ке во|но |було |темно'ко|ришн'ове / |бите во|ни ка|зали // йа|кос'

його били з воїн'аної шерс'ці / і це тоді іс цього сукна шили ці свитки // а кожухи / то йа ўже сама бачила на старих ше чолов'іках / такі доўгі кожухи були / тоже такі аж до самої зимлі //

Які сорочки носили?

Сорочки / це йа знайу / бо ў д'ецтв'е і ме'н'і таку сорочку пошили із домотканого полотна / йа йїї раз вд'іла / і б'іл'ше йа йїї на соб'і ни мала / вона ми'не дерла по плечах / і йа б'іл'ше ни ўд'івала йїї //

Самі ткали полотно / с'їйали коноплу і тоді це ўс'о мочили / ўс'о це вимочували / били / прали на прад'ках / тоді робили на вир'татах це полотно / і тоді шили це даўне // тоді ни було такого полотна йак т'пер / а тоді ўс'о ў селах робили с цього домотканого полотна / і вишивали // і чолов'ікам тоже вишивали ман'кети / с'ц'ож'шки вишивали / а ж'інкам то вишивали ўс'о / і ман'кети / і полики / і ма'н'іж'ску // ў ж'інок це доўгі були сорочки // а ў чолов'ік'іў доўгі були і під'язувалис' / таким йак китички були / китичками були под'яз'ки // ўс'о ўремн'а б'їлили то полотно з'робл'ане / вони його ма'чали у воду / викидали на мороз / а н'і то ходили до р'ічки / ростил'али на траву / воно виб'їл'уйица / і тоді складали / і тоді с цього полотна шили / і це у н'ому ходили //

Які спідниці носили?

Ну йа помн'у йак баб'ка носила спідницю // ну вони ўс'і були баб'ки // нам зараз дико / шо ўже йа баб'ка / шоб йа ўбрала ту спідницю // йа с'ц'іки сво'ю баб'ку помн'у / вона була ўс'о ўремн'а баб'ка / вона ни ўс'о ўремн'а вос'мидис'атир'ічна баб'ка / вони були ше молод'і і гарн'і ж'інки / но вони баб'ки // були ши'рок'і / доўгі спідниц'і / вони н'іколи ни зн'їмали хусток / вони ўс'о ўремн'а ходили заўйазан'і / ў доўгих спідн'ц'ах / кофточки такі були ўс'о ўремн'а темн'і пошит'і / вони ўс'о ўремн'а вигл'адали на багато с'тарше сво'їх год'іў // спідниц'і шилис' ши'рок'і доўгі у склатки / ну

складками // якшо спідниці були із домотканого полотна / то їх красили бувинойу / краски були //

З чого робили пелюшки?

Пил'ушки тоже робили с цього полотна / та їх ше і повивачом уповивали // а повивачі так йаг'би ти'пер казати / йак мона сказати / так йак о'то мотузок / так під'ходе // ў'мотували / о'то заповила дитину / а ше ї тим повивачом обмотали / щоб т'існен'ко лижало / а то'ш тоді д'іти були / отако ножки ў них були / вони каракат'і були / а тоді ви'ходувалис'а / того шо вони доўго лижали зйазан'і // в'іс'ім м'іс'ац'іў / а воно йак солдат'ік лижит / так розказували баб'ки // а ў старших були штанц'і / сорочка // ўже так йак мої д'іти родилис' / то ў нас цього ўже ни було / пил'ушки із сиц'у цвіт'ні були //

У що була одягнена наречена?

Плат'а шили с чого було / ну ўс'орамно доставали дес' йакис' чи шоўк / чи штапил' / но готового плат'а ни було де купити / шили швачки // в'інок на голов'і / йак ти'пер називайица ко'ронка / а тоді в'інки заказували / ўс'і у в'інках були //

Які були чоловічі головні убори?

С'мушов'і багато носили / с'мушова шапка / це с чого вона була? // в'іўц'і тримали / таї с'ір'і були / і темн'і / і темно'с'ір'і таї шили такі шапки // т'і стар'і даўн'і / то вони носили / така йак такі високі шапки шили / а то обикновен'і / йакі бага'ч'і / то шили такі високі шапки но с'мушов'і шапки шили //

Які були жіночі говні убори?

Ж'інки ни носили / н'і шапочок / н'і капел'ушок / носили хустки // йа ше зас'тала у свої свикрухи хустки такі дуже гарні / ше с кантами хустки / то гет післ'а йак све'к'руха мо'я померла / та ше ходили / чи ни'ма у вас даўн'іх хусток питали / ми'н'і у спадок від'т свикрухи лишилася така хустка / то йа йїї у церкву від'дала / казали

те^рнові хустки / так їх називали // дуже слаўні вони були / у кого такі хустки йе / то добр'ї хаз'айі // ц'ї ше^рс'ц'ан'ї хустки були велик'ї / були се^редн'ї / були мален'к'ї / велик'ї і середн'ї / то сторочками були // а то ше були накидн'ї хустки / ширс'ц'ан'ї / велик'ї / так йак зараз називайица пл'ед / вони були тими самими квадратиками //

У яких обрядах і з якою метою використовували хустки?

Хусткойу / об'їзат'ел'но но^войу / купл'ала мама хустку дл'а дочки / ўже дл'а н'їв'ести / шоб йїї покривали // йак ўже їде в'їс'їла / таїтод'ї в'їд молодого і в'їд н'їв'ести / так йак т'ї шо ти^пер кажут на^нашко і на^нашка / це покривали молодих / приносили на тар'їлц'ї хустку / кидали н'їв'ес'ц'ї / н'їв'еста йїї кидала на^зад на хату три ^рази / бо йак ни ^хоче / шоб йїї покривали / тод'ї йїї покривайут / тод'ї ту хустку в'їшайут на шийу / шо це ўже вона ж'їнка / так воно ї дос'ї йе / так воно робилос'а // а на похоронах пириўйазували йак ж'їнка помре / пириўйазували л'удеї хустками / стиліли п'їд Псалтир хустку / п'їд Євангл'їю // хустки до нин'ї використовуйуц'а так само йак і тод'ї //

Яке носили взуття?

Та ў чому ж'ми хо^дили? / йак на фрон'т'ї / у кирзових чо^бот'ах / ота^кому ми хо^дили // а ўже йак п'їсл'а воїни / ўже бо^т'їнки по^йавилис'а / п'їзн'їше ў са^пож^шках хо^дили / ўже на каблуках хо^дили / були полуса^пож^шки // са^пож^шки / це на високих каблуках / а чо^боти / так'ї маленк'ї п'їдборчики дл'а стоїки но^ги // ну а л'етн'е / були парусов'ї туфл'ї / вони були на низ'кому хо^ду / ў мене були ко^ришн'ові на шнур'ках //

А чо^боти були одн'ї на двох / йак каже моїа мама / це йак систра п'їшла ў ш^колу / а д^руга чи^каїе поки та приїде / приїшла с ш^коли / ро^з:улас'а / а та ўзула / по^бїгла на с^коўзанку / а мама моїа

ўфа¹тила т¹і чоботи / та¹ї вибили ўвечир¹і / бо були одн¹і чоботи на
двох //

Чи використовували взуття при ворожінні?

Ну то ка¹зали / пирики¹дати чоботи чере¹з хату / куди ўпаде
хол¹’авойу / з¹в’іт.и буде жи¹н’іх / с¹ тойі сторо¹ни / це на Ганд¹рейа //

Які прикраси носили?

На¹мисто та¹ке було чир¹воне // йа¹ ви¹продала ўс¹’о на¹мисто ба¹б¹ки
с¹вої і с¹вої свик¹рухи // хо¹дили ци¹гани ў нас і ску¹повували //
ти¹перички мо¹на лиш по т¹іл’ів’ізор’і його по¹бачити / його ў с¹елах
скр¹із’ поску¹повували / ба¹гато на¹мист’іў / ба¹гато низок / чир¹воне во¹но
та¹ке / ко¹рали називало¹са // ка¹зали ў да¹ўни¹ну / йак¹шо ни ма¹йе д¹іўка
ц¹’ого на¹миста / то ни т¹реба йі¹ї гет і с¹ватати / бо на¹миста ни¹ма //

Матеріали,

зібрані в селі Довга Пристань Первомайського району Миколаївської області
від корінної жительки Паламарчук Ольги Сазонівни, 1939 р. н.; освіта 7
класів.

Яке взуття носили у вашому селі?

Чоло¹в’іч’і во¹ни були б¹іл’ш’інство шах¹т’орс’кі / а жі¹ноч’і із
р¹ізини / р¹ізи¹нов’і були гл¹ібок’і так’і галош’і / йак¹ зариз йе гл¹ібок’і
/ і були м¹іл’к’і / а муш¹чини б¹іл’ш хо¹дили ў чобот’ах / а жі¹нки ўже
с¹тали випус¹кати ц’і кир¹зов’і чоботи / то ўже мо¹жна було купити / та¹ї
чоло¹в’іки у кир¹зових чобот’ах / а жі¹нки так’і чир¹вики / ни д¹уже до¹ўг’і
хол’аў¹ки / називалис’ рум¹інки во¹ни / то це ц’і рум¹інки куп¹л’али /
мо¹жна було купити год’іў п¹ят’нац’ат’ п¹ісл’а в’і¹ни / то це ідут
зи¹мойу у цих рум¹інках і чу¹лки / а¹ше¹ї ви¹йшли нос¹ки / то це чор¹ні
чу¹лки мо¹да / а нос¹ки б¹іл’і / і це йак¹ л’ітом / йак¹ жа¹ра ўс¹’орам¹но
чу¹лки на¹д’іла і нос¹ки з¹верху і сан¹дал’і // сан¹дал’і були іс¹ кож’і /
були так’і мокрос¹тупц’і ка¹зали / із бри¹зенту / а т¹іл’ки р¹ізи¹нойу
опк¹л’ейан’і та¹ке спор¹т’іўне / ли¹ген’ке //

Оце хо|дили ў со|ломн'аниках / із |жита плели та|к'і / йак о|то |косу
 плели д'і|ўчатка / |коси запл'і|тайут / та|кії ви|ликії клу|бок наплі|тут / а
 то|д'і |шийут так йак о|то |бурочки коро|тен'к'і / це дл'а ут'і|пл'ен'і|а /
 ту|ди |вал'анка ў|сунуў / а з|верха цеї со|ломн'аник / та|ї ўже тип'л'іше ў
 |ноги йак мо|роз / а йак|шо в'ід|лига / то у|же ни |п'іде"ш / бо во|но
 рос|кисне //

Чим обмотували ноги, щоб не замерзати?

Зи|мойу т|реба / шоб" |тепла но|га бу|ла / то це ро|били із рад'на /
 з м'і|шка // м'і|шок пор'ва|ўс'а / по|р'ізали / це пор'т'анка та|ка / чи рад'но
 старе / |тоже обр'ізували / це та|к'і пор'т'анки бу|ли // у |чоботи чи ў
 чирі|вики к|лали ўс'т'ілку ше |с'іна / шоб" це тип'л'іше бу|ло / бо'ж
 мо|рози ве"ли|к'і бу|ли / то це за|мотували |ноги дл'а тип'ла / шоб бу|ло
 |тепло / те"пер нос|ки |тепл'і / а то|д'і |зам'іс'ц' нос|к'іў т'і о|нуч'і // а
 |тими о|нучами / шо це за|мотували |ноги / то во|ни з |потом і г|разн'і /
 так йак про|т'агне йа|кії сквоз'н'ак / чи зас|тигниш / та у г|руд'ах |коле /
 |т'ажко |дихати / би|рут та кла|дут |теплу |воду / кла|дут та|ко на г|руди /
 прикла|дадут / шоб во|но |парило // ставало т|рошки |лекше / в'ідби|рало ц'у
 б'і|л' / і ба|гато пома|гало во|но //

У який одяг вбиралася наречена?

|Післ'а в'і|їни стаў по|йаўл'атис'а |с'іт'іц / ста|ралис'а ў|з'ати |б'ілії
 а|бо кв'і|точкамі де' не"де / бо це'ж ни так / шо зах|т'іла та|ї пі|шла
 ку|пила / це ше'ж т|реба на|йти |того |с'іц'у / і |шили |с'іц'ов'і пла|т'а // а
 |фати бу|ли |післ'а в'і|їни із |марл'і // |марл'у пок|рох|мал'ат / а в'і|нки
 ро|били са|м'і із |лойу / із о|вечого |лойу / о|це жир пири|топл'ували і
 ро|били ц'і в'і|нки / і о|це бу|ли та|к'і н'і|вести // а ўзу|т'а н'і|вести / це
 |може |мати йі|дна н'і|веста / дес' прис|лали йі|ї / Бог з|нає з Моск|ви
 / чи в'і|д'ки |тухл'і / то |можут |тими |тухл'ами / п'а|ди|с'ат н'і|вест ў тих
 |тухл'ах // йі|дна у д|ругойі пози|чала / бо т|реба до |росп'іс'і їти / т|реба
 шоб бу|ла у |тухлах / у плат'і і в'і|нку / о|це йі|дна д|руг'і пози|чала // це

було вісімнац'ят' чи двац'ят' год / оце вона може первий раз т'і тухл'і ўзула / такі полукон'тес називаўса / оце вона ногу ўстромила ў тої полукон'те / а то ходили у постолах / у саморобних чирвиках //

У якому одязі ходили у вашому селі?

Ходили ў полотн'аних штапах / ў полотн'аних сорочках // тоже сорочки красили ў бувіну // і жикети шили тоже із воўни / шо самоткан'і / ткали / такі жикети робили і носили муш'чини // жінки / тоже так само і молод'і і стар'і ходили у самотканому // до воїни шерадна робили / а тод'і т'і радна пириш'вали на спідниц'і і на жикети / такі кл'іч.аст'і були //

Як прали одяг?

А прали од'аг // то це палили сойашники / ц'і палки сойашнику / і шап'ки ц'і / шо зерн'ата / і це цим поп'іл'ом / к'іп'ят'ком заливали / в'ін настойуваў / так цим с'ц'ірали і голову цим мили / цейу водою / настойуваў на попил'і / ни було ж н'і'яких шампун'іў //

Які головні убори носили чоловіки?

Чолов'іки шили соб'і кашкети із хол'аў / із кирзових // чоботи порвалис / хол'ави осталис' / шили такі кашкети і носили //

Які головні убори носили жінки?

А д'іўчата / йак зймойу / то прали воўну то'нен'ко і косинки плели / то це йак виплите / то так йак оце пухова / такі рад'і / ширсц'ана хустка овеча / йакі овечки / такі і хустки // овечка чорна / то і хустка чорна / чи сива чи біла / то це ўже така краса була //

А спідн'е біл'о таке саме / йак от зараз рубашка // така сама рубашка полотн'ана була // казали дис'атка / це ў дес'ат пасм / це таке вос'імдис'ат / с'емдис'ат п'ят' шири'на / і це такі були рубашки наспід і на верх красили / це спідниц'у красили / куртку покрас'ат / шоб воно відл'ічалос'а //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

На|мисто но|сили // йак була во|йна / та були про|води / та|к|ї
еле|кт|ричн|ї // шу|кали о|т|ї еле|кт|ричн|ї про|води // вит|а|гали т|ї
д|ротики / і р|їзали / були та|к|ї на|миста / були та|к|ї укра|шен|їя // було
разноц|в|етне / зи|лений бу|ї / і б|їлий / то|ї т|рет|її / то|ї та|ка |сил|но була
кра|са //

Чим розчісували волосся?

Ге|буш|к|її ни |було / а |коси ж |їе / а ше|ж у тих |косах во|шеї
ба|гато / т|реба було с|к|їл|ки чи|сати // ро|били грибуш|ки та|к|ї із
л|у|м|їн|увих бакла|жанок // бакла|жанки були та|к|ї у сол|дат|її / та
ва|л|алис|а по по|л|ах / то прост|р|їл|ан|ї ми зби|рали // це ро|били
гре|б|їн|ц|ї / шоб| чи|сати |вош|ї / а гриб|їш|ки ро|били с кон|церв //
|н|їм|ц|ам кон|церви приси|лали / |їм на фронт / а во|ни ц|ї |баночки
вики|дали / а ми зби|рали / і ро|били нам стар|ї д|їди грибуш|ки / і це
та|к|ї були грибуш|ки / бо ни |було|ж чим росчи|сатис|а //

Чи були парасольки?

|Зонт|їк|її н|ї|їаких ни |було / йак |зараз во|ни |їе зонт|їки // о|це
дошч // па|сеш ко|рову / то м|їш|ком / то зро|биї з м|їш|ка йак то
р|їжок / і на|кинуї на |себе цеї м|їшок / і так |їдеш у дошч / бо ни
|було с| чим //

Матеріали,

зібрані в смт.Цибулів Монастирищенського району Черкаської області від
корінної жительки Тарадай Ганни Прокопівни, 1939 р. н.; освіта 3 класи.

Який старовинний верхній одяг носили у вашому селі?

Хо|дили ко|лис| у с|витах / ки|рейах / коби|н|аках / були на|кид|їки //
с|вита іс ко|зин|ойі ше|рс|т|ї |виткана |ї по|шита / бувало к|рас|ат |їїї //
бу|ваїе ше|ї |гун|а |кажут на |нейі // ки|рейа / це |доїгїї широ|кїї |од|аг //

коби|н'ак / це та|ка на|кидка с кап'у|шоном / |доўга // мак'ін|тош / та|ке
йак пал'то ши|роке //

У|же піз|н'іше по|йа|вилиса пл'уш|ки / москвич|ки / це ж'ін|ки но|сили
// пл'уш|ка / ж'іно|ча |чорна / йак пі|жак // а моск|вичка / це ж'іно|чий
пі|жак // на ж'іл'етку ка|зали / каца|веїка / або кам'ізел'ка // |доўге плат'а
/ це була |бунда //

Чолов'іки хо|дили ў |бобриках / це мужес'киї пі|жак із |бобрикової
т'кан'і // буш|лак / це |тоже мужс'киї пі|жак / післ'аво|йен.ий / прос|тий
та|кий //

Ко|жухи ў|с'акі |були / |були і к'рит'і / |були і та|к'і / чи|нили ш|куру /
то|д'і |шили ко|жухи // |тулуб^п / та|кий йак ко|жух / |т'іл'ко биз рука|в'іў /
наки|дайиц'а на плеч'і //

Які сорочки носили у вашому селі?

Ко|лис' хо|дили у полотн'аных сороч|ках // |опш'ім / |с'ійали ко|нопл'і /
виробл'али с ко|нопл'іў прад'иво / і на вирс|татах ро|били / і тон|ке
полот|но і г|рубє / із йа|кого |шили сороч|ки // йак |ж'іно|чі |шили / |коло
|шийі виши|вали х|меликом і ўни|зу / а чолов'ікам ма|н'іж^шка і рука|ви
виши|вали / |тоже полотн'ан'і //

Які спідниці носили у вашому селі?

В|с'акі но|сили сп'ідни|ц'і / іс прос|того к'раму / іс полот|на / кра|сили
бузи|нойу і |шили сп'ідни|ц'і плас'ц'і роўки / ўже йак |вийшло // ну йак
хто маў за шо ку|пити / то |шили плас'ц'і|роўки сп'ідни|ц'і //

Які штани носили у вашому селі?

Шта|ни бу|ли / шо с полот|на / кра|сили бузи|нойу / гал'іх|ве / ко|тор'і
ўже с|тарш'і / це ўже йак |післ'а в'і|їни / і |даже к|л'ошн'і ўже |вийшли /
а ж'ін|ки / об|ично ни но|сили цих штан'іў йак |зараз / а |чулки з
р'із'ін|ками / ри|тузи //

У що одягали малих дітей?

Діт'ам самі шили роспашонки / йак були мален'кі / а тоді
йакіс' сорочички чи плат'ачка / йак ўже біл'ші // а пил'ушки // йак
ран'че ни було де їх купити //

З чого робили пелюшки?

С чого бачили / с того видирали / йаке ни годне там / вир'їзали
на пил'ушки / гобмотували д'їтеї //

Чи був звичай одягати меншу дитину у сорочку, яку носили старші діти?

Буў / тому шо / шоб тоді ни сварилис'а діти одне з другим / і
тоді ни було йак / бо тоді донос'ували до кінц'а / шоб воно ціле
було / ни так йак зараз // докінц'а донос'ували / пока ни подирец'а //

У який одяг вбиралася наречена у вашому селі?

Ран'че ж ни було / вел'ін із марл'ї / обичний віночок / а плат'а
бувало і просте / а потім пойма'виўс'а штапил' / йак хто маў за шо
купити / тої штапил'не плат'а шили // а тухл'ї / бували і тухл'ї
парусинов'ї / хто йак м'іг^x так і ўд'їваўс'а //

Які шапки носили у вашому селі?

Шапки мушк'кі були / хто йак луче жиў / то були каракул'ов'ї /
йак маў за шо купити / а то шили с крол'їў / а то просто прості
шапки / воїені йак ў кого ше були / то носили //

Які головні убори носили жінки?

Жінки ходили у чепчиках / жінка йак л'агає спати / вона
над'агала на голову чепчик / шобⁿ коси трималис'а / йакшо вона даже
ходе / то вона ў цьому чепчику //

Шарф буў / хто м'іг^x / то пл'їў / а то купован'ї були / колис' казали
газов'ї // а шапочки / хто м'іг^x плести / а хто маў за шо / то купл'аў /
ўс'ако було //

Які були хустки у вашому селі?

Хустки були ўс'акі від малого до великого розміру // були
л'онички // це ж ў кого йе хустка / то це д'їўка на ўс'о сїло / і були

хустки кохвеїного цв'єту / ўже такі ве^нликі / а по боках б'іл'і полоси / то це називалас'а бежова хустка // напинки були хустки / такі картат'і / шо ними напиналис'а / колис' і д'ітеї замотували ў т'і хустки / омотували / бо год'йал'іў ни було / то мотали ў т'і хустки // хустки були вос'імд'іс'ат на вос'імд'іс'ат санти^нметр'іў / метир на метир / самі б'іл'ші два метри на два метри //

Жінка йак виїде замуж / і йїї мама йак пок'рила хусткойу / і де'б ни була вона / вона ўс'ігда повин.а бути закутана / ўс'ігда / вона роскутана ни повин.а ходити // йак іде ў церкву хот' і д'іўчина повин.а на себе хустку накинати / бо бис хустки ни мона ў храм заходити //

Яке взуття носили у вашому селі?

Боти / ре^нзинові боти / до половини ноги / корок з барака вистругували стром'али туди // а ў кого були туфл'і / то туди с корками стром'али / такі ходили // а пот'ім виїшли такі вище к'істочок / чиривики на шнурках / румунки / зашнуровувалис'а і ўгор'і гопшит'і хутром // а мужики носили чун'і / клейали с камори / бо колис' галош'іў ни було / чиривики ўзували / а з'верха хал'ави нат'агали // постолі були / постолі плелис'а іс соломи / такі йак зараз комнатн'і / а колис' іс соломи плели // лапт'і колис' іс сук'на шили / йак зараз у нас комнатн'і / а колис' лапт'і шили // личаки з липи робили / ко^ру зди'рали з липи / сушили йїї / робили личаки / такі йак постолі // опорки / йак чоботи зно'силис'а / хол'ави годр'ізан'і / от тоді гопорки / і ходили // рипи / йак чоботи на рипах рип'лат / шос' під'кладали у чоботи //

Що значить як сниться взуття?

Йакшо ўзут'а сниц'а / йак д'іўчин'і / йак вона ўзуває чоботи чи тухл'і / виїде замуж / а йак уже зам'іжна / то ни'хаї остир'ігайиц'а / шоб на боку н'ікого ни було //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Післ'а воїни багато було пров'ід / і си'нен'киї / і зили'нен'киї / і чирво'нен'киї / р'ізали / ро'били на'место // а 'кол'ца / о'бично / х'лопц'і с пй'ати ко'п'ійок / проби'вали д'іро'чки / йа'кос' там роспл'іскували і но'сили 'кол'ца та'к'і // велик'і брош'ки йа'к'іс' 'були / та'к'і здо'ров'і 'були // 'кул'чики / кл'іпси са'м'і ро'били // ду'кач с ко'п'ійки ро'били / проби'вали д'ірку / ч'іпл'али на 'шийу йо'го / а бувало шо'ї 'купл'аній // но'сили 'раз'ки / це на'место д'іу'чаче // 'биндойу д'іу'чина 'голову пе'ре'у'йязувала / ч'іл'ала йі'йі //

У чому ви носили гроші?

У ка'лиц'і г'рош'і три'мали / і г'рош'і но'сили там // 'шили з ма'тер'ійі / во'на та'ка йа'к тор'бинка / а то ў 'чому чо'лов'іки т'у'т'ун три'мали / то ка'п'шук //

Матеріали,

зібрані в селі Княжики Монастирищенського району Черкаської області від корінної жительки Полюх Марії Сафронівни, 1939 р. н.; освіта 3 класи.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

Це за 'ран'ч'і ро'ки з 'доўгими 'полами но'сили 'гун'і / та'к'і широ'чен'к'і во'ни були / доўген'к'і / і були с ка'п'ішонами і були бис ка'п'ішон'іў / у'с'ак'і були 'гун'і / 'б'іл'і були і 'чорн'і / хто йа'ку хт'іў та'ку і 'шили // то'д'і 'б'іл'ше 'шили з 'доўгими 'полами / бо 'холодно було // ўден' хо'дили / а ўно'ч'і 'ними ўкри'валис'а / бо ни було чим / год'і'ял'іў ни було //

На'кид'ку бол'ш'інст'во чо'лов'іки 'наш'і но'сили / були йі'здовими / та'ї треба було йі'хати по фу'раж / скр'із' // то треба од дош'чу / от с'н'ігу / з та'кого гру'бен'кого 'шили / були і та'к'і / шо ни ус'кали дош'чу до'рошч'і / були і та'к'і шо не так 'т'іки од 'в'ітру / а дошч пус'кали / та'ї це та'ка на'кид'ка //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

С короткими полами чоловіки бобрики носили / а жінки / так на них казали сачки / йак доха / т'іл'ки ширше / він с сукна / ком'ір коло н'ого буў / такий йак ти пер кажут дохи / оце були такі сачки / йа ше ў такому сачку зам'іж ішла / воно похоже на куртку // він буў на ват'і / шоб типлен'кий буў / таї уд'агалис'а / таї так ходили // сукно було / таї вата була / таї підклад'ка / шоб типлен'ко було / шоб зимою ходити було / таї вд'агалис'а / таї так ходили // а бобрики тоже на ват'і / грубен'ко вати клали / шоб буў типлен'кий / тоже були і суконі і піўсуконі / ў кого на йакий ставало гроші //

Доха / це пл'ушка / це така йагби зараз називайут куртка / али вона зробл'ана с такої матер'ійі / т'іл'ки м'ілесин'ке таке / на н'ому коротен'ке / були такі і пал'та с ц'ого самого //

Кацав'ейка / ну це жил'етка / с чого хоч пошийиш / іс сукна / із вати / зараз мало йе цих жил'еток ус'аких? // т'іки тод'і шилис'а з матер'ійі і на ват'і / типленк'і / без рукаў / шоб це було тепло ў плеч'і і г'руди // кам'ізел'ка / ну / це така сама кацав'ейка //

Розкажіть про кожух?

Б'рали в'іўц'і чи йагн'ата / йіх р'ізали / а тод'і носили до того хто йіх там вичи'н'айе / вичи'н'али / а тод'і йіх шили / ў арт'іл' носили / чи до швачки носили і шили // кожухи були доўг'і і широк'і / а були і коротк'і //

Які обряди пов'язані з кожухом?

Йак молоду молодий приводиў на го'б'ід / садили на кожух йіі / шоб во'ни ўс'ігда сид'іли на кожус'і // а на христини дитину тоже і на подушку і на кожух садили

Які спідниці носили у вашому селі?

Називали йіх і дванацят' к'линц'іў / і тит'анкойу // к'линц'і / то треба йіх р'ізати / а йакшо так / то треба три п'ілки сшивайец'а / і пасок зби'райиц'а / на таких три ниточки / шоб він буў широчен'кий / і

шоб тих три п'ілки ўл'ізло ў ту л'удину / бо йе'ш і г'рупш'і л'уди /
 йе і тонш'і л'уди / і шоб пасок буў йак'раз / і шоб із трох п'ілок
 зр'обити / так шоб йак'раз буў цеі пасок //

Тит'анка / ну це сп'ідниц'і шили ў тит'анку / так'і широк'і ў три
 п'ілки / ну шо йак така по'радушна моло'диц'а / то т'реба було і чо'тири
 п'ілки / бо т'реба було шоб во'на була рас'на / рас'на і широк'і по'яс /
 це така сп'ідниц'а / шилас'а тако нишче кол'ін / ў тит'анц'і фалдочок
 ни було /

Які штани носили у вашому селі?

Штани / широчен'к'і штани / пок'рас'ан'і були / ран'че с полот'на
 шили і крас'или ў бу'він'і / а ўже йак дл'а ж'інок / то крас'или ўже ў
 цибу'лин'і / шоб ни було таке б'іле / ни було таке мар'ке //

У який одяг вбиралася наречена у вашому селі?

Зараз т'іл'ки ў б'ілу одежу ўби'райуц'а / а то'д'і ў р'ізну / хто йа'ку
 маў / али'ж доўгого ни було / моло'дус'і доўгого ни було / так шо
 пок'рит'і кол'іна / али цв'ет у'с'ак'і буў // в'інок буў і л'енти були /
 моло'духа була у в'інку і л'ентах / а ўзу'вали / хто шо маў //

Чи можна було нареченій на весіллі перезуватися в інше взуття?

А чо во'на мала перизуватис'а ў інше ўзут'а ? / ў йа'кому ўзу'лас'а /
 дохо'дила до в'ечора / пок'рили й'йі // ў нашому с'іл'і пок'ри'вайе
 нари'чену мати / сп'івайут й'йі / во'на шоб присту'пила до доч'ки /
 позд'імала биндоч'ки і роздарувала ўс'і дружич'ки і во'на ўсе йо'го
 позд'імае / а то'д'і би'ре нари'ченій й'йі до'дому / то там ўже ўс'тане
 р'ано / то ўже буде шос' г'инче ўзу'вати //

З чого робили пелюшки?

Пилуш'ки робили дл'а д'ітеі / ни так йак ти'пер / шо куп'л'айут / а
 старе шос' дерли / і сорочку дерли і штани дерли / ус'о дерли і так
 тим за'мотували / пил'у'шок н'іх'то ни куп'л'аў / ну це ти'пер / бо ко'лис' /
 бо і мо'йі д'іти так ни рос'ли // йа йіх спови'вала / а ко'лис' то ше
 г'ірше спови'вали // б'рали су'кали та'кі моту'зок с к'лоча / і аж од

го|лоўки ў|сен'ке об|мотували / об|мотували аж до н'іг / т'іс|нен'ко так
б|рали / ка|зали / шоб ни було кара|кате //

Що таке "десятка"?

Ди|с'атка / це |розм'ір йа|кис' / ди|с'атка / і |номир |хустки буў
ди|с'атий / і п|рали п|ражу / була і ди|с'атка //

Що таке "тринадцятка"?

Три|нац'атка / |тоже п|ража / |тоже п|рали іс цих ку|кол / йа|к'і ро|били
// |с'ійали |с'імн'а і йи|го ви|рошчували / а то|д'і б|рали ви|готоў|л'али
так'і ку|кли / при|ўйазували на дру|чок і б|рали ви|ри|тено / і там на |н'ого
п|рали / а то|д'і но|сили / і хто шо там хт'іў / хто |радна ро|биў / ко|му шо
т|реба було / бо то|д'і і рушн|ки були полот|н'ані / і |даже на с'ц'іні
йіх |в'ішали / так ни |було / шоб н'і|в'еста йшла і так биз |ц'ого рушн|ка /
т|реба було йі|і руш|ник і на к'і|лок / і ўсе було полот|но //

Які хустки носили у вашому селі?

З|разу були |чорн'і / по|том були так'і зо|зул'койу / др'і|б|нен'ка
к|л'еточка / ну ўже аж п'і|зн'ішче / то були так'і кв'і|ткамі // ширс'ц'ан'і
були //

Чи поділялися хустки від розміру?

Хуст|ки под'і|л'алиса від |розм'іру / |вос'мий буў і два|нац'атий /
вос'мий |номир бу|де і т|рошки ди|шеўша / бо во|на |мен'шичка //

Як визначали номер хустки?

А шо / поди|вилас'а / шо це йіх розм'і|рали ? поди|вилас'а / та|ї бачу /
чи |б'і|л'ша чи |мен'ча //

Коли обов'язково жінка повинна зав'язувати хустку?

|Ж'інка / во|на ўс'і|гда по|вин.а |бути ў |хус'ц'і / ў |церкв'і рос|кутан'і
ни |можна |бути / до хрис|та йак по|йдут ди|тину хрис|тити ни |можна
|бути рос|кутан'і / |бат'ушка ни |буде хрис|тити / ну а йак |зам'іж ви|ходе /
ко|лис' н'іх|то ни хо|диў рос|кутаний / ўже йак |вийшла |зам'іж / |мати
йі|і пок|рила / в'і|нок зн'ала / і за|кутала йі|і ў хус|тину //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Намисто було і дороге / а хто ни маў за шо купити / то брали /
 йак зараз йе др'іт гобмотаній / таї дрота р'ізали / таї робили
 намисто //

Дукач / кулон'чики ти'пер кажут / а колис' ўз'аў / шо де знаішоў /
 таї пробиў д'ірку / таї ўчи'пиў / таї це дукач / і продавалис'а / там на
 них шос' нама'л'овано // к'руглі дукач'і були //

Кул'чики ўсак'і були / б'іл'ше то так'і круглі були / так'і йак
 кол'ечка / це ўже йак пізн'іше / то пойма'вилис'а с' камушками //
 обручки робили с' п'яти коп'ійок //

Бинда / це л'ента така / така ву'зен'ка йагбе зараз / йак це коло
 букета приш'ч'іпл'уец'а така мален'ка биндочка / ну а л'енти були
 до'рошч'і //

Що таке калитка?

Калитка / та'пер ни'ма цих кали'ток / а колис' ўс'і чолов'іки йіх
 но'сили / о'так ўз'аў мален'ку тор'бинку сшиў і зат'аг'нуў р'ізинку і туди
 накри'шиў т'ут'уну і нап'хаў / і ўже ў т'і калиц'і тої т'ут'ун / і но'сит с'
 со'бойу газету і курит // з'робл'ане с' чо'го там / чи штани'ни шма'ток / чи
 платочок йакиї / с' чо'гос' по'шійе / ну з ма'тер'ійі //

Яке взуття носили у вашому селі?

У чун'ах / у лапт'ах хо'дили // чун'і / це ни було галош'іў таких
 купити / а д'ад'ко ўм'іў робити / наби'ре дес' камур'іў о'тих / ни г'рубих
 д'уже і на'робит тих чун'іў і прода'йе на ба'зар'і / йак галош'і гл'ібок'і //
 лапт'і йак ко'мнатні / т'іки шо це шо та'пер гарн'і ц'ійі ко'мнатні
 роблат / а тод'і тако ш'ила // йа са'ма шила / ўз'ала йа'койіс'
 гру'бен'койі ма'тер'ійі / та вир'ізала пі'дошву / приш'ила // а пі'дошва /
 така р'ізина йе / йе камури г'руб'і з р'ізини // а то ше с' хал'аў робили
 / кирзов'і чобати / таї там хал'ави ли'шайуц'а / тої с' то'го шили / то
 на них ка'зали жибра'ки / це так'і во'ни / йак зараз ко'мнатн'і / али ни

було с чого шити / али це дес' т'і кирзові хал'ави в'із'меш таї пошійеш / а підошву йакус' причепе таї так ходили //

Х'іба це коліс' буў парбок чи д'іўка бис чо'б'іт? / хол'ави були пошит'і до кол'ін / али йак ше х'ромов'і / то ше шоб до'низу були так'і зморшки // а йалов'і / то були биз зморшки / то чолов'іки б'іл'ше ходили // і жінки ходили / були і підбори і бис підбор'іў / ходили йак хто хт'іў //

Що значить коли сниться взуття?

Йакшо ўзувайис'а / то'то вийдиш зам'іж / а йакшо згубила ўзу'т'а / то'то по'кине чолов'ік //

Матеріали,

зібрані в селі Леськове Монастирищенського району Черкаської області від корінної жительки Мартинюк Параски Федорівни, 1928 р. н.; освіта 4 класи.

Який старовинний верхній одяг з довгими полами носили у вашому селі?

Од'аг з доўгими полами но'сили ў б'іл'шос'ц'і із тка'нини фаб'ричної / буў фаб'ричній рап / пал'та так'і // хто м'іг / то ткали тка'нини / а тод'і кра'сили йіх / шили со'б'і так'і доўг'і на подоб'і плашч'іў //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

Сачки були / це так'і піжаки коротк'і / ко'м'ірчик ч'іпл'али це^игеїков'і / шили с фаб'ричної тка'нини //

Які шили кожухи?

Кожухи шили дл'а ж'інок так'і доўг'і / гарн'і // кожух буў модний // на вис'іл'а н'ів'еста може його ўд'агати // считалос' йак багат'і л'уди / йак б'ідов'і / то во'ни шеї кожуха не дуже хто маў / хто жиў за'можн'іше / то ходили ў кожухах //

Які обряди пов'язані з кожухом?

Ко́жух обо́йяз^сково / викорис^товува́єс'а на віс'і́л'ах і на хрис^тинах // ко́жу^ха к'лали об'іза^т'і́л'но під моло́ду йак сади́ли йі́йі роспл'і́тати // на хрис^тини то́же так са́мо / хрис^тили д'іте́ї / замо́тували д'іте́ї ў ко́жу^хи //

Які сорочки носили у вашому селі?

Хто зомо́жн'іше жи́ў / то т'і мо́гли со́бі купити тка́нину та виши́вали // б'і́л'ш'іс'ц' са́йяли ко́нопл'і і ро́били на ве́рстат'і по́лотно / то́нше на сороч^ки / гру́пше / на ру́шни^ки / на скате́р^ки // сороч^ки бу́ли з до́вгими ру́кавами // жи́н^ки но́сили до́ўгі сороч^ки на гу́шч^ку бі́лен'кому // чо́лов'іч'і / то сто́йач'і воро́тн'іч^ки / приши́валис'а гу́зич^ки // чо́лов'іки мо́гли хо́дити ў шта́нах по́лотн'аних / і со́роч^ки шта́ни кра́сили // жи́н^ки хо́дили ў сороч^ках / зверху спі́дниц'а по́фарбована бу́ла //

Чи вишивали сорочки?

На будн'і́ дн'і́ то сороч^ки прос'і́ц'і / а виши́т'і / то це бу́ли на пра́зник / на не́д'і́л'у / до це́рк^ви //

Які спідниці носили у вашому селі?

Спі́дниц'а / з ве́рстатного по́лотна // ши́ли са́м'і / йакшо́ не́ма ма́шин^ки / то ру́ками ши́ли са́м'і // ши́лас'а те́т'аноч^ко́у / ўши́валис'а і заў́йязувалис'а наза́д'і / на моту́зоч^ку / до́ўгі йак ти́т'анко́у ка́зали на них // кр'і́й / то бу́ли ше́с'стикли́нка / це ш'і́с'ц' к'линц'і́ў / ві́с'ім к'линц'і́ў / а́бо на ре́зін^ку //

Які штани носили у вашому селі?

Б'і́л'ш'іс'ц' с по́лотна / а то́д'і ўже́ де́то с фаб́ричного по́лотна / с'і́ре / по́лоска йа́кас' ішла́ / чо́рна по́лоска / це хто м'і́г купити / на ві́с'і́л'а / а б'і́л'шос'ц'і́ по́лотн'ан'і́ / кра́сили йі́х // а підт'е́резувалис'а хто ма́ў по́йаса / а хто н'і́ / то моту́зоч^ком //

У що одягали малих дітей?

Дл'а́ д'іте́ї ши́ли та́кі сороче́ч^ки з то́ншої тка́нини // сороче́ч^ки до́ўген'к'і́ / бо не́ було́ шта́н'ішо́к / і во́но хо́дило ў сороче́ч^ках //

З чого робили пелюшки?

Пил'ушки ро|били с полот|на / ви|мочували його / ви|зол'ували / во|но ро|билос'а мйаген'ке і були пил'уше^нчки / то|д'і д'і|теї за|мотували / йак го|рочки були об|мотан'і //

Чи був звичай одягати меншу дитину у сорочку, яку носили старші діти?

Обоўйас|ково // хто с|тарші / те пі|дрол|о / то|д'і д'і|теї бу|ло ба|гато / хто ни дохо|диў чи |чоб'іт чи шос'| / обоўйаз|ково хо|дили і |менші| до|ношували //

У який одяг вбиралася наречена?

В те ў|ремйа з |ц'ого полот|на |шили со|рочку / виши|вали йі|ї / сп'ід|ниц'у / ві|нок / |л'енти / х|ромов'і |чобати / а йак ни|ма / то |рибл'ач'і / де^ншеўш'і //

З чого робили вінок для нареченої?

Ві|ночки ро|били із бу|маги / та|ка бу|мага бу|ла / кра|сили йі|ї ў |р'ізн'і кол'о|ри і ро|били кв'іточ|ки / бу|кети бо|йаринам і дру|жкам //

Чи робили вінки з парафіну?

Обоўйас|ково / ро|били з пара|ф'іна / обли|вали ц'і кв'іточ|ки ў пара|ф'ін'і / б|рали на д|ротики / д|ротики об|мотували б'і|лен'койу бу|магойу / йіх ро|били |б'іл'ш за|можн'і / од|на чи дв'і |робит' в си|л'і //

Чи можна було нареченій на весіллі Perezуватися в інше взуття?

|Можут' по|зичити / йак|шо б'ід|н'іше / то в'із'|ме ў с|таршойі чи ў |т'ітки //

Які шапки носили у вашому селі?

|Саме |б'іл'ше бу|ли во|йен'і / пі|зн'іше це^нгейков'і // хто |буў о|дин на си|ло / хто дир|жаў коро|л'і / то |шили коро|л'ач'і шап|ки // ж'ін|ки з се^нла зоў|с'ім не хо|дили ў шап|ках / хо|дили ў хуст|ках / |т'іл'ки при|йеж'і мо|гли |мати шап|ки //

Які були хустки у вашому селі?

Вс'акі були // були простен'кі / а тоді ўже пішли л'анічки / ше^рс'ц'ан'і були т'іл'ки ве^ликі / їх колис' при^возили здале^ка / дорогі / хто дужче жиў / то купл'аў // були гарн'і мушл'інки / здорові такі / йак здорову мушл'інку купила / то була вона на вихід / а ў будн'і дн'і ходили кл'еточками / сукон'.і / ше^рс'ц'ан'і хустки / се^редн'і // зимоу ходили ў сукон.их / а л'ітом були ўже простен'кі / л'онічки були не^величкі //

Коли обов'язково жінка повинна зав'язувати хустку?

Жінка повин.а ў хусц'і бути обоўяз^ково / йакшо вона вийшла замуж / вона роскутана ни ходила // це ше д'іўчата могли ходити / а жінки були ўс'і підйазан'і хустками //

В яких обрядах і з якою метою використовувалась хустка?

Хустка кругом викорис^товувалас' // не^сут' хл'іб / то не^сут' хустину / кла^дут' чи пе^ре^уйазуйут' // на ве^сіл'.і хустки пе^ре^уйазуйут' / і на р'одинах хл'іб і хустина // кругом хустки викорис^товувалис'а // тоже / на похорон'і обоўяс^ково // повин'і ї попов'і дати і клали до бока мерцев'і / кругом // хто дужче жиў / то трошки крашч'і купл'аў / хто бідн'іше / то йакі були / такі викорис^товуваў //

Яке взуття носили у вашому селі?

На зиму шили вал'анки і лили чун'і // з ризини виливали чун'і на ц'і вал'анки / так ходили чолов'іки // а жінки тоже купл'али / такі були кирзов'і чобати / такі д'іти ходили ў школу ў них / так виве^рне / шо аж по хол'ав'і ходит' // а пізн'іше то хромов'і чобати пойма^вилис'а // а потім таке ўзут'а йак д'іўчатам / то рум'інки / вони були такі низен'кі / ўнизу опшивали їх це^гейочкойу / гарн'і такі були // дл'а жінок були хромов'і чобати / їх при^возили дес' здале^ка / з Моск^ви чи зв'ід^тки? // то при^возили ризинов'і чобати / а тоді ўкладаеш ў н'ого туфл'і на корку / таї це такі були на корку //

Літом ходили ў біл'шос'ці бос'і / там у кого тапочки / то це на вихід диржит' / дес' у не'д'іл'у / ў базар / чи до церкви // а д'іўчата куп'али тапочки чи босоножки привозили // чоловіки ходили ў черевиках // буў черевик / кирзові чи воєн.і / буў диф'іц'іт / віз'ме таї хв'атає на п'ят' рок'іу / а то кирзові чобати і чун'і / вал'анки шили //

Чи використовували взуття при ворожінні?

При ворож'ін'і йакоś кидали через хату / куди він там стане носом чи пере'дом / туди має вийти замуж //

Які прикраси носили дівчата, жінки?

Йак бл'узочка / то йакус' брожичку / йакус' нидорогу / с плас'маси / з бумаги зробл'ат' / йакеś намісто ч'іпл'али // коралове намісто було // оста'валос'а ше прабаб'ціне / баб'ціне / воно пере'ходило ў с'падшчину і отак д'іўчата носили / слаўне було таке / виш'нове / ўс'ак'і були // наміста були / ми ше сам'і бігали / то віз'мемо таке йак калина / т'іл'ки су'хен'ке / це ми його нани'заєм на нитку / воно таке чер'воне / вичипим с'уди / гарно було / шо бачили с' того робили / брошки біл'шос'ці були / на голову тоже зробим / таке йак брошку при'чепим // під'йазували і запл'італи л'енти // пере'д Паскойу плели він'ки / накла'дали на голову //

Матеріали,

зібрані в селі Чайківка Христинівського району Черкаської області від корінної жительки Дячук Марії Григорівни, 1934 р.н.: освіта 4 класи.

Який старовинний верхній одяг з довгими полами носили у вашому селі?

Була гун'ка / була бурка / накидка // гун'ка / це таке старе пор'вате барах'ло / ходили ў н'ому барабол'у копати / вичиш'чати // воно полу'тепле / і коротк'і були і доўг'і // жінки ходили і чоловіки над'івали / піде / повичиш'чайе // бурка / здое'рове / наки'даец'а / с кап'ішоном / наки'даец'а йак дощ іде / з рука'вами / щоб дощ не'

залиў / виготоўле^нне з ма^тер'іі / плотне // на^кид^тка / це та^ке ста^ре / з
на^ки^дайеш і і^деш / ш^оби дошч і в'і^те^р / з ру^ка^ва^ми доў^ген'ке / з
й^ак^ойіс' пол^тн'анойі ма^тер'іі / ш^об не^н про^мо^кала //

Який старовинний верхній одяг з короткими полами носили у вашому селі?

Ку^файки но^сили / п'і^жа^ки / моск^вич^ки / с^вити хто но^сиў / з
го^вец'кого / в'і^ц'іў р'і^зали і те перероб^л'али // кру^тили та^ку л'ін'і^йу
й^ак н^итки / а то^д'і за^готоў^л'али ма^тер'і^йу / а з т^ейі ма^тер'і^йі ш^или
п'і^жа^ки // а ку^файка бу^ла / то^же ш^или / ма^тер'і^я фаб^рична / в^ата і
в'і^дти то^же та^ка / г^ина^че ш^или / по^лоса^ми / а то^д'і спе^нреду за^шч'і^бали
/ при^л'а^гала до т'і^ла // моск^вич^ка / це та^кий п'і^жак / з г^рубого сук^на
ш^или / го^тов'і куп^л'али / хо^дили ў н'о^му ск^р'і^з' / на по^си^ден'ки / на
св'а^та хо^дили од^не до д^ругого / й^ак с'ват^кове / бе^нз по^йаса //

Розкажіть про кожух.

Бу^ли ку^жухи // Йі^х т'і^ки ста^р'і чо^лов'і^ки но^сили / р'і^д'ко ко^ли
ж'ін'ки но^сили // ш^или с ш^кури / б^или в'і^ц'і / а ў них же ш^кура
та^ка / ви^мочували ск'і^кис' ў^рем'я / ш^ос' с^ипали / а то^д'і су^шили /
в^исушили / во^зили до ма^йстр'ів і во^ни ш^или // ў^дома р'і^д'ко хто
ў^м'іў ш^ити // ку^жух ту^то ко^мир / ту^то ру^ка^ви / та^ко ши^роке на
ман'жет'і і тут за^шч'і^байец'а //

Які сорочки носили у вашому селі?

Ви^шит'і со^роч^ки но^сили / ц'і^лу з'і^му со^б'і ви^ши^вайеш / ви^шила
там / за^несла со^б'і по^шила / со^роч^ки та^к'і гар^н'і роз^шиў^ки / й^ак'і хто
хо^че / й^е кв'і^тки / й^е та^ке шо хто хо^че / то п^ал'моч^ки // у чо^лов'і^чих
ту^то спе^реду дв'і по^лоски на г^руд'ах / п'і^д ко^мир / тут ко^мир
за^д'еланій вс'а^кими / гус^тен'ко об^шитій вс'о / а тут за^шч'і^байец'а
н^итка^ми р^обл'ат пе^нтел'ки і гуд^зики при^ши^вайут / на ру^ка^вах
н'і^чоне^нма // а ж'і^ноч'і ви^ши^вали / то ў^же на ру^ка^вах ви^ши^вайут' /
ши^рока та^ка со^рочка / то^д'і на верх над'і^вайут' сп'і^д'ни^ц'у //

Які спідниці носили у вашому селі?

Спідниц'ї но|сили і чорн'ї / і син'ї / гус|т'ї / їе під ре^нзінку / а їе котр'ї під |пояс но|сили / хто їак л'у|биў // Спідниц'ї так'ї ши|рок'ї / |гарн'ї / гус|тен'к'ї // |шили спідниц'у ту|то пере|шили / зат'а|гнули ре^нзінку / а хто |хоче / то на |пасок / але |р'ї д'ко коли на |пасок / бо ре^нзінка то так с'у|ди / ту|ди зак|руте / а |пасок тра з їїд|ного |боку зашч'ї|бати // |чорн'ї во|ни бу|ли / те^нпло|ват'ї // |чорн'ї / зи|лених ни |бачила н'ї|де / |син'ї //

Які штани носили чоловіки?

Ж'їн|ки не^н но|сили штан'ї|ў // а чоло|в'їки но|сили |чорн'ї / ко|ричн'ов'ї // матер'їал шо купл'а|ли / купл'а|ли ма|тер'їю ц'у / була та|ка |ферма / во|ни там |шили / їїм во|ни за|казували / по|шили |доўг'ї / |гарн'ї / з кар|манами // с|підн'ї штан|ни бу|ли с полот'на гру|бен'кого / так'ї прос|тен'к'ї / |доўг'ї / так |само ши|р'їн'ка //

У що одягали малих дітей?

|Шили та|ке хто шо / те купл'а|їе / а те |шийе // їак ма|лен'к'ї / їак |род'ац'а / то |шили їїм роспа|шоночки так'ї над'ї|вали / з ма|тер'її |б'їлої і |розової / кв'їт|ча^нке ї по|лосочка / їа|ке було / |шили і над'ї|вали / а по|том їак |б'їл'ш'ї / то ў|же |шили плат'а|чка їак |д'їўчинка / а їак х|лопчик / то їо|му со|рочку та|ку / штан'ї|шки по|шийут' / з д|ругого штан'ї|шки //

З чого робили пелюшки?

Пил'у|шки ро|били з ма|тер'її / купл'а|ли та|ї |р'їзали / а хто ў|дома / то ста|ре / спідниц'а ста|ра / роз'їр|вала та|ї пил'у|шка їе //

Чи був звичай одягати меншу дитину у сорочку, яку носили старші діти?

Їак|шо ў |кого ни було дос|татк'ї|ў / то над'ї|вали / їак ни|ма за шо ку|пити //

У який одяг вбиралася наречена у вашому селі?

Їак їа|ка наре^нчена // це б|лузка та|ка |гарна / ни |вишита / |б'їла / |гарна / |доўга спідниц'а |чорна / їе ї голу|ба / їак їа|ка / а їе ї та|к'ї / шо

ў пла|т'.ах бу|ли / куп|л'али пла|т'.а / по|шит'і так'і доўг'і / б'і|л'і з по|яса|сами // а йа ў сп'ід|ниц'і і в б'лус'ц'і бу|ла / на |го|лову в'і|нки над'і|вали / в'і|нки куп|л'али / ро|били з кв'і|ток в'с'а|ких з су|хих / йак плис|масове та|ке / шо то|д'і це в'і|нок |бу|де сто|йти доўго // то|д'і по|кри|вайут / за|би|раут і пе|ре|да|йут с|тарш'ій дру|щ'і і во|на со|бі х|ра|нит' там // дру|жка х|ра|нит' бо йі| пода|ру|вали од мо|ло|ду|хи / з мо|ло|ду|хи зн'а|ли / мо|ло|ду|ха ў|з'а|ла та|ї по|клала на |го|лову // в'і|нок бу|ў з |л'е|нтами / бу|ли |ду|же ба|гато |л'е|нт'і|ў в'с'а|ких / |ро|зових і че|р'воних і йа|ких ти хоч // а ў|зу|та / йак |л'і|том / то |ту|хл'і / на |нис'к|ому / |гарн'і / |л'у|б'і |ту|хл'і // йа н'і|коли ни |ба|чила / шо|б бу|ли б'і|л'і |ту|хл'і // |ч|орн'і / |жо|ўт'і // а зи|мо|ю са|пож|ш|ки / |доўг'і / вус'к'і са|пож|ш|ки //

Чи можна було нареченій на весіллі перезуватися в інше взуття?

Н'е|а / не |можна / х'і|ба пе|ре|зу|валас' йак йі|ї по|кр'ийут / зн'і|мут в'і|нок і ўс'о / то то|д'і во|на / це ўс'о ски|да|е і пе|ред'і|вайе|ц'а / а так то йак во|на мо|ло|ду|ха / то во|на не пе|ред'і|вайе|ц'а / по|об'і|дали і та|нц'у|йут на дв|ор'і / а то|д'і по|вели до |ха|ти / по|кр'и|ли там і по|гу|л'али / т'і п'і|шли ту|ди / а во|на п'і|шла со|бі сво|їе //

Які були шапки у вашому селі?

При ми|н'і йа не |ба|чила / шо|б |ж'і|нка но|сила |ша|пку // чо|лов'і|ки / та|к'і |ша|пки / |їе| ви|сок'і і |нис'к'і та|к'і к'ру|гл'і / з ху|тра / з ко|ро|л'а|чого на|верно / чи йа|к'іс' та|к'і // та|к'і ше бу|ла |ша|пка з ву|хами йак хо|ло|дно / то опус|ка|лис'а //

Які були хустки у вашому селі?

По|за|пл'і|тайу|ц'а |гарно / за|ку|тайу|ц'а // ху|ст|ки |л'і|том та|к'і б'і|л'і бу|ли / то|несен'к'і / а ў го|се|ни / то те|р|нов'і ўс'а|к'і / |їе| с |кити|ц'а|ми / |їе| та|к'і су|х'і / а |їе| й ве|л'ик'і ху|ст|ки / |ч|орн'і / че|р'вон'і // те|р|нов'і / то це м'я|ген'к'і // |л'і|том хо|дила ў та|ких ху|сточ|ках то|нен'ких / ў б'і|лих / йак йа|к'і куп|л'али / бо сво|їх же не |бу|ло // а |їе| та|к'і б'і|л'ш'і / то з кити|ч|ка|ми //

Коли обов'язково жінка повинна зав'язувати хустку?

То|д'і|ж ни хо|дили роз|кутан'і // на |будн'і дн'і / то хуст|ки прос'ц'і над'і|вайут' / а йак с|вато чи нед'і|л'а / чи йа|кес' там с|вато Івана Богос|лова / чи Ку|пайла над'і|вайут' ха|рош'і / кра|с'ів'і / во|ни з|робл'ан'і з |китиц'ами і без |китиц'і|ю // пожи|нилис'а / то во|на |ходе |ю |хусц'і / роз|кутан'і ни хо|дили //

У яких обрядах і з якою метою використовували хустки?

Йак напри|мер / |ю под|руги |мої дитина |родиц'а / то йа |ду на ро|дини / ни|су |хустку / кла|ду / хто йа|ку |хоче // на хрис|тини об'і|зат'ел'но // та|ка поста|нова / що т|реба з |хусткойу // а на ве|с'іл'а ни но|сили / а моло|ду напи|нали // |хустку пода|є |мати |ю та|р'іл'ц'і / і це |уже там роз'і|брали йі|ї і ту |хустку за|йа|зали // на |похорон вс'і за|кутан'і / і |ю т|раурних пош|т'і / |ю |темних / і |чорн'і / і виш|н'ов'і / |темн'і //

Яке взуття носили у вашому селі?

Посто|ли бу|ли / це |зут'а та|ке здо|рове / |кожане / ши|рок'і / |низ'к'і / чоло|в'іки но|сили і ж'і|нк'и // йак шос' удома |робл'ат' чи на ро|бот'і і по|года по|гана / йак |чобати // бу|ли |лапті / то це та|к'і без під|бор'і|ю // над'і|ю та|ко та|ї |ходиш / йак |комнатн'і // х|ромов'і бу|ли |чобати / то|нен'к'і / бли|с|куч'і і чере|вики бу|ли х|ромов'і / на під|борах / моло|д'і хо|дили х|лопц'і і д'і|чата / |біл'ше на св'а|та над'і|вали // а |йалов'і |чоботи / це г|руб'і |чобати // з |йалового з|робл'ан'і чоло|в'іч'і / т'аж|к'і // |ю нас йак жом при|воз'ат / то над'і|вайут ц'і |чобати / |ю |йам'і |топчут' |ними // к'і|рзов'і |чоботи / хо|л'ави з|робл'ан'і с простого / не| с |кож'і / |чорн'і / |сив'і / г|руб'і / дл'а ро|боти б|рали / де до г|лини |ход'ат // са|пожки / |вус'к'і / та|ке йак |чобати з |до|угими а |є і з ко|роткими хо|л'авами // |т'іки шо ни бу|ло зам|к'і|ю / а зашну|ривувалис'а // де |фабрика вигото|л'ала / |то во|ни ц'у |кожу б|рали // но|сили га|лоши / |вал'анки |шили з простойі ма|тер'ійі / |темна та|ка і |вата / пе|ре|ши|вали / то|д'і ш|и|вайут' і та|к'і // |ю ба|л'етиках хо|дила / та|к'і ни|зен'к'і / ма|лен'к'і / гар|нен'к'і над'і|вали йак |вечором зби|ралис'а / тан|ц'у|єм / шут|ку|єм // ше че|ре|вики бу|ли |кожан'і / |гарн'і //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Намісто но¹сили / кул¹чики // намісто не йід¹но / а може ¹бути і т¹ройе і ¹четви¹ро // з¹робл¹'ан'і з ¹камен'а йа¹когос' / блискучі бу¹ли такі / самі не¹ робили / куп¹л'али / бу¹ли круг¹лен'кі і до¹у'ген'кі // йе куп¹л'али три / ш¹тири ¹б'ілих / то¹д'і йде три че¹р¹воних / то¹д'і ¹син'і / такі по¹м'ішан'і / мален'кі / а ви¹лик'і бу¹ли / то ¹дуже ¹р'ідко но¹сили // а ці мален'кі такі йак горо¹шина // ше було намісто темновиш¹н'ове / темно голу¹бе / ¹розове / на ¹н'ого ¹разки ¹казали //

Об¹ручки то¹д'і прода¹валис'а / ¹л'уди куп¹л'али / а з ¹чого во¹ни ви¹робл'алис'а ни з¹найу / бу¹ли об¹ручки і золо¹т'і / і се¹ребре¹н'і //

Матеріали,

зібрані в селі Острожани Жашківського району Черкаської області від корінної жительки Шевчук Катерина Семенівна, 1921 р.н.; освіта 4 класи.

Який стародавній одяг носили у вашому селі?

То¹д'і ко¹жухи жі¹ночі ¹шили // ве¹ликий / і ¹поли заки¹дадис'а од¹на за ¹одну / оди¹н ¹гу¹вик приши¹вайс'а / а то ¹поли бу¹ли о¹тут такі // но¹сили такі ко¹жухи / це жі¹ночі бу¹ли ко¹жухи // ше і свит¹ки ¹шили / ¹тоже такі іс сук¹на із о¹вечойі ¹во¹їни // пра¹д¹ут ¹во¹їну / а то¹д'і ви¹робл'а¹ют на ве¹рс¹тат'і сук¹но і ¹ши¹ют сук¹н'ану с¹виту із ¹до¹ўгими рука¹вами / ну йак пал'то во¹но ¹шилос'а / те¹пер пал'то / а то¹д'і с¹вита така бу¹ла / ¹до¹ўга бу¹ла і зас'ц'і¹балас'а / ¹гу¹вики або бу¹ли або і ни ¹було / то ди¹ри¹ўйан'і ¹гу¹вики робили //

Но¹сили ше ¹гун'у // ¹гун'а / то це бу¹ла ¹до¹ўга ¹гун'а / сук¹кон.а ¹тоже // це йак ку¹ди¹небуд' ку¹дис' ¹йідут / чи¹шо / то уд'і¹вали ¹гун'у // ко¹лис' бу¹раки ¹б'іл'ше во¹зили на ¹з'іму // з'імо¹їу ¹ўд'а¹г¹ну¹ў ко¹жуха / а на¹верх ¹гун'а / і кап¹тура на¹кла¹ў і ¹ўс'о / ¹до¹ўга з ¹до¹ўгими рука¹вами //

Який одяг із короткими полами носили у вашій селі?

А ко¹роткі / то бу¹ли жи¹кети / та¹кий йак ¹зараз кур¹тки / а то ¹шили іс сук¹на такі кур¹тки / з ¹до¹ўгими рука¹вами / до кол'ін / зас'ц'і¹балис'а / там

і п'ітклатку п'ідши'вали п'ід н'ого / та'киї гуV'ік приши'вали і ро'билис'а
п'етл'і / прор'і'залис'а //

З чого робили підкладку?

Наби'рали йа'кис' мат'ір'йал на п'ідк'ладку / шоб було но'ве / во'но'ж
но'ве п'ідши'вайец'а //

Хто шив одяг?

Буў у си'л'і та'киї порт'ній і в'ін о'це шиў // йак ни'ма ў сел'і / то
шу'кайут' дес' / на д'ругому сел'і в'ін жи'ве / то так //

Як робили полотно?

Полот'но ро'били іс коно'пел' / с'і'йали ко'нопл'і / а то'д'і мо'чили ц'і
ко'нопл'і у во'д'і / накри'вали бо'лотом / во'ни умо'кайут ц'і ко'нопл'і /
вит'а'гайут ко'нопл'і // д'уже наро'бл'алис'а 'коло тих коно'пел' /
'вит'а'гнули / пос'тавили / во'ни просу'шилис'а т'і ко'нопл'і // би'тел'на була
та'ка / на би'тел'н'у б'йут ц'і ко'нопл'і // би'телн'а була / шоб ко'нопл'і
'бити / во'на була дириў'йана / буў та'киї би'йак і ц'і ко'нопл'і / ўже
'висушані / і цейу би'тел'нойу по'били / по'били / пот'ім ше п'ісл'а ц'ого
була 'терлиц'а / йак'шо ўже по'бити п'радиво та'ке / а то'д'і на 'терниц'у
ше / йо'го по'терли на 'терниц'і // була ше дро'т'анка та'ка / йак ц'вахи //
на ц'у дро'т'анку по'дергали / а пот'ім ше ш'ч'ітка була та'ка іс
ширс'ц'і / чи с сви'н'ачойі чи'ш чого? / та'ка 'жорст'ка // кук'ли ви'ч'ісуйут
/ і то'д'і ўже пра'дут / на п'рад'ку пра'дут / ў 'кого п'рад'ка / то пра'де на
п'рад'ку / а хто н'е / ве'ре'н'тем пра'дут // ве'ре'н'тено було та'ке // по'п'рали
ве'ре'н'теном і то'д'і ўсо / а то'д'і на мото'вило / з вере'тена на мото'вило //
було та'ке мото'вило з йі'дного 'боку р'і'ж'шки / а з д'ругого 'боку та'ка
попе'н'речка / і на це мото'вило мо'тали / а пот'ім з мото'вила ко'зел'ц'а
були / та'к'і на три н'і'ж'шки / та'к'і на трох но'гах цей ко'зелиц' /
накла'даец'а з мото'вила / йак во'но ўже зн'ате з мото'вила кла'дут на
ц'і ко'зел'ц'ах роспи'найут і клу'бок мо'тайут с ко'зел'ц'а / то'д'і ўже с
ко'зел'ц'а на с'ниўниц'у / с'ниўниц'а була та'ка велика / с'таўл'ат' йі'йі ў
'хат'і / ве'н'лика та'ка до с'тел'і і до'низу / та'ка во'на на ш'тири сторо'н'і /

така вона на штири боки / отак штири таких вугли / а посе^нредин'і патик йе / щоб воно упи^ралоса ў стел'у / а друге ў низ / і на т'і с^ниўниц'і сну^йут ц'і нитки / а потім іс с^ниўниц'і на ве^нрс^тат би^рут // доўго його робили / ц'ілу з'іму / пра^дут / сну^йут / а потім на ве^нрс^тат / а з ве^нрс^тата то^д'і уже полот^но / а полот^но треба бі^лити на бере^з'і чи на куши^ров'і // бі^лиц'а полот^но на бе^нрез'і //

Які сорочки носили у вашому селі?

Со^рочку шийеш дл'а себе доўгу / а чоло^в'іков'і со^рочка до ком'іра // чоло^в'іча со^рочка вишита ма^н'іж^шка / збоку зас'ц'ібайец'а з доўгими рука^вами / тес^тка / со^рочка шийец'а до тес^тки / нижче гру^деї / а то^д'і добаў^л'айец'а ше полот^но / доўга //

Які спідниці носили у вашому селі?

Доўгі спідни^ц'і були / то^д'і ни було цих спідни^ц'іў ба^гато / од^на чи дві на празник / а ўс'і ў полот^н'аних хо^дили спідни^ц'ах / широка спідни^ц'а шийец'а і так хо^дили то^д'і //

Які штани носили у вашому селі?

Шта^ни були полот^н'ан'і / ре^з'ини ни було то^д'і / а то^д'і на моту^зочок ўз'аў і заўйа^заў оч^кур //

У що одягали малих дітей?

Ну то^же так само шили / ўд'а^гачку йа^ку небуд' ўда^гали // мален'кі / то і пел'онки і роспа^шонки / с полот^на були // полот^но було та^ке шо при^нос'ане / мйа^ген'ке щоб було / щоб ни му^л'ало ди^тину //

У який одяг вбиралася наречена?

В'інок бу^ў / вел'ін бу^ў / а ўд'а^галис'а / то шо ў ко^го було / може чи жи^кета / шийут спе^ц'іал'но дл'а йа^кос' та^кого ви^ход^ного // а ўзу^т'а / йа^кшо зи^мойу / чобати х^ромов'і були на н'ів'есц'і / а л'ітом / то тухл'і були / були ше са^пошки //

Матеріали,

зібрані в селі Харківка Маньківського району Черкаської області від корінної жительки Починок Любові Борисівни, 1940 р. н.; освіта 7 класи.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

Корейа / це бурка / од'яг такий с кап'ушоном / виготоўл'аній в'ін з овечойі воўни с ком'іром / підкладка була до половини / носили йїї біл'ше чолов'іки / бо вони йїздили ў далеку до'рогу і цей од'яг буў ни хо'лодний / шоб теплий буў / і чолов'іки носили с кап'ушоном / в'ін доўгий буў прамо пош'ти до п'ят / такий доўгий буў //

Свитки воўн'аній од'яг / з домотканой тка'нини ж'інкам шили свитки / вони такі були сил'но широк'і / йак у пл'іс'іроўку були / а чолов'ікам трошки закл'ошоўні були / це такі свитки носили //

Розкажіть про кожух.

Кожухи шили із овечойі ш'кури / опшим обди'рали ш'куру з воўнойу і так вичинили ц'у ш'куру і шили кожухи //

Які обряди пов'язані з кожухом?

Ну йакий буў обр'ад / н'ів'есц'і біл'ше / н'ів'еста сид'іла на ко'жус'і / о'це так буў обр'ад / то'д'і у'же йак мо'лода ўста'не ў нейі по'вин'і ўкрасти ц'ого ко'жуха / хто ўпе'ред ўкра'де / д'ружка чи бо'йарин / то'д'і тан'ц'уйут / викуп би'рут за ц'ого ко'жуха / о'це такий буў обр'ад с ко'жухом //

Які сорочки носили у вашому селі?

Ну йак со'рочку шили із домотканого полот'на / виши'вали ті сороч'ки / ж'інкам такі с ком'іром / с чохлами шили вишиті були / широк'і такі і чолов'ікам то'же так само шили / то'же виш'вали сороч'ки //

Які спідниці носили у вашому селі?

Спідни'ц'і ни шили так йак з'араз шийут / а просто тка'нина / об'мотувалис' цейу тка'нинойу / і таким широким по'йасом під'язували / а тка'нина була виготоўлена іс полот'на / то'д'і ше ї кра'сили / шоб була там чо'рна чи чир'вона то'д'і кра'сили йїї //

Шта¹ни ши¹ли с коно¹пел' / с'їяли ко¹нопл'і і ро¹били тка¹нину / і то¹же ши¹ли шта¹ни чоло¹в'іч'і і підп'і¹р'ізували / та¹кії нази¹ваўс'а оч¹курок / та¹кії ни по¹йас / а та¹кії йак ш¹нур //

У що одягали малих дітей?

Ма¹лих д'і¹тей од'а¹гали / ну шо / порва¹лас' со¹рочка / низ одри¹вали ро¹били пил'уш¹ки з н'о¹го / ши¹ли сорочич¹ки / бо то¹д'і¹ж ни та¹ке ў¹ремн'а бу¹ло / а йакшо там с¹тарш'і бу¹ли д'і¹ти / то с с¹тарших пири¹ход'ували / од'а¹гали мен¹ших / та¹ке бу¹ло ў¹даган'а мен¹ших д'і¹тей / і та¹к'і пил'уш¹ки бу¹ли //

У який одяг вбиралася наречена?

У на¹шому сил'і мо¹лода од'а¹галас' та¹к / за¹кон.о ви¹шита со¹рочка по¹вин.а бу¹ти / сп'ід¹ниц'а та¹ка у пл'іс'іроўку бу¹ла / ў¹зут'а на то ў¹ремн'а х¹ромове та¹ке на каблuch¹ку ши¹ли в'і¹нок бу¹ў с кв'і¹тками б'і¹лії ни та¹кії йак за¹раз //

Доў¹жи¹на сп'ід¹ниц'і по¹вин.а вигл'а¹дати п'і¹т'ичка з ви¹шитої со¹рочки во¹на по¹вин.а бу¹ти ви¹шита / нишче кол'і¹н і чут'чут' ви¹шча бу¹ла сп'ід¹ниц'а / чоботи бу¹ли чорного кол'ору / це ти¹пер ў¹саке // в'і¹ночок бу¹ў з л'енточками / л'енти бу¹ли ў¹сак'і / в'і¹нок бу¹ў с пара¹ф'іну з¹робл'аний // йак йі¹ї ў¹же пок'рили то ц'і стр'іч¹ки во¹на в'ід'а¹вала друш¹кам ну йак во¹на ви¹ходила зам'іш / ў¹же во¹на ни д'і¹ўчина і во¹на сво¹їм подругам розда¹вала йак по¹дарки //

Які прикраси носили у вашому селі?

Но¹сили на¹мисто / во¹но з¹валос' каралове / та¹ке р'і¹зане на¹мисто та¹ке чер¹воного кол'ору // коў¹т'ки но¹сили // ро¹били каблuch¹ки іс коп'і¹юк із жоў¹тих бу¹ло жоў¹те / із б'і¹лого / бу¹ло с¹р'ібне кол'цо // ко¹рали но¹сили / во¹но бу¹ло ни йід¹не на¹мисто / во¹но там по три / по чо¹тири рад'і¹ў / да¹же чо¹тири п'ят' бу¹ло // дукати но¹сили / а дукати це то¹же та¹ке йак г¹рош'і // с'ерги то¹же іс коп'і¹юк виготоў¹лили бу¹ли жоў¹т'і та¹к'і йак ци¹ганск'і с'ерги / с коп'і¹юк виготоў¹лили //

Чи можна було нареченій на весіллі перезуватися в інше взуття?

Ну можна було йійі пиризуватис' у своіє ўзут'а / т'іл'ки у своіє а с'вого н'із'а було од'авати / то'му шо так'і прик'мети були / шо йак'шо во'на од'аіє своіє ўзут'а / то може ў 'нейі заб'рати йійі поло'вину // П'ісл'а вес'іл'а це та'ке / а на вес'іл'і н'із'а було йійі од'ават' / йак із с'вейі но'ги / голоў'не шоб во'на із с'вейі но'ги ни од'ала //

Які шапки носили у вашому селі?

Шап'ки були / ву'шанки во'ни називалис' / сук'он.і / ву'шанки 'шилис' із моло'дих йаг'н'аток / а сук'он.і / с сук'на 'шили / 'форма та'ка йак і ти'пер т'іл'ки шо ну йак на 'вуха були так'і йак на 'вуха були на'ложані ну закри'вали 'вуха / називалис' ву'шанки // ну ше були кубанки так'і із 'вичин'анойі овечойі ш'кури / а 'форма була та'ка йак то г'ін'ірали 'нос'ат / так'і кубанки во'ни ни 'нос'ат / так'і кубанки / во'ни ни квадратні / во'ни так'і доўгу'ваті були //

Які звичаї пов'язані з шапкою?

Ни можна було з голо'ви на 'голову б'рати шапку / бо 'кажут 'буде голо'ва бол'іти //

Які були хустки у вашому селі?

Тод'і голоў'ні у'бори хустки у ж'інок / а йак'шо 'вийшла 'замуж во'на 'замужом во'на но'сила 'чепчика / та'кий 'чепчик 'шиўс'а і во'на по'вин.а йо'го но'сити / а з'верха то 'хустку //

Були хуст'ки опин'ков'і кл'етушні сук'оні із сук'на / виготоў'ляли здо'ров'і хуст'ки йак оппин'алис'а // сук'оні 'менш'і були хуст'ки / за'кутувалис'а те'р'нов'і були / во'ни йак ширс'ц'ані були то'то були ўже 'гарні хуст'ки / во'ни 'доўго збер'ігалис'а / ў 'кого во'на йе то з 'д'іда' п'рад'іда і до о'нук'іў п'раўнук'іў ц'і хуст'ки до'ходили // опин'ков'і були велик'і дес' п'іўтора на п'іўтора / 'менш'і були 'метир на 'метир / а ше 'менш'і були 'с'емд'іс'ат на 'с'емд'іс'ат / так'і розм'іра були //

Яке взуття носили у вашому селі?

Ж'ін'ки но'сили х'ромов'і 'чоботи на ви'сокому каблук'у / 'кирзов'і но'сили чоло'в'іки / і о'порки / ко'ротка хол'ава була / ру'мунки ше були

ў нас 'тоже / 'кирзові 'чоботи з 'доўгими хо'л'авами / ро'бочі шчи'талис' //
 'кирзові виготоў'л'али с сви'н'ачойі ш'кури / і х'ромові виготоў'л'али /
 'т'іл'ки там д'руга 'вичинка бу'ла //

Що значить коли сниться взуття?

Коли с'ниц'а взу'т'а 'д'іўчин'і / то с'коро 'зам'іж 'вийде / а йак
 х'лопц'ові 'туфел'ки йа'к'іс' / то йо'му 'буде н'і'в'еста //

Матеріали,

зібрані в селі Легедзине Тальнівського району Черкаської області від
 корінної жительки Марієвої Катерини Андріанівни, 1934 р. н.; освіта 3 класи.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

Свит'ки бу'ли / та'к'і ко'лишн'і свит'ки з 'воўни / та'к'і рука'ви
 здо'рові і та'к'і 'поли 'доўг'і // ко'жухи бу'ли // р'ізали го'вець і чи'нили
 ш'кури ті і 'шили ко'жухи // ко'жухи бу'ли старо'даўн'і / ти'пер йіх
 ни'ма / ти'пер йіх на по'каз ни'ма / ў 'мене ше буў та'кий ко'жух
 об'к'лад'аній 'коло рука'в'іў / та'ке об'к'лад'ане 'ремен'ом і так
 'зуб'чиками та'кими об'к'лад'ане // та'кий ко'жух шиў о'дин 'д'ад'ко у
 си'л'і / в'ін у нас буў та'кий ма'д'іст / шиў так 'гарно ко'жухи // у
 чоло'в'ік'іў буў трошки ги'начий фа'сон / уже п'росто так со'бі по'шитий
 ко'жух / ни'ма ў'с'аких об'к'ладин / а п'росто 'білий ко'жух //

Який одяг з короткими полами носили у вашому селі?

С ко'роткими 'полами ўже с'тали но'сити п'ісл'а воїни // ва'тоўка /
 'саме 'перве бу'ло / но'сили ватоў'ки ко'ротк'і / ти'пер п'ішли курточ'ки
 ў'с'ак'і / ў'с'і 'нос'ат та'к'і курточ'ки //

Які сорочки носили у вашому селі?

Сороч'ки но'сили ц'і / шо це во'ни 'вишит'і / шо скр'із' рос'шито /
 ма'н'іж'ш'ка та'ка 'вишита // то'д'і но'сили 'доўге / но'сили сороч'ки 'доўг'і /
 л'а'х'іўка 'вишита // у чоло'в'ік'іў ма'н'іж'ш'ки та'к'і ши'рок'і 'вишит'і і

рукави вишит'і / опшим комир буў / такий йак хто хт'іў / йе вишитий / а
 йе ни вишитий / йе дві ма'н'іжшкі / а ў того йе йідна ма'н'іжшка
 широка //

Як робили полотно?

Колис' робили / ше за мойі пам'ати / ше було мен'і ни знайу / ше
 може дес'ат' рок'іў / то було полотно домоткане / бо самі ткали //
 верстати такі були // с'ійали правиво і це правиво мочили / такі
 були бетел'ні / то на ту бетел'ну кладеш / набрала ўс'о ў ж'мен'у і
 кладеш і бйеш / поки ни побила то правиво / воно змочине / то воно
 бйец'а / а там остайец'а таке йак ко'ра / таке воно / а тоді побилос'а
 на ту машинку таку / бетел'на звалас'а вона / а тоді ўже брали це /
 шо це брали / такі були ч'ітки / понабивані г'возд'і / така к'ругла / йак
 набите там г'возд'іў тако / і тоді брали і росч'исували / росчисували /
 росчисували тим / ўже воно таке роспухше робиц'а / а воно
 получайиц'а таке мн'аген'ке / тоді накладали на кужил'і / зробл'аний
 кужел' з дерева / і прали нитки такі / і тоді шили //

Які спідниці носили у вашому селі?

Спідниці широкі були / такі пояси були / тако підйазувалис'а
 поясом і с'уди з боку пояс тако // расна спідниц'а / вона така із
 склад'ками / підклад'ки ни було // ран'іше були домоткані спідниці
 та ше їх закрас'ували / таї такі крас'іві спідниці / та шеї у
 хвалдочки //

Які штани носили у вашому селі?

Чоловіки ходили ў штанах / хто ў яких може / хто ни маў таких
 зверху ходити йак це ход'ат тапер / а тоді штани тоже / а то ходили ў
 таких / шо йак треба дес' шос' тобі білі / прамо ни покрас'ані нічим /
 так йак поткали його / так і ходили / пошили штани і ходили у тих
 штанах // шили кожне дл'а себе // йак це ткали / шо робили / то була /
 щчиталас'а дис'атка / три'нац'атка і пот'ом групше таке / шо на шос'
 воно гин'аче ўже йшло / з дис'атки ше шили сорочки / а три'нац'атка /

це ўже шили і вишивали такімі узорами / тринац'атка була то'нен'ка така / і вибі'ілана // о'це сидиш / з'найу ше / то це ше'ї ма'ла була йа / то це поро'били це полот'но і йа с'а'даю / і ма'ма ка'жут / шо с'а'даї коло р'ічки / і це во'но т'і'л'ки п'ітси'хайе т'рохи / і йа намо'чила / зноў рос'ти'лила / поки зноў п'іт'сохло рос'ти'лила і ў'бі'ілуйиц'а і ў'бі'ілуйиц'а до то'го / шо во'но та'ке б'і'ле / йак о'це ў' тебе ко'хта / та'ке б'і'ле //

У що одягали малих дітей?

А ў шо то'д'і ўд'а'гали ? / то'д'і ни було ўд'а'гати та'ке йак за'раз ўд'а'га'ют д'і'теї / то'д'і та'ке шо по'шили / ни 'було н'і'якого н'і при'меру / н'і роз'меру / а так йа'ку по'шили / напри'мер / і мо'йа ма'ма шила на ме'не / то по'шили та'ке йак со'рочка / і так і хо'диш / та ше'ї доў'ге та'ке шили / шо'б було доў'ге / шо'б доў'ше но'сити / а та'пер / та'пер оз'V'о кур'точку то'б'і ў'з'али коро'тен'ку / та'ї йі'йі у'же т'реба м'і'н'ати / а то'д'і хо'дили доў'го // а пе'луш'ки / то'же са'ме / з г'руб'ого / ни з'нали то'д'і / ни 'було с' чо'го ро'бити / а с' це'го са'мого / ни'ма с' чо'го зро'бити то'йі пи'л'ушки / при'хо'дила йа напри'мер со'рочку т'рохи / от йа роз'дерла с'у'ди і ро'била пи'л'ушку / о'це ро'била та'к'і пелуш'ки // ма'л'і д'і'ти рос'ли і ше'ї йак рос'ли / це'йу'ж пи'л'ушко'ю та'ко'ю г'руб'ойу / і ше'ї та'к'і ро'били по'вивач / і тим по'вивачом / о'це стинку'вали ту ди'тину / ни ў'би'рали йак ти'пер // ка'же / 'буде кара'кате / а то'д'і ў'пови'вали но'ги / шо'б ни 'було кара'кате / а ти'пер ни'ма / з ро'д'ілки ў'же на'т'а'гуйут поў'зун'ки / а то'д'і ни було та'кого / то це доў'го було / поки во'но ни п'ідр'осло / поки йи'му ни шили та'ке доў'ге / во'но начи'найе хо'дити / во'но ў'же п'лута'йе у' то'му //

У який одяг вбиралася наречена у вашому селі?

Наре'чен'а та'же так са'ме над'а'гала / то'же це'ж са'ме // тка'нина ц'а са'ма ви'шита / йак ко'ли / йак те'пло / ко'ли шо те'пло / во'на хо'дила рука'ва доў'г'і ви'шиті тут і тут скр'із' ви'шите / а йак'шо ў'же хо'лод'н'ішче / то це бу'ли так йак сач'ки / шили ко'лис' / во'но та'ке йак по'чалис'а то'д'і

п'іжачки / жакети / а тоді ходили такі були сачки / воно таке пошите / ни так йак оце матроска пошита / а воно пошите / це тут спереду складочки / тут тоже воно було поопклад'уване // а на голову вінки були / такі віночки продавали і над'івали на голову / а вінки були / що топили такий білий віск і робили такі слиўки / такі вони украшали / і цвіточками різними / і ото красили бомагу ў тому віскові / ну і л'енти / оце таке було / ни було йак типер фати / а тоді було таке // а на ноги / хто шо маў / тоді ни було таке / шо було / були такі шо наричені / шо ўзувалис'а / йак'іс' плет'ані лапт'і / таке було //

Які прикраси носили жінки у вашому селі ?

Намисто було / дороге намисто було / таке намисто дороге / шо зараз воно праўда дороге / бо йа своје намисто / то шо ми'ні мама дала намисто / було багато низок / такого багато було і воно таке йак наче / ну чирвоне / воно наче йак пор'ізане воно / так пор'ізане нанизане // це було дороге намисто / воно так звалос'а дороге намисто // ме'ні мама дала ц'ілу ўйазку / і йа так замуж ішла / то ц'а ўйазка ў мене була ц'ого намиста // а на вуха ни було так йак типер / так йак зараз робл'ат / це мало ў кого було / і ше колишні були / шо вони кругом / кружком таке блишчит / йак наче золото / воно оце зваўса такий гоб'ідець / об'ідець такий зваўса / шо воно вир'ізане так йак чирвойу / вир'ізане / і оце закладали у вуха / то це мало хто маў //

Матеріали,

зібрані в селі Танське Уманського району Черкаської області від корінної жительки Білан Ульяни Кирилівни, 1927 р. н.; освіта 7 класів.

Який старовинний верхній одяг носили у вашому селі?

У чолов'як'і була гун'а / це чолов'ячий од'аг^x с капулойу / казали йак ідут чолов'яки чи ў л'іс на роботу / куди з'імойу / тим башликом

заўйязували на ґолову / і на ґшийу заўйязували / чи шоб дошч / чи сн'іх // башлік / в'ід дошчу / в'іт сн'ігу // ке^нре^ня / це чолов'іча с'віта / расна / така широка / на ве^нликі^н ґхолод ўд'аґали т'і ке^нре^ні / чи йак ґмокри^н сн'іх / чи йак ґмокра поґгода // накид^тка / це в'ід дошчу / доўґен'ка / йак плашчо'ва ткан' //

У ж'інок буў бур'мус / це ж'іночі^н ко'жух / расні^н / ши'рокі^н / доўґи^н / ґбілі^н із овечойі ш'кури // тулуб / це доўґи^н ґбілі^н ж'іночі^н ко'жух з говечойі ш'кури // пл'ушка / чорна пл'ушова ма'тер'і^ня / по'шита ґпол'койу ґд'іло / ко'ротке / ж'інки но'сили // ґпол'ка / це дуже ґдаўн'а ґназва / так йак ти'пер ґкурточка / а тод'і ка'зали ґпол'ка / на ґват'і по'шита / на ґтуґвиках / с ко'м'ірчи'ком про'стен'ким // моск'вичка / це ґтоже ж'іночі^н ґод'аґ / іс ше^нрс'ц'анойі ма'тер'і^нї верх / а сп'ід^т / п'ід^тк'лад^тка йа'кас' ґвата / ґтепли^н ґод'аґ // о'с'інка / це ж'іночі^н п'іджа'чок о'с'ін'і^н // а са'чок так йак ґкохта була / кра'с'іво була по'шита спи'ред'і / з в'ізе'рунками і з ґбоку ґтуґвички ў ра'дочок //

З чого робили пелюшки?

Даже с'м'ішно ка'зати // ти'перички ґд'іт'ам ў'с'ака ў'с'ачина / а тод'і н'ічого ни ґбуло // ґмамину со'рочку пор'вали / рука'ви в'ід'ір'вали / а до ґнизу со'рочку пос'ц'ірали / та'ї така пи'л'ушичка була / та'ї так і ди'тинку за'мотували і т'і трап'ки // йак було шо чист'іше / а йак н'е / то це ґсаме пос'ц'ірали / з ґбабиних / ґмаминих со'рочок / пов'ід'р'изували руб'ц'і / шоб була мн'аґен'ка пи'л'ушка / та'ї така і була // так і пови'ростали / і здо'ров'і були / і д'іти були здо'ров'і / і ма'ми були здо'ров'і / і ґб'ідно ґжили //

Чи був звичай одягати меншу дитину у сорочку, яку носили старші діти?

А звичай та'кий буў / шо йак од'на ди'тинка наро'дилас'а / по'хо'дила ў т'і со'роц'і / та'ї в'иросла / а ту со'рочку пос'ц'ірали / та'ї ў ск'рин'у по'клали // а тод'і йак наро'дилас'а д'руга ди'тина / та'ї зноў уби'рали / і

трет'а / і читверта / і так дал'ї // ў одн'ї сорочц'ї хо/дили / шоб була
д'ружн'а с'ім'я / шоб ўс'ї з йіднойі сорочки виросли / такіі обичаї буў
//

У який одяг вбиралася наречена у вашому селі?

Ў сорочки вишит'ї україїнс'к'ї / с широкими рукавами / і с
п'іт.ичкоюу / зубц'ами попід низ / а спідниц'а широка син'а / чи йака
там зилена / а ўзут'а / чоботи хромов'ї / з доўгими хал'ави с
підборами //

Як покривали наречену?

Йак покривали молоду / з молодухи здіімали вінок з л'ентами //
б'рали шапку / і покривали хусткоюу // то свахи клали собі на голову
одна вінок з л'ентами / а друга шапку / а тод'ї мін'алис'а //
покривали так три рази // молодуху заўйязуєт хусткоюу / йак знімєт
з неї вінок і л'енти / шоб вона була ни діўчина / а жінка / ўсо
ўремн'а //

У яких обрядах використовували хустки?

Хустки використовували на весіл'ах / свях'їў пириўйязували /
молоду покривали // на похоронах тоже пириўйязували / тих шо
труд'ац'а / шо нисут / шо співайєт / шо читаєт // пириўйязували на
л'єву руку //

Які шапочки носили жінки у вашому селі?

Зам'їжн'ї жінки хо/дили ў каптурах // каптур / це так йак тїпер
хустинкоюу заўйязуєт'а / а колїс' так'ї були каптурики круглен'к'ї на
голову / заўйязували мотузочками / с поворосками на пїред'ї //
заўйязували / шоп коси ни л'їзли ў гоч'ї / шоб ни росовалис'а // йак
стар'ї л'уди / таї холодно ў голову / таї тої каптурик ўд'ївали //

Яке взуття носили у вашому селі?

Носили постолї / це солом'яне ўзут'а / таке йак тїпер тапочки / а
тод'ї лаптики були так'ї / солом'ян'ї плєли // чун'ї / це вал'анки шит'ї
// опорки / так йак галош'ї / обр'їзан'ї чоботи / ўже йак порвалис'а //

румунки / це були такі д'їґчачі чобіткі с коротен'кими хол'аўками / чорнен'кі // чоботи йалові робочі були // хромові чоботи були с'ватн'і / на вихід тоже з доўгими хол'авами / на низ'ких підборах чолов'іч'і / а жіноч'і / тоже з доўгими хол'авами / т'їл'ко шо ўже гинача модел' була / с підборами і гострими носочками / краси'в'іше шили жін'кам / йак чолов'ікам // були консонс'таўс'кі чоботи / це войн'і чоботи //

Що значить коли сниться взуття?

Замуж вийдиш //

Чи використовували взуття при ворожінні?

На Гандрейа / чириз^с хату пирикидали чобота / і ўгадували звід'їтки жин'їх буде //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Коўтки носили / у вуха жіноч'і прикраси / полукруглі / м'їс'ац'ом д'їло // і намісто дороте чир'воне / його звали доротим / і барламутове було намісто / і дукач'і були // дукач / це прикраси жіноч'і / дес' йак ідут на гул'ан'а йакес' / то д'їґчата ч'їпл'али на г'руди / ни дуже доўгі / на п'їґгрудеї / ц'їла низка дукач'їў / а кол'їр / йак тїпер пїат' коп'їйок // дукач'і б'їл'ї були / сїребран'ї // гоб'ручки виготоўл'али іс коп'їйок / с трох / жоўта гоб'ручка полу'чалас'а // спиц'ал'їсти так наўчилис'а робити гобручки такі // а з дис'ати коп'їйок б'їлен'ка гоб'ручка / це се^иребрана полу'чалас'а / це такі були гобручки ў наше ўремн'а // к'їс'нички / вузен'кі / так йак л'енти / запл'їтали їїх у коси і стар'ї і молод'ї / шоп коси ни ро'с'овалис'а //

У чому носили гроші?

Грош'ї носили ў калитках // колис' ни було карман'їў / та ў калитку грош'ї ўкладали / і ў пазуху баби клали / а д'їди ма'хорку носили / кур'їн'а ў таких торбин'ках //

Матеріали,

зібрані в селі Юрківка Уманського району Черкаської області від корінної жительки Мельник Поліни Федорівни, 1932 р. н.; освіта 5 класів.

Як робили полотно?

Прали / а тоді на мото^вило / два ^метри чи два с поло^вино^ую / на^мотуймо на мото^вило / а тоді шчи^таймо по ^дес[']іт' ^ниток / це ^пасма / це йак к^лоча / то так / нашчи^тали там ^дес[']іт' / таї ^ус'о // а йак три^нац[']атка / то три^нац[']іт' ^пасом / а йак ди^с'атка / то ^дес[']іт' ^пасом / то к^лоча г^рупше / а ди^с'атка т^рошки ^тон'ча / а три^нац[']атка со^ус'ом то^нен'ка / п^рамо ^нитка катуш^кова // а тоді так сну^вали на сну^валку / йак на полот^но / то це ^мама би^рут ^житн'ойі му^ки / во^да / мо^чили / ви^прали йи^го / а тоді во^но ви^сохло / ви^йаш^ки / та^ко бу^ло ш^тири к[']іл / і та^ко на пирих^рес'ц' пати^ки / роспи^нали / і роз^йазували ті ^пасма / і за^сукували к^райн'у ^нитку / мо^тали на клуп^ки // мо^тали на клуп^ки / а тоді ^уже йак сну^вати / сну^валка та^ка бу^ла / то^же чо^тири / та^ко го^бмотували кру^гом / там во^ни ^уже зна^йут с^к'іко т^реба раз го^бмо^тати / і тоді ті клуп^ки / шо ми мо^тали / во^ни бу^дут / во^ду ^л'а^йут і ^житн'ойі му^ки ^сипл'ат і ки^да^йут ті клуп^ки туди у ту рош^чину і би^рут по дві ^нитки / і во^ни ^тамки / а йа си^д'у та^ко дир^жу / бо^ж ^ус'а ^хата[']ж бу^де го^брискана / таї йа та^ко дир^жу два клуп^ки / це за дві ^нитки / дир^жу / шоб во^но там с'т'ікало / а ^мама ^уже кру^т'ат сну^валку і мо^та^йут йо^го на сну^валку / а тоді ^уже с сну^валки йак намо^тали йо^го / таї с'сну^валки зн'іма^йут / та^ко / йак о^то ^косу пли^тут / таї та^ко ^у'з'али / таї ^у ц'у ^д'урку / таї зно^у ^у ^д'урку / таї во^но ви^ходит йак ко^са за^плет'ана / ну таї ^висушили / а тоді ^уже ни^семо / ^у ^кого ви^рс^тат ^йе / таї ми ни^семо туди до ^нейі / по^ма^гаймо йі^йі / там ви^рс^тат / і та^ке ши^роке та^ке^го йак полот^но / і ми тоді по^ма^гаймо йі^йі / во^на ^кожну ^нитку там роск^лала / там ^йе мочо^вин'а / во^но та^ко раз ^коло ^разу / та^к'і то^несин'к'і / йак / ш[']чого во^но / чи во^но іс дошчи^чок та^ких / і тут ^кожну ^нитку про^сил'аймо / а тоді во^на тут ^уже прот'а^гнула нави^нула / і тоді ^уже с клуп^ка мо^та^йе / і там ^чо^уники та^к'і / і ^у ^чо^унику та^ка

то|нен'ка / із гу|ви|ни |робл'ат |ц'і|ўку та|ку / там та|кії па|ти|чок
 за|ст|ромн'у|йиц'а / і там |ў т'і гу|ви|н'і |є д'і|рка / во|ни про|би|вайут / і
 на|моту|йут так на ка|ту|шку / та|ко на|моту|йут / а то|д'і кла|дут і цим
 |чо|ўни|ком на ви|рс|тат'і ви|робл'а|йут / а то|д'і |б'і|л'ат со|б'і по|лот|но /
 с'|ц'і|ко там за|до|ўш|ки // о|це |со|нце |г'р|іє на до|лину |їди / |б'і|лити |йи|го /
 ну та|ї шо|ш ни|на|носис'а|ж во|ди / бо ти|пер кир|ни|ц'а ос'о|то ту|то|то / а
 то|д'і|ж кир|ни|ц'і|ў ни |було / |ў до|лин'і / а |ў нас |р'і|чка бу|ла та|ко /
 |ви|копа|ли |тато |р'і|чку / та|ї во|да |ў нас бу|ла / чи там |джи|ри|ло бу|ло там
 чи|шо / та|ї про|сти|лила / |висо|хло / і та|ко ск|лала / а то|д'і |ўз'ала п'і|шла |ў
 |р'і|чку умо|чила / |винис|ла і зно|ў про|сти|лила / а |л'і|том жи|ш жар|ко|ж /
 во|но|ж мо|мин|тал'но|ж ви|си|хайє // а то|д'і |ўже |йак во|но |ви|б'і|л'ане /
 |т|рохи во|но м'н'ак|ше |ро|би|ц'а // то |йа|ї пал'|то |мала / ра|до|ўл'ане та|ке /
 по|шила там |ў По|су|х'і|ўц'і |ж'і|нка / по|шила нам це пал'|то / а з ра|до|вини
 / ни |буде|ж |б'і|ле / о|цео |чир|ни|ла / |чор|нил'ного по|рош|ка |син'ого /
 роз|вели / |ўмо|чили |йи|го і |син'е пал'|то / |ў ш'ко|лу то|шо |нада
 хо|дила //

Чим фарбували спідниці?

А бу|зи|нойу сп'і|дниц'і кра|сили // |мама по|ши|є сп'і|дниц'у / ну та|ї
 шо|ш |йак во|на |б'і|ла / а ми па|се|мо ко|ро|ви / та|ко ли|ст|ток |ўз'али /
 сти|с|нули і та|ко по|тер|ли / та|ї |ви|шо|ў ли|ст|точок / з|ро|бимо ни|зом / |йак
 ш|л'а|рочку / от |йак ро|би|ли //

У що одягалися у вашому селі?

Бу|ли сп'і|дниц'і / ху|стин|ки |ўже |т|рохи бу|ли / а на |л'і|ж|ках |цего
 н'і|чого ни |було / ра|дно за|стел'ане |ї |б'і|л'ше н'і|чого //

Які спідниці були у вашому селі?

П'і|з'н'і|ще |ўже бу|ли ши|рс|ц'ан'і / з|разу ни |було / про|ст|ен'к'і бу|ли
 // а хо|ди|ли / |даже хо|ди|ли / м'і|ї |тато ро|би|ли на ви|рс|тат'і / ви|рс|тат бу|ў / і
 це д'і|дун' Ко|с'ц' на|ш / |тоже в'і|н та|кії |са|мий ро|ка|ми / ро|би|ли на
 ви|рс|тат'і |ра|дна / ро|би|ли ди|с'а|тку / це |ши|ли шта|ни чо|ло|в'і|кам / сп'і|дн'і /

а тої ходили ў білих шо ран'ше / а сорочки / це робили тринадц'атку / тон'че / білили / таї шили сорочки / таї так ходили //

Які були хустки у вашому селі?

Хустки були // йак'і були / велик'і були / і мален'к'і були ширец'ан'і / так'і ус'ак'і / це йа знайу ў мами ше були // велика хустка заўйазувалас'а йідним к'інц'ом / таї тут на плеч'і к'інец' / а цей пус'кайиц'а напи'ред / а мален'к'і так йак ц'і заўйазувалис'а //

Які це тернові хустки?

Ну кв'ічасті / от у мене^и шеї зараз йе йідна така велика хустка / і так'і накрий'ні / це велик'і були хустки / шо заўйазувалис' йідним к'інц'ом / а йіден к'інец' висит / це було так /це так ходили // а мален'к'і / то так'і були / шо так'і чут' біл'шичк'і / то тако заўйазувалис' на'зад к'інчиками / і ти'пер хто хоче йак / то заўйазуйиц'а на'зад^т / а мен'ч'і то п'рамо тако п'іт шийу //

Які чоловічі головні убори були у вашому селі?

А чолов'іки / но'сили кашкети / шапки / капил'ухи л'ітом сол'омн'ан'і но'сили на пол'і / бо'ж сво'є ха'з'аїство мали / кон'і і ўс'о / і поле мали //

У який одяг вбиралася наречена?

Ну це'ж куртка і сп'ідниц'а / то'шо мама це / мої мами / мо'я бапка в'ід'авалас' у н'ому / і мо'я мама ў в'іс'ім'націт' рок'іў в'ід'авалас' у цему ўбра'н'і шо мама / бо ни було н'ічого то'д'і // а йа була ў'д'агнута // буў то'же вел'ін / ну то'д'і так пози'чали / чи купл'али / і в'інок то'же буў // а було та'ке ў'ремн'а / шо одеж'і ни до'купис'а / таї пал'та ў мене ни було ше / а то шили / сам'і там // мама там шо шили / а то'д'і ў мене ма'шинка була / то йа д'іт'ам шила // а пал'то купили йакес' пирилиц'оване / в'іс'ім'сот рубл'іў то'д'і було / і купили чоб'ітки // ми'н'і подрушка дала ко'ус'ц'ум та'киї го'лубий / а вона ка'же / даї ми'н'і це плат'а шо йа з Гир'ман'ійі при'везла / а йа то'б'і дам цей ко'ус'ц'ум / сп'ідничка по'шита / ну це з А'мерики / так йак то

роскл'ошон.а трoхи / а с'уди так йак п'іжачком 'д'іло / с'уди плечки п'ідтклад'ані / а тутo таким син'oватим 'виробл'ано спе'реду / і тут кар'мани так'і / ну слаўно по'шите / таї ми пом'ін'алис' / таї так oце oтак ў 'мене буў ко'с'ц'ум в'іс'іл'ній // Ну / хто ў 'чому маў / а це голу'бий буў ко'с'ц'ум / і ни 'було'ж де / і г'рош'іў ни'ма де б'рати / таї це ми пом'ін'алис'а / а йїї в'ід:ала зи'лене плат'а шоў'кове / шо ў 'мене було з Гир'ман'ійі / а во'на ми'н'і цеї ко'с'ц'ум / во'на ў 'Кийів'і була і дес' во'на там йи'го дост'ала / таї oце та'ке //

Яке взуття носили у вашому селі?

Були 'чоботи ў 'мойі 'мами х'ромов'і / це йа ўже з'найу / це ўже йа була ў 'мами / то дир'жали тил'ата / а то'д'і р'ізали / начи'н'али ті ш'кури / таї 'мамин брат / таї в'ін шиў 'чоботи / са'пожн'іком буў / таї в'ін 'мам'і шиў 'чоботи х'ромов'і / це йа ўже 'помн'у / були х'ромов'і 'чоботи //

Йа йіхала ў Ге'р'ман'ійу / то ў 'мене були 'туфл'і на каблукy / і шеї була та'ка 'мода / і галош'і були до них // то там ў Ге'р'ман'ійі галош'іў ни т'реба / там зи'мових пал'т ни'ма / там 'тепло / де йа була / а ў'дома то ў нас гет' і до 'туфл'іў / до та'ких на каблукy / були галош'і // галош'і / ну то р'ізинов'і галош'і / так йак то ти'пер / йак це 'шили 'вал'енки 'шиті / таї над'івали галош'і // 'туфл'і були 'кожан'і / так йак по'вин:о 'бути / а галош'і так 'само з'робл'ан'і / так йак це прода'йуц'а ц'і мага'зин.і галош'і до вал'енок ти'пер / так то'д'і прода'валис' галош'і ц'і / гет' і на 'туфл'і // ў 'мене це були ц'і 'туфл'і на каблукy / і галош'і так'і 'сам'і / ну так'і / п'ідoшва йам'ката / а с'и'редини так 'само йак то чир'воні во'ни / гобд'елан'і чим во'ни йак / так'і ў 'мене були 'туфл'і / це ше до Гер'ман'ійі // а п'із'н'ішче то ўс'аке ўзут'а с'тало по'яўл'атис'а // ўс'ак'і 'туфл'і // ну шо хоч було ўже / са'пожки ўже п'ішли / 'чоботи х'ромов'і ўже були / д'іўчач'і і чолов'іч'і були // 'чоботи с хол'авами 'доўг'і / так йак 'вал'енки / так'і ж'іноч'і були / і чолов'іч'і так'і були 'чоботи / це ўже йак холодно / а на 'л'іто то 'туфл'і ўже по'я'вилис' / так'і були

кожан'і і парус'інов'і були / і йак'і хоч були / були сандал'і ў'с'ак'і / і
на д'іточок були / і ў'с'ак'і були //

Матеріали,

зібрані в селі Кочубіївка Уманського району Черкаської області від корінної
жительки Ковтун Марії Дмитрівни, 1934 р. н.; освіта 4 класи.

Який старовинний верхній одяг із довгими полами носили у вашому селі?

С'виту но'сили / с'вита була / вона із го'вец' вона була із доўгими
полами / ком'ір такий малиї / із самой іїї // так'і гарн'і кв'ітки
вишит'і // а год'і'йал'іў жи колис' ни було / а ўкри'валис' вит'ками і
ко'жухами // с'витка була і за одежу і за ўкри'т'а / ни було год'і'йал / це
т'і с'вити // кра'ват'іў ни було / і на зим'л'і / со'ломи з'вечира ў'нос'ат з'і
д'вору і 'радна с'тел'ат / рад'іў'йан'і ц'і 'радна / і св'ита і ко'жух / і
ўкри'вайуц'а / вона 'тепла ў'критис'а //

Який старовинний верхній одяг із короткими полами носили у вашому селі?

Тод'і ўже гет'гет' / ўже куп'л'али чоло'в'ікам москвич'ки / жу'кет
такий / на 'ват'і / ком'ір буў такий 'самий / с 'ц'ого / с 'цейі 'самої тка'нини
з доўгими рука'вами / на гудзиках / з сукна фпбричного // це ше йа ў ц'і
моск'вичц'і ходила / вона по'хожа на п'і'жак / т'ілки доўша / на ту'виках /
бо то ўже з сук'на фаб'ричного / ни с 'цего сук'на //

Що виготовляли з полотна?

З домот'каного робили рушник'и / скатер'ки / о'це д'іўц'і на'робл'ат
рушник'іў / скати'рок у п'ридане йак в'ід'а'йеца / виши'вали так кра'с'іво /
сороч'ки дис'ачан'і / це'ж сам'і робили ц'і сороч'ки / поли'вайут 'гарно /
полот'но виб'іл'ат // це йак йи'го зробиў ткач / бо ти на'п'рала і намот'ала
/ чи там дв'ацит' 'метр'іў чи т'риц'ат' 'метр'іў / і во'но тако до'рожкою /
то це б'іл'ат на бере'гах / в 'кого бере'ги / а ни'ма 'берега на с'тежц'і на
го'род'і / а йак б'ілити / нали'вайу води у 'ночви і ў д'і'жку ўмо'чила і

рости|л'айе / во|но так ў|б'ілиц'а йак полот|но та|ке |гарне / та|ке мн'а|ген'ке //

Розкажіть про кожух.

Ко|жух / це |саміі |первіі у|бор / бо |пал'т'іў ни було // ко|жухи були та|к:і рас|н'і / здо|ров:і і рас|н'і / йак о|то на |нитку п|лат'а с'|ц'агу|ют / та|к і ко|жухи були |з'ібран'і // |ком'ір с |цего |самого / с |кож:і ў|йа|зали і петел'|ки // с |чистоїі ш|кури во|ни вичи|н'али / ш|куру вичи|н'али / во|на та|ка мн'а|ген'ка / са|м:і со|б'і чи|нили / мо|чили ў д'і|ж'ках / |што|то |сипали / |йа ў|же і за|була / шо ў ту ш|куру |сипали / во|но |доўго |кисне там / смир|дит там / то|д'і |вичи|н'ат / во|на мн'а|ген'ка / |гарна //

Які обряди пов'язані з кожухом?

Це н'і|в'есту |сад'ат на ко|жух / рос|плели |йі|йі / бо во|на' ж за|плет'ана була / йак ти|бе ў|же рос|плели / то ти|бе'ж мо|ло|дик |должен п'ідн'ати с ст'іл'|ц'а / а с|таршу д|рушку т|реба поса|дити / і шо|б бу|йарин |викупиў подуш|ки ў |тебе / бо ти с|тарша д|руж|шка / бо подуш|ки мо|ло|душин'і за то|бойу / бо ти'ж |должна про|дати ті подуш|ки / чим до|рошче / бо ў|вечир'і ў|же мо|ло|духа іде до мо|лоди|ка / то іде с п|риданім / то |должен бо|йарин ў |тебе |йіх |викупити / т'і подуш|ки //

Які спідниці носили у вашому селі?

Рас|на сп'ідни|ц'а два|нацят' |п'ілок / це чо|тири |метри на сп'ідни|ц'у т|реба // сп'ідни|ц'і були ў|с'акого |кол'ору / гусу|дарствин'і куп|л'али //

Які були хустки у вашому селі?

Бу|ли хуст|ки су|кон.і / то напи|налис'а |ними / |груб'і та|к:і йак год'і|йало / та|к:і кар|таті с |китиц'ами / це ку|ди і|деш / то напи|налас'а // ве|лик:і хуст|ки були і |чорн'і і |б'ілі / ў|сак:і були / тир|нов:і на них ка|зали //

Яке взуття носили у вашому селі?

|Бос'і хо|дили / а зи|мойу |т'ілки |вал'анки // |чобати були / доўгі ха|л'ави / каб|лук ма|лен'кїі / це у ж'і|нок / а у чолов'і|к'іў |ширшичкїі //

були туфл'і на шнурках / тод'і ўже були лоточки / це такі шнурк'іў
нимайе / а туто круглен'ке / йак тапочки були хромові //

Що значить коли снитися взуття?

Йак присниц'а шо загубила тухл'а / або сапошка / то уха'жор тибе
кине //

У який одяг вбиралася наречена?

Зимойу ў ко'жус'і / а йак тепла зима / то вона у свит'і новен'к'і / а
л'ітом сп'ідниц'а і сорочка вишита / намисто барламутове було / таке
біл'е / здорове таке / л'енти і віночок / а ўзувала чобати / шили ўс'і
чобати / а л'ітом / хто купиў тухл'і / то ўзуўс'а / а хто н'е / то босі /
ус'і бос'і були //

Які прикраси носили жінки у вашому селі?

Н'ічога ни було ў мод'і йак о'це намисто // ни'ма намиста / ти ни
д'іўка / і б'рати тибе ни буде парбок / бо ни'ма намиста // о'це намисто /
скрин'а / рушникі ц'і п'ран'і / б'іл'ан'і вишит'і / сорочкі вишит'і / це с
полотна ў придане тоб'і //

Додаток В

Питальник для збору діалектного матеріалу за тематичними групами

«Одяг і прикраси»

1. Як називається сукупність речей, у яких ходить людина?
2. Як називається дія «одягати на себе одяг»?
3. Як називається дія «одягати на себе багато одягу»?
4. Як називається процес знімання одягу?
5. Як називається процес знімання одного одягу та одягання іншого?
6. Чи вживається в говірці і що означає слово *наряд*?
7. Чи вживається в говірці і що називають словом *наряджатися*?
8. Як називається святковий одяг?
9. Як називається дія «святково одягатися»?
10. Як називається дороге вбрання?
11. Як називається дуже вільний одяг?
12. Чи вживається в говірці і що означає слово *балахон*?
13. Як називається повсякденний одяг?
14. Як називається одяг, що був у вжитку?
15. Як називається старий, дуже поношений, порваний одяг?
16. Чи вживається в говірці і що означають слова *пур'я*, *рядня*?
17. Чи вживається в говірці і що означає слово *барахло*?
18. Чи вживається в говірці і що означає слово *лахи*?
19. Чи вживається в говірці і що означає слово *манаття* (*манатки*)?
20. Як називається процес забруднення одягу?
21. Як називається процес прання одягу?
22. Як називається дія «викручувати одяг»?
23. Як називається дія «віджимати одяг»?
24. Як називається одяг, який носять на знак трауру?
25. Як називається майстер, який шиє верхній одяг?
26. Як називається жінка, яка шиє легкий одяг?
27. Як називається чоловіча сорочка?

28. Чи вживається в говірці і що означає слово *кошуля*?
29. Як називається чоловіча полотняна сорочка?
30. Як називається чоловіча сорочка, виготовлена з домотканого полотна в тринадцять пасом?
31. Як називається чоловіча сорочка, виготовлена з домотканого полотна в десять пасом?
32. Як називається сорочка, яку вишили?
33. Як називається чоловіча сорочка із застібкою збоку?
34. Як називається сорочка з короткими рукавами?
35. Чи вживається в говірці і що означає слово *теніска*?
36. Як називається солдатська сорочка?
37. Як називається смугаста спідня сорочка?
38. Як називають дію «носити сорочку поверх штанів»?
39. Як називається дія «заправити сорочку в штани»?
40. Як називається підкладка чи вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини?
41. Як називається вишитий розріз спереду на грудях сорочки?
42. Чи вживається в говірці і що означає слово *тестка*?
43. Чи вживається в говірці і що означає слово *ляхівка*?
44. Як називається жіноча полотняна сорочка?
45. Чи вживається в говірці і що означає слово *пазуха*?
46. Чи вживається в говірці і що означає слово *поділ (подолок)*?
47. Чи вживається в говірці і що означає слово *полик*?
48. Як називається жіноча сорочка, виготовлена з домотканого полотна в тринадцять пасом?
49. Як називається жіноча сорочка, виготовлена з домотканого полотна в десять пасом?
50. Як називається сорочка, в якій сплять?
51. Як називається вузька смужка тканини, що утримує на плечах жіночу сорочку?

52. Чи вживається в говірці і що означає слово *пеньюар*?
53. Як називається смужка тканини чи хутра, пришита до країв вирізу для шиї?
54. Як називається комір, що облягає шию?
55. Як називається відкладний виложистий комір?
56. Чи вживається в говірці і що означає сталінський комір? Яку форму мав такий комір?
57. Які ще назви для різних видів коміра існують у говірці?
58. Чи вживається в говірці і що означає слово *шиворот*?
59. Чи вживається в говірці і що означає слово *шалик*?
60. Як називається клин під рукавом чоловічої сорочки народного крою?
61. Як називається кінцева частина рукава на сорочці?
62. Як називається спідня білизна?
63. Чи вживається в говірці і що означає слово *шмаття*?
64. Як називається нижня частина верхнього вбрання з довгими холошами?
65. Як називаються вузькі чоловічі штани?
66. Як називаються широкі чоловічі штани, внизу на резинці?
67. Як називаються чоловічі штани, що обтягують литки та коліна і дуже розширюються на стегнах (галіфе)?
68. Як називаються штани, широкі від колін донизу?
69. Як називаються чоловічі штани, виготовлені з домотканого полотна в тринадцять пасом?
70. Як називаються чоловічі штани, виготовлені з домотканого полотна в десять пасом?
71. Чи вживається в говірці і що означає слово *гачі (гачі)*?
72. Чи вживається в говірці і що означає слово *портки*?
73. Як називаються спідні чоловічі штани?
74. Як називаються штани з ватною підкладкою?
75. Як називаються штани для занять спортом?
76. Як називаються штани із сукна?

77. Як називаються штани з джинсової тканини?
78. Як називаються штани з вельвету?
79. Як називається пояс штанів?
80. Як називаються пришиті стрічки тканини на поясі штанів для ременя?
81. Як називається частина штанів, яка надягається на одну ногу?
82. Як називається кольорова смужка тканини, що нашивається по зовнішньому шву штанів?
83. Як називається підкладка до колін у чоловічих штанах?
84. Як називається тонка міцна стрічка, яку пришивають із звороту внизу штанів?
85. Як називається розпірка спереду чоловічих штанів?
86. Як називається комплект верхнього одягу, що складається з піджака і штанів?
87. Як називається костюм, який складається із трьох предметів?
88. Чи вживається в говірці і що означає слово *комплект*?
89. Чи вживається в говірці і що означає слово *гарнітур*?
90. Як називається костюм для занять спортом?
91. Як називається костюм, в якому ходять школярі?
92. Як називається робочий одяг, що складається з піджака і штанів?
93. Як називається чоловічий пояс для підперізування штанів?
94. Як називається мотузка, якою стягують штани, шаровари, кальсони для їх підтримання?
95. Чи вживається в говірці і що означає слово *очкур*?
96. Чи вживається в говірці і що означає слово *крайка*?
97. Чи вживається в говірці і що означає слово *шворка*?
98. Як називається пояс зі шкіри?
99. Як називається пояс із тканини?
100. Як називаються шлейки, які підтримують чоловічі штани?
101. Як називається пряжка на ремені?
102. Чи вживається в говірці і що означає слово *бриджі*?

103. Чи вживається в говірці і що означає слово *капрі*?
104. Загальна назва спідниці?
105. Як називається спідниця, пошита із грубої тканини?
106. Як називається спідниця, пошита із тонкої тканини?
107. Як називається давній жіночий одяг типу спідниці у вигляді двох зшитих до половини полотнищ переважно вовняної картатої тканини?
108. Чи вживається в говірці і що означає слово *запаска*?
109. Чи вживається в говірці і що означає слово *пілка*?
110. Як називається спідниця, пошита із сукна?
111. Чи вживається в говірці і що означає слово *суканка* (*суконка*)?
112. Як називається спідниця, пошита із домотканого полотна в тринадцять пасом?
113. Як називається спідниця, пошита із домотканого полотна в десять пасом?
114. Чи вживається в говірці і що означає слово *димка*?
115. Чи вживається в говірці і що означає слово *підтичка*?
116. Чи вживається в говірці і що означає слово *під'юбник*?
117. Чи вживається в говірці і що означає слово *підзорник*?
118. Як називається спідниця-гофре? Опишіть, яка вона.
119. Як називається спідниця-плісе? Опишіть, яка вона.
120. Чи вживається в говірці і що означає слово *бантовка*?
121. Як називається спідниця, густо зібрана в поясі?
122. Як називається спідниця, зшита з 4-х клинців?
123. Як називається спідниця, зшита з 6-ти клинців?
124. Як називається спідниця, зшита з 8-ми клинців?
125. Як називається спідниця, зшита з 12-ти клинців?
126. Як називається спідниця від пояса широка?
127. Чи вживається в говірці і що означає назва *сонце-кльош*?
128. Чи вживається в говірці і що означає слово *клинці*?
129. Як називається пояс у спідниці?

130. Як називається розріз на поясі спідниці?
131. Як називається розріз на задньому чи передньому полотнищі спідниці?
132. Чи вживається в говірці і що означає слово *шліца*?
133. Як називається рівно складена удвоє і загнута смужка тканини?
134. Як називаються складки на спідниці, розміщені одна до одної?
135. Чи вживається в говірці і що означає слово *фалда*?
136. Чи вживається в говірці і що означає слово *лиштва*?
137. Чи вживається в говірці і що означає слово *заложка (залужка)*?
138. Як називається смужка тканини, зібрана в зборки і пришита для оздоблення до сукні, сорочки, фартуха і т. ін.?
139. Чи вживається в говірці і що означає слово *рюшики*?
140. Загальна назва плаття?
141. Як називається плаття, яке щільно облягає стан?
142. Як називається плаття, неприталене в стані?
143. Як називається плаття зі швом на поясі?
144. Як називається плаття для вагітної жінки?
145. Як називається плаття на бретельках?
146. Чи вживається в говірці і що означає слово *кокетка*?
147. Чи вживається в говірці і що означає слово *спинка*?
148. Загальна назва халата. Які назви халатів є в говірці?
149. Як називається частина одягу, що покриває руку від плеча до середини суглоба?
150. Як називається рукав нижче ліктя?
151. Як називається рукав, який становить з плечем одягу одне ціле?
152. Як називається спускний короткий рукав?
153. Чи вживається в говірці і що означає слово *японка*?
154. Як називається круглий виріз у платті?
155. Як називається прямокутний виріз у платті?
156. Як називається овальний виріз у платті?
157. Як називається трикутний виріз у платті?

158. Як називається виріз у вигляді серця?
159. Чи вживається в говірці і що означає слово *мисик*?
160. Чи вживається в говірці і що означає слово *декольте*?
161. Чи вживається в говірці і що означає слово *плечки (плечики)*?
162. Чи вживається в говірці і що означає слово *бухти*?
163. Як називаються вшивки на платті? Які назви існують залежно від місця їх розташування?
164. Чи вживається в говірці і що означає слово *кайма*?
165. Чи вживається в говірці і що означає слово *канва*?
166. Чи вживається в говірці і що означає слово *кант*?
167. Чи вживається в говірці і що означає слово *купон*?
168. Чи вживається в говірці і що означає слово *обшивка*?
169. Чи вживається в говірці і що означає слово *планка*?
170. Чи вживається в говірці і що означає слово *пройма*?
171. Чи вживається в говірці і що означає слово *прошва*?
172. Чи вживається в говірці і що означає слово *прутик*?
173. Чи вживається в говірці і що означає слово *рубчик*?
174. Чи вживається в говірці і що означає слово *стібки*?
175. Чи вживається в говірці і що означає слово *тасьма*?
176. Як називається процес «шити, підгинаючи край чого-небудь або вишиваючи щось смужкою»?
177. Як називається процес «прошиваючи великими стібками, назначати лінію шва»?
178. Як називається дія «зашивати діру в якій-небудь тканині»?
179. Які способи обрублення одягу вам відомі. Назвіть і опишіть їх.
180. Чи вживається в говірці і що означає слово *сукня*?
181. Як називається легкий жіночий одяг до пояса?
182. Як називається блузка без рукавів?
183. Як називається жіночий фартух? Чи розрізняються назви залежно від моделі?

184. Чи вживається в говірці і що означає слово *камбойка*?
185. Чи вживається в говірці і що означає слово *герик*?
186. Чи вживається в говірці і що означає слово *бобка*?
187. Чи вживається в говірці і що означає слово *олімпійка*?
188. Як називається старовинний двополий верхній одяг із домотканого грубого сукна?
189. Як називається верхній довгополий чоловічий одяг із домотканого грубого сукна з відлогою?
190. Як називається частина верхнього одягу для захисту голови в негоду; коли немає потреби, її відкидають на спину?
191. Чи вживається в говірці і що означає слово *каптур*?
192. Чи вживається в говірці і що означає слово *свита*?
193. Чи вживається в говірці і що означає слово *гуня (гунька)*?
194. Чи вживається в говірці і що означає слово *сіряк*?
195. Чи вживається в говірці і що означає слово *каптан (кафтан)*?
196. Чи вживається в говірці і що означає слово *жупан*?
197. Чи вживається в говірці і що означає слово *чемерка*?
198. Чи вживається в говірці і що означає слово *кобеняк*?
199. Чи вживається в говірці і що означає слово *бурмус*?
200. Чи вживається в говірці і що означає слово *кирея*?
201. Чи вживається в говірці і що означає слово *бунда*?
202. Чи вживається в говірці і що означає слово *тулуб*?
203. Загальна назва кожуха? Які назви існують залежно від крою?
204. Як називається стьобана куртка на ваті?
205. Чи вживається в говірці і що означає слово *ватник*?
206. Чи вживається в говірці і що означає слово *пуховик*?
207. Чи вживається в говірці і що означає слово *бобрик*?
208. Чи вживається в говірці і що означає слово *москвичка*?
209. Як називається жіноча куртка на ваті, покрита плюшем?
210. Чи вживається в говірці і що означає слово *плюшка*?

211. Чи вживається в говірці і що означає слово *тужурка* (*діжурка*)?
212. Чи вживається в говірці і що означає слово *полька*?
213. Чи вживається в говірці і що означає слово *сак* (*сачок*)?
214. Чи вживається в говірці і що означає слово *літник* (*летнік*)?
215. Як називається легка жіноча куртка, розширена донизу?
216. Чи вживається в говірці і що означає слово *розлітайка*?
217. Як називається довгий верхній формений одяг із складкою на спині і хлястиком?
218. Чи вживається в говірці і що означає слово *лапсердак*?
219. Чи вживається в говірці і що означає слово *макінтош*?
220. Як називається військовий піджак?
221. Чи вживається в говірці і що означає слово *фрак*?
222. Чи вживається в говірці і що означає слово *френч*?
223. Чи вживається в говірці і що означає слово *хутро* (*футро*)?
224. Чи вживається в говірці і що означає слово *шуба*?
225. Як називається коротка шуба?
226. Чи вживається в говірці і що означає слово *короташ*?
227. Чи вживається в говірці і що означає слово *шубка*?
228. Чи вживається в говірці і що означає слово *осінка*?
229. Чи вживається в говірці і що означає слово *манто*?
230. Як називається куртка з капюшоном, де капюшон з хутром?
231. Як називається куртка на ватній підкладці, покрита тонкою непромокальною синтетичною тканиною?
232. Як називається легка куртка з плащової тканини?
233. Загальна назва пальта.
234. Як називається пальто на ватній підкладці?
235. Як називається пальто без ватної підкладки?
236. Як називається верхній одяг з дубленої шкіри?
237. Як називається пальто зі шкіри?

238. Які назви існують на позначення пальта залежно від матеріалу, крою, сезону носіння тощо?
239. Чи вживається в говірці і що означає слово *кожанка*? Опишіть реалію.
240. Як називається жіноче півпальто із сукна?
241. Як називається плащ із тонкої непромокальної синтетичної тканини?
242. Як називається плащ зі шкіри?
243. Як називається плащ із брезентової тканини?
244. Як називається плащ із клейончастої тканини?
245. Як називається тканина, пришита зісподу одягу?
246. Чи вживається в говірці і що означає слово *підбій*?
247. Чи вживається в говірці і що означає слово *підшивка*?
248. Як називається вузька смужка тканини, пришита чи пристебнута ззаду на талії пальта, шинелі тощо?
249. Чи вживається в говірці і що означає слово *крижівниця*?
250. Як називається край кожної з половин пальта, шинелі і т. ін.?
251. Чи вживається в говірці і що означає слово *борт*?
252. Загальна назва кишені? Які назви існують залежно від місця розташування, фасону тощо?
253. Як називається нашитий шматок тканини певної форми, що закриває отвір кишені?
254. Загальна назва гудзика?
255. Як називається дія «застібати гудзик»?
256. Як називається: «носити сорочку з розстібнутими гудзиками» (на розпашку)?
257. Як називається обшитий чи обкиданий нитками проріз на одязі для застібання гудзиків?
258. Як називається дротяний гачок гаплика?
259. Як називається дротяна петелька гаплика?
260. Чи вживається в говірці і що означає слово *кобилка*?
261. Чи вживається в говірці і що означає слово *козачок*?

262. Як називається довга механічна застібка на одязі?
263. Як називається дія «одягати лицьовим боком всередину, а внутрішнім назовні»?
264. Які існують прикмети, пов'язані з тим, якщо одяг надягнути навиворіт? Що потрібно зробити, якщо одягнули одяг навиворіт?
265. Як називається шматок тканини чи шкіри, яким зашивають дірки в одязі?
266. Як називається дія «пришивати латку»?
267. Чи вживається в говірці і що означає слово *лата*?
268. Як називається виріб з будь-якої тканини з відділенням для великого пальця, що надівають на кисть руки в холод або для роботи?
269. Як називається рукавиця з відділеннями для всіх пальців?
270. Чи вживається в говірці і що означає слово *нарукавник*?
271. Як називається верхня частина жіночого костюма у вигляді куртки з рукавами й полами на застібці?
272. Як називається верхня частина чоловічого костюма у вигляді куртки з рукавами й полами на гудзиках?
273. Як називається вид одягу без рукавів?
274. Як називається безрукавка, утеплена ватою?
275. Чи вживається в говірці і що означає слово *ангора (ангорка)*?
276. Чи вживається в говірці і що означає слово *венгерка*?
277. Як називається в'язана кофта без коміра і застібок, яку одягають через голову?
278. Як називається в'язана кофта з гудзиками?
279. Як називається в'язана тепла кофта без застібок з високим коміром, яку одягають через голову?
280. Чи вживається в говірці і що означає слово *гольф*?
281. Як називається чоловічий светр без коміра з гострим вирізом?
282. Як називається костюм із штанів і куртки вільного крою, який вдягають для снання?

283. Як називаються вузькі штани, які щільно облягають ноги?
284. Чи вживається в говірці і що означає слово *гамаші*?
285. Чи вживається в говірці і що означає слово *лосіни*?
286. Як називаються жіночі штани із ступнею, які щільно облягають ноги?
Які існують назви колгот залежно від матеріалу виготовлення?
287. Чи вживається в говірці і що означає слово *гольфи*?
288. Як називаються панчохи до колін без ступні?
289. Чи вживається в говірці і що означає слово *трико*?
290. Чи вживається в говірці і що означає слово *панталони*?
291. Як називається предмет жіночої білизни, який облягає груди?
292. Як називається широкий пояс, який одягають для надання стрункості фігурі?
293. Чи вживається в говірці і що означає слово *корсетка*?
294. Чи вживається в говірці і що означає слово *комбінація*?
295. Загальна назва одягу новонародженого.
296. Як називається довгий вузький шматок тканини для сповивання немовляти?
297. Як називається невеличке простиральце, в яке загортають немовля?
298. Як називається пелюшка, в якій купають дитину?
299. Як називається шматок полотна, в який загортають дитину під час хрещення?
300. Чи вживається в говірці і що означає слово *вуголок (уголок)*?
301. Як називається ковдра, в яку загортають немовля? Які назви існують на позначення ковдр залежно від матеріалу виготовлення?
302. Як називається виріб, в який одягають одяльце?
303. Як називається вид ковдри для немовлят, що має форму конверта?
304. Як називається одяг – сполучення куртки зі штаньми?
305. Як називається комплект, який складається зі штанців і кофточки?
306. Як називаються штанці із ступнею, які носять немовлята?
307. Як називається сорочечка для немовляти без гудзиків?

308. Як називається головний убір немовляти? Які назви існують залежно від крою, матеріалу, сезону носіння?
309. Як називається взуття для немовляти? Чи є різниця у назві відповідно до матеріалу виготовлення?
310. Як називається фартушок, який чіпляють на груди дитині, коли вона їсть?
311. Як називається чоловічий головний убір із козирком?
312. Що означає слово *козирок*?
313. Як називається чоловіча шапка на зиму?
314. Як називається зимова шапка з вухами?
315. Чи вживається в говірці і що означає слово *обманка*?
316. Чи вживається в говірці і що означає слово *малахай*?
317. Чи вживається в говірці і що означає слово *башлик*?
318. Як називається висока хутряна чоловіча шапка з суконним верхом?
319. Як називається шапка зі смушку? Яка вона була за формою?
320. Чи вживається в говірці і що означає слово *овчинка (овчанка)*?
321. Як називається шапка з гострим верхом?
322. Чи вживається в говірці і що означає слово *ковпак*? Опишіть реалію.
323. Які назви існують на позначення шапок залежно від матеріалу виготовлення, крою, сезону носіння тощо?
324. Як називається чоловічий фетровий головний убір з широкими полями?
325. Як називається чоловічий солом'яний капелюх?
326. Як називається літній капелюх із широкими крисами, плетений або зшитий із тканини?
327. Як називається верх капелюха, шапки?
328. Як називаються краї капелюха?
329. Чи вживається в говірці і що означає слово *панамка*?
330. Як називається чоловічий або жіночий головний убір з м'якої тканини без окола і козирка?
331. Як називається кашкет без козирка, який носять моряки?

332. Чи вживається в говірці і що означає слово *тюбітєйка*?
333. Як називається плетена шапочка?
334. Чи вживається в говірці і що означає слово *півник (пестушок)*?
335. Як називається шапка, у якій займаються спортом?
336. Як називається жіночий головний убір із шерстяної або іншої тканини квадратної форми?
337. Як називається плетена хустка білого кольору?
338. Чи вживається в говірці і що означає слово *пельоринка*?
339. Чи вживається в говірці і що означає слово *плат*?
340. Як називається велика тепла сукняна жіноча хустка з китицями?
341. Як називається суцільний ряд ниток, шнурків, що вільно звисають на краях хустини?
342. Чи вживається в говірці і що означає слово *китайка (китайки)*?
343. Чи вживається в говірці і що означає слово *пацьорки (пацерки)*?
344. Як називається носова хусточка?
345. Як називається давній головний убір заміжньої жінки у формі шапочки?
346. Чи вживається в говірці і що означає слово *чінець (чепець)*? Опишіть реалію.
347. Як називається хустка трикутної форми?
348. Як називається невелика жіноча хустка з тонкої тканини?
349. Як називається квітчаста хустка з тонкої шерсті?
350. Як називається хустка кремового кольору?
351. Як називається хустка коричневого кольору з білим берегом і тороками?
352. Як називається хустка із штапелю?
353. Як називається хустка з шерсті?
354. Як називається хустка з кашеміру?
355. Як називається хустка з нейлону?
356. Чи вживається в говірці і що означає слово *нейлонка*?
357. Чи вживається в говірці і що означає слово *ляничка*?

358. Чи вживається в говірці і що означає назва «зонова хустка»? Опишіть реалію.
359. Як називається прозора хустка?
360. Чи вживається в говірці і що означає слово *газик* (*газік*)?
361. Як називається квітчасте обрамлення хустки?
362. Як називається середина хустки без малюнка або з квіточками?
363. Чи вживається в говірці і що означає назва *циганська хустка*? Опишіть реалію.
364. Чи вживається в говірці і що означає назва *турецька хустка*? Опишіть реалію.
365. Чи вживається в говірці і що означає назва *китайська хустка*? Опишіть реалію.
366. Чи вживається в говірці і що означає назва *загранична хустка*? Опишіть реалію.
367. Яку назву має хустка малого розміру?
368. Яку назву має хустка середнього розміру?
369. Яку назву має хустка великого розміру?
370. Чи існує нумерація хусток? Яка саме? Чи існують в говірці інші назви хусток (залежно від матеріалу, кольору, розміру)?
371. Як називається дія «зав'язувати хустку на голові кінцями під підборіддям»?
372. Як називається дія «зав'язувати хустку на голові, обмотавши шию і зав'язавши кінці ззаду»?
373. Як називається спосіб зав'язування хустки так, щоб менший ріжок був зверху, а більший знизу?
374. Як називається хустка, яку накидають на плечі?
375. Як називається хустка, яку наречена подає нареченому на сватанні?
376. Як називається хустка, якою покривають наречену?
377. Як називається хустка, якою пов'язують нареченого на весіллі?

378. Чи вживаються в говірці слова *таблетка*, *віньєтка*? Що вони означають?
379. Які назви жіночих шапок існують у говірці? Опишіть реалії.
380. Як називається сукня нареченої?
381. Як називається головний убір нареченої у формі довгого білого прозорого полотнища?
382. Як називається головний убір нареченої, який носять на маківці голови?
383. Чи вживається в говірці і що означає слово *вінок*?
384. Чи вживається в говірці і що означає слово *віночок*?
385. Чи вживається в говірці і що означає слово *букет*?
386. Загальна назва тканини.
387. Чи вживається в говірці і що означає слово *крам*?
388. Чи вживається в говірці і що означає слово *рулон*?
389. Чи вживається в говірці і що означає слово *сувій*?
390. Чи вживається в говірці і що означає слово *тюк*?
391. Чи вживається в говірці і що означає слово *лоскут*?
392. Чи вживається в говірці і що означає слово *клапоть* (*клаптик*)?
393. Що виготовляють у процесі ткання на ткацькому верстаті?
394. Як називається домоткане полотно в десять пасом?
395. Як називається домоткане полотно в тринадцять пасом?
396. Як називається волокно бавовника, з якого виробляють пряжу?
397. Чи вживається в говірці і що означає слово *пан-бархат*?
398. Чи вживається в говірці і що означає слово *креп-жоржет*?
399. Чи вживається в говірці і що означає слово *мая*?
400. Чи вживається в говірці і що означає слово *кримплен*?
401. Чи вживається в говірці і що означає слово *люрекс*?
402. Чи вживається в говірці і що означає слово *порт*?
403. Чи вживається в говірці і що означає слово *базейка* (*бомазейка*)?
404. Як називається груба лляна водонепроникна тканина?

405. Як називається тонка непрядена нитка рослинного або штучного походження?
406. Як називається вищий сорт дорогого сукна (бостон)?
407. Як називається густий пушок із коротких волокон на поверхні (ворс)?
408. Як називається сорт мережива з опуклим узором (гіпюр)?
409. Як називається тканина з низьким, дуже густим ворсом на лицьовій поверхні (велюр)?
410. Як називається бавовняна тканина з густим ворсом, схожа на оксамит (вельвет)?
411. Як називається просочена нітроцелюлозою тканина, схожа на шкіру (дерматин)?
412. Як називається міцна бавовняна тканина, з якої шиють джинсові штани?
413. Як називається тонка м'яка вовняна або напіввовняна тканина, пофарбована переважно в темний колір (кашемір)?
414. Як називається цупка бавовняна тканина блискуча з одного боку?
415. Як називається тонка густа шовкова тканина (крепдешин)?
416. Як називається синтетичне поліефірне волокно, що своїми властивостями нагадує вовну (лавсан)?
417. Як називається ажурний узор, зроблений на місці висмикнутих із тканини ниток (мережка)?
418. Як називається сітчаста тканина з узорами, якою оздоблюють одяг, білизну (мереживо)?
419. Як називається конопляна, лляна, бавовняна, а також штучна або шовкова тканина особливого переплетення (тканина, полотно)?
420. Як називається шовкова синтетична або бавовняна тканина з рельєфно виділеними поперечними нитками (поплін)?
421. Як називається м'яка бавовняна ворсиста тканина (байка, фланель)?
422. Як називається волосяний покрив, зістрижений або вичесаний із тварин?
423. Як називається матеріал, одержаний шляхом хімічної та механічної обробки шкіри убитої тварини?

424. Як називається тканина з штапельної пряжі (штапель)?
425. Як називається тонка бавовняна тканина (батист)?
426. Як називається густа бавовняна тканина (бязь)?
427. Як називається груба тканина з рубчиками по скісній лінії (діагональ)?
428. Як називається тканина у клітинку (шотландка)?
429. Як називається легка, тонка бавовняна чи шовкова тканина (шифон)?
430. Як називається дорогий сорт м'якої, трохи ворсистої шерстяної тканини (шевйот)?
431. Як називається дешева бавовняна тканина (перкаль)?
432. Як називається тонка напівпрозора бавовняна або шовкова тканина із суканої пряжі (маркізет)?
433. Як називається цупка бавовняна або шовкова тканина у дрібненький рубчик (репс)?
434. Як називається тканина з діагональним переплетенням ниток, яку використовують переважно на підкладку (саржа)?
435. Як називається тонка бавовняна тканина з рідко переплетених ниток (марля)?
436. Чи вживається в говірці і що означає слово *шерсть*?
437. Чи вживається в говірці і що означає слово *вовна*?
438. Чи вживається в говірці і що означає слово *синтетика*?
439. Які ще існують назви на позначення тканин у говірці?
440. Як називаються жіночі капронові шкарпетки нижче кісточок, які одягають для того, щоб не муляло взуття?
441. Як називаються шкарпетки?
442. Панчохи? Які існують назви панчо, залежно від матеріалу виготовлення?
443. Як називається шматок тканини, яким обмотують ногу перед взуванням чобота?
444. Як називається жіноча вушна прикраса?
445. Чи вживається в говірці і що означає слово *завушниця* (*заушниця*)?

446. Як називається предмет у вигляді кільця, який носять на зап'ясті руки як прикрасу або з лікувальною метою?
447. Як називається прикраса з металевих кілець, послідовно з'єднаних одне з одним, яку носять на шиї?
448. Які прикраси носять на ланцюжку? Назвіть і опишіть їх.
449. Як називається прикраса з перлів, коралів, яку жінки носять на шиї?
450. Чи вживається в говірці і що означає слово *коралі*? Опишіть реалію.
451. Як називається жіноча нагрудна прикраса у вигляді монети?
452. Чи вживається в говірці і що означає слово *ладанка*?
453. Як називається оздоблена коштовним каменем прикраса на палець?
454. Як називається обручальний перстень без каменів?
455. Як називається чоловічий широкий перстень, верхня частина якого прямокутної форми та оздоблена гравіруванням або камінцями?
456. Як називається вузька смужка кольорової тканини, яку використовують як прикрасу, для оздоблення і т. ін.?
457. Як називається стрічка для вплітання в косу?
458. Чи вживається в говірці і що означає слово *кісник*?
459. Чи вживається в говірці і що означає слово *бинда*?
460. Чи вживається в говірці і що означає слово *запонка*?
461. Чи вживається в говірці і що означає слово *шпилька*?
462. Які ще існують назви прикрас у говірці?
463. Як називається пристрій, закріплений на планці, обтягнутий водонепроникною тканиною у формі півкулі від дощу і сонця?
464. Як називається шкіряна сумочка для грошей?
465. Чи вживається в говірці і що означає слово *калитка*?
466. Чи вживається в говірці і що означає слово *капшук*?
467. Чи вживається в говірці і що означає слово *портмоне*?

Питальник для збирання етнографічного матеріалу

1. Старовинний верхній одяг з довгими полами: стаття користувача, спосіб і матеріал виготовлення, крій.
2. Старовинний верхній одяг з короткими полами: стаття користувача, спосіб і матеріал виготовлення, крій, сезон носіння.
3. Кожух: стаття користувача, спосіб і матеріал виготовлення, крій, довжина.
4. Які обряди пов'язані з кожухом?
5. Сорочка: назва, стаття користувача, матеріал виготовлення, крій, оздоблення.
6. Спідниця: назва, матеріал виготовлення, крій, колір, довжина.
7. Штани: назва, матеріал виготовлення, крій, колір, довжина.
8. Одяг для дітей: стаття користувача, матеріал і спосіб виготовлення, крій, довжина, оздоблення.
9. З чого робили пелюшки?
10. Чи був звичай одягати меншу дитину у сорочку, яку носили старші діти? Чому?
11. Розповісти про вбрання нареченої: одяг, головний убір, взуття, прикраси.
12. Чи можна було нареченій на весіллі перезуватися в інше взуття? Чому?
13. Розповісти про шапку: назва, матеріал і спосіб виготовлення, крій, форма.
14. Які звичаї, повір'я пов'язані з шапкою?
15. Хустка: назва, матеріал виготовлення, спосіб носіння, розмір, колір, наявність оздоблення.
16. Коли обов'язково жінка повинна зав'язувати хустку? Чому?
17. У яких обрядах і з якою метою використовують хустки?
18. Взуття: назва, стаття користувача, матеріал і спосіб виготовлення, особливості крою, форма, призначення, сезон носіння.
19. Що означає, коли сниться взуття?

20. Чи використовується взуття при ворожінні?

21. Прикраси, які носили дівчата, жінки у вашому селі: назва, форма, спосіб і матеріал виготовлення, оздоблення.